This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

B 1,018,709

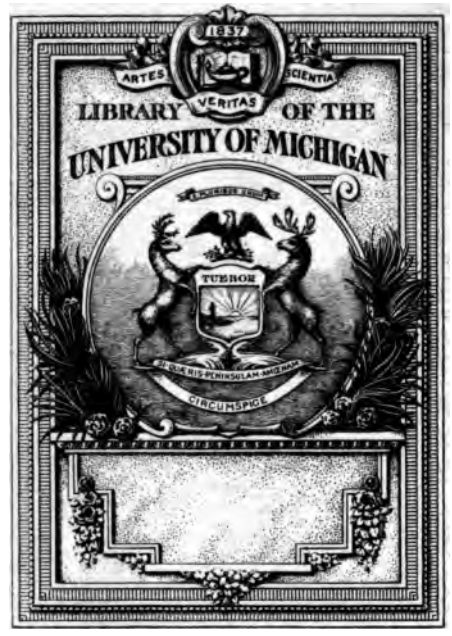
1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

Z
2417
.13 981

MAY 13 1921

VERSLAG

VAN

EEN VOORLOOPIG ONDERZOEK

TE

Lissabon, Sevilla, Madrid, Escorial Simancas en Brussel

NAAR

ARCHIVALIA

BELANGRIJK VOOR DE

GESCHIEDENIS VAN NEDERLAND

OP LAST DER REGEERING INGESTELD

DOOR

Dr. TH. BUSSEMAKER
Hoogleeraar te Groningen

'S GRAVENHAGE
W. P. VAN STOCKUM & ZOON
1905

VERSLAG

VAN

Onderzoekingen naar Archivalia

TE

LISSABON, SEVILLA, MADRID, ESCORIAL,
SIMANCAS EN BRUSSEL.

VERSLAG

VAN

EEN VOORLOOPIG ONDERZOEK

TE

Lissabon, Sevilla, Madrid, Escorial, Simancas en Brussel

NAAR

ARCHIVALIA

BELANGRIJK VOOR DE

GESCHIEDENIS VAN NEDERLAND

OP LAST DER REGEERING INGESTELD

DOOR

Dr. Th. BUSSEMAKER
Hoogleeraar te Groningen.

'S GRAVENHAGE
W. P. VAN STOCKUM & ZOON
1905

Aan Zijne Excellentie den Minister
van Binnenlandsche Zaken

Hierbij heb ik de eer Uwe Excellentie het verslag aan te bieden van de reis, die ik in de eerste maanden van 1904 in opdracht der regeering heb ondernomen.

Toen, op voorstel van prof. Blok, in Januari 1903 tot mij de vraag werd gericht, of ik bereid zou zijn eene eventueele opdracht te aanvaarden om in archieven van België, Spanje en Portugal een onderzoek van voorloopigen aard in te stellen naar documenten belangrijk voor de geschiedenis van ons land, gaf ik gaarne een toestemmend antwoord, onder voorbehoud echter van een nader overleg met mijn ambtgenoot Blok omtrent de plaatsen, die op dezen tocht zouden worden bezocht. In afwachting eener definitieve opdracht der Regeering begon ik alvast zooveel mogelijk mij op de hoogte te stellen van archieven en bibliotheken in het Pyreneesche schiereiland en mij ook in andere opzichten tot de taak, die mij waarschijnlijk wachtte, voor te bereiden; hierbij stuitte ik echter nog al eens op het bezwaar, dat werken, vooral Spaansche en Portugeesche, die ik noodig had, in onze openbare boekerijen niet te vinden waren.

Van groote waarde voor mij waren de inlichtingen, die D. Rafael Altamira y Crevea, hoogleeraar te Oviedo, mij met de meeste welwillendheid verstrekte; diens opstel over de *Archivos, Bibliotecas y Museos de España*, (in zijn werk getiteld: *De Historia y Arte*, Madrid 1898) geeft een handig kort overzicht der instellingen van dien aard in Spanje. Andere werken en geschriften, die met vrucht kunnen worden geraadpleegd, zijn: Alcubilla, *Diccionario de la administracion española*, en de tijdschriften, achtereenvolgens uitgegeven over archiefwezen en bibliotheekwezen van Spanje, zooals *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos* (1871—1878); *Anuario del cuerpo facultativo de Archiveros* (1881, 1882); *Boletin de Archivos, Bibliotecas y Museos* (1896); *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos* (sedert 1897). Minder voor de archieven dan voor de bibliotheken is van hoog belang het lijvige boekdeel van den Oostenrijkschen geleerde, Rudolf Beer, getiteld *Handschriftenschätze von Spanien* (Weenen, 1894). Hoewel Gachard's *Les Bibliothèques de Madrid et de l'Escurial* (Brussel, 1875) berust op aanteekeningen, die reeds in 1843 en 1844 zijn gemaakt, kunnen zijne mededeelingen over de inrichting dier bibliotheken ook thans nog diensten bewijzen; ten aanzien van het archief van Simancas geldt dit in hooge mate van zijne *Notice Historique et Déscriptive des Archives Royales de Simancas*, die voorafgaat aan deel I der *Correspondance de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas* (Brussel, 1848). Een jonger, uitvoerig werk in vier deelen over de Spaansche archieven

en bibliotheken van den Italiaan Isidoro Carini, getiteld: *Gli archivi e le bibliotheche di Spagna* (Palermo, 1884—1888), heb ik tot mijn spijt niet kunnen raadplegen; het is uitverkocht en was ook antiquarisch niet te verkrijgen: onze boekerijen bezaten het niet, en, wat vreemder is, ook te Madrid in de Biblioteca Nacional vroeg ik er te vergeefs naar. De *Archives des missions scientifiques* en de *Nouvelles archives des missions scientifiques*, uitgegeven door de Fransche regeering, bevatten ook de verslagen der historici, wien eene zending naar Spanje of Portugal is opgedragen geweest. Weliswaar zijn die opdrachten — benijdenswaardig voorrecht — steeds beperkt tot een onderwerp, waarvan de betrokken geleerde eene speciale studie maakt, maar de verslagen van deze wetenschappelijke reizen bevatten toch veelal ook mededeelingen van algemeenen aard over de bezochte archieven, waaraan nuttige aanwijzingen te ontleenen zijn. Te geschikter plaatse zal ik sommige dier verslagen en enkele andere geschriften nader aanwijzen.

Toen in den zomer van 1903 de opdracht definitief geworden en de reis op de eerste vier maanden van het komende jaar bepaald was, werden op mijn voorstel, gegrond op de verkregen inlichtingen, Brussel, Simancas, Madrid, Escorial, Sevilla en Lissabon voor het beraamde onderzoek uitgekozen. Het kon natuurlijk niet de bedoeling zijn een onderzoek in de archieven en boekerijen van België vast te koppelen aan de reis naar het Iberische schiereiland; de Belgische archieven en bibliotheken vereischen een afzonderlijk onderzoek, terwijl thans Spanje en Portugal het eigenlijke doel waren. Wanneer niettemin Brussel in het reisplan werd opgenomen, geschiedde dit, omdat het bekend is dat daar talrijke documenten aanwezig zijn, die de betrekkingen der Nederlandsche gewesten met Spanje of de Spaansche vorsten kunnen toelichten; uitsluitend op zoodanige documenten gingen zich mijne nasporingen te Brussel richten.

In Spanje en Portugal zouden meer plaatsen dan in mijn voorstel genoemd werden voor een bezoek in aanmerking gebracht kunnen zijn, doch uit vrees van den tijd anders te veel te versnipperen, meende ik mij te moeten beperken. En zoodra eene keuze gedaan moest worden, waren de genoemde plaatsen als van zelf aangewezen. Wat Portugal betreft, zijn te Lissabon het algemeen rijksarchief en de nationale bibliotheek gevestigd; daarenboven de bibliotheek van de Academie der Wetenschappen. Ten aanzien van Spanje gaf de indeeling der archieven den weg aan. De archieven worden in Spanje in drie klassen onderscheiden: I archivos generales, documenten bevattende die betrekking hebben op de Spaansche natie in 't algemeen en wier aantal en historisch belang van groote beteekenis zijn; II archivos regionales, wier documenten eene enkele landstreek of een der oude koninkrijken van Spanje betreffen (Aragon, Valencia, Galicia, Mallorca); III archivos especiales, die de documenten der regeering en administratie van den jongsten tijd bewaren. Niet onder het beheer van den staat is het archief van Navarre te Pamplona en evenmin vallen natuurlijk daaronder de gemeente-archieven, notariëele archieven, kerkelijke archieven en archieven van genootschappen en particulieren, over 't algemeen niet of uiterst moeilijk toegankelijk.

Op de archieven der eerste klasse moest zich derhalve mijne keuze vestigen. Inlichtingen, later in Spanje ingewonnen, doen mij vermoeden dat van een onderzoek in de archieven der tweede klasse voor de geschiedenis van ons land zeer weinig te verwachten is; met zekerheid kan ik echter hierover natuurlijk niet spreken. De archieven der eerste klasse zijn: El real archivo, te Simancas; el archivo historico-nacional, te Madrid; el archivo de Indias, te Sevilla en el archivo general central, te Alcalá de Henares; dit laatste bleef voor mij buiten aanmerking, omdat sedert enkele jaren alle oudere, historische documenten vandaar naar Madrid zijn overgebracht, zoodat thans te Alcalá slechts administratieve papieren van den jongsten tijd bewaard worden.

Gedurende de maanden Januari-April 1904 heb ik de beraamde reis volbracht; te Brussel ben ik mijn arbeid begonnen; met het oog op jaargetijde en klimaat ben ik van daar naar Sevilla, dan naar Lissabon, vervolgens naar Madrid en Escorial en ten leste naar Simancas gegaan. In mijn verslag wijk ik van deze volgorde af: Lissabon opent den rei, Sevilla volgt, dan komen Madrid, Escorial, Simancas, Brussel; bij deze rangschikking zal het te beter uitkomen, hoe veel in het archief te Brussel is te vinden.

Ofschoon mijn voorbereidende arbeid mij wel reeds had geleerd, dat ik mijne verwachtingen niet te hoog moest spannen, heeft de uitkomst mijner reis mij toch teleurgesteld. Natuurlijk is dit voor een deel te wijten aan minder doelmatige keuze van arbeid; want al tracht men zich vooraf zoo goed mogelijk op de hoogte te stellen, er blijft toch altijd nog vrij wat over, dat men eerst ter plaatse door eigen ervaring en schade te weten komt, en het spreekt wel van zelf, dat ik meer dan eens een anderen weg zou hebben ingeslagen, indien ik geweten had wat ik thans weet. Maar buitendien zijn er andere oorzaken voor de onbevredigende uitkomst: de toestand van inventarissen en catalogi was nog al eens belemmerend voor het bereiken van een doel als het mijne; daarenboven is door anderen — ik denk vooral aan Gachard en ook aan de uitgevers der *Documentos inéditos para la historia de España* — reeds veel belangrijks verzameld en gepubliceerd: ik kwam herhaaldelijk op een afgemaaid veld; eindelijk, lang niet alles is aanwezig, wat men zou denken te vinden.

Wanneer ik mij in mijn verslag had willen bepalen tot het aanwijzen van *belangrijke* documenten, zou het heel wat minder ruimte vereischt hebben dan het thans inneemt. Ik heb echter gemeend van mijne bevindingen mededeeling te moeten doen ook dan, als zij van dien aard zijn geweest, dat ik geen voor onze geschiedenis belangrijke documenten kan vermelden. Wel is naar mijne opvatting het aanwijzen van zulke documenten het hoofddoel dezer wetenschappelijke reizen, maar daarnaast staat toch ook het oogmerk, dat de belangstellenden ingelicht worden over de groote bewaarplaatsen van archivalia, over den aard dier verzamelingen en evenzeer over de ontstentenis als over de aanwezigheid van belangrijke documenten. Uit dit oogpunt beschouwd heeft een nagenoeg vruchtelooze arbeid, zooals ik te Sevilla in het archief der *Casa de Contratacion* verricht heb, toch ongetwijfeld ook zijn nut,

en eveneens de kennismaking met en de vermelding van talrijke weinig belangwekkende liassen van het archief te Madrid. Om een behoorlijk inzicht te verschaffen in hetgeen wel en niet verricht is, dient te worden aangegeven, hoe de onderzoeker gearbeid, welke inventarissen en welke stukken hij geraadpleegd heeft, opdat men wete wat te doen overblijft. In dien geest is dit verslag opgemaakt. Hoe gaarne ik ook had gewild dat ik van een rijker oogst van belangrijke documenten kon verhalen, toch vlei ik mij met de hoop, dat het verslag, zooals het hier wordt aangeboden, niet geheel zonder nut zal zijn.

Doorgaans heb ik, waar ik Spaansch of Portugeesch citeerde, weinig of geen aanwijzingen voor de beteekenis gegeven, daar ik vertalingen overbodig achtte voor lezers, bij wie men kennis van Latijn en Fransch toch mag veronderstellen. Ook heb ik geen vertaling gegeven van de lange lijst van plaatsen uit den inventaris der „Documentos remettidos da India", te Lissabon; wie zich voor deze aanwijzingen interesseert, zal zelf Portugeesch kunnen lezen; voor wie dit niet kunnen, hebben zij immers weinig of geen waarde. Aan den anderen kant is het voor hem, die op grond van deze lijst inlichtingen te Lissabon zou willen vragen, verkieselijk dat hij de eigen woorden van den inventaris vermelden kan.

In zijn belangrijk rapport over onderzoekingen in Scandinavische archieven en bibliotheken heeft mijn ambtgenoot, prof. Kernkamp, het goede voorbeeld gegeven om er registers aan toe te voegen. Hoe zeer ik ook het groote nut dezer registers erken, toch heb ik dit voorbeeld niet gevolgd, omdat eensdeels het belang der door mij aangewezen documenten niet evenredig is aan den arbeid dien het vervaardigen der registers zou vereischen, anderdeels, zooals ten aanzien der Brusselsche stukken, eene indeeling òf gegeven was òf gemaakt kon worden, die het overzicht vergemakkelijkt. Door eene uitvoerige inhoudsopgave heb ik getracht het gemis van registers eenigermate te vergoeden.

Mij rest de aangename taak mijne erkentelijkheid te betuigen aan de Regeering, die mij de opdracht tot deze onderzoekingen heeft willen geven, en aan mijn ambtgenoot Blok, die mij hiertoe heeft voorgedragen en aan wiens initiatief de reeks van nasporingen in buitenlandsche archieven, sedert een twintigtal jaren in opdracht der Regeering ondernomen, te danken is. Aan allen, die mij op eene of andere wijze hunne medewerking hebben verleend ter bereiking van het doel mijner reis, bied ik hier nogmaals de verzekering mijner erkentelijkheid aan.

Groningen, 27 December 1904

TH. BUSSEMAKER

LISSABON

Bij mijne aankomst te Lissabon maakte de bevolking zich juist gereed om zich gedurende ettelijke dagen te gaan wijden aan de vreugden van het Carnaval, ter eere waarvan alle publieke instellingen gesloten werden. Dientengevolge kostte het nog al wat moeite om aan den arbeid te komen, te meer daar andere ongunstige omstandigheden samenwerkten: de cabinetschef van den minister van Buitenlandsche Zaken, die persoonlijk mij had zullen voorstellen aan de autoriteiten van archief en bibliotheek, bleek door onvoorziene omstandigheden verhinderd te zijn deze toezegging gestand te doen, en de directeur van het archief, Rob. Aug. da Costa Campos, met wien ik gecorrespondeerd had, was ongesteld. Dank zij echter de groote hulpvaardigheid van den Nederlandschen consul, den heer George, en niet het minst van den secretaris van het consulaat, den heer Gerken, die mij op mijne tochten van de eene naar de andere autoriteit vergezelde en wien geen moeite te veel was om mij voort te helpen, gelukte het verschillende bezwaren op te heffen. De inspecteur-generaal der bibliotheken en archieven, de heer Gabriel V. do Monte Pereira, was zoo welwillend mij verlof te verschaffen om althans gedurende een deel van den Carnavalstijd op het archief te werken.

Real Archivo da Torre do Tombo.

Het Real Archivo da Torre do Tombo draagt zijn naam naar de Torre do Tombo (tombo = inventaris, archief), die naar het schijnt in de tweede helft der 14e eeuw, onder koning Ferdinand I, tot bewaarplaats der archieven was ingericht maar bij de groote aardbeving van 1755 omver werd geworpen. Wat toenmaals van de documenten gered werd door de zorgen van den archivaris, Manoël de Maya, werd ondergebracht in het klooster van São Bento; binnen deze zelfde kloostermuren, op het plein van São Bento naast het gebouw der Cortes, is thans het archief nog gevestigd; den ouden naam heeft het behouden.

Uit enkele geschriften [1]) was mij wel het een en ander bekend van hetgeen in dit archief bewaard wordt, maar niet, dat men er tevergeefs zou zoeken wat men meenen zou er in de eerste plaats te zullen vinden.

---

[1]) *Nouvelles archives des missions scientifiques* (1891. Een artikel van Berthelot). — Danvers. *Report to the Secretary of State for India in Council on the Portuguese Records relating to the East Indies* etc. 1892.

Het Archivo da Torre do Tombo is het Portugeesche algemeene rijksarchief, zoodat men verwachten zou daar de documenten aangaande de betrekkingen van Portugal met andere landen aan te treffen, en ik verwachtte dit te meer, omdat ik van den cabinetschef van den minister van Buitenlandsche Zaken meende begrepen te hebben, dat in het archief van het departement geen historische documenten, tenzij dan zeer moderne, aanwezig waren. Tot mijne verwondering vernam ik echter ten archieve van den heer d'Azevedo, eersten conservator en plaatsvervangend directeur, dat het archief geen inventarissen bezit, waarin documenten betreffende andere landen onder afzonderlijke hoofden worden vermeld; en bij kennisneming van de mij ter beschikking gestelde inventarissen, waarover aanstonds nader, bleek mij, dat deze slechts bij uitzondering een document aanwijzen jonger dan de eerste helft der 17e eeuw.

Waar zijn de stukken gebleven, die tusschen de regeering van Portugal en hare vertegenwoordigers, gezanten, consuls, in andere landen moeten gewisseld zijn sedert den opstand en den onafhankelijkheidskrijg van 1640? Waar ik deze vraag ook deed, het antwoord was steeds, dat de aardbeving van 1755 ze vernietigd had. Dit antwoord bevredigde mij niet, deels omdat het mij wat vreemd toescheen dat die aardbeving juist onder deze papieren zulk een radicale opruiming zou gehouden hebben, maar vooral omdat het ontbreken der papieren uit den tijd na 1755 er toch kwalijk door verklaard kan worden.

Evenwel schijnt de aardbeving toch inderdaad onder deze documenten een groote verwoesting te hebben aangericht. In de voorrede op het *Supplemento á Collecção dos Tratados, Convenções, Contratos e Actos publicos celebrados entre a corôa de Portugal e as mais Potencias desde 1640*, in 1872 gepubliceerd door Judice Biker, vond ik de mededeeling, steunende op een behouden gebleven inventaris in het archief van het ministerie van Buitenlandsche Zaken, dat de geheele briefwisseling van 1640 af verloren is gegaan en bovendien een groot aantal andere desbetreffende documenten: . . . „consta que se perdeu toda a correspondencia desde 1640, 55 livros de assentos do conselho d'estado desde o reinado de D. Sebastião, 77 maços de assentos de juntas sobre diversas materias, 257 livros de registo, 7 livros de memorias desde o reinado de D. João II, e 41 de memorias das cortes." Ofschoon het niet volkomen duidelijk is uit den tekst, of deze zware verliezen zijn teweeggebracht door de aardbeving, geloof ik, dat de auteur dit toch wel heeft willen zeggen. Terzelfder plaatse deelt hij mede, dat de weinige documenten uit den tijd vóór 1755, die in 1872 aanwezig waren in het archief van het ministerie van Buitenl. Zaken, daar na 1755 gekomen zijn uit de archieven der Portugeesche legaties bij de vreemde hoven. Deze papieren, hetzij dan deels hetzij alle, zijn vermoedelijk kort daarna overgebracht naar de Torre do Tombo. Toen ik op vertrekken stond en ten archieve voor de zooveelste maal mijne bevreemding uitsprak over de algeheele ontstentenis van de briefwisseling der gezanten, werd mij een kleine inventaris getoond, waarin vermeld stonden een aantal registers van brieven van Portugeesche gezanten — ook van gezanten bij de Republiek — uit de jaren vóór

1755. Ofschoon men eerst bezwaar maakte mij die registers te toonen, heb ik ze ten slotte toch nog even kunnen inzien. Waarom dit bezwaar gemaakt werd en waarom mij die inventaris niet eerder is verstrekt, is mij niet duidelijk geworden.

De aardbeving kan dus verklaren het ontbreken der documenten uit den tijd vóór 1755. Doch nu de stukken van latere jaren? Misschien zijn zij te vinden in het archief van het ministerie van Buitenl. Zaken, doch ik kan hieromtrent geen uitsluitsel geven, daar het mij niet gelukt is hierin door te dringen. Bij mijn vragen hier en daar werd mij van een paar zijden verzekerd, dat in het bedoelde archief nog wel degelijk historische documenten aanwezig waren. Op mijn verzoek heeft onze consul zich schriftelijk tot het departement van Buitenl. Zaken gericht om voor mij toegang tot dit archief te vragen. Toen eene week verloopen was zonder dat antwoord was ingekomen, heb ik mij, vergezeld van den secretaris van het consulaat, persoonlijk tot den cabinetschef gewend, doch het bleek dat de strenge regelen der bureaucratische orde geen snelle afdoening van de aanvrage toelieten en dat zelfs niet kon worden aangegeven, wanneer er op beschikt zou worden. A bon entendeur demi mot. Ik heb op het antwoord niet gewacht en ben naar Madrid vertrokken. Negen dagen na mijn vertrek heeft het consulaat van het Portugeesche ministerie van Buitenlandsche Zaken bericht ontvangen, dat op dat departement geene stukken aanwezig waren van vóór 1720 en dat dus een onderzoek in het archief voor mij geen waarde zou hebben. De verrassende gevolgtrekking, door het ministerie gemaakt, moet op een misverstand berusten; wellicht heb ik gezegd, dat ik in 't bizonder belang stelde in documenten uit de 17e eeuw. Hoe het zij, men weet thans in ieder geval, dat in het archief van het departement wel stukken uit de jaren na 1720 te vinden zijn, en dat hij, die trachten wil hiertoe te worden toegelaten, den tijd ruim moet nemen.

Thans kom ik tot de inventarissen van de Torre do Tombo.

De eerste inventaris, die mij ter beschikking werd gesteld, betreft eene collectie, die den naam draagt van *Corpo Chronologico*; hij bestaat uit niet minder dan 5 foliodeelen, waarvan er vier elk tusschen de 700 en 800 bladz. tellen; het vijfde heeft er slechts 128. Vier dezer deelen (I, II, III, V) bevatten persoonsnamen; één, deel IV, zaaknamen; de eene zoowel als de andere zijn alphabetisch gerangschikt. Deze collectie is na de aardbeving gevormd door den archivaris Manoel de Maya uit een gedeelte der geredde documenten, die met veel zorg, stuk voor stuk, in den inventaris beschreven zijn.

Ik heb mij bepaald tot deel IV, de *Indice de Nomes communs do corpo chronologico*, 707 blz.; het doorlezen van dezen index, dat een zeer tijdroovende arbeid is, bracht zeer geringe resultaten. Misschien zou de lectuur der andere deelen mij nog enkele documenten hebben opgeleverd, doch het was toch wel zeker, na mijne bevindingen met deel IV, dat de uitkomsten in geen geval in eenige redelijke verhouding zouden staan tot den tijd, die er aan besteed zou moeten worden. De enkele, weinig belangrijke stukken, die ik genoteerd heb, volgen hieronder in chronologische orde; het cursief gedrukte woord is de naam, waarop het stuk in den inventaris wordt aangetroffen.

Parte 1ª Maço 5. Doc. 62. Brief van Thomé Lopes aan den Koning over de gewoonten der *Holandezes*, en over de belasting, die zij wilden leggen op de waren uit Portugal. 28 Dec. 1505. (Dit stuk, dat op den titel afgaande voor mij het belangwekkendst scheen der geheele verzameling, ontbrak).

Parte 1ª Maço 9. Doc. 131. Brief van Joam Brandam aan den Koning. Karel van Gelder heeft door list zich meester gemaakt van Harderwijk (de inventaris zegt: *Ardusque*, de tekst begrijpelijker Ardujque); daarenboven heeft hij Utrecht kunnen bezetten tengevolge van twist tusschen de burgerij en den bisschop. — Verder geruchten over de algemeene politieke verhoudingen. Antwerpen 19 Febr. 1511.

Parte 1ª Maço 74. Doc. 13. Brief van Gilianes da Costa aan den Koning. De Keizer heeft zich te Spiers bij het leger gevoegd. Vandaar opmarsch naar Bonn. Dan belegering, bestorming en verbranding van Duren. Gulik geeft zich over, vervolgens Roermond, eene stad niet zeer sterk maar zeer belangrijk omdat hierover het geheele vervoer van alle koopwaar, zoowel te water als te land, van de Nederlanden naar Duitschland gaat. Uit het kamp bij Roermond, 1 Sept. 1543. (Op het woord *Ducado*).

Parte 1ª Maço 108. Doc. 50. Brief van Francisco Pereira aan den Koning. Te Madrid gunstige berichten uit de Nederlanden. Te Antwerpen, (*Anveres*), Den Bosch, Maastricht en op vele andere plaatsen zijn allen tot de Kerk teruggekeerd; de bisschop van Doornik heeft een paar Luthersche predikanten doen verbranden enz. Noodzakelijkheid dat de koning van Spanje naar de Nederlanden ga; dat zal echter wel September worden. Madrid 7 Mei 1567.

Parte 1ª Maço 114. Doc. 19. Instructie (*Regimento*) voor Cosmo de Lafeta. Om te verhinderen dat de Hollanders de vaart op Indië voortzetten, moet Lafeta met een der schepen van de vloot voor Indië rechtstreeks naar het fort Malaca varen langs den kortsten weg. Daar verzamele hij zooveel mogelijk schepen en verhindere dat de Hollanders in die streken ergens eene sterkte oprichten of handel drijven. Vindt hij de Hollanders daar niet, dan ga hij ze elders zoeken en waarschuwe overal de inlandsche vorsten tegen handel met de Hollanders. Enz. Lissabon 17 Maart 1598.

Parte 1ª Maço 114. Doc. 53. Brief van Cosmo de Lafeta aan den Koning. Bericht over de verliezen, door Estevam Teixeira toegebracht aan de Hollanders, die het fort van *Amboina* hebben aangevallen. 15 Jan. 1602.

Parte 2ª Maço 341. Doc. 73. Brief van den Koning aan Nuno Alvares Botelho. Vermaning om met zijne onderhebbende schepen goed acht te geven, daar het Bestand met de Hollanders (*Holanda*) ten einde is. (De inventaris zegt ten onrechte: Carta. . . sobre a paz feita com esta Republica. 6 Aug. 1621).

Parte 1ª Maço 117. Doc. 146. Brief van den graaf do Prado, onderkoning van Indië (*India*) aan den Koning. Klacht over het gebrek aan schepen en artillerie, terwijl de Hollanders en de Engelschen

overal, vooral in 't Zuiden, handel drijven ten nadeele van den Koning. Goa, 28 Jan. 1628.

Parte 3ª Maço 30. Doc. 88. Consult over de wenschelijkheid dat Mathias de Albuquerque de Hollanders ga verdrijven van het eiland (*Ilha*) Fernando de Noronha. 7 Maart 1630.

Parte 2ª Maço 352. Doc. 33. Consult (*consulta*) over een bericht dat eene Hollandsche scheepsmacht zich vereenigt bij het eiland Terceira. 11 Maart 1630.

Parte 1ª Maço 118. Doc. 33. De Gouverneur van Portugal aan den Koning. Hij herinnert eerst aan zijn laatste bericht, waarin hij gemeld heeft het succes van het krijgsvolk, door Mathias de Albuquerque gezonden naar Fernando de Noronha ter verdrijving der Hollanders, en aan hetgeen men daar van de Hollandsche krijgsgevangenen vernomen heeft over plannen tegen Pernambuco. Dan deelt hij mede, dat berichten zijn ingekomen over de vermeestering van *Olinda* door de Hollanders en over de benauwing dier streken; hij geeft verslag van de door hem genomen maatregelen om ten spoedigste hulp te brengen. Lissabon 23 April 1630. (Over de vermeestering van Olinda ook een ongedateerd bericht aan den Koning van Antonio de Albuquerque en Fernando Gomez de Quadros. Parte 1ª, Maço 118, Doc. 3. Een ongedateerd bericht over de behoefte aan hulp in Parahiba, Parte 3ª, Maço 23, Doc. 54).

Parte 1ª Maço 118 Doc. 39. De Corregedor der Azoren zendt den Gouverneur van Portugal een paar verklaringen over, volgens welke de Hollanders weer uit *Olinda* verdreven zouden zijn. 1 Juni 1630.

Ziehier het uiterst mager resultaat, dat het *Corpo Chronologico* (deel IV) mij opleverde. Maar met den inventaris eener andere verzameling, dien ik vervolgens onder handen nam, verging het mij nog slechter.

Deze draagt den titel van *Gavetas antigas;* naar het schijnt werden de documenten, die deze collectie vormen, vóór de aardbeving in de Torre do Tombo bewaard in laden (gavetas) en ontleent zij hieraan haar naam. De inventaris op deze collectie, alphabetisch gerangschikt, bestaat uit twee foliodeelen, te zamen 1148 bladzijden vormende. De lectuur bracht mij niets anders dan het tractaat tusschen de Republiek en Portugal van 18 Nov. 1641!

Daarna heb ik gezien den inventaris, als het zoo heeten mag, van eene verzameling, *Cartas Missivas* genaamd. Deze inventaris bestaat uit vijf bundeltjes kleine papiertjes, aan touwen geregen, met zeer fijn schrift en begrijpelijker wijze zeer moeilijk te raadplegen. De rangschikking is alphabetisch. De meeste stukken zijn niet gedateerd. De gedateerde zijn niet jonger dan de 16e eeuw, als ik goed gezien heb; en er is niets van belang voor onze geschiedenis in te vinden.

Omtrent het *Corpo Chronologico* en de *Gavetas Antigas* moet ik opmerken, dat misschien — ik ben niet bevoegd om daarover te oordeelen — hierin nog wel iets te vinden zou zijn voor de land- en volkenkunde van onzen Indischen Archipel, ofschoon, zooals bekend is, ook reeds veel uit deze verzamelingen is gepubliceerd; ik herinner

aan de *Collecção de monumentos ineditos para a historia das conquistas dos Portuguezes em Africa, Asia e America*, waarin o.a. de brieven van Alf. de Albuquerque worden uitgegeven, en aan: *Alguns Documentos do Archivo Nacional da Torre do Tombo acerca das navegações e conquistas Portuguezas, publicados por ordem do Governo de S. Maj.* (Lisboa, 1892), terwijl Judice Biker ook uit de bedoelde verzamelingen geput heeft voor de: *Collecção de Tratados e concertos de pazes que o Estado da India Portugueza fez . . . nas partes da Asia e Africa Oriental* etc. (Lisboa 1881—87. 14 tom.).

Eene belangrijke verzameling voor de Portugeesch-Indische geschiedenis wordt gevormd door de *Documentos remettidos da India*, ook genoemd *Livros das Moncões*. Deze documenten, in 1777 naar ik meen uit Indië te Lissabon aangekomen, bevatten de briefwisseling der Portugeesche regeering met de onderkoningen van Indië en andere ambtenaren en zijn vervat in 62 livros, foliodeelen. Er bestaat een zeer uitvoerig register op in twee deelen, te zamen 1742 bladzijden, dat, boek voor boek, de stukken kortelijk beschrijft. De *Academia Real das Sciencias de Lisboa* heeft de publicatie dezer documenten ondernomen in de bovengenoemde *Collecção de monumentos ineditos para a historia das conquistas dos Portuguezes em Africa, Asia e America;* tot nu toe zijn vier deelen verschenen (n.l. deel VII—IX en deel XI der Collecção), bezorgd door het Academielid R. A. de Bulhão Pato; het eerste deel (1880) omvat de jaren 1605—1610, het tweede (1884) geeft twee documenten uit 1568 en dan de jaren 1611—1613; het derde (1885) enkele stukken uit de jaren 1602—1613, en vervolgens de jaren 1614—1616; het vierde (1893) enkele stukken uit 1616, het jaar 1617 en het begin van 1618. Na 1893 is nog geen nieuw deel gepubliceerd; in 't geheel zijn nu gedrukt 10 livros en een stuk van het 11e; de gedrukte deelen hebben korte, zeer onvoldoende naamregisters. Er zijn dus nog bijna 52 livros, die op publicatie wachten: hiervan bevat het laatste, het 62e, weinig belangrijks uit de jaren 1624—1697, de andere loopen, niet steeds in chronologische volgorde, over de jaren 1618—1653, en wel: Livro

XI 1618, 1619	XXV 1628	XXXIX 1637	LIII 1643
XII 1619	XXVI 1628, 1629	XL 1637, 1638	LIV 1644
XIII 1620	XXVII 1630	XLI 1638	LV 1645, 1646
XIV 1620	XXVIII 1631	XLII 1637, 1638	LVI 1645, 1646, 1653 [1]
XV 1620—1622	XXIX 1631, 1632	XLIII 1638	
XVI 1622	XXX 1632, 1633	XLIV 1638, 1639	LVII 1645, 1646, 1647, 1648
XVII 1622, 1623	XXXI 1633, 1634	XLV 1638, 1639	
XVIII 1623	XXXII 1635	XLVI 1639—1641	LVIII 1647, 1649 [2]
XIX 1624	XXXIII 1634—1636	XLVII 1640, 1641	LIX 1648, 1648
XX 1624	XXXIV 1635, 1636	XLVIII 1640—1644	LX 1649, 1650
XXI 1625	XXXV 1635, 1636	XLIX 1641, 1642	LXI 1650, 1651
XXII 1625, 1626	XXXVI 1636	L 1641—1644	
XXIII 1626	XXXVII 1636, 1637	LI 1642, 1643	
XXIV 1626, 1627	XXXVIII 1636, 1637	LII 1643	

In de briefwisseling, welke deze deelen bevatten, komt het bedrijf der Nederlanders in Indië uit den aard der zaak dikwijls ter sprake; een nauwkeurig doorwerken der 51 deelen, waaraan ik natuurlijk niet

[1]) Uit 1653 slechts weinig.

[2]) Alle zonder datum.

denken kon, zou vermoedelijk menig belangwekkend gegeven voor de geschiedenis der Nederlanders in Indië aan den dag kunnen brengen. Trouwens een Engelschman, die in opdracht zijner regeering deze collectie heeft bestudeerd, F. C. Danvers, heeft in zijn Report to the secretary of state for India in Council on the Portuguese Records relating to the East Indies contained in the Archivo da Torre do Tombo and the public libraries at Lisbon and Evora, 1892, dienaangaande reeds vrij wat meegedeeld. Het doorlezen van het omvangrijk register op de 62 livros heeft mij geleerd, dat Danvers er voor sommige jaren het belangrijkste heeft uitgehaald, doch dat voor andere eene nalezing toch waarschijnlijk nog wel vrucht zou opleveren; ik herhaal echter, dat om over het belang van dien mogelijken oogst een gegrond oordeel te vellen de stukken alle in extenso zouden moeten worden gelezen en dat ik slechts enkele deelen eens ingezien en mij overigens tot den inventaris bepaald heb. Aanvankelijk was mijn plan wel uit de livros te halen wat op de Nederlanders betrekking had; ik heb dat laten varen, omdat het veel te veel tijd zou geeischt hebben en ook omdat, om dit goed te doen, eigenlijk eene speciale kennis van onze Indische geschiedenis en van hetgeen er over gepubliceerd is noodig was. Echter met het oog op dit plan heb ik uit den inventaris aangeteekend wat er over de Nederlanders in voorkomt; het kan misschien zijn nut hebben die aanteekeningen te laten volgen, onder waarschuwing evenwel dat ik eenige der nummers, die bij Danvers voorkomen, heb overgeslagen. Het romeinsche cijfer wijst het livro aan.

XI fol. 22. Carta sobre o tenção que os Hollandezes tenhão de fortificarem os Estreitos de Sabão e Sincapura, e o impedimento que se lhe devia pôr. 23 Jan. 1618. (Deze brief is van den koning; het antwoord van 7 Febr. 1619 op fol. 30).

fol. 59. Carta sobre a necessidade que havia de desalojar os Hollandezes de Paliacate, e ir a este empreza o Vice Rey 20 Jan. 1618. (Antwoord 7 Febr. 1619 fol. 60).

fol. 186. Carta para se diligenciar que os Hollandezes não commerciassem no Japão. 5 Febr. 1618. (Antwoord 8 Febr. 1619 fol. 187).

fol. 197. Carta sobre o desbarate do Rey d'Achem pela Armada de Francisco de Miranda, e recommendando a boa correspondencia com o dito Rey, offerecendo se lhe o commercio de Goa para deitar fora de sus terras aos Hollandezes. 5 Febr. 1618. (Antwoord 8 Febr. 1619 fol. 198).

fol. 618. Carta sobre as náos da China e Manilha, e encontro que tiverão com os Hollandezes. 21 Febr. 1619.

XII fol. 220. Carta sobre se impedir aos Hollandezes a fortificação da Ilha Formoza, e que se tenha memoria de dar parte da rezulta das providencias dadas a este respeito. 26 Febr. 1619.

fol. 595. Carta que approva a elecção de Pedro Mendes de Vasconcellos para tratar no sul com os Hollandezes o que havia a Corte recommendado. 22 Maart 1619.

XIII fol. 57. Carta sobre o aviso de Luiz de Sequeira de Bitancor em

se lançarem fora do porto de Maculapatão e outros d'El Rey Catabuxa os Hollandezes, se fale com o dito executando se o que for mais conveniente ao Real servicio. 22 Maart 1620.

fol. 91. Carta que se ponhão navios na entrada do porto de Surrate para evitar o commercio dos Inglezes e Hollandezes, a que se acudirá com a maior promptidão. 5 Maart 1620.

fol. 119. Carta sobre o commercio dos Hollandezes no Japão que se deve extinguir para conservação do Estado. 1 Maart 1620.

XV fol. 1. Carta sobre . . . . . e se terem feito as Pazes com el Rey de Arracão, determinandose nas capitulações não consentir os Hollandezes nos seus portos. 25 Jan. 1621.

fol. 13. Carta sobre a entrada dos Hollandezes da (na?) Ilha de Solor. 17 Febr. 1621.

fol. 21. Carta sobre a utilidade que havia de se lançar fora da costa de Paleacate aos Hollandezes. 20 Febr. 1621.

fol. 42. Carta sobre . . . . as muitas náos de Inglaterra e Hollanda que sulcavão aquelles portos; o socorro que tinha mandado á Fortaleza de Malaca. 15 Dec. 1620.

fol. 61. Carta sobre as noticias que recebeo do estado da Fortaleza de Malaca e de muitas náos Hollandezes que andavão por aquelle sitio. 20 Febr. 1621.

fol. 205vo. Carta do Governador sobre andarem muitas náos inimigas fazenda hostilidades nos mares do Sul, e da grande Armada do Achem, Inglezes e Hollandezes que vai contra Malaca para onde prepara socorro com que a possa defender. 18 Feb. 1622.

XVI fol. 53. Carta em que Sua Magestad mandou ao Vice Rey da India o plano a fim de atravessar o commercio da India aos Hollandezes, Inglezes etc. . . . . 11 Febr. 1622.

fol. 97. Carta em que S. M. participou ao Vice Rey da India que os Hollandezes tratavão de fortificar a Ilha Formosa; que informando se de Macáo sobre este assumto se houvesse de prevenir o que conveniente fosse. 25 Febr. 1622.

fol. 106. Copia da carta em que o Bispo de Cochim participou a S. M. que ao porto de Masulupão erão chegadas dez náus Inglezas que tinhão pelejado no sul com sette Hollandezas. 13 Nov. 1621.

fol. 303. Carta em que S. M. recommendou ao V. R. da India que ordenasse aos Ministros da Fazenda daquelle Estado, que a maior carga das náus de pimenta se fizesse em Chochin e não se deixando tambem a de Canará e Bandá em razão dos Hollandezes. 7 Maart 1622.

fol. 656. Carta em que S. M. participou ao V. R. da India a noticia que tivera dos Hollandezes enviarem ao Rey de Japão embaixadores pedindo lhe commercio de seus Reynos, e sobre esta materia tentou o Vice Rey D. Jeronymo em mandar outro embaixador ao mesmo Rey a impedir lhe aquelle projecto. 19 Febr. 1622.

XVII fol. 5. Carta sobre a extenção do commercio dos Hollandezes e Inglezes que extrahião a canela e pimenta. 15 Maart 1623.

fol. 41. Carta sobre o estado em que achou a India e termos em que ficava para se lhe dar a providencia necessaria, principalmente

no que toca á christandade, acudirse a Ormus e tratar se a paz com os Hollandezes. 8 Jan. 1623.

fol. 50vo. Carta sobre não poder sair a náo para este Reyno por cauza de onze náos Hollandezes, que estavão sobre a Barra de Goa. 2 Jan. 1623.

fol. 64. Carta sobre se haverem retirado da Barra de Goa as náos inimigas, e serviços que fizerão D. Francisco Mascarenhas, Sancho de Tovar e Jeronymo de Saldanha na defensão da dita. 20 Maart 1623.

fol. 68vo. Carta pedindo engenheiros para a Fortaleza de Malaca por cauza dos Hollandezes e Inglezes que se receava a atacassem. 20 Maart 1623.

XVIII fol. 111 Carta para se diligenciar o effeito da liga que o Rey Omilique e o Catabuxa intentavão fazer sobre não admittirem os Hollandezes e Inglezes nos seus portos. 6 Maart 1623.

fol. 369. Carta sobre se prevenirem aquellas praças, principalmente Ormus, Malaca e Macáo, contra os inimigos Hollandezes, que com poder grande havião de passar áquellas partes. 30 Nov. 1623.

XIX fol. 57vo. Carta sobre as boas esperanças que tinha na tardança das noticias do Sul, e destroço em que se achavão os Hollandezes. Jan. 1624.

XX fol. 111. Carta para o Vice Rey sobre o acomettimento que os inimigos de Europa fizerão á Cidade de Macáo, victoria que delles houve e quanto conveniente era estrovar-se a amizade dos Hollandezes e Inglezes com os Reys vizinhos. 25 Jan. 1624.

XXII fol. 158vo. Carta sobre o damno que se podia fazer aos Hollandezes e Inglezes na agoada de Saldanha. 13 Febr. 1625.

XXIII fol. 1 Carta para estorvar fazerem os Hollandezes Fortaleza em Batecalou na Ilha de Ceilão. 17 Maart 1626.

fol. 19. Carta sobre as pazes que o Rey de Achem tinha feito com os Hollandezes e que a este respeito procure todos os meios de que ellas se não conservem. 26 Maart 1626.

XXIV fol. 1. Carta sobre se advertir no conselho do Governo de Goa que Batecalou não tinha bahia para entrarem náos e que em Ceilão havião portos capazes disso, escuzandose de se fazer Fortaleza, e para segurança do inimigo Hollandez era bastante seis navios d'Armada correndo a costa de Terquilimale. 20 Febr. 1627.

fol. 2vo. Carta sobre não ter havido lugar para a Armada de Altobordo passar ao Sul, por cauza dos Hollandezes e Inglezes terem infestado a costa com grossas Armadas. 21 Dec. 1626.

XXV fol. 13. Carta sobre dar adjutorio a Diogo Mello de Castro e o provesse de Armada existindo os Hollandezes em Paleacate e feitorias. 22 Maart 1628.

fol. 148. Carta sobre se fortificar Baticalou para segurança de Ceilão. 20 Maart 1628.

fol. 184. Carta para se propôr em conselho a factura de huma Fortaleza na Barra de Paliporto para se estrovar a intenção dos Hollandezes em edificarem outra na dita Barra em prejuizo da Alfandega de Cochim. 19 April 1628.

XXVI fol. 34. Carta que consta da informação que S. M. teve de que intentavão fazer os Rebeldes Hollandezes huma força da outra banda da Barra de Paliporto, 50 legoas de Cochim. 23 Febr. 1629.

fol. 78. Carta que consta recommendar S. M. o fortificarse Baticalou na Ilha de Ceilão. 16 Febr. 1629.

fol. 137. Carta que consta mandar S. M. ao Conde da Vidigueira hum mappa de certas terras que os Hollandezes tinhão descoberto na altura de Cabo de Boa Esperança. 27 Maart 1629.

fol. 162. Carta que consta de doze mil pagodes que Diogo de Mello e Castro, Capitão Geral de S. Thomé, avizara ao Conde da Vidigueira que se lhe pedião para se poder haver por trato a Fortaleza que os Hollandezes tinhão em Paleacate. 20 Maart 1629.

XXVIII fol. 222. Carta para que fossem expulsos os Hollandezes de Paleacate e das feitorias que tinhão naquella costa. 27 Maart 1631.

fol. 236. Carta agradecendo lhe seu bom serviço recommendando lhe a conservação da amizade com os Reys vizinhos daquelle Estado, e o cuidado de os divertir do trato e negociação com os inimigos da Europa a respeito do estado em que se achavão os Reys daquellas partes, com as copias da carta que os Hollandezes escreverão ao Secretario d'El Reij Idalxá e da que o d'Achem escreveo ao mesmo Rey. 27 Maart 1631.

XXIX fol. 147. Carta sobre a fortificação de Mascate e se deverem deitar fora os Hollandezes de Ormus. 17 Dec. 1631.

fol. 153. Carta sobre receber S. M. mais damno dos Jesuitas que de ninhuns outros inimigos pelo trato que tinhão com os Hollandezes e Mouros, a quem levavão mantimentos. 17 Dec. 1631.

fol. 245. Carta geral sobre o estado das Fortalezas e Armadas. Falta que havia de muniçoens. Guerras que tinha com alguns Reys vizinhos, e pazes que fizera com outros. Entradas que os Hollandezes e Inglezes fizerão em alguns portos; não haver carga para as náus que havião de vir Etc. 2 April 1632.

XXX fol. 27. Carta agradecendo-lhe a empreza da costa de Choromandel e ordinando-lhe a de expulsar os Hollandezes de Paleacate. 3 Maart 1632.

fol. 35. Carta sobre o procedimiento que tivera com os Reys do Jor Guedar, Pera e Macassa e o avisar do effeito que fizessem os prezentes para aquelles Reys para que não admitissem Hollandezes e se unissem contra o Achem. 14 Febr. 1632.

fol. 37. Carta para haver por todos os meios a Fortaleza de Traigambar, vendida pelos Dinamarquezes aos de Hollanda, a quem devia logo dali expulsar. 31 Jan. 1632.

fol. 45. Carta sobre se evitar que os Hollandezes fizessem Fortaleza em Paliporto. 31 Jan. 1632.

fol. 59. Carta sobre o porto que os Rebeldes de Hollanda pertendião em Titucurim, e sobre a pesca do aljofar. 3 Jan. 1632.

fol. 263. Carta com a noticia de estar em Surrate huma Armada de Inglezes e Hollandezes etc. 3 Febr. 1633.

XXXI Fol. 17. Carta sobre se fazer diligencia por haver a Fortaleza

de Tragambar, que os Dinamarquezes querião vender aos Hollandezes. 12 Dec. 1633.

XXXII fol. 9. Carta sobre aliança que fez com El Rey de Bisnaga acerca da Fortaleza de Paleacate. 20 Jan. 1635.

fol. 31. Carta agradecendo ao conde de Linhares mandar seu filho D. Fernando de Noronha com huma Galé e cinco navios a defender dos Hollandezes duas náos que estevão a carga na Barra de Goa etc. 3 Febr. 1635.

fol. 57. Carta para informar de que se poderia conceder ao Bispo de Meliapor e a Camara da mesma cidade para se defender dos Hollandezes, etc. 24 Febr. 1635.

XXXIII fol. 9. Carta sobre se tomar Paleacate com o adjutorio do Rey de Bisnaga por terra e a Armada do Estado por mar. 20 Jan. 1635.

fol. 55. Carta sobre se formar Armada de Alto-bordo para Malaca contra os Hollandezes. 24 Febr. 1635. (Antwoord Ibid. 15 Dec. 1635).

fol. 249vo. Carta sobre ser morto o Capitão Geral de Malaca; receios de vir sobre aquella Fortaleza o Achem, confederado com os Hollandezes; promoçoens que fizera de Capitão Geral com o socorro que lhe aprestava, e de Capitão Geral para China, e noticias de bom rendimento das viagens do Japão e Manilha. 8 Maart 1636.

fol. 263. Carta sobre o mizeravel estado da India, com a falta da navegação e commercio cauzada pelos Rebeldes da Europa e falta de socorros do Reyno. 19 Febr. 1636.

XXXIV fol. 1. Carta sobre os progressos da Armada encarregada a Antonio Telles contra os Hollandezes. 3 Juli 1635.

fol. 3. Carta sobre o cobre que comprou ao Prezidente dos Inglezes, su utilidade, e acção militar contra os Hollandezes. 28 Juli z. j. (1635?).

fol. 7. Carta sobre o governo de Malaca, e socorro que lhe mandou. 2 Juni 1635.

fol. 17. Carta sobre os receios de huma Armada contra Malaca; dispozeçoens para socorrer esta Fortaleza. 30 Sept. 1635.

fol. 39. Carta sobre a noticia de todos os Reys da India e acção em que se achavão com o Estado. 30 Oct. 1635.

fol. 91. Carta do Capitão Geral de S. Thomé para o Vice Rey sobre a concluzão do negocio com o Rey de Bisnaga; Armada que lhe pede; Galeota que mandou a Malacca; morte do Capitão Marthe em Piple; passagem de dous pataxos Hollandezes para Paleacate. 17 Febr. 1635.

fol. 92vo. Carta do bispo de Meliapor sobre . . , . . náos Hollandezas na Barra de Malaca. 16 Febr. 1633 (?)

fol. 96vo. Carta do bispo de Meliapor para o Vice Rey sobre negocio de Paleacate, ... rezistencia contra os Hollandezes etc. 24 Juli 1635.

fol. 97. Carta de D. Antonio Mascarenhas ..... : estado della rezistencia que fez aos Hollandezes etc. 25 Juli 1635.

XXXV fol. 27vo. Cartas sobre as noticias do aperto em que se achava

Malaca pela assistencia dos Rebeldes e o que a respeito delle se assentou em Conselho. 20 Febr. 1636.

fol. 41. Carta sobre o miseravel estado da India por falta de commercio e socorro. 19 Febr. 1636.

fol. 108. Carta para se formar huma Armada de Alto-bordo e se enviar a Malaca, conservandose naquelles mares para defeza dos enemigos. 24 Febr. 1635. (Antwoord 6 Maart 1636. fol. 109).

fol 300 (ook 310). Carta de D. Alvaro de Castro, Capitão da Fortaleza de Malaca, dando conta da cerco que lhe fazião os Hollandezes, juntos com o Achem, havendo já tomado os Reinos de Sór é Pao, cuja Rey se tinha refugiado áquella Fortaleza; hostilidades que fazião nos portos vizinhos e necessidade que tinha de socorro. 6 Jan. 1636.

fol. 306. Relação dos provimentos de guerra que para a Fortaleza de Malaca mandou o Vice-Rey. 5 Maart 1636.

XXXVI fol. 55. Carta sobre o tratado que se fez com El Rey de Bisnaga para entregar a Fortaleza de Paleacate e se arrazar a que o Malaio tinha fabricado em Jafanapatão para os Hollandezes. 28 Jan. 1636.

fol. 77. Carta sobre se haverem as Fortalezas de Paleacate e Tragambar por via de trato ou força de armas, arrazandose a que se fizera em Jafanapatão para se dar aos Hollandezes. 29 Jan. 1636.

fol. 103. Carta para que se socorresse Malaca e se acabase o Forte da Ilha das Náos. Que se conservasse amizade com o Rey Matarão e com os de Jaoa e Sumatra para se poder fazer opposicião aos Hollandezes e mais inimigos. Que se impedisse o passo dos Estreitos de Sabão e Sincapura, em que os inimigos tomavão as embarcações que vinhão da China. 30 Jan. 1636.

XXXVII fol. 15 Carta sobre o trato que se teve com el Rey de Bisnaga para haver de tomar a Fortaleza de Paleacate. 28 Jan. 1636.

fol. 415. Carta sobre as couzas da China, Japão e Manilla. 26 Febr. 1637.

fol. 417. Carta sobre as Fortalezas de Malaca; Armada que a ella foi em Abril de 1636, e socorro que tambem se mandou em Setembro. 4 Febr. 1637.

fol. 419. Carta sobre os ultimos avisos que vierão da Fortaleza de Malaca e morte de Don Francisco Coutinho. 25 Febr. 1637.

fol. 421. Carta sobre a viagem que fizerão a Malaca as duas Galeotas que forão de socorro. 4 Maart 1636 (l. 1637).

fol. 503. Carta sobre dez náos inimigas que foião á Barra de Goa, batalhas que se derão com os Galeoens, e bom successo dellas. 3 Maart 1637.

fol. 505. Carta sobre assistencia que os inimigos fizerão naquella Barra (de Goa), embaixadores que mandarão ao Idalcão e Mogor para os ajudarem contra nos, e socorro que o Vice Rey pede. 5 Maart 1637.

fol. 531. Carta sobre o estado em que estava a India; chegada de D. Francisco Coutinho a Malaca com a sua Armada; morte deste na batalha que teve com duas náos Hollandezas e mais successos

della; varios ataques que tiverão de inimigos na Barra de Goa e pedindo socorro. 10 Maart 1637.

XXXVIII fol. 13. Berichten als boven.

fol. 94. Carta sobre a Armada dos Galeoens que forão esperar as náos Hollandezas, e se dá noticia desde quando partio da Barra de Goa até tornar a ella. 17 Jan. 1637.

fol. 108. Carta sobre as quatro Galeotas que o Conde de Linhares mandou com contrato a China e a Armada que as accompanhava a desbaratar ao inimigo no mar de Malaca. 6 Maart 1637.

fol. 320. Carta da Camara da Cidade do Forte de Agoada ao Vice Rey da India sobre a força que o inimigo rebelde tinha nas náos e que não seria justo arriscaremse os Galeoens. 3 Dec. 1636.

fol. 398vo. Carta sobre a boa correspondencia que El Rey Idalxa tinha com o Estado, pois sendo comettido pelos Inglezes e Hollandezes que o ajudarião a tomar Goa, não admittio a proposta. 2 Nov. 1636.

fol. 405vo. Carta sobre ser muito importante o haver a Armada de Altobordo para se evitar os roubos e prezas que fazião os Hollandezes e a falta que havia de gente e dinheiro para haver de se guardar a Barra de Goa. 1 Febr. 1637.

XL. fol. 96. Carta sobre o estado da Fortaleza de Malaca e socorros que lhe enviara. 12 Oct. 1637.

fol. 134. Carta sobre a assistencia que os Hollandezes fizerão naquella Barra (d. i. Goa), e embaixador que mandarão ao Idalcão. 5 Oct. 1637. (Ook XLII fol. 24).

fol. 171. Carta sobre estar aquella Barra (d. i. Goa) livre dos Hollandezes, razão porque naquella occasião mandava huma náo para o Reino. 7 Dec. 1637. (Ook XLII fol. 37).

fol. 209. Carta sobre o estado em que ficava a India, com as náos Hollandezas naquella Barra (Goa), faltas que experimentava de socorro e dinheiro. 28 Nov. 1637. (Ook XLII fol. 44).

fol. 225. Carta sobre não fazer viage a náo S. João de Deos pela assistencia dos Hollandezes etc. 17 Dec. 1637.

fol. 235. Carta sobre o bom successo que tiverão os Portuguezes no combate com as náos Hollandezas naquella Barra e do mais que nelle aconteceo. 5 Jan. 1638. (Ook XLII fol. 56).

fol. 298. Carta de Antonio van Diemen, Governador Geral das Provincias Unidas e seu Conselho da India ao Rey do Achem, participando lhe o estado em que ficavão as guerras que trazião com os Portuguezes. 7 Juni 1636.

fol. 321. Carta de Guilielmo Metheold, Prezidente Inglez ao Vice-Rey agradecendo ter-lhe escripto, promettendo lhe socorro contra as náos Hollandezas e participando-lhe differentes negocios entre os Hollandezes e aquelle Estado. 25 Juli 1637. (Antwoord 21 Nov. 1637. fol. 325).

fol. 375. Carta de Bernardo Pessar, Presidente dos Dinamarquezes ao Vice-Rey sobre os máos intentos dos Hollandezes contra todo aquelle Estado e suas Fortalezas. 21 Sept. 1637 (Over Denen en Portugeezen, zie ook XLI fol. 11. XLII, fol. 54, 81, 98. XLIII, fol. 23, 195.).

fol. 377. Regimento que o Vice Rey deo a Antonio Telles, Capitão Geral da Armada de Alto-bordo naquelle Estado, quando salio a combater aos Hollandezes com seis Galeoens. 2 Jan. 1638.

XLI fol. 1. Carta sobre a vinda da Armada Hollandeza á Barra de Goa et pratica que trazião com o Idalcão. 10 Juli 1638. (Ook XLIII fol. 1).

fol. 2vo. Carta sobre o succeso da batalha que se deo aos Hollandezes. 5 Jan. 1638.

fol. 4o. Als boven. 28 Aug. 1638. (Ook XLIII fol. 5).

fol. 5vo. Relação da assistencia dos Hollandezes etc. 28 Aug. 1638.

fol. 6vo. Carta sobre a hida do inimigo, recolhida dos Galeoens, e se dá conta dos que ficão sãos da Armada e dos novos que se fabricarão. 29 Aug. 1638. (Ook XLIII fol. 13).

fol. 7vo. Carta sobre a Ilha de Ceilão, morte do Capitão Geral Diogo de Mello de Castro e outros succesos e socorros que se mandarão a ella. 29 Aug. 1638.

fol. 9vo. Carta sobre os moradores e eleitos de Negapatão e avisos que mandarão tocantes a Batecalou. 15 Aug. 1638.

fol. 12. Carta sobre a Fortaleza de Malaca; berichten over de vloot die daar geweest is. 30 Aug. 1638.

fol. 16. Carta sobre as couzas de Macáo; petiçoens que aquella cidade mandou, e como se lhes deferio, com huma breve relação das feitorias que os Hollandezes tem no Sul e o grande poder que nelle trazem. 31 Aug. 1638.

fol. 28. Carta sobre..... de machtsuitbreiding van den Mogol; aanbiedingen der Hollanders aan hem om hem tot een aanval op de Portugeesche sterkten te bewegen. 11 Aug. 1638.

fol. 36. Carta sobre a fortificação da Fortaleza de Mormugão a que novamente deo motivo a Frota Hollandeza, que viera áquella ilha a sondar a situação. 2 Sept. 1638.

fol. 247. Carta de Otho Brugheman que da Persia escreveo ao Vice Rey, participando lhe os máos intentos dos Hollandezes contra os Estados da India e apprehensão que pertendião fazer das náos de Portugal na altura de Mozambique. 16 Dec. 1637.

fol. 273. Traslado da Carta do Rey de Matarão, Imperador de Javá, que escreveo por Jorge da Cunha, em reposta da embaixada e mimo que lhe mandou o Vice Rey, Conde de Linhares. z. j. e. d. (Ook fol. 274).

fol. 275. Traslado da carta do Rey de Bantão em reposta a outra do Vice Rey, gratificando lhe o mimo que lhe fizera e promettendo lhe não condescender com os Hollandezes z j. e. d.

fol. 276. Vertaling van een brief van een gunsteling des konings van Mataram z. j. e. d.

XLII fol. 55. Carta sobre a chegada das Frotas da China, Malaca, Choromandel e Ceilão; avisos que desta ilha teve de El Rey de Candea lhe fazer guerra, e os Hollandezes pertenderem tomar Gaale, auxiliados pelo dito Rey e dèverem ir as náos deste Reino em direitura a Goa. 31 Dec. 1637.

fol. 58. Carta geral enviada por terra. Over het in het vorige nummer

genoemde en over het gevecht bij Goa in den aanvang van 1638. 27 Febr. 1638.

fol. 63. Carta sobre ter conservado paz com os Reys vizinhos por cauza dos Hollandezes, e socorro que o Matarão pedia contra os ditos. 4 Dec. 1637.

XLIII fol. 41. Carta sobre a Cidade de Macáo se queixar da ruina em que ficava pela nova navegação de Inglezes por aquelle porto, alem de universal damno que os de Hollanda lhe cauzavão pela grande extração de fazendas para diversos portos. 8 Aug. 1638.

fol. 297. Carta em que se dá parte de outra que se apanhara, escripta de Batavia dos Governadores da Companhia dos Hollandezes rebeldes, com huma instrucção muito contraria a Sua Magestade. 16 Dec. 1637.

fol. 331. Carta d' El Rey de Matarão, Imperador de Javá, para se remetter a Malacca. E sobre Armada que devia ir a Jacatará. z. j. e. d.

fol. 311—312. Brieven der koningen van Bantam en van Mataram. Vriendschapsbetuigingen. z. j. e. d.

XLIV fol. 194. Carta sobre as couzas do Estado, encontros que a Armada de Alto-bordo teve com os Hollandezes. 4 April 1638. (Antwoord 15 Dec. 1638, fol. 245).

fol. 250. Carta sobre o apresto da Armada de Alto-bordo ..... e ida dos Hollandezes á Barra de Goa. 1 Maart 1639.

fol. 257. Carta sobre pertender o Matarão a expulsão dos Hollandezes juntamente com os Reys de Jaoa e de Macassa. 3 Maart 1639.

fol. 257. Carta sobre ..... e paz que El Rey de Bisnaga fez com os Hollandezes. 4 Maart 1639.

XLV fol. 187. Carta sobre a perzistencia dos inimigos Hollandezes; successos até sua retirada; permissão d'El Rey Idalxa aos Hollandezes para continuarem suas feitorias. 2 Maart 1639. (Ook XLIV fol. 251).

fol. 250. Carta expondo que pelo cerco dos Hollandezes na Barra de Goa enviara a Sua Magestade duplicados avisos por terra, etc. 2 Sept. 1639.

fol. 269. Informação que deo Amaro Rodrigues a Sua Magestade da opulencia dos Hollandezes; oppressão e ruina do commercio da India, seu territorio, fortalezas, feitorias, igrejas 30? 1638. (Een lang stuk. fol. 269—277).

XLVI fol. 151. Carta sobre a morte de Diogo de Mello e Castro; peleja que a Armada de Alto-bordo teve com os Hollandezes; pratica que o Geral Hollandez teve com o Idalcão etc. 6 Mei 1639 (vgl. XLI, fol. 7vo).

XLVII fol. 6. Carta sobre o estado deploravel em que achou a India, etc. 27 Nov. 1640.

fol. 16. Carta sobre o socorro que mandou a Malaca: noticia inserta de estar sitiada pelos Hollandezes; entrega de prezente para o Rey de Macassa e esperanças que dava de Armadas ao Rey de Matarão. 9 Nov. 1640.

fol. 22. Carta sobre os movimentos que fizerão varias embarcacões de

Hollandezes na Barra de Goa e resgate de captivos Portuguezes. 9 Nov. 1641.

fol. 24. Carta sobre as noticias da destruição dos Hollandezes pelas Armadas que socorrerão Ceilão e progressos do Bispo de Cochim naquella ilha. 10 Nov. 1640.

fol. 28. Carta sobre . . . conjuração de Hollandezes descuberta, seu castigo. 14 Nov. 1640.

fol. 74. Carta sobre o oppressão dos Hollandezes na Barra de Goa; cerco de Malaca; o Estado sem dinheiro e esperança do socorro do Reino. 18 Nov. 1640.

fol. 78. Carta sobre o successo de quatro navios da Armada de Norte com os Hollandezes no rio Carly etc. 23 Nov. 1640.

fol. 85. Carta sobre . . . den toestand van Ceilon: twist van den koning van Candea met zijn broeder, ten bate der Portugeezen. Beleg van Malaca door de Hollanders. Etc. 19 Jan. 1641.

fol. 86. Carta do Capitão Geral de Ceilão para o Governador da India sobre a forma com que se lhe entregou Nigumbo; morte do levantado D. Balthasar, General do Rey de Candea; idéa da empreza de Gale, para a qual pede pertrechos de guerra, e capitulos da entregua de Nigumbo. 12 Nov. 1640.

fol. 117. Carta sobre as cauzas porque os Japonezes expulsarão os commerciantes Portuguezes. Profecias falsas em Macáo de hum Frade Espanhol que intentava passar a Japão e se negava a todas as Religoens; licença que pertendiam os de Macáo para navegarem ao Reino, a Manilla, a Angola etc.; e razoens para que se não dezemparasse o commercio da China aos Hollandezes por ser o mais rico da India. 31 Jan. 1641. (Zie ook fol. 124, 125).

XLVIII fol. 70vo Carta sobre as muitas terras que os Hollandezes tem adquirido na India; grandos interesses que tirão do commercio, com que fazem guerra aos Portuguezes; e a relação das feitorias, que elles tem naquelle Estado. 3 Aug. 1641.

fol. 74. Carta sobre o Tratado que fez com o Rey Idalxa prometendo este com solemnes escripturas expulsar das suas terras os Hollandezes, devendo se o bom exito deste negocio a Jozé Panto Pereira. 16 Dec. 1641. (Ook fol. 79).

fol. 75. Carta sobre a Paz ou suspensão de Armas que se pertende com os Hollandezes. 14 Dec. 1641.

fol. 75vo. Carta sobre o commercio e navegação dos Portuguezes para a China, embaraçado pelos Hollandezes. 13 Dec. 1641.

fol. 76. Carta sobre o ultimo estado a que chegarão as couzas da India, reprezentando a extrema necessidade de socorro; e que só por meio da paz ou de suspensão de Armas se poderá evitar a ultima ruina. 13 Dec. 1641.

fol. 87vo. Carta sobre . . . zending van versterkingen naar verschillende kanten. Cerco e perde de Malaca; expediçoens que determina para Ceilão em segurança de Columbo, Manar e Jafanapatão. 15 April 1641.

fol. 90. De Hollanders met tien schepen voor de haven van Goa. 27 Dec. 1641.

fol. 115. Carta sobre dous enviados que mandou ao General de Batabia a respeito das tregoas com os Hollandezes; o que passou com o comedor da Armada Hollandeza que estava na Barra de Goa. 10 Dec. 1643.

fol. 116vo. Carta sobre cinco náos Hollandezas que vierão de Jacatará á Barra de Goa, e o novo protesto que se lhes mandou fazer a respeito das tregoas. 15 Dec. 1643.

fol. 117. Carta sobre o estado da Ilha de Ceilão, e socorros que lhe forão contra os Hollandezes. 20 Dec. 1643.

fol. 118vo. Carta sobre as Armadas de Domingos Ferreira Beliago e D. Alvaro de Athayde, e o que se obrou na costa de Choromandel. 20 Dec. 1643.

fol. 119vo. Carta sobre a entrada que os Hollandezes fizerão em Negapatão, e do que mais succedeo. 20 Dec. 1643. (Ook LI fol. 12).

fol. 127. Carta que veio por cifra sobre tregoas com os Hollandezes, e couzas pertencentes ao Estado. 24 Dec. 1643.

fol. 143vo. Carta sobre. . . ; assistencia dos Hollandezes na Barra (de Goa), e suspeitas que houve do Idalcão. 7 Febr. 1643.

fol. 149. Cartas sobre a pessoa que o Governador de Batavia mandou jurar a tregoa na cidade de Goa; aviso que mandou Antonio da Motta Galvão a respeito do serviço e terras de Galé. 5 Maart 1643.

fol. 151. Carta sobre a vinda do embaixador Hollandez, recebimento que se lhe fez e materias que se tratarão com elle a respeito do cumprimento das tregoas e o mais que se passou. 1 Mei 1643.

fol. 153. Carta sobre as duvidas que se moverão a respeito das tregoas com os Hollandezes. 3 Mei 1643.

fol. 156. Procuração de Antonio van Diemen, dada a Pedro Boreel sobre o tratado das tregoas entre Portugal e Hollanda. 20 Oct. 1642. (Berichten over onderhandelingen aangaande de uitvoering van het bestand: fol. 156—157vo; 160vo; 163; 165vo; 167vo; 171; 173. April 1643. Ik geef hier tegelijk andere plaatsen, waar aangaande deze onderhandelingen het een of ander vermeld wordt en welke ik niet afzonderlijk noteer: XLIX fol. 75, 246, 248—250. (Sept., Nov., Dec. 1641). LI, fol. 89—90, 93—94, 97—114 (April, Aug., Sept., Nov. 1642); XLVIII fol. 178vo, 179, 268, 270vo, 276vo (Maart, Mei, Dec. 1643). L. fol. 155, 159, 163, 169, 173, 174, 181, 183, 189, 192, 196—273. (Aug.—Nov. 1643).

fol. 187. Carta sobre o estado em que se achão as couzas do Reino, e outros particulares respectivos a India. 5 Maart 1643.

fol. 269vo. Carta sobre a náo, galeoens que se pozerão na Barra (de Goa) para esperar as que viessen do Reino, e o assento do Conselho a este respeito. 4 Dec. 1643.

fol. 282. Carta que veio por cifra sobre a partida do embaixador de Hollanda sem apregoar a tregoa; peleja que com elle se teve em Ceilão na Aldêa de Curaça e successos della; morte do dito embaixador; aprehenção que se fez em huma náo Hollandeza, que se refugiou dos tempos na Barra de Murmugão; negociação da tregoa tratada pelo commandante de cinco náos Hollandezas que entrarão na Barra de Goa; vinda de Jacatará; conselho que se fez

sobre esta materia e assento que se tomou; socorros que se mandarão a Ceilão e a outras fortalezas. 4 Dec. 1643.

fol. 290. Carta sobre a ida dos Hollandezes a Ceilão; successo de Negumbo; guerra que fazião áquelle Estado sem quererem aceitar a tregoa. 15 Febr. 1644.

fol. 293vo. Carta sobre a fazenda da náo Hollandeza e o tratamento que se fazia aos Hollandezes prisoneiros. 3 Maart 1644.

fol. 331vo. Carta sobre os damnos que a Republica de Negapatão recibia dos Hollandezes. 4 April 1644.

fol. 347. Cartas sobre a impossibilidade que D. Filippe Mascarenhas teve para entrar em Columbo por cauza das náos Hollandezas etc. 4 en 5 Dec. 1644.

L. fol. 132. Carta sobre o cerco que os Hollandezes tem na Barra de Goa, que impedião a viagem das náos para o Reino. 4 Maart 1644.

LI. fol. 7. Carta sobre . . . de pogingen der Hollanders om zich van Ceilon meester te maken; pertenção que tinhão de ir sobre Columbo, Jafanapatão, Manar e S. Thomé concertados com El Rey de Candea. 20 Dec. 1643 (vgl. XLVIII fol. 117).

fol. 9. Over de hulp aan Ceilon; zeeslag tegen de Hollanders; dood van den bevelhebber Dom. Ferreira Beliago. 20 Dec. 1643. (Vgl. XLVIII fol. 118vo).

LV. fol. 343. Carta sobre a guerra dos Hollandezes e os Reys do Estado da India. 20 Febr. 1646. (Antwoord 18 Febr. 1647. fol. 386vo).

fol. 346. Carta sobre. . . de wijze waarop de onderkoning zich te gedragen heeft ten aanzien „da entrega da canela que na forma praticada pelo embaixador ordinario nas Provincias Unidas se entregarião aos Hollandezes no Estado da India. 22 Mei 1645. (Antwoord 18 Febr. 1647. fol. 387).

LVI. fol. 7. Carta para que se houvesse cuidado nos portos daquelle Estado a respeito de huma Armada que em Hollanda se preparava. 12 Febr. 1645.

fol. 132. Carta para que se procedesse contra os capitaens dos navios, que levavão socorro a Ceilão, se não cumprissem com as ordens que se lhes tinhão dado. 5 April 1645.

fol. 258. Termo da repartição das terras da ilha de Ceilão, feita por virtude das tregoas celebradas com os Hollandezes e protestos sobre a mesma. 10 Jan. 1645.

fol. 263. Carta sobre o embaixador que estava em Hollanda ir negociando a tregoa com os Estados. 12 Jan. 1646.

fol. 264. Brief van Franc. de Souza Coutinho, gezant in Den Haag, over de vredesonderhandelingen. 25 Oct. 1644.

fol. 266. Als boven. Door de regeering der Republiek is bevel gegeven het bestand met de Portugeezen te eerbiedigen.

fol. 356. Carta sobre a restituição de Negumbo e não ter lugar o prometido aos Hollandezes 12 Jan. 1646.

fol. 487. Carta sobre o estado das couzas da ilha de Ceilão e necessidades de mantimentos na (cidade) de Columbo. 18 Maart 1653.

fol. 491. Carta sobre o cerco dos Hollandezes e que a gente do Arrayal de Columbo pelejara com elles, fazendo-os retirar. 4 Maart 1653.

LVII. fol. 69. Carta Real recomendando-lhe o amizade com El Rey de Candea por ser util á ilha de Ceilão, da qual elle tinha expulsado os Hollandezes. 29 Jan. 1647. (Antwoord 15 Dec. 1647. fol. 388).

fol. 376. Carta do Padre Frei Sebastão de S. Jozé (aan den Vice Rey) expressando-lhe o muito que o Principe Patingaloa estimava a sua amistade e os bons successos que houverão contra os Hollandezes, de quem elle não gostava etc. 25 Mei 1646.

fol. 398. Bericht van den onderkoning aan den koning dat hij Franc. Vieira de Figueiredo naar Jacatara zendt, omdat de Hollanders de voorwaarden van het bestand niet houden. 3 Jan. 1648.

fol. 417 en 423. Ongedateerde stukken betreffende een voorstel aangaande de voorwaarden van het bestand, door den fiscaal Albert Hooglant en den secretaris Jan Croon aan Manoel Mascarenhas, kapitein-generaal van Ceilon, gedaan.

LVIII. fol. 66. Carta sobre a entrada que fizerão os Hollandezes em Titucurim. z. j. e. d.

LX. fol. 21. Carta sobre o socorro que levou a Ceilão Nicolau de Moura de Brito. 23 Jan. 1649.

fol. 41. Carta sobre o estado em que ficavão as couzas da Ilha de Ceilão assim tocantes a El Rey de Candea como aos Hollandezes. 6 Maart 1649.

fol. 111. Carta sobre a devassa, que se tirou de os Hollandezes se deterem na Barra de Goa pela communicação, que tem com os naturales. 18 Febr. 1649.

fol. 394. Carta sobre . . . e que El Rey de Candia continuava na variedade e inconstancia de seus procedimentos. 24 Dec. 1650.

LXI. fol. 28. Carta insinuando o que se deve obrar com os Hollandezes respectivo a ilha de Ceilão. 15 Febr. 1650. (Antwoord 5 Dec. 1651. fol. 29).

fol. 582vo. Carta sobre o successo que os Hollandezes tiverão no Sul. 28 Dec. 1651.

Eindelijk laat ik nog eenige nummers betreffende Brazilië volgen, die in LVII en LVIII voorkomen.

LVII. fol. 284 en 298. Traslado de hum auto que contem huma proposta que fez na cidade de Bahia Antonio Telez da Silva, Governador e Capitão Geral do Brazil, convocados em Conselho os Prelados dos Religoens e Ministros superiores de Guerra, Fazenda e Justicia, sobre obrigação em que seria de socorrer aos moradores de Pernambuco, tirannizados pelos Hollandezes, não faltando ao preceito Regio de conservar a paz com os Estados das Provincias Unidas, em que se resolveo uniformemente ser indispensavel o socorro áquella cidade sem violar por isso a paz promettida. Contem mais varias cartas dos mesmos moradores; protestos, traslados etc., tudo pertencente ás hostilidades Hollandezas e outras noticias sobre a mesma materia. z. j. e. d. (1645?).

fol. 346. Carta Real sobre não quererem os Hollandezes confirmar as tregoas que tinhão feito em quanto se lhe não restituisse o que lhe tinhão tomado os moradores de Pernambuco. 16 Dec. 1646.

fol. 353. Copia da carta que escriverão os Ministros da Companhia,

Governadores no Recife de Pernambuco aos Mestres de Campo, Governadores daquella capitania, sobre o levantamento de seus moradores contra os Hollandezes, e perdão que lhes querião dar; e com a noticia de terem fugido os moradores da Parahiba e Goyana, deixando reducidas a cinzas aquellas terras. z.j. e. d. (1645?).

LVIII. fol. 37vo. Carta Real sobre o successo da guerra de Pernambuco e Brazil com os Hollandezes e Armada que mandou de socorro e o mais que se obrou. 3 April 1648.

Buiten het bovengenoemde heb ik nog melding te maken van eenige andere inventarissen, waarvan ik, deels zeer vluchtig, kennis gekregen heb. In de eerste plaats noem ik dan den inventaris, die mij, zooals ik in den aanvang gezegd heb, ten allerlaatste getoond werd en een aantal registers van correspondentie van Portugeesche gezanten vermeldt. Op ieder fiche worden de plaats van herkomst, de jaren waarover de correspondentie loopt, soms ook de naam van den correspondent aangegeven: in de registers zelve ontbreken begrijpelijkerwijze de onderteekeningen der gezanten: ik heb, waar de inventaris mij in den steek liet, den correspondent opgezocht. Bij een vluchtig doorbladeren van enkele registers kreeg ik niet den indruk, dat de correspondentie veel belangrijks bevatte maar die indruk is zeer oppervlakkig. De correspondenties uit de Republiek zijn de volgende:

nº. 13 } 1713—1715 uit Utrecht over de vredesonderhandelingen.
nº. 14 } De graaf van Tarouca en D. Luiz da Cunha. 156 en 165 fol.

nº. 20 4 Jan. 1726 - 30 Dec. 1727. D. Diogo de Mendonça Corte Real. 253 fol.

nº. 21 2 Jan. 1728 - 30 Dec. 1730. D. Luiz da Cunha. 548 fol.

nº. 22 1734. D. Luiz da Cunha (?) 205 fol.

nº. 45 Mei 1691—Oct. 1708. Nota's (in 't Latijn), ingediend bij de Staten-Generaal door D. Diogo de Mendonça Corte Real (tot 1698) en D. Francisco de Sousa Pacheco. 113 fol.

nº. 46 Dec. 1708—Aug. 1709. Als boven; slechts 4 fol. zijn beschreven.

nº. 47 } 8 Dec. 1778—29 Juni 1780. } D. Ant. Aug. de Sousae
nº. 48 } Juni 1780—10 Mei 1781. } Holstein. 200 en 145 fol.

nº. 49 2 Oct. 1787—29 Juli 1790. Antonio de Campos Silva, zaakgelastigde. 46 fol.

Nog stip ik aan een klein inventarisje, getiteld *Autographos de chefes d'Estados*, waarin vermeld worden:

22 brieven der Staten-Generaal aan koning José I en diens gemalin. 1756—1777.

18 brieven der Staten-Generaal aan koningin Maria I en aan Pedro III. 1777—1793.

7 brieven der Bataafsche Republiek aan Maria I en den Prins-regent. 1795—1805.

3 brieven van koning Lodewijk Napoleon aan den Prins-regent. 1806—1807.

20 brieven van koning Willem I aan den Prins-regent en aan João VI. 1814—1824.

27 brieven van koning Willem II aan Maria II en haar gemaal. 1840—1848.

Ook noem ik een verzameling van ratificaties van verdragen, na 1814 tusschen Portugal en andere mogendheden gesloten. (*Relação das Ratificações de Tratados e convenções entre Portugal e outras Potencias*).

Ten slotte nog een woord over de collectie manuscripten, die in 't bezit gekomen is van het archief na 1835 tengevolge van de opheffing der kloosters en waarvan mij op mijn verzoek de inventarissen getoond werden. Afzonderlijk geinventariseerd is de collectie afkomstig van het *Mosteiro de S. Vicente de Fora*, oorspronkelijk bestaande uit 26 deelen, waarvan echter de deelen 18, 21, 23 en 25 ontbreken. Deze handschriften bevatten allerlei stukken, uitgegaan van de regeering in de 16e en 17e eeuw, waaronder ook instructies voor gezanten aan vreemde hoven, en brieven der koningen te Madrid aan het bestuur te Lissabon betreffende de aangelegenheden van Indië; (b.v. deel 19, dat bijna uitsluitend brieven van Filips IV op Indië betrekking hebbende, meest uit de jaren 1621—25, bevat); ik heb hierin geen belangrijks voor onze geschiedenis aangetroffen doch moet er bijvoegen, dat ik niet nauwkeurig den geheelen index heb nagegaan; misschien zou bij nauwgezette nalezing nog wel een enkel stuk, b.v. een instructie of een order voor een Portugeesch gezant in de Republiek, kunnen worden gevonden.

Naast deze Manuscriptos de S. Vicente bestaat dan de verzameling van handschriften uit andere kloosters, enkel met den naam *Manuscriptos* aangeduid. Hierop is gemaakt een inventaris in fiches, vijf portefeuilles vormende; twee van deze zijn alphabetisch geordend naar persoonsnamen, de drie andere naar zaaknamen. Deze laatste heb ik nageslagen op een aantal woorden; het weinige wat ik vond laat ik hier volgen:

no. 397. Copieën van brieven van den gezant in de Republiek, D. Diogo de Mendonça Corte Real, uit 1726, vooral betrekking hebbende op het verdrag van Hannover en de algemeene Europeesche politiek. 227 fol.

nos. 943, 944. Copieën van brieven van D. Diogo de Mendonça Corte Real uit 1726. Als boven. 382 en 346 fol.

no. 42. Moderne copieën van brieven van den gezant in de Republiek, D. João de Almeida de Mello de Castro, Sept. 1785—Maart 1786. 122 fol. Afkomstig uit de collectie van den vizconde de Santarem.

no. 43. Moderne copie eener „*Dedução das negociações entre a coroa de Portugal e os Estados Gerals das Provincias Unidas. . . relativas as contestações sobre o commercio e navegação da costa de Guiné, entre os vasallos portuguezes e a Companhia Hollandeza das Indias Occidentaes, feita na Haya por* D. João de Almeida de Mello de Castro. . . *em 29 de Outubro de 1783.*" 145 fol. Afkomstig uit de collectie van den vizconde de Santarem. Het stuk geeft

een overzicht der moeilijkheden aan de kust van Guinea, die in onze betrekkingen met Portugal in de 18e eeuw telkens aan de orde kwamen. Er zijn annexen ter opheldering bij van 1715 af.

nº. 46. Moderne copieën van diplomatieke briefwisseling uit Spanje, Frankrijk en de Bataafsche Republiek. 1796—1801. Afkomstig uit de collectie van den vizconde de Santarem.

De vizconde de Santarem, van wiens collectie handschriften hierboven melding wordt gemaakt, is de auteur van een werk over de staatkundige en diplomatieke betrekkingen van Portugal; hiervoor had hij uitgebreide verzamelingen van stukken bijeengebracht, waarvan in zijn werk heel wat, hetzij volledig hetzij in uittreksel, is afgedrukt. Na zijn dood is zijn arbeid vervolgd door Luiz Aug. Rebello da Silva; het laatste, 18e, deel is verschenen in 1860. De titel van het werk, dat ik te Lissabon heb kunnen inzien maar waarvan in onze openbare boekerijen geen exemplaar wordt aangetroffen, luidt: *Quadro Elementar das relações politicas e diplomaticas com as diversas potencias no mundo desde o principio do XVI seculo da Monarchia Portugueza até aos nossos dias, colligido e coordinado pelo* vizconde de Santarem *e continuado e dirigido pelo socio da Academia Real das Sciencias de Lisboa*, Luiz Augusto Rebello da Silva. (Het wordt doorgaans geciteerd als *Quadro elem.*).

Ik maak van deze gelegenheid gebruik om nog een ander werk te noemen, dat in onze publieke bibliotheken ook tevergeefs wordt gezocht; ik bedoel: Borges de Castro, *Collecção dos Tratados, convenções, contratos e actos publicos, celebrados entre a corona de Portugal e as mais potentias desde* 1640. 8 tom. (1856—58). Een vervolg hierop is onder den titel van *Supplemento á collecção* etc. bezorgd door Judice Biker (ik heb het reeds vroeger genoemd), in 22 tom (1872—1880); dit vervolg bezitten meerdere onzer boekerijen.

BIBLIOTHECA NACIONAL

Deze bibliotheek, in 1796 gesticht onder den naam van Real Bibliotheca Publica da Corte en in 1836 herdoopt als Bibliotheca Nacional de Lisboa, is sedert het laatstgenoemde jaar gevestigd in een oud Franciscanerklooster, gelegen aan een plein dat naar haar het Largo da Bibliotheca heet. De eerste verzamelingen der bibliotheek werden gevormd door de boeken van het lichaam, met de censuur belast (Meza censoria), en door eenige collecties van de Jezuietenorde. Door schenking en aankoop heeft de bibliotheek hare rijkdommen voortdurend zien vermeerderen in den loop der 19e eeuw en is zij ook in het bezit gekomen van een belangrijke hoeveelheid handschriften; in dit opzicht is niet het minst van belang geweest de aanwinst, een vijftiental jaren geleden gemaakt, der zoogenaamde

Collecção Pombalina, meerendeels betrekking hebbend op en afkomstig van den eersten markies van Pombal, den bekenden Portugeeschen staatsman.

Zoowel den Inspecteur der Bibliotheken en Archieven, den heer Gabriël Victor do Monte Pereira [1]), als den Directeur der Bibliotheek, den heer Xavier da Cunha, ben ik verplicht voor hunne vriendelijke ontvangst; den ambtenaar bij de afdeeling handschriften, den heer Francisco Simões Ratolla, voor zijne hulpvaardigheid.

In eene korte beschrijving der Bibliotheca Nacional van 1898 onderscheidt de heer G. Pereira in de verzameling van handschriften vier groepen: 1e *Fundo, Colleccão geral* (8502 handschr.); 2e *Pombalina* (758); 3e *Coll. Alcobacense* (454); 4e *Illuminados* (140). Van het bestaan der *Coll. Alcobacense* heb ik bij mij bezoek aan de bibliotheek geen kennis gekregen, anders had ik den gedrukten catalogus van deze collectie toch even doorgezien. Afgaande op de mededeelingen van G. P. in de beschrijving der Bibliotheca geloof ik echter niet, dat ik er voor mijn doel veel in zou gevonden hebben. De collectie, afkomstig van het klooster Alcobaça, wordt grootendeels gevormd door perkamenten handschriften uit de 11e—15e eeuw, ongeveer een vierde is uit de 16e—18e eeuw; hun inhoud schijnt in 't algemeen niet van historischen aard te zijn.

De verluchte handschriften, waarvan een inventaris gedrukt is, vormen eene mooie collectie; een enkel nummer hieruit zal ik zoo aanstonds noemen. Van de *Coll. Pombalina* bestaat een uitvoerige gedrukte inventaris, bewerkt door J. A. Moniz (1891). Ongelukkig voor mijn onderzoek is de staat van de inventarisatie der *Collecção geral* voor 't oogenblik nog minder gunstig; er bestaat op deze hoofdverzameling een oude, uiterst summiere geschreven inventaris; een nieuwe uitvoerige inventaris is in bewerking; de beschrijving op fiches is voor het grootste gedeelte voltooid, en onderwijl is men reeds aan het drukken begonnen; 737 nummers zijn gedrukt. Ik heb die alle nagegaan, wat noodzakelijk was, omdat ze niet systematisch zijn geordend en natuurlijk de index, die later, evenals dit het geval is bij den inventaris der *Coll. Pombalina*, den weg moet wijzen in den voltooiden inventaris, nog ontbreekt. Voor de talrijke nog ongedrukte nummers was ik aangewezen op de dienstvaardigheid van den heer Fr. Simões Ratolla, die de goedheid had op verschillende door mij opgegeven woorden de fiches na te zoeken. De oogst is zeer gering geweest, maar het spreekt van zelf, dat bij deze gebrekkige wijze van onderzoek, ondanks alle

---

[1]) De heer G. P. (met deze initialen teekent de Inspecteur dikwijls zijne publicaties) is de auteur van verschillende kleine geschriften over Portugeesche bibliotheken en archieven; tot mijn spijt heb ik te Lissabon van het bestaan dier publicaties niets vernomen, en eerst later, na mijne terugkomst, toevalligerwijze een aantal vermeld gevonden en er kennis van kunnen nemen; ik had er anders wellicht nog mijn voordeel mee kunnen doen. Ten nutte van belangstellenden noem ik: *Bibliotheca Nacional de Lisboa* (1898). *O Archivo Ultramarino* (1902). *Bibliotheca Nacional de Lisboa* (1903). *Bibliothecas e Archivos Nacionaes* (1903). *A Collecçao dos Codices con Illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa.* (1904).

hulpvaardigheid, gemakkelijk handschriften voor mij verborgen kunnen zijn gebleven, die wellicht in een of ander opzicht belang hebben voor onze geschiedenis.

Collecção geral

nº. 465. fol. 16. Korte aanteekeningen over de vertaling in 't Nederlandsch der *Decadas da Asia* van Barros, verschenen te Leiden, 1705, bij Pieter van der Aa.

fol. 33. Beschrijving van eenige eilanden en plaatsen van Portugeesch Indië, o.o. van Solor en Timor; eene groote plaats wordt ingenomen door de vermelding van autoriteiten en zendelingen (tot fol. 60). Copie.

fol. 61—69. Verslag der krijgsbedrijven van de Portugeesche vloot onder Nuno Alvarez Botelho van Dec. 1624—Dec. 1625. De auteur is een geestelijke. die op de vloot den tocht heeft meegemaakt.

fol. 82—84. Kort verslag van de komst der Hollanders bij Macao en van de overwinning door Lope Sermento de Carvalho op hen behaald (1622). Copie. De oorspronkelijke auteur Fr. Alv. do Rosario is er bij tegenwoordig geweest.

nr. 518. João Ribeira. *Fatalidade estorica da ilha de Ceilam.* 1685. Dit werk is gedrukt in deel V der *Collecção de noticias para a historia e geografia das nações ultramarinas, que vivem nos dominios Portuguezes ou lhes são visinhas; publicada pela academia real das sciencias.* Lisboa 1812—67. 7dln. (Dikwijls geciteerd als *Noticias ultramarinas*). Ook bestaat van dit werk eene Fransche vertaling: *Histoire de l'isle de Ceylan* etc. door l'abbé Le Grand. Amsterdam 1701.

nº. 638. fol. 1—19vo. Verslag van de forten en factorijen, die de Hollanders in Indië en den Archipel bezitten en van de middelen om hen te verjagen. De auteur is kapitein André Coelho, die, volgens een noot in den inventaris, omstreeks 1618 in Indië diende. Copie.

nº. 673. fol. 127, 129, 134vo. Klachten van den envoyé der Republiek, van Til, aan de Portugeesche regeering over beleediging en schade, hem door een hoog geestelijke bij de ontmoeting hunner koetsen aangedaan. 1742.

nº. 674. fol. 1. Instructie voor Diogo Lopes Ochoa bij zijn vertrek naar de Republiek om daar over den vrede te handelen. z. d. Copie. Het is vooral om de ratificatie te doen en hij moet uit Portugal vertrekken met Gijsbert de With (wiens verbaal, ten rijksarchieve, van 29 Nov. 1661 is).

nº. 873 (blauw). Een uitvoerig verhaal over Brazilië, in 't bizonder over Pernambuco, getiteld: *„Desagravos do Brazil e Gloriaes de Pernambuco. Discursos Brasilicos, Dogmaticos, Belicos, Apologeticos, Moraes e Historicos repartidos em oito livros* etc. Origineel. De auteur is D. Domingos Doloreto Couto, een geestelijke, geboortig van het Recif van Pernambuco. Klein folio, 591 blz. Blz. 80—125 handelt de schrijver over de Nederlanders; het scheen

mij niet belangrijk. De auteur heeft door bemiddeling van Pombal zijn werk aan koning Jozé I aangeboden.

nº. 787. Dit handschrift bevat het werk van Pedro Barreto de Rezende, van 1635, een beschrijving gevende der onderkoningen van Indië, van de voornaamste gebeurtenissen onder hun bestuur en van de steden en sterkten, en getiteld: *Breve tratado ou epilogo de todos os visoreys que tem avido no estado da India. Feito por Pedro Barreto de Rezende.* 1635. Origineel. (Rezende was secretaris van den graaf van Linhares, onderkoning van Indië). De Bibliothèque Nationale te Parijs bezit het werk van Rezende verlucht in twee deelen, waarvan de Bibliotheca Nacional te Lissabon een copie heeft onder de nºs 139 en 140 der collectie *Illuminados*; nº. 139 *Relacion da India por Pedro Barreto de Rezende.* 1ª parte. *Governadores e vicereis.* nº. 140. Idem. 2ª parte. *Descripção de cidades, portos e fortalezas.* In dezelfde collectie ook nog nº. 149: Mariz Carneiro. *Descripção das fortalezas da India.*

nº. 28 en nº. 29 der *Collecção Geral* zijn weer onvolledige copieën van Rezende's werk zonder de verluchtingen.

Collecção Pombalina

nº. 439. *Livro das cartas de Sua Magde que Deus Gde escriptas na monção do anno de 697, respondidas em Janeiro 698; são dirigidas ao conde Vice-Rey e Capitão Geral de India.* (Conde de Villa Verde). 347 fol. Copieën Ik geloof niet, dat hierin veel belangrijks voor onze Indische geschiedenis gevonden wordt.

nº. 469. *Instrusão que o Ilmo e Exmo Sor V. Rey Marques de Atorna deixou ao Ilmo e Exmo Sor V. Rey Marques de Tavora* (1750). Copie. Zelfde opmerking als boven; het uitvoerige stuk is trouwens meer dan eens uitgegeven, o. a. door F. N. Xavier, met noten en bijlagen. N. Goa 1856.

nº. 672. fol. 4—59. Een aantal stukken (deels in 't Latijn) rakende de betrekkingen tusschen Portugal en de Republiek, 1694-1697. Vele stukken in slechten toestand. Het zijn grootendeels klachten van Portugeesche zijde over geweld en overlast, aan Portugeesche schepen aangedaan, van Nederl. zijde over verhooging van den prijs en vermindering der maat van het zout te Setubal. Op fol. 18 een klacht van 5 Nov. 1695, dat de Nederl. schepen, die te Setubal zout gaan halen, door het uitstorten van hun zand in of bij de haven, deze geheel zullen bederven. fol. 37. Dordrecht 7 Juli 1694. Louis van der Putten biedt aan een bewapend schip te leveren ter bescherming van den Portugeeschen handel.

nº. 603. *Cartas minutas de Sebastião José de Carvalho* [1]), *escriptas de Vienna d'Austria para varios.* 1747—1749. Hierin ook eenige brieven aan Manoel Freire de Andrade e Castro, in Den Haag,

[1]) Later Markies van Pombal.

o. a. van 26 Juni en 10 Juli 1748 (fol. 11, fol. 20) over „o attentado commettido pelo Almirante Schriver"; dit bestond in het doen fusilleeren van twee gedeserteerde Hollandsche matrozen op zijn schip, liggende in de Taag. (Zie de Jonge, Gesch. Ned. Zeew. V. 182).

n°. 613. fol. 327—389. Brieven van Manoel Freire de Andrade e Castro aan Sebastião José de Carvalho. Origineelen en copieën. Zij loopen van 11 Juni—14 Nov. 1748 en handelen, afgezien van enkele stukken over den vredehandel te Aken, bijna geheel over de gebeurtenissen in de Republiek; de briefschrijver meldt wat hij verneemt over de voorvallen in Groningen, Friesland, Amsterdam; in een brief van 29 Aug. 1748. (fol. 349) schrijft hij, dat Rousset tweemaal naar het stadhouderlijk hof in Den Haag is geweest om instructies te halen; hij keurt de relaties van het hof met zoo'n man af. Nieuws voor ons is er in de brieven niet.

n°. 635. fol. 326—328. *Carta official de Francisco Vasques da Cunha para D. Louis da Cunha sobre os insultos commettidos pelos hollandeses nas Costas d' Africa. Haya 1770.*
Dit uitvoerig schrijven van 26 Juni 1770 behandelt de grieven der Portugeezen over de behandeling, die zij van de W. I. C. te verduren hebben bij de kust van Guinee. De W. I. C. brengt de schepen, die zij handel drijvende aantreft tusschen de kapen de la Hou(?) en Tres pontas op en heft onrechtmatig 10 pCt. der waarde van de lading der schepen, die van Brazilië komen handelen op de kust; die heffing geschiedt op het kasteel da Mina. Hij heeft eerst gehoopt, dat hij voor zijne klachten steun zou vinden bij Yorke, den Engelschen gezant, die zich in 1769 beklaagd heeft bij de Republiek, dat de ambtenaren der W. I. C. den kusthandel tusschen Engelschen en Portugeezen belemmerden; want de Engelsche kooplui klaagden, dat tengevolge der kwellingen, den Portug. schepen door de W. I. C. aangedaan, zij den toevoer van tabak uit Brazilië misten, dien zij niet ontberen konden voor hun negerhandel; daarvoor toch is de tabak een onontbeerlijk artikel. Maar nu heeft de briefschrijver gemerkt, dat een vergelijk tusschen Engeland en de Republiek beraamd wordt, waarbij de Portugeezen het kind van de rekening zullen worden. Hij zou wenschen, dat Portugal met geweld het recht handhaafde om in de havens, niet aan de W. I. C. behoorende, handel te drijven. Men behoeft de Republiek niet te vreezen. Naar wat hij verneemt, is de Portugeesche marine veel beter voorzien van linieschepen, zoowel wat quantiteit als qualiteit betreft, dan die der Republiek, die maar weinig zaaks meer is; en hoewel haar de middelen niet ontbreken om de zeemacht te verbeteren, is daartoe noodig de samenwerking van alle zeven gewesten, en die ontbreekt voor deze zaak: de Republiek is in verlegenheid, niet alleen door den keurvorst van de Paltz maar ook door de provincie Zeeland, die, niet kunnende verkrijgen dat hare quote verminderd wordt zonder afstand te doen

van de uitsluitende vaart op Essequebo, verklaard heeft, dat zij zich gedwongen zou zien zich van de Unie af te scheiden; en de zaken zijn zoover gekomen, dat de stadhouder alle gezag en invloed, die hij vroeger in die provincie had, verloren heeft.

n°. 610. fol. 22—25. Oct. 1773. De Engelsche gezant deelt aan de Portug. regeering mee, dat, ingevolge klachten van zijne regeering over de belemmering van den handel op de Afrikaansche kust door de Nederl. W. I. C., commissarissen zijn benoemd om te Londen in onderhandeling te treden, en noodigt haar uit, harerzijds ook commissarissen te zenden. Het antwoord der Portug. regeering luidt, dat Portugal niets te onderhandelen heeft; het verlangt niets anders dan onverlet van hare Amerikaansche op hare Afrikaansche bezittingen te varen om slaven te halen, en het heeft maatregelen genomen om het geweld der Ned. W. I. C. af te weren.

n°. 651. fol. 270—280. Eenige brieven van José Vasques da Cunha aan Pombal uit 1773; hij beklaagt zich, dat de burgemeesters van Amsterdam in de acte, waarbij zij hem als consul toelaten, eene clausule hebben ingelascht, dat hij aan alle ordinaris en extraordinaris lasten onderworpen is; hij wil hiervan vrijgesteld worden.

n°. 650. fol. 40—66. *Privilegios dos inglezes e hollandezes residentes em Portugal.*

n°. 637. fol. 1—19. *Noticia precisa e chronologica da origem e progresso dos privilegios dos inglezes e hollandezes no Reino de Portugal.*

fol. 100—110. *Fragmento de um escripto do Marquez de Pombal sobre o commercio e navegação nas colonias, abusos dos hollandezes* etc.

De bovengenoemde stukken zijn alle afkomstig van Pombal; de eerste twee handelen over het privilege, door de Engelschen en Nederlanders genoten, dat de justitie hunne huizen niet mag binnentreden. Dit privilege is door koning Manoel aan de Duitsche kooplieden verleend op 7 Febr. 1511; hetzelfde recht, dat de Duitschers genoten, is toegekend aan de Engelschen bij de tractaten van 1642 en 1654, aan de Hollanders bij het tractaat van 1661. Pombal tracht te betoogen, dat de Engelschen en Nederlanders het bedoelde privilege op grond dier tractaten niet kunnen pretendeeren; de rechten, in 1511 aan de Duitsche kooplieden gegeven, waren dezen persoonlijk verleend. De aanleiding voor Pombal om dit privilege te bestrijden is het misbruik dat er van gemaakt wordt om te smokkelen.

Het derde stuk is een betoog, met aanhalingen uit Montesquieu, dat de ontdekkers en bezitters van kolonies een uitsluitend recht op het genot hiervan hebben en dat daarom de artikels 11, 12, 16, 19 en 20 uit het tractaat van 12 Juni 1641 met onze Republiek geen effect konden hebben. Volgen beschouwingen over het tractaat van Portugal met Engeland van 10 Juli 1654, over de Utrechtsche verdragen en over de verhouding tusschen Spanje en Portugal op koloniaal gebied van 1582—1640.

De *Bibliotheca Nacional* bevat buitendien archieven, die men niet

hier doch in het *Archivo da Torre do Tombo* zoeken zou. Bij decreet van 24 Nov. 1901 [1]) is aan de acht bestaande afdeelingen der bibliotheek eene negende sectie toegevoegd, die den naam draagt van *Archivo de Marinha e Ultramar*. Zooals die naam reeds aangeeft, is de afdeeling voor een deel gevormd uit het marinearchief, kort te voren naar de bibliotheek overgebracht; het andere deel is geleverd door het archief van den ouden Raad van Koloniën, den Conselho Ultramarino (opgeheven in 1834), die is opgericht door Philips II en na den opstand van 1640 onder het nieuwe koningshuis gehandhaafd bleef, met nagenoeg denzelfden werkkring, welke hem onder Philips III door eene instructie van 25 Juli 1604 was aangewezen. Deze instructie belastte den Conselho feitelijk met het gansche bewind over de koloniën, natuurlijk altijd onder 's Konings opperste leiding. De papieren van dit lichaam, eerst aan de *Bibliotheca Nacional* in bewaring gegeven, zijn haar thans voor goed afgestaan en vormen, zooals ik reeds zeide, vereenigd met het marinearchief nu eene afzonderlijke afdeeling krachtens het decreet van 1901. Tot op dien tijd is echter aan de ordening en inventarisatie dezer documenten niets gedaan; sedert zijn ambtenaren voor het beheer der nieuwe sectie benoemd en is men begonnen het werk der inventarisatie ter hand te nemen. Voor het oogenblik is het nog in zijn eersten aanvang en heeft men niets dan zeer ruwe opgaven van het aantal liassen, die betrekking hebben op de onderscheiden koloniën en de jaren waarover zij zich uitstrekken. De directeur der afdeeling, de heer Eduardo de Castro e Almeida, die mij hier met veel vriendelijkheid te woord stond, toonde mij o.a. een vertrek, waarin de kasten geheel en uitsluitend gevuld waren met liassen betreffende Brazilië. Onder deze omstandigheden heb ik er van moeten afzien onderzoekingen in deze afdeeling te doen; hiertoe zouden voor een doel als het mijne niet dagen maar weken vereischt worden, terwijl dan nog de uitkomst van het onderzoek in de ongeordende massa onzeker zou blijven. Volgens mededeeling van den heer de Castro zijn de documenten voor het grootste gedeelte uit de 18e eeuw en van administratieven aard; zij gaan echter van ongeveer het midden der 16e tot in de 19e eeuw. [2])

Behalve de *Bibliotheca Nacional* heb ik te Lissabon nog twee andere bibliotheken bezocht, de bibliotheek van de Academia das Sciencias en de bibliotheek van den Paço d'Ajuda, een koninklijk paleis, gewoonlijk kortweg Ajuda genoemd. Deze bezoeken leverden mij zeer weinig op.

De Academia das Sciencias bezit de handschriften der boekerij

---

[1]) Afgedrukt in het *Boletim das Bibliothecas e Archivos Nacionaes*. 1902. n°. 1.

[2]) Gabriel Pereira geeft in de kleine publicatie *O Archivo Ultramarino* (Lisboa, 1902) eenige summiere mededeelingen; hij spreekt daar terecht van een „oceano de codices, maços, pastos e papeis avulsos," dien men niet zonder loods bevaren kan, en merkt op, dat deze afdeeling niet te gebruiken is alvorens de documenten zijn geïnventariseerd. Zooals ik zeide, is dit werk thans ter hand genomen.

van het klooster Nossa Senhora de Jezus, waarop een afzonderlijke geschreven catalogus in 2 foliodeelen bestaat, getiteld: *Catalogo Alphabetico dos manuscritos da livraria do Convento de Nossa Senhora de Jezus, pertencentes aos religiozos da Terceira Ordem da Penitencia do N. Pe. S. Francisco.* Deze, zooals de titel aanwijst, alphabetisch geordende inventaris, die dus weer geheel moest worden nagelezen, vermeldt minder nummers dan de twee lijvige foliodeelen doen verwachten; het zullen er ruim 800 zijn; doch tusschen de onderscheiden letters van het alphabet zijn telkens een aanzienlijk aantal bladen onbeschreven gelaten, ongetwijfeld met het doel om hierop nieuwe aanwinsten te boeken. Helaas, veel nieuws is er niet geboekt, en daarentegen heeft de verzameling vrij wat vermindering ondergaan blijkens een aan den kant geschreven noodlottige F (falta = ontbreekt) bij verscheiden nummers, zoodat de inventaris een vrij komischen indruk maakt Onder de ontbrekende nummers behooren ook twee deelen brieven van Francisco de Souza Coutinho, het eene deel brieven aan koning João IV, het andere brieven aan Portugeesche ministers bevattend. Behalve een verzameling brieven en andere stukken van den graaf van Tarouca, waarbij brieven over den vredehandel te Utrecht, Gab. 5, E. 6, nº. 3, heb ik niets uit dezen inventaris te vermelden dan: Gab. 5, E. 9, nº. 137. *Relação do cerco que os Hollandezes com o Rei de Candea poserão á Cidade de Columbo na Ilha de Ceilão em 1655.* 42 fol. Het maakt deel uit van een „Collecção de papeis raros antigos e modernos, copiados por Fr. Vicente Solgado, Ex-geral e chronista da terceira ordem de Portugal no anno de 1800." Het stuk begint: „Em setembro de 1655 chegarão á barra de Negumbo des náos Olandesas, e duas ficarão ao largo; lansarão em terra onse companhias de oitente homens cada huma".... Het eindigt: .... „e por isso se oferece a seus Reaes pez este papel, tirado de hum Diario feito em Columbo, e de outras informações vistas e revistas por Ecclesiasticos e seculares quê assistirão no cerco do principio até ao fim." —

Behalve den genoemden inventaris of catalogus heb ik gezien den „*Catalogo dos manuscriptos da Bibliotheca da Academia Real das Sciencias.*" Deze bestaat uit vier lijvige deelen fiches, die zonder eenige scheiding naar materie alphabetisch zijn gerangschikt; ik heb die op verschillende woorden nageslagen, zonder iets van beteekenis te vinden; Gab. 3, E $\frac{1}{7}^{2}$, *Compendio historial de la jornada del Brazil y sucesos della*, is eene copie van het handschrift, dat berust in de bibliotheek van het koninklijk paleis te Madrid.

Daar ik vernomen had, dat de bibliotheek der Ajuda belangrijke handschriften bezat, wendde ik mij met een verzoek om er toegelaten te worden tot den directeur dier bibliotheek, den heer Ramalho Ortigão, die zoo welwillend was mij het verlangde verlof te verleenen niet alleen maar daarenboven met den adjunct-bibliothecaris, den heer A. de Freitas, al vóór mijne komst ter bibliotheek een onderzoek in te stellen naar documenten, die voor mij van belang konden zijn. Trouwens, zonder deze voorkomendheid zou mijn bezoek

geheel ijdel geweest zijn, want zooals mij bleek, ontbreekt een inventaris, die den bezoeker ter beschikking kan worden gesteld. Een inventaris in fiches is in bewerking, maar nog slechts in het begin. Hoewel het resultaat zeer gering was, ben ik genoemden heeren zeer erkentelijk voor hunne hulpvaardigheid.

49—XI—9. Cartas escritas da Holanda a el rei D. João IV pelo seu embaixador Francisco de Sousa Coutinho. 1648—1649. Geheel juist en nauwkeurig is deze aanwijzing niet. Het handschrift is een register van brieven van de S. Coutinho; het telt 227 fol. (dubbel). fol. 1—110 zijn brieven aan den Koning, van 6 Dec. 1648—6 Juni 1649; fol. 110—205 zijn brieven aan den Portug. gezant te Parijs, den graaf da Vidigueira, van 4 Sept. 1648—22 Maart 1649; fol. 205—216 aan den resident Christ. Soares de Abreu, van 30 Maart—11 Mei 1649; fol. 216—227 weer brieven aan den Koning van 2—6 Aug. 1649. De brieven loopen over de onderhandelingen betreffende Brazilië, over de belangen van Portugal in 't algemeen en de Europeesche verhoudingen.

51—VII—5 tot 51—VII—22 vormen, onder den naam *Do Governo de Portugal*, eene groote collectie copieën van brieven der Koningen te Madrid aan de onderkoningen van Portugal en omgekeerd. Hierin komen natuurlijk ook de Nederlanders wel ter sprake, doch wat ik, op aanwijzing der mij getoonde fiches, hiervan gezien heb, was toch van geen belang; alleen teekende ik nog aan uit 51—VII—6 een brief van Philips III aan den onderkoning van 7 Nov. 1613, waarin de dringende noodzakelijkheid wordt aangewezen om de Nederlanders van de Guineesche kust te verdrijven; de aanhef, volgens welken de Nederlanders van den handel in die streken de grootste winsten trekken, luidt: „Havendo eu visto o que por diversas vezes se me tem representado acerca da necessidade que ha de se impedir e tirar de todo o comercio e tratto que os Olandezes de años a esta parte vão continuando na Mina, Costas e Rios de Guine com tão grande proveito e ganho que se tem por certo que o que de ali tirão he a principal nerva e cabedal, com que se sustentão suas Armadas e as impresas que tem intentado em ambas as Indias e nas mais conquistas de meus Reynos etc. —

Het is natuurlijk mogelijk, dat bij nauwkeurig nagaan dezer collectie enkele belangrijke gegevens voor den dag komen; ik heb mij bepaald tot het opslaan der plaatsen die de fiches, welke mij verstrekt werden — en vele waren het niet —, mij aanwezen.

Van den aanvang af lag het niet in mijn plan om behalve Lissabon nog andere Portugeesche plaatsen te bezoeken, daar ik vreesde anders den beschikbaren tijd te veel te moeten versnipperen, en ik heb ook geen aanleiding gevonden van dit plan af te wijken. Van de bibliotheken van Coimbra, van Mafra, van Braga had ik voor het doel mijner reis volgens ingewonnen inlichtingen niets te verwachten, misschien echter wel van de bibliotheken te Evora en te Porto,

beide in 't bezit van eene aanzienlijke hoeveelheid handschriften met talrijke historische documenten. Toch heb ik ook deze niet bezocht, in de eerste plaats om de bovenvermelde reden, vervolgens omdat van beide verzamelingen uitvoerige catalogi in druk bestaan. In 't bizonder geeft de zeer uitvoerige „*Catalogo dos Manuscriptos da Bibliotheca publica Eborense ordenado pelo bibliothecario* Joaquim Heleodoro da Cunha Rivara den belangstellende nauwkeurige aanwijzingen over de documenten. Deze catalogus, in den gewonen boekhandel niet meer verkrijgbaar, schijnt antiquarisch nog al eens voor te komen, hoewel ik er tevergeefs navraag naar heb gedaan; wellicht is op het tijdstip, dat dit verslag verschijnt, ten onzent de bibliotheek van het *Koninklijk Instituut voor de Taal- Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië* reeds in het bezit van een exemplaar. Ik heb het werk ter nationale bibliotheek te Lissabon kunnen raadplegen; enkele mededeelingen laat ik volgen.

De catalogus bestaat uit vier deelen; het eerste is geheel bewerkt door Cunha Rivara; de volgende naar diens aanteekeningen door Ant. de Sousa Telles de Matos. Deel I, 1850, (458 blz. met de registers) beschrijft de documenten betreffende „*America, Africa e Asia*"; deel II, 1868, (717 blz. met de registers) bevat „*a litteratura*"; deel III, 1870, (532 blz. met de registers) „*a historia*"; deel IV (zonder registers; 288 blz.) „*Sciencias, artes e polygraphia*". Bij het doorbladeren van de afdeelingen *Africa* en *Asia* (resp. p. 209—255 en 255—429 van deel I) heb ik den indruk gekregen, dat hierin weinig belangrijks voor onze geschiedenis (Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië laat ik buiten beschouwing) te vinden is. De eerste afdeeling van deel I, Amerika betreffend, (p. 12—205) [1]), heb ik nauwkeuriger nagegaan met het oog op Brazilië; ik teekende het volgende aan:

p. 13. Cod. $\frac{\text{CIII}}{2\text{—}16}$ a fl. 1. Betoog waarom de Ned. W. I. C. Brazilië, Angola en S. Thomé aan Portugal behoort af te staan. 6 folio bladz. (Z. d. In een noot wordt gezegd, dat het gericht is aan de Staten-Generaal door een Portugeesch gezant).

p. 14. Cod. $\frac{\text{CXVI}}{2\text{—}13}$ a. nº 3. Advies over de beste middelen om de landen van Brazilië te behouden en te verbeteren. 2 Sept. 1654. Lissabon. 8 folio bladz.

p. 21. Brief van Manoel de Vasconcellos over hetgeen met de Hollanders is voorgevallen. Bahia, 5 Juni 1638. (Ik heb verzuimd de signatuur van het handschrift aan te teekenen).

p. 20 en 21. Cod. $\frac{\text{CXVI}}{2\text{—}3}$ fol. 85, 87, 89, 91, 93, 97. Verschillende berichten over hetgeen met de Hollanders in Brazilië is voorgevallen, van 1636, 1638, 1639.

p. 21. Cod. $\frac{\text{CXVI}}{1\text{—}14}$ a. nº 1. Verslag van de reis met 16 schepen onder D. Diogo Lobo om Bahia hulp te brengen en van de voor-

[1]) p. 1—10. Viagens, Roteiros e artes de navegação.
p. 10—12. Cartas e Planos das terras e fortalezas do Ultramar.

naamste gebeurtenissen op die reis, in 't bizonder op het schip N. Sª de Guadelupe. Origineel. 25 Juli—9 Oct. 1639. De auteur is Padre Leüz Lopes, die aan boord was van de N.Sª de Guadelupe. 55 fol. 8°.

p. 32. Cod. $\frac{\text{CXV}}{2\text{—}11}$ a. fol. 209. *Chronica da Companhia de Jesus da Missão do Maranhão pelo Pe Domingos de Araujo, escripta em 1720.* Hierin volgens de beschrijving: Livro segundo, cap. 12, 14, 15, over de komst der Hollanders in Maranhão, hunne verdrijving en het aandeel hieraan der Jezuieten. 69 fol.

p. 40. Cod. $\frac{\text{CVII}}{1\text{—}9}$ a. fol. 109. Advies van Padre Antonio Vieira over de zaken van Brazilië. Lissabon 14 Maart 1647. Ditzelfde stuk komt in meerdere handschriften voor.

p. 41. Cod. $\frac{\text{CXIII}}{1\text{—}19}$ d. fol. 48. Advies van Padre Antonio Vieira om Pernambuco aan de Hollanders terug te geven. Eind 1648. Ook dit stuk komt herhaaldelijk voor.

p. 143. Cod. $\frac{\text{CVI}}{2\text{—}2}$ fol. 180, 185, 187, 194, 195, 198, 204. Stukken over den opstand van Pernambuco. 1645.

p. 144. Cod. $\frac{\text{CXVI}}{2\text{—}15}$ a. n° 8. Brief van Francisco Barreto over zijne overwinning op de Hollanders bij de Goárarapes. 1648. 4 fol.

Bij een vlug doorloopen der deelen II en IV heb ik geen belangrijks voor onze geschiedenis opgemerkt.

Uit deel III, Historia, deel ik mee het volgende:

p. 240. Cod. $\frac{\text{CIV}}{1\text{—}4}$ d. fol. 119. Verslag van Fr. Antonio de S. Miguel over de zege bij de haven van Goa, door Antonio Telles de Menezes op de Hollanders bevochten. z. d. (moet zijn begin Jan. 1638).

p. 272. Cod. $\frac{\text{CIV}}{2\text{—}14}$ 298 fol. Cod. $\frac{\text{CIV}}{2\text{—}16}$ n° 3. Noticia geral dos tratados e special do tratado de Utrecht con commentarios a cada uma dos seus artigos por D. Luis da Cunha.

p. 278. sqq. Cod. $\frac{\text{CVI}}{2\text{—}1}$—Cod. $\frac{\text{CVI}}{2\text{—}12}$. Briefwisseling van den graaf da Vidigueira gedurende zijne beide ambassades te Parijs, verspreid over 12 deelen, loopende over de jaren 1642—1649. Verschillende Portugeesche diplomaten schrijven uit de Republiek aan hem:

p. 323. Cod. $\frac{\text{CVI}}{2\text{—}12}$. Hierin een aantal brieven van Pe Ant. Vieira, meestal uit Den Haag, 1647, 1648.

p. 325. Cod. $\frac{\text{CVI}}{2\text{—}7}$. Idem van Chr. Soares de Abreu. Den Haag, Munster, Osnabrück, 1647, 1648.

p. 327. Cod. $\frac{\text{CVI}}{2\text{—}7}$. Idem van Fel. Dourado. Den Haag, 1642, 1645, 1646, 1648. Amsterdam, 1643.

p. 328. Cod. $\frac{\text{CVI}}{2-6}$. Idem van Franc. de Andrade Leitão. Den Haag, 1642, 1643, 1644, 1648. Deventer, 1644. Munster 1644—1648.

p. 332. Cod. $\frac{\text{CVI}}{2-7}$. Idem van Franc. Ferreira Rebello. Den Haag, 1648, 1649.

p. 332. Cod. $\frac{\text{CVI}}{2-12}$. Idem van Franc. de Sousa Coutinho. Den Haag, 1646, 1647.

p. 340. Cod. $\frac{\text{CVI}}{2-5}$. Idem van L. Pereira de Castro. Dordrecht, 1643. Den Haag, 1643, 1644. Munster, 1644—1649.

p. 349. Cod. $\frac{\text{CVI}}{2-7}$. Twee brieven van Antonio Telles da Silva aan den Koning. Bahia, 13 Oct. 1643 en 25 Nov. 1648.

p. 353. Cod. $\frac{\text{CVI}}{2-7}$. Enkele brieven van Franc. de Sousa Coutinho aan Antonio Moniz de Carvalho. Den Haag, Febr.—April 1646, en één aan Chr. Soares de Abreu. Den Haag 1649, 16 Nov.

p. 374. Cod. $\frac{\text{CVI}}{2-2}$. Memorie van de conferentie van Antonio Moniz met d'Estrades over de zaken van Portugal en over hetgeen hij verhandeld heeft met Lionne op 7 April 1645.

p. 388. Cod. $\frac{\text{CIV}}{2-19}$. Brieven van den graaf van Tarouca, gevolmachtigde voor het congres te Utrecht, aan den graaf van Assumar. (Drie uit Londen, 1709, 1710, dan uit Den Haag, 1710, 1711, 1712, en uit Utrecht, 1712.

p. 391. Cod. $\frac{\text{CIV}}{2-22}$. *Colecção de tratados de Portugal com varias potencias e de alguns contratos particulares desde o anno da acclamação de 1640 até a conclusão da paz com Castella em 1715 por D. Luiz Caetano de Lima.* Cler. Reg.

Hierin komen voor: Ratificaties der verdragen tusschen Portugal en de Republiek van 1661—1662, 1668—1669, 1677, 1691—1692. Dan een bekrachtiging der Staten-Generaal van de overeenkomst, gesloten met de erfgenamen van Gilberto de Wit, en van de overeenkomst met de erfgenamen van Willem Doncker. Den Haag, 19 Febr. 1694.

p. 391. Cod. $\frac{\text{CIV}}{2-11}$. *Memorias de toda a guerra desde o anno 1659 até o de 1706 escriptas por D. Luiz da Cunha, embaixador em Londres.* Eene noot zegt, dat deze memorias uit Utrecht gezonden werden bij brieven van 20 Juni 1714. (Ook $\frac{\text{CIV}}{2-12}$, $\frac{\text{CIV}}{2-13}$, $\frac{\text{CIV}}{2-16}$ no. 1 en 2).

p. 395. Cod. $\frac{\text{CIV}}{2-18}$. *Interesses de Portugal, ventilados, debatidos e ajustados no tratado de paz que assiguaram no Congresso de Utrecht o Conde*

de Tarouca, João Gomes da Silva et D. Luis da Cunha, Embaixadores ao mesmo congresso no anno de 1715 etc. Eene noot zegt, dat het copieën zijn van brieven der genoemde ambassadeurs aan den secretaris van Staat, 43 uit 1712, 3 uit 1713.

p. 396. Cod. $\frac{\text{CIV}}{2-20}$ en Cod. $\frac{\text{CIV}}{2-21}$. *Memorias pertencentes á Historia da paz de Utrecht par D. Luiz Caetano de Lima. Cler. Reg.* Eene verzameling stukken in vier tom., twee in elk handschrift.

In tom. IV, p. 51. Memorie der erfgenamen van Johan Verborre aan de koninklijke compagnie van Portugal aangaande het assento de negros. z. d.

p. 55. Resolutie der Staten-Generaal hieromtrent. z. d. (Fransch.).

p. 57. Antwoord der Compagnie van Guinea en de Indiën op de pretensie der erfgenamen van Verborre. Lissabon, 14 Dec. 1714.

p. 203, 204, 207. Brieven van Fr. Schonerberg aan de Staten-Generaal. Lissabon, 11, 21 Jan., 15 Febr. 1715.

p. 211. Brief van Buys, gezant der Republiek te Parijs, aan de Staten-Generaal over eene conferentie met den Portug. ambassadeur. Parijs, 15 Febr. 1715.

p. 215. Resolutie der Staten-Generaal op bovenstaanden brief. 20 Febr. 1715.

p. 217. Resolutie der Staten-Generaal over een petitie van Hollandsche kooplieden betreffende de schepen van Buenos Ayres. 13 Nov. 1714.

p. 223. Resolutie der Staten-Generaal ten gunste der W. I. C. over de restitutie van artillerie van Brazilië. 20 Maart 1715.

p. 225. Resolutie der Staten-Generaal over de schepen van Buenos Ayres. 31 Mei 1715.

p. 259. Resolutie der Staten-Generaal aangaande de katholieken van Ceilon. 2 Oct. 1715.

p. 275. Brief van den graaf van Tarouca aan den heer van Boetzelaar over den koop van eenige schepen. Amsterdam, 9 Jan. 1717.

p. 279. Contract tusschen Tarouca en Adriaan Boreel, waarbij de laatstgenoemde in Portugeeschen dienst treedt. 17 Febr. 1717.

p. 419. Cod. $\frac{\text{CIV}}{2-15}$ 164 foliobladz. Brief van Luiz da Cunha aan den infant Manoel, waarbij hij hem overzendt het ontwerp van vrede en quadruple-alliantie, met kritische opmerkingen over de projecten der koningen van Frankrijk en Engeland en der Staten-Generaal. (Ook $\frac{\text{CIV}}{2-16}$ n° 4).

Op mijne aanvrage heeft de Directeur der bibliotheek te Porto de groote goedheid gehad mij toe te zenden den catalogus der manuscripten van de *Bibliotheca Publica Municipal do Porto*, die tusschen 1880 en 1896 in tien afleveringen is gedrukt. (1° Fasc. 99 blz. M. S. S.

Membranaceos. 2° Fasc. 161 blz. M. S. S. Geographicos. 3° Fasc. 174 blz. M. S. S. Nobiliarios. 4° Fasc. 174 blz. M. S. S. Historicos. 5° Fasc. 27 blz. M. S. S. Militares. 6° Fasc. 75 blz. Litteratura. 7° Fasc. 82 blz. M. S. S. Monasticos e Religiosos. 8° Fasc. 19 blz. M. S. S. Juridicos. 9° Fasc. 11 blz. Philosophia. 10° Fasc. 29 blz. M. S. S. Scientificos e Industriaes, Variedades, Polygraphia e Bibliographia). Ik heb uit dezen catalogus niets aan te teekenen gehad; enkele stukken, die er voor in aanmerking zouden komen, heb ik reeds uit andere verzamelingen genoteerd; het eenige nummer dat ik zou kunnen noemen is n° 418. *Papeis politicos e curiosos*, verschillende adviezen (copieën) van Portug. raden en ministers over de vredesvoorwaarden der Republiek bevattende (z. d. maar van 1647); deels ook in n° 375; enkele er van ook in de collectie van Evora.

Na over Portugal gesproken te hebben, mag ik wellicht nog met een enkel woord er aan herinneren, dat ten Rijksarchieve in Den Haag, behalve de consulaire berichten in het archief der Directie van den Levantschen Handel en de Navigatie in de Middellandsche Zee, aanwezig zijn in het archief der Staten-Generaal de gewone missiven der vertegenwoordigers van de Republiek bij de Portugeesche regeering van 1641—1795 en de secrete missiven van 1675—1794, evenwel met hiaten. De secrete missiven (deels ook van consuls) zijn over 't geheel weinig talrijk voor de verschillende jaren; de berichten echter uit de jaren 1702—1704 van Schonerberg zijn veelvuldig. In de secrete missiven van Bosc de la Calmette uit 1753 vindt men uitvoerige uiteenzettingen der grieven van de Nederlandsche kooplieden, in Portugal gevestigd, tegen de Portugeesche regeering. — Eindelijk in het Legatiearchief de volgende verbalen: van Mr. Gijsbert Rudolphy (advocaat der W. I. C.) en Wouter Abrahamsen van der Hoeve (consul te Lissabon) van 6 Mei—8 Dec. 1653; van Nicolaas ten Hoven (Bewindh. der W. I. C.) en Gijsb. de With (gewezen Raad van Just. in Brazilië), 27 Aug.—12 Nov. 1657; van Gijsbert de With van 1661; van Schonerberg, 1678—1716; van Van Til, 1731—1751; van Bosc de la Calmette, 1751—1758; van Van Kretschmar, 1759—1762; van Van Haeften, 1763—1767; van Smissaert, 1780—1782; van Hogguer, 1782—1790; van Van Spaen van Voorstonde, 1791—1794; van Van Grasvelt, 1802—1804.

SEVILLA

Aan de oostzijde der Plaza del Triunfo, die in het zuiden door het Alcazar en ten noorden door de Cathedraal is begrensd, staat de breede, rechthoekige Casa Lonja, eens de beurs der Sevillaansche kooplieden. Hare stichting in de jaren 1583—1598 bewaart de herinnering aan den bloei en den rijkdom der stad in een tijd, toen de lange periode van achteruitgang en verval voor de andere Spaansche steden reeds zeer merkbaar begonnen was. Die bloei en rijkdom waren goeddeels te danken aan het monopolie van den Indischen handel, dat zij genoot sedert den aanvang der eeuw; thans worden in de Casa Lonja de papieren bewaard, die op de geschiedenis van dien handel en van het Spaansch koloniaal bezit betrekking hebben. Op de eerste verdieping van het monumentale gebouw is het *Archivo general de Indias* gevestigd.

Dit archief is op order van koning Karel III in 1784 te Sevilla ingericht en gevormd uit documenten, die deels te Sevilla aanwezig waren doch anderdeels uit Cadiz, Amerika, Simancas en Madrid daarheen werden overgebracht. Die papieren zijn van tweeërlei aard, en het archief bestaat dientengevolge ook uit twee afdeelingen: A. *het archief der Casa de Contratacion;* B. *het archief van den Consejo de Indias.*

A. De *Casa de Contratacion* (letterlijk: huis van koophandel) is in 1503 te Sevilla gesticht. Er zou — zoo luidde het koninklijk bevel — te Sevilla een huis ingericht worden voor den handel en het verkeer met de Indiën, de Canarische eilanden en de andere eilanden, die ontdekt waren of nog ontdekt zouden worden; naar dat huis zouden alle zaken, die voor den bedoelden handel noodig waren, en de artikels, die van en naar de overzeesche landen vervoerd werden, moeten worden gebracht. Met het beheer werden aanvankelijk een factor, een thesaurier en een schrijver belast. Bij den aanwas van het verkeer werd het personeel spoedig aanmerkelijk vermeerderd en ondergingen de bevoegdheden der Casa, d. i. der directie van den handel met de Castiliaansche bezittingen, eene aanzienlijke uitbreiding, zoodat zij ook de rechtspraak in alles wat dien handel betrof verkreeg. Wel werd die directie ondergeschikt aan den Raad van Indië, die — altijd onder den Koning en diens Raad van State — met het opperste beleid over de overzeesche landen was belast, doch zij had toch op haar gebied, den handel, het beheer in handen. [1])

[1]) Bij gelegenheid der herdenking van Amerika's ontdekking zijn in het Ateneo de Madrid verschillende lezingen gehouden over Amerika, uitgegeven in: *Ateneo de Madrid*, 1892. Hierin een voordracht van Don Manuel

Te Sevilla was dus de Indische handel gemonopoliseerd, met de bedoeling om voor eene geregelde voorziening in de behoeften der overzeesche bezittingen zorg te dragen. De koopman van Sevilla beschouwde dit monopolie spoedig als een kostbaar voorrecht, dat hij tegen elken aanval ten ijverigste verdedigde. Aan aanvallen van andere steden heeft het van den aanvang af niet ontbroken, maar tot in de 18e eeuw heeft Sevilla hare bevoorrechte positie weten te handhaven en is het de zetel gebleven der Casa de Contratacion. In 1717 echter trof de stad de groote slag, vooral ten gevolge der toenemende bezwaren die de scheepvaart ondervond van de zandbank bij San Lucar. Cadiz, dat sinds het midden der 16e eeuw telkens en telkens weer bepleit had, dat hare haven voor aanleg en afvaart der Indische vloten veel gunstiger gelegen was dan Sevilla, vond in het laatst der 17e eeuw meer en meer gehoor; de schepen waren grooter en grooter geworden, de zandbank bij San Lucar werd hoe langer hoe hinderlijker, de zaken verplaatsten zich in toenemde mate naar Cadiz, en zoo viel in 1717 het besluit, waarbij de bestuurslichamen van den Indischen handel eveneens naar Cadiz werden verlegd. Hier zijn zij gevestigd gebleven, totdat in 1778 met het bestaande systeem gebroken en de handel voor de Spanjaarden en de koloniën — niet voor andere naties — vrij gemaakt werd.

Aan den Indischen handel mocht geen buitenlander deelnemen; voor zoover Spanje zelf de behoeften der Indiën niet vervullen kon — en dat kon het in den loop der 16e eeuw hoe langer hoe minder — kocht het de waren van de vreemdelingen, die ze te Sevilla aanvoerden. Ofschoon dit systeem in theorie steeds gehandhaafd bleef, wisten andere naties toch op tweeërlei wijze aandeel te verkrijgen in de voordeelen van den handel op de Spaansche koloniën. De uitgestrekte kusten dezer koloniën boden eene uitlokkende gelegenheid tot het drijven van smokkelhandel, waarvan door ondernemende kooplui van verschillende naties vlijtig gebruik werd gemaakt. Maar bovendien werd de Spaansche regeering door hare chronische verlegenheid om geld bewogen het oog te sluiten voor de ontduiking van de bepalingen, die de deelneming in den Indischen handel aan den vreemdeling verboden, mits zij voor deze oogluiking inkomsten verkreeg. In de 17e en 18e eeuw hadden vreemde kooplieden in toenemende mate belang bij de Indische retourvloten, de zoogenaamde zilvervloten, en zoo kon het geschieden, dat menig koopman in de Republiek in 1702 met zeer lang gezicht de tijding vernam, dat de Engelsch-Nederlandsche oorlogsvloot in de haven van Vigos de Spaansche zilvervloot gedeeltelijk

---

Danvila over: *Significacion que tuvieron en el gobierno de America la Casa de Contratacion de Sevilla y el Consejo Supremo de Indias*, die echter van niet veel beteekenis is. Een zeer belangwekkend werk, maar reeds in 1672 gepubliceerd, is van D. Joseph de Veitia Linage, die rechter was in de rechtbank der Casa. Het is getiteld: *Norte de la Contratacion de las Indias occidentales.* (Sevilla, 1672. 2 dln fol.) Hier te lande is het niet te vinden; ik heb het te Sevilla en te Madrid kunnen inzien. Het is opgedragen aan D. Gaspar de Bracamonte y Guzman, Conde de Peñaranda etc.

had vernield. Over het aandeel van den Nederlandschen koopman in dien handel had ik gehoopt te Sevilla gegevens te vinden; doch in die verwachting ben ik teleurgesteld, hoewel ik mij met het archief der Casa de Contratacion geruimen tijd heb bezig gehouden om mij van de samenstelling en den aard der papieren op de hoogte te brengen. Al kan ik dus geen documenten, belangrijk voor onze geschiedenis, aanwijzen, toch meen ik het een en ander van mijne bevindingen te moeten meedeelen, te eer daar, voor zoover mij bekend is, nergens elders iets over dit archief te vinden is. [1])

Na de oprichting van het archief is de inventarisatie van de papieren der Casa de Contratacion met kracht ter hand genomen en onder drie opeenvolgende archivarissen voortgezet; in 1801 was het werk voltooid.

De tegenwoordige archivaris, Don Pedro Torres y Lanzas, wien ik lang van te voren met het doel mijner komst had bekend gemaakt, ontving mij met groote heuschheid doch deelde mij tevens mede — wat ik wel gaarne vroeger schriftelijk vernomen zou hebben — dat hij betwijfelde, of ik veel van mijne gading zou vinden; een onderzoek der registers zou dat evenwel moeten uitwijzen, en deze werden mij thans ter beschikking gesteld. Het waren niet minder dan tien meest zware foliodeelen, waarvan er echter vier den eigenlijken inventaris bleken te vormen en de andere zes indices zijn op den inventaris; op elk deel toch van den inventaris bestaat een alphabetische index der personen en daarenboven op de vier deelen te zamen een alphabetische index in twee deelen van de zaken en volken, die er in voorkomen.

De index van personen kan natuurlijk voortreffelijke diensten bewijzen bij nasporingen naar een bepaald individu, vooral wanneer dit een Spanjaard is; bij onderzoek naar personen van andere natie zal men steeds met het bezwaar te kampen hebben, dat de Spanjaarden de vreemde eigennamen doorgaans deerlijk, soms tot onherkenbaar wordens toe, verhaspelden, hetzij doordat zij het woord schreven op den klank af (ik herinner aan Talusa = Tolhuis, Juan Lis = Genlis), hetzij dat zij een geschreven woord niet begrepen of verkeerd lazen. (Te Sevilla ontpopte zich een Nederlander, eerst aangeduid als don Juan Bares, dan als don Juan Bannes, ten slotte als Jan van Nes. Te Simancas vond ik Amsterdam, wellicht Amstredamme geschreven, gemetamorphoseerd in Nostredame!). Ik heb den index van zaken en volken ter hand genomen en dien eerst op verschillende woorden nageslagen, dan geheel doorgezien, echter met zeer magere uitkomst;

---

[1]) Er bestaat een: *Breve reseña historico-descriptiva del Archivo general de Indias y noticia de sus principales documentos* door J. Villa—Amil y Castro (Sevilla 1884); dit geschriftje heb ik echter niet onder de oogen kunnen krijgen, zoodat ik niet weet, of daarin iets over het archief der Casa de Contratacion wordt meegedeeld.

Over het archief van den Consejo de Indias vindt men eenige mededeelingen van Desdevises du Dezert in de *Nouvelles Archives des Missions Scientifiques* (1895).

ik vond slechts een viertal verwijzingen naar den inventaris, en bij kennisneming van de aangeduide stukken bleken deze van uiterst luttele beteekenis; behalve de artikels van het Twaalfjarig Bestand en van den Munsterschen Vrede waren het gerechtelijke acten over het opbrengen van een aantal Hollandsche schepen in 1593 (Est. 12, Caja 2, Leg. $\frac{5}{20}$), over Hollandsche matrozen, gevangen genomen wegens ongeoorloofden handel in Amerika, uit 1652—1653 (Est. 13, Caja 1, Leg. $\frac{1}{30}$), en over geweld, door Hollandsche matrozen in Venezuela gepleegd in 1685 (Est. 15, Caja 4, Leg. $\frac{7}{12}$). Intusschen had mij de lectuur van dezen index toch nog geenszins eene voorstelling gegeven van den aard der documenten, waaruit het archief der Casa bestaat, en dus heb ik mij tot den inventaris zelven gewend en vervolgens talrijke liassen ingezien, daar de terminologie van den inventaris mij niet altijd duidelijk was. Ik laat thans eene opgave van verschillende groepen van papieren volgen, hierbij dikwijls onder één hoofd samenvoegend wat de inventaris onder meer of min talrijke verschillende namen vermeldt. Deze [1]) is ingericht naar materies; deel I heeft een appendix, waarin een aantal liassen zijn beschreven, die, terwijl men met dit deel bezig was, uit Cadiz gekomen waren; ook toen zijn echter nog vrij wat papieren in die stad achtergebleven, die eerst onlangs naar het Archivo de Indias te Sevilla zijn overgebracht: juist een paar dagen vóór mijn eerste bezoek waren zij daar aangekomen; zij lagen er thans in ongeordende massa opgestapeld, wachtende op de ordenende hand. Deel IV van den inventaris heeft een appendix op de drie voorafgaande deelen.

Een zeer groote groep wordt gevormd door de papieren, die betrekking hebben op de schepen welke de reis naar de Indiën en vandaar naar Spanje hebben gemaakt. Men vindt hierbij onder den titel: *Registros de Ida* de opgaven der schepen, die uit Spanje vertrokken zijn, gescheiden in dezulke die de reis alleen deden, en de andere die met convooi gingen; zij loopen van 1511 tot in het laatste kwart der 18e eeuw. Daarbij worden de namen der schepen, der schippers, der vlootvoogden genoemd, eveneens de havens waarheen de vaart gericht werd, en naar dat doel van de reis zijn de liassen onderscheiden; zoo zijn er b.v. voor Vera-Cruz 107 liassen, voor Cartagena 40, voor Buenos Aires 38 enz, alleen nog maar van de schepen die de reis alleen maakten. De *Registros de Venida* bevatten, op dezelfde wijze gescheiden in alleen en onder convooi varende schepen, de opgaven der schepen die uit de Indiën naar Spanje gekomen zijn; hierbij geeft de haven of het land van afvaart de onderverdeeling der liassen aan de hand; en ook hier worden steeds de namen der vlootvoogden, der schepen, der schippers vermeld.

Nog afzonderlijk zijn geinventariseerd de documenten betreffende de schepen, die de reis deden niet van Sevilla uit maar van de Canarische eilanden.

---

[1]) De titel luidt: *Inventario analitico de los papeles que vinieron de la Contratacion de Sevilla á este Archivo General de las Indias.*

Tot deze zelfde groep breng ik de *Papeles de Armada* en de *Libros de Armada*. De *Papeles de Armada* zijn stukken betreffende de uitzending en het bestuur der vloten naar de overzeesche bezittingen over de jaren 1538—1736: de *Libros de Armada* bevatten de rekeningen der kosten van de uitrusting van verschillende vloten; de oudste is van 1495, en dit libro gaat tot 1500; de andere zijn van 1501, 1502, 1506, 1507, 1512—1515, 1518—1519 (dit zijn de kosten voor de vloot van Magalhães),[1] 1530, 1538—1542, 1566—1567, 1655, 1656, 1715.

Een tweede groep van documenten, veel minder groot dan de vorige, heeft betrekking op den slavenhandel. Men vindt hierbij onder het hoofd *Registros de Esclavos* stukken over het uitzenden van schepen, die krachtens koninklijk verlof uit de havens van Sevilla, San Lucar, Cadiz, Lissabon en de Canarische eilanden naar Caboverde, Guinea, San Thome, Angola of La Mina voeren om daar slaven te laden en die te vervoeren naar Amerika. De documenten loopen over de jaren 1584—1753; de namen der schepen en der schippers zijn steeds vermeld. Onder den naam *Esclavos* worden in den appendix op deel IV nog een dertiental liassen aangegeven, die eveneens den slavenhandel betreffen, en behalve vele koninklijke licencies om slaven naar Amerika te brengen ook contracten over de levering van slaven bevatten. De licencies worden verleend aan particulieren en aan lichamen; soms strekt de licencie slechts om aan passagiers naar Amerika toe te staan slaven voor hun persoonlijken dienst mee te nemen, eene andere maal echter ook blijkbaar om handel in slaven te drijven. Het aantal wordt dan steeds genoemd; bij vijftien met name genoemde personen en lichamen, b.v., uit jaren tusschen 1541 en 1659 wisselt het van 15 tot 1712 slaven (Est. 46, Caja 4, Leg. $\frac{1}{3}$); soms wordt een bepaalde haven genoemd waarheen zij gebracht moeten worden, meestal echter heet het in 't algemeen „para Indias"; de oudste licencie is van 1518.

Onder de slavencontracten (*asientos de esclavos*) uit de jaren 1576—1765[2] vond ik er één, gesloten met een Nederlander, Balthasar Coymans, of beter gezegd, ik vond vermeld, dat deze in 1686 de leverantie van slaven verkregen had, maar het contract zelf ontbrak (Est. 46 Caja 4 Leg. $\frac{5}{4}$). Wel zijn in dezen lijvigen bundel asientos van andere jaren met niet-Nederlanders aanwezig, waarvan ik er een aantal heb doorgezien; hun vorm verschilt weinig. Allereerst wordt bepaald de duur van het contract en de som, door de assentista, d.i. de leverancier die het contract aangaat, jaarlijks aan de regeering

---

[1]) Tijdens mijn verblijf in Spanje is verschenen: „*La primera vuelta al Mundo.* Relacion documentada del viaje de Hernando de Magellanes y Juan Sebastian del Cano, 1519—1522, por Vincente Llorens Asensio, met talrijke documenten, aan het Archivo de Indias ontleend.

[2]) Twee der 21 vermelde contracten zijn uit de 18e eeuw (resp. van 1763 en 1765), 13 uit de 17e, 6 uit de 16de eeuw.

Het oudste slavencontract, dat in de *Norte de la Contratacion* (Lib. I. p. 278) wordt vermeld, is van 30 Jan. 1595.

te betalen; doorgaans vermeldt het contract ook, waarvoor de regeering dat geld gebruiken wil, b.v. in 1576 „para la fortificacion de la isla de Gran Canaria," in de tweede helft der 17e eeuw herhaaldelijk om middelen ter verdediging der Spaansche Nederlanden te vinden. Het aantal slaven, jaarlijks door den assentista te vervoeren, wordt vastgesteld, waarbij altijd een aanzienlijk getal boven het eigenlijk benoodigde wordt genoemd wegens de aanzienlijke sterfte op reis. In 1623/4 werd het aantal jaarlijks te leveren slaven bepaald op 3500 maar de assentista zou er 1500 buitendien vervoeren met het oog op de sterfte („que se le dan para muertos"). De plaatsen, vanwaar de slaven bij voorkeur gehaald moeten worden, zijn gewoonlijk genoemd, ook altijd de havens in Amerika waarheen ze gevoerd moeten worden. De schepen moeten doorgaans uitgaan van Sevilla, Cadiz of Lissabon, doch de vereischte papieren moeten zij hebben van de Casa de Contratacion te Sevilla. Voor iederen slaaf, dien de assentista te weinig levert, moet hij een boetegeld betalen, dat in de verschillende contracten wordt bepaald. Voert hij, wanneer de sterfte onder de slaven geringer is geweest dan verwacht werd, dientengevolge meerdere slaven in dan het gecontracteerde getal, dan moet hij hiervoor betalen naar rato van den door hem aan de regeering betaalden prijs. Zoodra hij de slaven in de aangewezen havens heeft aangebracht, mag hij ze overal te koop aanbieden. Het asiento is verder rijk aan bepalingen, die ten doel hebben de vervulling der financiëele verplichtingen door den assentista te waarborgen; anderzijds wordt ook vastgesteld het aantal licencies, dat de Koning tijdens den duur van het contract aan anderen mag geven. Eveneens bevat het verschillende artikels die het smokkelen moeten voorkomen, zoowel van den assentista ten nadeele van den Koning als van derden ten nadeele van den assentista. Eindelijk is eene gewone bepaling, dat de assentista met derden, die geen vijanden des Konings zijn, contracten sluiten mag om hem zijne aangegane verplichtingen te helpen volbrengen, m. a. w. hij mag de leverantie aan derden uitbesteden, die echter aan hem leveren moeten.

Gewoonlijk ontstond twist over de uitvoering van het contract en vrij talrijk zijn de stukken, die hierop en ook op de afrekening door de assentistas of hunne gemachtigden betrekking hebben.

Eene zeer aanzienlijke afdeeling vormen de gerechtelijke stukken, de akten zoowel der civiele als der strafrechtelijke procedures, voor de rechtbank (*audiencia*) der Casa gevoerd, en daarmee samenhangende documenten (*autos entre partes*, *autos de oficio*, *autos fiscales*), waarbij ook te brengen zijn talrijke liassen van de akten over goederen van overledenen aan boord of in de kolonies (*autos sobre bienes de difuntos*). In de *autos de oficio* en de *autos fiscales* komt heel wat voor over het drijven van verboden handel door vreemdelingen en over opgebrachte schepen en schepelingen van verschillende naties, waarover onder het afzonderlijke hoofd *Presas* buitendien nog een vijftal liassen bestaan, stukken bevattende over aangelegenheden die doorgaans ook in de *autos de oficio* of de *autos fiscales* behandeld worden; b.v. in de

autos de oficio van 1593 (Est. 12, Caja 2, Leg. $\frac{5}{20}$) komt de zaak, boven reeds genoemd, voor van 16 Hollandsche schepen, geladen met tarwe en rogge, die door Francisco Coloma bij kaap St. Vincent waren aangehouden; onder *Presas* vindt men talrijke stukken betreffende diezelfde zaak, vier liassen vullende (Est. 41, Caja 3, Legs $\frac{1}{16}$, $\frac{2}{20}$, $\frac{3}{21}$, $\frac{4}{22}$). Onder hetzelfde hoofd documenten over een paar Hollandsche schepen, in 1633 genomen bij de eilanden Onder den wind, en over een Hollandsch schip, in 1656 op de kust van Curaçao opgebracht. En indien iemand den tijd en moeite er voor over had om de 2 à 300 liassen *autos de oficio* en *autos fiscales* na te gaan, zou hij misschien menige aanteekening over den verboden handel der Nederlanders kunnen maken (dat er meer in de stukken voorkomt dan de index van zaken en volken vermeldt, blijkt reeds uit het bovenstaande); het is echter zeer de vraag, of het resultaat de moeite zou loonen, te meer daar de papiermassa's over eene enkele zaak soms wel angstwekkend groot zijn, zooals de 5 liassen over de bovenvermelde schepen van 1593 reeds aantoonen.

Een drietal liassen, onder den titel *Naturalezas de Extrangeros*, bevatten documenten rakende de naturalisatie van mannen van allerlei nationaliteit: hieronder een paar Nederlanders (Est. 12, Caj. 2, Leg. $\frac{2}{8}$ en Est. 15, Caj. 3, Leg. $\frac{1}{12}$); in 1612 een zekere Frans Nicolaas, zonder vermelding van herkomst; in 1693 Jan van Nes uit Amsterdam, en in 1698 iemand die genoemd wordt Henrique Escolt en afkomstig heet te zijn van Framund (?) en los Paises Bajos. Welke de vereischten waren om genaturaliseerd te kunnen worden kan ik niet zeggen; wel bleek mij, wat trouwens te verwachten was, dat de candidaat katholiek moest zijn en een zekeren tijd van inwoning in Spanje hebben moest. Het doel der genaturaliseerde was, gerechtigd te worden tot deelneming in de vaart en den handel op de overzeesche landen.

Onder den naam *Habilitaciones* zijn in drie liassen, loopende over de jaren 1723—1779, stukken vereenigd, die met name genoemde personen bevoegd en bekwaam verklaren om op Indië handel te drijven; er zijn ook ettelijke lijsten bij uit de jaren 1730 sqq. van de personen die toenmaals als cargadoors op Indië waren ingeschreven. (Est 45, Caja 2, Legs. 1. 2. 3.)

Zeer verschillend en talrijk zijn de benamingen van de onderscheiden documenten, die den aanvoer en den uitvoer, het inschepen en lossen, het in ontvangstnemen en het vervoeren van artikels van en naar de Indiën betreffen. Ik noem hiervan de *Relaciones*, opgaven (in 10 liassen over de jaren 1504—1754) van hetgeen de schepen uit Indië hebben aangebracht, zoowel voor den Koning als voor particulieren; deze laatsten worden echter niet met hunne namen genoemd. Onder denzelfden titel vindt men opgaven (in 9 liassen over de jaren 1522—1787) van krijgsbehoeften en koopwaar, voor de Indiën ingescheept. Met den naam *Facturas*, ook *Papeles de Carga*, worden facturen aan-

geduid van de artikels, geladen voor de Indiën in de jaren 1756—1779 (28 liassen).

Consignatorios zijn de stukken, die werden afgegeven voor hen, die gerechtigd waren in het goud, zilver en andere artikels, uit Indië aangevoerd, opdat zij het hun toekomende konden ontvangen; ook zijn er bij aanwijzingen op bedragen uit de aangekomen schepen, door rechthebbenden ten gunste van anderen gegeven (30 liassen over de jaren 1555—1785) enz. Ik heb verschillende liassen van deze en andere titels doorgezien; voor de Nederlandsche geschiedenis echter geven zij geene aanwijzingen.

Groot is het aantal liassen, die brieven (cartas) bevatten: a. van vlootvoogden aan den Koning en aan de audiencia der Casa (2 liassen, van 1537—1757); b° van allerlei personen en lichamen aan de audiencia der Casa (64 liassen, van 1505—1789); c° copieën van brieven van de audiencia der Casa aan den Koning (30 liassen, 1558—1696): d° minuten van brieven der audiencia aan den Koning, aan den Raad van Indië en aan particulieren (20 liassen, van 1560—1748). Daarbij zijn tevens te brengen de brieven en bevelen van den Koning en den Raad van Indië aan de audiencia en anderen (91 liassen, van 1495—1790).

Uit vrees van te lang te worden over zaken, die ten slotte voor onze geschiedenis geen belang bleken te hebben en waaraan ik wellicht te Sevilla te veel tijd besteed heb, stip ik nog slechts kortelijk enkele groepen aan:

Rekening en verantwoording van allerlei ambtenaren. (*Cuentas*, onderverdeeld naar de verschillende ambtenaren, b. v. *Cuentas de pagadores generales*, *Cuentas de maestres de artilleria* etc., over de jaren 1502—1776). Te zamen meer dan 1400 liassen.

Pasageros á Indias. Dit zijn aanzoeken van personen, die naar de Indiën wenschen te vertrekken, om verlof tot inscheping te verkrijgen; daartoe leggen zij aan de audiencia over de getuigschriften dat zij vrij en zuiver van geloof zijn (323 liassen, over de jaren 1534—1790).

Fianzas. Borgstellingen van allerlei personen, die in het bestuur en den praktijk van den overzeeschen handel werden gebruikt (over de jaren 1514—1786, ruim 60 liassen).

Titulos y nombramientos de Generales y Empleados en la contratacion (18 liassen, over de jaren 1502—1776).

Asientos de armada. Contracten met verschillende personen gesloten ten behoeve der uitrusting van vloten (1533—1717, 29 liassen).

Sueldos. Bezoldigingen en soldijen van ambtenaren, van zee- en krijgsvolk (1512—1784, 21 liassen).

Privilegios de juros sobre la contratacion de Sevilla. Lijsten van personen en lichamen, die ten laste der Casa voorrechten genieten (32 liassen, over 1532—1556 en 1703).

Tributos contra la Averia. De „averia" is eene belasting. Deze papieren geven de namen van personen en lichamen, aan wie uit de opbrengst dier belasting uitkeeringen moeten worden gedaan (7 liassen, over

1602—1698). Daarenboven genoten velen vrijstelling dier belasting. (*Autos y expedientes sobre libertad de pagar Averia* (22 liassen, 1544—1728).

Compradores de oro y plata. Liassen en boeken over den verkoop van goud en zilver, uit Indië gekomen, en verbintenissen der firma's, die goud en zilver kochten (d. z. de *compradores*) om dit ter bearbeiding naar de koninklijke munt te brengen (9 liassen en boeken; 1506—1665).

Real Factoría de Indias (1717—1749; 4 liassen); *Compañia de Carácas* (1728—1779; 3 liassen); *Compañia de la Havana* (1740—1763; 1 lias); *Compañia de Barcelona* (1755—1771; 1 lias); *Compañia de Granada* (1747—1756; 1 lias); *Compañia de San Fernando* (1747—1756; 1 lias); *Negociacion de Campeche* (1755—1763: 1 lias); stukken betreffende den handel dier lichamen.

Banco de Pedro de la Torre, Jacome Mortado y Juan Castellanos de Espinosa y Compañia; stukken betreffende het faillissement dezer bank in 1719 met andere documenten aangaande die bank uit vroegere jaren (25 liassen).

Misiones. Zending in Indië op kosten der koninklijke schatkist (9 liassen), onderverdeeld naar de orden: Franciscanen (1610—1779). Jezuieten (1618—1767). Dominicanen (1573—1723). Augustijnen (1586—1767). Capucijnen (1663—1667). Carmelieten (1673).

Licencias del Santo Tribunal de la Inquisicion para embarcar libros á Indias (1 lias 1623—1739).

Papeles singulares. (1 lias). Dit zijn varia; hierin o. a.: Overeenkomst met den commandeur Alonso Velez de Mendoza over eene ontdekkingsreis naar Tierra Firma, 1500. Aanteekeningen over de oprichting der Casa de Contratacion en wijzigingen in de bevoegdheden van het bestuur gebracht 1503—1618. Betalingen gedaan aan het bootsvolk, dat Sebastiaan Cabot heeft meegenomen op zijne reis ter ontdekking der eilanden Tarsis, Ofir, Cunapanga en oostelijk Catayo, 1530. Verzoek van Andrez Diaz de Rivaderreyra over hetgeen met hem gesloten is omtrent de ontdekking van het eiland der Esmeralden, 1585. Artikels van het Bestand en van den Munsterschen vrede met de Republiek. Vredesverdragen met Engeland in Amerika.

Genoeg, naar ik meen, om een denkbeeld te geven van het archief der Casa de Contratacion, dat voor de geschiedenis van den handel van Spanje met zijne overzeesche bezittingen, voor de vestiging van Spanjaarden in die bezittingen, voor den slavenhandel, kortom voor allerlei betrekkingen tusschen moederland en koloniën belangwekkende gegevens bezit. Voor het doel mijner reis echter, het aanwijzen van belangrijke documenten voor onze geschiedenis, heeft de vrij aanzienlijke tijd, dien ik aan de kennismaking met dit archief besteed heb, geene vruchten opgeleverd.

B. De tweede afdeeling van het Archivo general de Indias omvat, zooals ik reeds heb meegedeeld, het archief van den Consejo de Indias. De Raad der Indiën, uitgescheiden uit den Consejo de Castilla en sedert 1524 een zelfstandig lichaam, was onder den Koning het hoogste juridische en tevens administratieve college voor

de overzeesche bezittingen. Niets kon gedaan worden in dat onmetelijk gebied zonder voorkennis en goedkeuring van den Raad; zijn beheer strekte zich uit over iederen tak van administratie en zijne jurisdictie omvatte in hoogste ressort alle burgerlijke, militaire, geestelijke en commerciëele zaken.

In de overzeesche landen berustte het opperbestuur bij de onderkoningen (eerst twee, sedert de 18e eeuw vier) en de kapiteins-generaal, doch deze werden gecontroleerd door en waren in talrijke opzichten gebonden aan de medewerking der Audiencias, die zoowel rechtbanken als administratieve en adviseerende colleges waren, zoodat zij nagenoeg in alles werden gekend.

Er zijn te Sevilla twee inventarissen betreffende den *Consejo de Indias.* De oudste, in 7 deelen, beschrijft papieren, die in 1790 uit Madrid naar Sevilla schijnen te zijn overgebracht, en is vermoedelijk in de eerstvolgende jaren vervaardigd; de tweede, in 3 deelen, is gemaakt tusschen 1858—1868 door den toenmaligen archivaris Aniceto de la Higuera.

De papieren van den oudsten inventaris zijn alle stukken van justitiëelen aard: processen, rekenschap van ambtenaren, verslagen van enquetes en van inspecties. Zij zijn in de deelen I—IV geordend naar de audiencias en gouvernementen en loopen over de 16e, 17e en 18e eeuw. B. V. Deel I. *Inventario de los pleytos de la Real Audiencia de Mexico que se hallan* (zich bevinden) *en la Escrivania de Cámara del Real y Supremo Consejo de las Indias.* 1541—1760 (60 liassen).

Residencias de Mexico. 1584—1760 (30 liassen)
Comisiones de Mexico. 1581—1753 (23 liassen)
Visitos de Mexico. 1584—1739 (20 liassen) .

Op dezelfde wijze volgt dit voor Vera-Cruz: Yucatan, Sto Domingo, Lima, La Plata, Potosi, Buenos Aires, Chili, Panama, Tucuman. Cartagena, Popayan, Quito, Cumana y Carácas, Santa-Marta, Santa Fee, Islas de Canarias, la Havana, Puerto-Rico, Margarita, Florida, Guatemala, Guadalajara, Manila.

Deel V, VI en VII zijn inventarissen van processen voor den Raad gevoerd, van vonnissen in den Raad uitgesproken in civiele en crimineele processen, vonnissen naar aanleiding van inspecties naar het beheer der ambtenaren van de koninklijke financiën en van de Casa de Contratacion, vonnissen naar aanleiding van gegeven rekenschap enz.

De tweede, uit drie deelen bestaande inventaris, geeft in de eerste twee deelen de beschrijving der papieren van allerlei aard, die onderscheidenlijk van de verschillende audiencias afkomstig zijn; en deze twee deelen dragen den naam van „*Indice general por audiencias*" daar de inventaris de rangschikking naar de audiencias heeft aangenomen. Het eerste deel vermeldt liassen uit de 16e, 17e en 18e eeuw tot 1760, het tweede uit de 17e, 18e en het eerste kwart der 19e eeuw. Het eerste maakt bovendien nog eene splitsing naar de plaats van herkomst der papieren, zoodat iedere audiencia tweemaal vermeld wordt, eerst met het opschrift *Simancas* (d. w. z. dat de beschreven

papieren uit Simancas naar Sevilla zijn overgebracht), dan met het opschrift: *Secretaría de Nueva España.* Onder iedere audiencia en hare districten is weer eene hoofdverdeeling gemaakt naar gelang van de wereldlijke en de kerkelijke aangelegenheden, althans meestentijds, zoodat onderscheiden wordt: a *Ramo secular*; b. *Ramo Ecclesiastico.* De in deel I voorkomende audiencias zijn: Sto Domingo, Mejico, Guatemala, Guadalajara, Filipinas, Panama, Lima, Sta. Fée, Charcas, Quito, Chile; in deel II dezelfde en daarenboven: Cuzco, Buenos Aires en Carácas. Onder de audiencias en hare onderdeelen worden nu de onderwerpen, waarover de liassen loopen, aangegeven, b. v.

Simancas

Audiencia de Sto Domingo

Consultas originales (1586—1700). Decretos originales (1522—1700). Informaciones de oficio y parte (1518—1700). Petitiones y memoriales de la Audiencia de Sto Domingo y otros documentos indiferentes (1568—1700). Confirmaciones de oficios vendibles y renunciables (1522—1700). Confirmaciones de Encomiendas de Indios (1532—1687). Cartas y Expedientes remitidos por la Audiencia de Sto Domingo (1530—1700) enz. enz.

Deel III van den tweeden inventaris, die volgens de aanteekening van den archivaris op het eind, fol. 53vo, een voorloopig karakter draagt, heeft tot titel: *Indice de los indiferentes generales*; hij onderscheidt eerst het Indiferente der beide oudste onderkoningschappen, Nueva España en Peru, zoodat men krijgt: fol. 1—4, *Indiferente de Nueva España* en fol. 5—6, *Indiferente del Peru*; dan volgt van fol. 7—53vo *Indiferente General.* Onder deze hoofden is alles ondergebracht, wat niet tot de onderscheiden audiencias behoorde, documenten van zeer uiteenloopenden aard, zich uitstrekkende van de 16e—19e eeuw, b.v.: Contracten en overeenkomsten over ontdekkingen. Allerlei koninklijke benoemingen, gunstbewijzen, bevelen. Brieven aan en van den Koning. Zeer veel over de inrichting en werkzaamheid van den Consejo de Indias. Vredesverdragen en oorlogsverklaringen (vooral uit de 18e en 19e eeuw). Diplomatieke correspondentie met de zaakgelastigden bij de Vereenigde Staten van Noord-Amerika. Junta de guerra. Veel betreffende den Indischen handel, deels van denzelfden aard als de stukken van het archief der Casa de Contratacion. Uitrusting van vloten. Asientos de negros enz. enz.

Zooals uit het meegedeelde blijkt, wijzen ook de inventarissen van den Consejo de Indias geene afdeeling Hollandica aan en moet men ze doorlezen, om te zoeken of de beschrijving der liassen onder de verschillende hoofden wellicht aanduidingen bevat van documenten, belangrijk voor onze geschiedenis. Ik heb ze doorgezien en daarbij alleen in tomo III van den tweeden inventaris, onder het hoofd *Indiferente general*, het een en ander aangetroffen, waarvan ik aanstonds mededeeling zal doen. Vooraf moet ik echter opmerken, dat ik op dien grond niet mag beweren, dat het archief van den Consejo de

Indias geene andere stukken bevat, die voor onze geschiedenis van belang kunnen zijn, vooral dan voor onze koloniale geschiedenis. Want gesteld al dat ik met voldoende nauwkeurigheid de inventarissen doorgezien heb (en ik heb het vrij gehaast gedaan), dan blijft het toch zeer mogelijk, dat in de correspondenties van de onderkoningen, van de gouverneurs met de audiencias en met den Koning belangrijke gegevens voor onze geschiedenis gevonden kunnen worden, zooals in de briefwisseling van Geronimo de Silva, gouverneur der Molukken, die afgedrukt staat in de *Coleccion de Documentos inéditos para la Historia de España*, t. LII, en in de Portugeesche *Documentos remettidos da India*. Zelfs behoeft hier niet van eene mogelijkheid maar kan van zekerheid gesproken worden. In de door partijen overgeleverde en gedrukte stukken bij de arbitrage over het grensgeschil tusschen Engeland (Britsch Guiana) en Venezuela komen verschillende gegevens voor over den handel der Nederlanders en hunne vestigingen in Guiana, welke aan het archief te Sevilla ontleend zijn. Hetzelfde geldt van de studies van G. Edmundson, *The Dutch on the Amazon and Negro in the Seventeenth Century* (Engl. Hist. Review, 1903, 1904); daarenboven is mij bekend geworden, dat mijn ambtgenoot, prof. Heeres te Leiden, een aantal stukken bezit, uit het archief van Sevilla afkomstig, die gegevens bevatten over het bedrijf der Nederlanders in de Filippijnsche wateren. Ongetwijfeld zal een uitgebreid detail-onderzoek, vooral indien dit ondernomen wordt door iemand die van de geschiedenis der Nederlanders in Oost en West zijne bizondere studie heeft gemaakt, nog wel meer aan den dag kunnen brengen. Had ik tijdens mijn verblijf te Sevilla geweten wat ik thans weet, ik zou mij wellicht den tijd gegeven hebben om verschillende onderdeelen van het archief van den Consejo de Indias nader te onderzoeken; doch nadat ik reeds vrij wat tijd zonder resultaat besteed had aan het archief der Casa de Contratacion, meende ik, mij nog vleiend dat ik elders een belangrijken oogst zou kunnen binnenhalen, beter te doen door geen tijd op te offeren aan een onderzoek met onzekeren uitslag, dat ook niet afdoende zou kunnen zijn.

Enkele aanwijzigingen onder het hoofd Indiferente general van deel III hebben mij tot nadere kennismaking met eenige liassen aanleiding gegeven.

Est. 146. Caja 3. Leg. 1. *Expediente sobre reclamacion de presas embarcaciones y sus incidencias con los Hollandezes* 1725—1729. De titel van dezen lijvigen bundel is slechts gedeeltelijk juist en de jaartallen zijn verkeerd. Men vindt er in: De acte van toetreding der Staten Generaal tot het tractaat van Sevilla, 9 Nov. 1729, en desbetreffende documenten (het geheime artikel, waarbij de Republiek zich verplicht voor het overvoeren der Spaansche troepen naar Italië twee schepen en één bataljon te leveren: het geheime artikel, dat, in geval van oorlog, het door de Republiek te stellen aantal troepen op 3000 man bepaalt of hunne vervanging door schepen of geld; de toetreding van den gezant Van der Meer tot de afzonderlijke artikels van het tractaat van Sevilla; de verklaring van den Spaanschen gezant del

Castelar te Parijs, van 28 Jan. 1731, dat zijne regeering zich niet langer aan het tractaat van Sevilla gebonden acht). De overige stukken uit deze lias hebben betrekking op de geschillen tusschen Spanje en de Republiek over wederzijdsch geweld, op de Amerikaansche kusten door de schepen van beide natiën gepleegd naar aanleiding van het krachtig optreden der Spaansche wachtschepen tegen werkelijken of vermeenden smokkelhandel (dezelfde kwestie, die tot den Spaansch-Engelschen oorlog leidde); resoluties van de Staten-Generaal, vertoogen van hen en contra-vertoogen, memorie van klachten der W.I.C. enz., loopende van 1725—1759, die men vinden kan in t. XII van het Recueil van Rousset en waarvan Wagenaar XIX, 247 sqq. ook verslag doet.

Est. 146. Caja 5. Leg. 6. *Expedientes sobre solicitudes de Holandeses para sal de la punta de Araya y fraudes de Ingleses y Holandeses en el Comercio de negros y otras mercaderias.* 1648—1679. Het is een groote lias, bevattende consulten van den Raad van Indië en beschikkingen van den Koning aangaande drie aangelegenheden: 1e den ongeoorloofden handel; 2e aandrang der Hollanders om zout te mogen halen van Punta de Araya; 3e aanbiedingen der Hollanders over het aangaan van asientos de negros. Het oudste stuk is van 1633 en betreft vijandelijkheden, door Engelschen in de kleine Antillen gepleegd. Wat de Nederlanders aangaat, het volgende:

I. Consulten over berichten van den Spaanschen gezant bij de Republiek, Gamarra, die veelal steunt op tijdingen van den consul van Spanje te Amsterdam, Manuel de Belmonte, nopens den smokkelhandel der Nederlanders op de Spaansche bezittingen in Amerika in verschillende artikels en niet het minst in slaven, waarbij zij profiteerden van het asiento van Domingo Grillo en Ambrosio Lomelin (deze waren assentistas van 1662—1669), die. naar het schijnt, de levering van slaven weer gedeeltelijk aan de W. I. C. hadden uitbesteed.

II. Consulten over den telkens herhaalden aandrang van Nederlandsche zijde op verlof om zout te mogen halen van Punta de Araya. Die aandrang was al begonnen te Munster, en over de daar gevoerde vruchtelooze onderhandelingen dienaangaande is een verslag aanwezig; het voornaamste drangmiddel was, dat Nederlandsche kooplieden dan niet langer in de noodzakelijkheid zouden zijn om zout te gaan halen uit Portugal (in opstand tegen den Spaanschen koning); ook werd betoogd, dat niet alleen gedurende het Twaalfjarig Bestand maar ook vóór dien tijd aan de Nederlanders het halen van zout van Punta de Araya was veroorloofd geweest en dat dit eerst verboden was na den afloop van het Bestand.

Met een brief van 27 Aug. 1649 zond Antonie Brun een drietal voorstellen over, hem van Nederlandsche zijde gedaan, en door hem in het Spaansch vertaald. In het eerste wordt voorgeslagen, aan N. (d. w. z. ongenoemde Hollandsche kooplieden) met uitsluiting van alle andere verlof te geven om zout te gaan laden te Punta de Araya teneinde het naar de Republiek te vervoeren, en wel voor den tijd van 6, 7 of 8 jaar of zooveel korter als de rebellie van Por-

tugal mag duren. Vóór die rebellie — zoo wordt betoogd — bestond een algemeen verbod om in die plaats zout te laden, en wel met het doel om geen afbreuk te doen aan de groote voordeelen, die de Koning trok uit den verkoop van het zout van St. Ubal (Setubal) in Portugal; maar bij de veranderde omstandigheden zou het krachtige aanbeveling verdienen om door het bewilligen van het gevraagde verlof de zoutwerken van St. Ubal renteloos te maken. En vrees dat hierdoor de opbrengst der zoutwerken des Konings aan de Middellandsche Zee schade zou lijden behoeft niet te bestaan; want van daar wordt het zout nooit of hoogst zelden en dan in zeer kleine hoeveelheid naar de Nederlanden gevoerd; het gaat meerendeels naar Milaan en naburige landen. Het bedoelde verlof zou gegeven kunnen worden onder uitdrukkelijk verbod om elders heen te varen dan naar Punta de Araya.

In het tweede wordt aangeboden — met het oog op het feit dat de Spaansche galjoenen dikwijls aan mast- en touwwerk door de stormen zoo groote schade lijden dat zij de reis naar Spanje niet kunnen doen, omdat ginds het noodige materiaal tot herstel der schade ontbreekt — om één of meer schepen, geladen met masten, zeilen, touwwerk enz. naar Cartagena, Nieuw Spanje of andere plaatsen naar 's Konings believen te zenden; voor de waren, die dan ingenomen worden voor de tehuisreis, zullen aan Z. M. alle gewone rechten betaald worden.

In het derde eindelijk wordt betoogd, dat door de rebellie van Portugal het vervoer van slaven van Afrika naar de West-Indiën aanzienlijk is verminderd en dat dientengevolge het werk in de zilvermijnen en de landbouw sterk lijden, bij gebreke van werkkrachten. De Portugees zal door middel der verovering van San Pablo in Loanda en Angola al het mogelijke doen om het vervoer van slaven te verhinderen, ten einde daardoor aan den Koning de groote voordeelen te ontnemen, die hij hiervan placht te trekken. Daarom wordt voorgesteld dat Z. M., met uitsluiting van alle anderen, aan N. verlof geve om van Africa en de plaatsen die niet onder gehoorzaamheid der Portugeezen zijn een aantal schepen, met slaven geladen, naar Spaansch Amerika te zenden en die slaven daar te verkoopen; van die slaven evenzeer als van de voortbrengselen van het land, welke met verlof van Z. M. voor de tehuisreis zouden kunnen worden geladen, zullen de rechten betaald worden, tenzij de Koning voor de voortbrengselen vrijstelling der betaling van rechten mocht willen geven. Ook zou met den Koning of de Casa de Contratacion onderhandeld kunnen worden over de jaarlijksche levering van een bepaald aantal slaven, tot den prijs en ter plaatse als men gezamenlijk zou kunnen overeenkomen; hiervan zou de Koning veel dienst hebben en het zou ten nadeele zijn van de Portugeezen, ook voor hun handel in slaven in het genoemde San Pablo, want de slaven, die eventueel naar de Indiën vervoerd zouden worden, zouden verkregen worden door de Morvers(?), die een negernatie zijn en die handelen in Bomba buiten Africa zonder den gewonen weg van San Pablo te volgen [1]).

[1]) Er staat: porque los esclavos, que se inviarian en las Indias y rio de la Plata, se sacarian por los Morvers (?) que son de nacion de negros y que comercian en Bomba fuera de Africa, sin pasar por el camino ordinario de San Pablo.

Het voordeel voor den Koning zou zijn, dat de arbeid in de mijnen, voor den landbouw, voor de paarlenvisscherij enz., die nu bij gebrek aan slaven zeer sterk vermindert, zou kunnen worden voortgezet en vermeerderd. Het bezwaar, 't welk gemaakt zou kunnen worden, dat door middel van den voorgestelden handel het land aan de Nederlandsche handelaars bekend zou worden, is niet van gewicht, want de Portugeezen, die thans vijanden van den Koning zijn, hebben vroeger het land geheel leeren kennen door den slavenhandel, dien zij er dreven; daarenboven is de West-Indische Compagnie zoo goed ingelicht over die gansche streek, dat zij er geheel van op de hoogte meent te zijn, van mijl tot mijl. Enz.

Brun beval in zijn brief het toestaan althans van den zouthandel aan, waarop de Burgemeesters van Amsterdam sterk aandrongen; hij herinnerde daarbij aan het feit, dat de Amsterdammers de beste vrienden van Spanje waren, het meest hadden bijgedragen tot den vrede, en thans ook, ten spijt van andere steden, het meest bijdroegen om dien vrede te handhaven.[1] Doch de Raad der Indiën adviseerde ongunstig op alles en de Koning vereenigde zich met dit advies. Hierdoor niet afgeschrikt, herhaalden de Nederlanders telkens hunne aanzoeken, speciaal ten aanzien van het zout, maar steeds ook luidde het antwoord afwijzend, hetzij dat de aandrang van particulieren of van de Staten-Generaal uitging door middel van hunne gezanten. Een uitvoerig consult van den Raad der Indiën, uitgebracht in 1671 naar aanleiding van een nieuw aanzoek van den Nederlandschen gezant, memoreert de verschillende pogingen, sedert 1648 van Nederlandsche zijde aangewend om het begeerde verlof te krijgen. Ik stip hieruit nog het een en ander aan. In 1651 werd de aandrang vernieuwd. In 1652 is het Gillis van Asbeck (het Spaansch zegt: Gilban Asbec), die voor zich en voor Cornelis Coninck verlof vraagt om 60 schepen met zout te laden te Punta de Araya, zonder rechten te betalen, wegens de groote kosten die zij moeten maken; hij opent daarbij het vooruitzicht, dat de Staten-Generaal wellicht bewogen zouden worden om den tiran van Portugal (de gewone benaming van Spaansche zijde voor Johan van Braganza) den oorlog aan te doen. In 1655 gaf de consul van de Republiek (naam noch plaats van zijn verblijf worden genoemd; sedert 1648, 12 Mei, waren consuls benoemd te Cadiz, Sevilla, Malaga, Alicante) een geschrift over aan don Louis de Haro, waarin hij verklaarde gaarne te willen weten, of, indien de Republiek aan Portugal den oorlog aandeed, haar verlof zou worden gegeven om jaarlijks 100 schepen zout te halen van Puente del Rey, dat, naar hij zeide, een eilandje was bij La Margarita. (Hierbij kwamen de geografen van Sevilla te pas; Puente del Rey was onbekend; zij maakten uit dat er Tortuga mee bedoeld moest zijn). In 1656 bericht Gamarra weer van aandrang der Amsterdamsche Burgemeesters op verlof voor de Hollanders om zout te halen van Punta de Araya; in 1657 soort-

[1] Los de Amsterdam son nuestros mayores amigos y que mas contribuyeron á la Paz y contribuen aun oy á mantenerla á pesar de otras villas etc.

gelijk bericht van Gamarra. In 1658 bericht van Gamarra over besprekingen met een confident, die tegenover het verlangde verlof voor de Hollanders om zout van Punta de Araya te halen een krachtig optreden tegen de Portugeezen in 't vooruitzicht stelt. In hetzelfde jaar ontving de gezant der Republiek, Reede van Renswoude, volmacht om met de Spaansche regeering over het toestaan van het verlangde verlof te onderhandelen.[1] De vrede van Spanje met Frankrijk, die den Koning de handen ruimer maakte, schijnt ten gevolge gehad te hebben, dat zijne neiging om het verlof tijdelijk toe te staan weer verdween. In 1670 begint de aandrang der Staten-Generaal opnieuw, en in 1671 wordt die nog eens vernieuwd door Van Beverningk.

III. Consulten over aanbiedingen om slaven te leveren. Ook deze werden door den Raad der Indiën en den Koning steeds van de hand gewezen. Onder degenen, die zulke aanbiedingen doen, komen o.a. voor: Rodrigo Bommer (een enkele maal ook Dommer gespeld) en compagnie, in 1649; de reeds bovengenoemde Gillis van Asbeck, die tevens aanbiedt om te Madrid een handelshuis op te richten, dat den Koning ook met oorlogsschepen zal dienen, de Indiën van oorlogsbehoeften voorzien, en zoo noodig het zilver naar het moederland overbrengen, troepen naar de Indiën, alles tegen matigen prijs (1656).[2] In 1662 en volgende jaren herhaaldelijk de Amsterdamsche Kamer van de West-Indische Comp.; verder Nicolaas Vis; G. van Hulten; Jan Carloff, een Deen, compagnon van Isaac Coymans en vriend van den negerkoning, genaamd Jan Claesse. Nog stip ik aan eene copie van eene notarieele acte uit Juli 1656, gepasseerd voor Benito Badello, publiek notaris te Amterdam, tusschen Antonio Binefar, inwoner van Saragossa, op 't oogenblik te Amsterdam, zoo voor zich zelf als voor zijn compagnon, Juan de Lascano, wonend te Miranda de Ebro eenerzijds, en Willem van Meeckeren, Albert Vermeulen, Isaac Coymans en Jan Toulon, allen kooplieden te Amsterdam anderzijds, waarbij de laatsten beloven 800 slaven te leveren, mannen en vrouwen, van tusschen de 15—40 jaar.

Est. 147, Caja 3. Leg. 16. *Expediente sobre prision de Holandeses y penas á los estrangeros por ilicito comercio.* Een bundeltje papieren over de jaren 1736—1739, betreffende eenige Hollandsche matrozen, in Amerika gevangen genomen wegens ongeoorloofden handel: pogingen van Van der Meer, den gezant der Republiek, om hunne vrijlating te verkrijgen, zij het ook door eerst dienst te doen op

---

[1] Vgl. Aitzema, IV, 285,709.
In het Rijksarchief, Inventaris Loketkast Staten-Generaal, No. 34, vindt men een stuk, getiteld: Consideratiën ende notitiën dienende tot recommandatie van de negotie ende soutvaert in de West-Indiën op Puncte del Rey. 1658.

[2] Ook in het werk Norte de la Contratacion (Lib. I 280) wordt van de vruchtelooze pogingen van Nederlanders in 1656 om een asiento te sluiten melding gemaakt.

's Konings schepen. Verder ettelijke koninklijke ordonnanties om den smokkel van Engelschen en Nederlanders in Amerika tegen te gaan.

Est. 151. Caja 7. Leg. 21. *Expediente del negociado de neutrales Ouvrard, Valemberghe, Hope y Paris.* De firma Hope werkte, naar het schijnt, sedert 1805 samen met de firma Ouvrard te Parijs, om de Spaansche regeering toevoer uit Amerika te verzekeren. Daarenboven leverde zij in 1807 eene groote leening — als ik het goed begrepen heb, van f 30.000.000 — aan de Spaansche regeering. Evenwel had zij ook reeds vroeger, in de 18e eeuw, herhaaldelijk leeningen gesloten, zoodat de verhoudingen zeer ingewikkeld geworden waren. Eene uitvoerige memorie van 1837 behandelt het ontstaan en de afwikkeling dezer zaken.

Est. 153. Caja 7. Leg. 7—11. Deze liassen hebben betrekking op de Asientos de Negros, waarbij mij in den inventaris de naam van Balthasar Coymans in 't oog viel. Bij het doorbladeren dezer liassen bleek mij, dat in 1680 Juan Barroso en Nicolas Porcio asentistas waren geworden, die bij onderaanbesteding leverantie van slaven hadden gegeven aan Balthasar Coymans. De asentistas bleven in gebreke hunne financiëele verplichtingen te voldoen, en in 1684 verzocht Coymans uit eigen naam en uit naam van andere schuldeischers — de W. I. C. was er ook bij geïnteresseerd — dat hun de administratie van het asiento zou worden overgedragen; het wordt eerst geweigerd, dan toegestaan, (1686?) maar spoedig rijzen moeilijkheden tusschen Coymans en de Spaansche regeering; de stukken over de afwikkeling van dit asiento loopen tot 1697. [1]

Te Sevilla zijn verschillende bibliotheken, die ook meerdere of mindere handschriften bezitten; op grond der verkregen inlichtingen, die mij van een tijdroovend onderzoek geene vruchten beloofden, heb ik die niet bezocht, noch de Biblioteca del Coro de la Santa Iglesia Catedral, noch de Biblioteca del Arzobispo, noch de Biblioteca Universitaria, noch de Bibloteca de la Real Academia de Buenas Letras, zelfs niet de Biblioteca del Cabildo de la Santa Iglesia Catedral, eens vermaard onder den naam van Colombina. De rijkdom en roem dezer bibliotheek is vooral te danken geweest aan de groote schenking, door Fernando Columbus, den zoon van den ontdekker, aan haar ge-

---

[1] Hoewel de hieronder genoemde groote publicaties, die veel aan het Archivo de Indias ontleend hebben, niet van belang zijn voor onze geschiedenis (wel gedeeltelijk voor de Land- en Volkenkunde van den Ind. Archipel), is het wellicht toch goed aan de volgende werken te herinneren:

Navarete: *Coleccion de los viages y descubrimientos que hicieron por mar los Españoles* (5 dln. 1825—37).

Coleccion de Documentos Inéditos relativos al descubrimiento, conquista y colonizacion de las antiguas posesiones españolas en América y Oceanía (42 dln 1864-84).

Coleccion de Documentos Inéditos relativos al descubrimiento, conquista y organizacion de las antiguas posesiones españolas de Ultramar (1885 sqq.; in 1897 is het 10e deel verschenen; indien ik mij niet bedrieg, na dien tijd niet meer).

daan, die echter voor mijn doel van geen belang kon zijn. Daarenboven is een twintigtal jaren geleden deze bibliotheek op onbeschaamde wijze geplunderd: groote pakken kostbare boeken en handschriften zijn toenmaals van Sevilla naar Parijs gezonden en daar voor een appel en een ei verkocht aan wie maar geld wilden geven (zie hierover H. Harisse: *Grandeur et décadence de la Colombine*, 1885, 2e ed.)

MADRID

Archivo-historico-nacional

Het *Archivo-historico-nacional* te Madrid is van betrekkelijk jongen datum en was tot voor weinige jaren gevestigd in het gebouw der Real Academia de la Historia. Dit lichaam was omstreeks 1849 gemachtigd om zich de historische documenten, die nog in de kloosters, tot welker opheffing besloten was, aanwezig waren, te doen uitleveren. Van deze machtiging werd met vlijt gebruik gemaakt, met dit gevolg dat niet alleen massa's historische documenten naar de ruimten van de bibliotheek der Academia werden overgebracht maar dat deze er zelfs verlegen mee raakte, daar hare geldmiddelen niet toereikend waren om voor eene behoorlijke inventarisatie dier papieren zorg te dragen. De Academia heeft toen de bijeengebrachte kloosterarchieven weder aan de regeering aangeboden, onder de voorwaarde dat er een voor het publiek toegankelijk archief van gevormd werd. Het aanbod werd aangenomen, en in 1866 werd bij ministerieel decreet bepaald, dat van de archieven der opgeheven kloosters, door de Academia verzameld, een publiek archief zou worden gevormd onder den naam *Archivo-historico-nacional*, dat echter voorloopig in het gebouw der Academia gevestigd bleef. In de volgende jaren kwamen verschillende andere collecties papieren, zooals de archieven *de la comunidad de Daroca*, van de *orde van Santiago*, van de *cathedraal van Toledo*, *brieven uit Indië*, *brieven van de Jezuieten* enz. — meestendeels van belang voor de inwendige geschiedenis van Spanje — de fondsen van het archief vermeerderen. Onderwijl werd sedert 1866 de bouw ondernomen van het Palacio de la Biblioteca y Museos Nacionales aan de fraaie Paseo de Recoletos, en toen die in 1894 was voltooid, werden daarheen gaandeweg de documenten van het *Archivo-historico-nacional* overgebracht; het archief werd op de eerste verdieping van dit monumentale gebouw gehuisvest. Terzelfder tijd onderging de verzameling zijner documenten eene groote uitbreiding tengevolge der verplaatsing van een aanzienlijk deel der papieren uit het archief van Alcalá de Henares naar Madrid.

In deze eens vermaarde universiteitsstad (het oude Complutum der Romeinen), waar de Polyglot gedrukt werd, is in 1858 een archief gesticht onder den naam: *Archivo general Central*, [1]) dat bestemd was om naast het oude, ongelegen staatsarchief van Simancas een

---

[1]) Over dit archief vrij uitvoerig: Baudrillart in de *Archives des Missions scientifiques* (1889).

nieuw staatsarchief te worden, gemakkelijker bereikbaar dan het eerste, daar het betrekkelijk kort bij Madrid, aan den spoorweg naar Saragossa, gelegen is. Van den aanvang af werd het bestemd om de bewaarplaats te worden zoowel van moderne administratieve papieren als van oudere historische documenten, en het bestond dientengevolge uit twee afdeelingen: I *de administratieve*, II *de historische*. De administratieve afdeeling, nog te Alcalá berustend, omvat vier onderdeelen: *ministerio de Gobernacion* (binnenlandsche zaken), *ministerio de Hacienda* (financiën), *ministerio de Fomento* (onderwijs, handel, landbouw, waterstaat), *ministerio de Estado* (buitenlandsche zaken). De historische afdeeling werd gevormd door 8 onderdeelen, waarvan de papieren der *audiencia van Madrid*, die der *universiteit van Alcalá*, die der *Jezuieten* en die der *kerken van Santa María* en *del Santo Sepulchro en Calatayud* van meer locale, beperkte beteekenis zijn, daarentegen die der *Cámara de Castilla*, die der *orde van St. Jan*, die der *Inquisitie*, en de *papeles de Estado* van meer algemeen belang, hetzij voor Spanje, hetzij ook voor andere landen, worden geacht. Deze historische afdeeling nu is ettelijke jaren geleden naar Madrid overgebracht en ingelijfd bij het *Archivo-historico-nacional*.

In 1899 heeft het laatstgenoemde archief nog eene nieuwe groep van papieren ontvangen, die men niet daar maar te Sevilla zoeken zou en waarvan ik tot mijn leedwezen ook onkundig gebleven ben tijdens mijn verblijf te Madrid, daar ik er nergens iets over gelezen had en men mij er ten archieve ook geen woord van gerept heeft, ofschoon ik mij daar wel voor papieren, de Indiën betreffende, heb geïnteresseerd. De bedoelde papieren toch zijn afkomstig van den Consejo de Indias en in 1899 in dépôt gegeven aan het *Archivo-historico-nacional*. Eerst toen ik reeds geruimen tijd tehuis teruggekeerd was, vond ik toevallig een paar citaten, verwijzende naar documenten van den Consejo de Indias in het archief te Madrid. Ik heb mij toen schriftelijk tot den Directeur gewend, die mij welwillend inlichtingen heeft verstrekt; het weinige wat ik hieronder ervan zal meedeelen is aan die inlichtingen ontleend.

Aan de inventarisatie der verschillende groepen van documenten wordt met vlijt gearbeid: voor enkele afdeelingen is die arbeid geheel of grootendeels volbracht, voor andere moet hij nog worden aangevangen of is hij nog niet ver gevorderd.

Geruimen tijd van te voren had ik mij schriftelijk tot den Directeur van het archief gericht om hem van mijne aanstaande komst en haar doel kennis te geven en zijne medewerking te verzoeken. Bij mijn eerste bezoek vond ik een pakket fiches voor mij gereed, dank zij de welwillendheid van den Directeur en van den chef der afdeeling van de *papeles de Estado*, don Ignacio Olavide, die ettelijke dagen besteed had om te mijnen behoeve de fiches, grootendeels reeds vroeger te Alcalá gemaakt, te controleeren en aan te vullen. Het pakket werd mij ter beschikking gesteld, onder de verzekering dat deze fiches alles vermelden wat in het archief betreffende de Nederlanden (Olanda y Flandes) aanwezig is. Gelijk te verwachten was, hebben die fiches betrekking op de afdeeling *papeles de Estado*. Te Alcalá is men,

zooals ik reeds opmerkte, met de inventarisatie dier papieren begonnen; men heeft lijsten gemaakt, waarop de nummers der liassen op de verschillende landen betrekking hebbende zijn aangeteekend, en heeft daarna de inventarisatie op fiches *(papeletas)* ter hand genomen; zij is echter nog niet voltooid en de nauwkeurigheid van den reeds verrichten arbeid laat nu en dan te wenschen over.

Deze *Papeles de Estado* zijn afkomstig van den ouden Raad van State, van het ministerie van Buitenlandsche Zaken, van de Spaansche legatie te Turijn en van verschillende andere legaties van Spanje bij de Italiaansche hoven; zij loopen over de 16e, 17e, maar in hoofdzaak over de 18e eeuw, daarenboven ook nog over een gedeelte der 19e eeuw. Wat de Nederlanden betreft, nemen de consulten van den Raad van State eene zeer groote plaats in; en de dikwijls zeer lijvige liassen, die deze consulten bevatten, behelzen menigmaal talrijke papieren betreffende aangelegenheden van andere landen naast enkele die op ons land betrekking hebben. De aanzienlijke hoeveelheid papieren, die ik heb doorgezien, heeft mij zeer weinig belangrijks voor onze geschiedenis onder de oogen gebracht. [1]) Ik laat hieronder mijne bevindingen volgen; alle genoemde nummers behooren tot de afdeeling *Papeles de Estado;* het zijn doorgaans liassen, soms gebonden boeken; in het laatste geval voeg ik er bij: *Libro.*

Libro 574. Copieën van ordonnanties en instructies voor de hoofden en ambtenaren van den Raad van Financiën. 1598.

nº. 800. Memories, rapporten en inlichtingen over diensten, door militairen in de Spaansche Nederlanden bewezen; de namen dier militairen beginnen meestendeels met G. 1572—1642.

nº. 1414. Minuten van consulten van den Raad van State over de aangelegenheden der Spaansche Nederlanden, grootendeels over commissies en instructies van gouverneurs der Spaansche Nederlanden; deze stukken (minuten en copieën) zijn er gedeeltelijk bij aanwezig, o.a.: Commissie voor Requesens. Instructie voor Requesens, 1573, beide zonder datum. Instructie voor don Juan. Zonder jaar en datum. Instructie voor Ernst van Oostenrijk, 1595, zonder datum (hierbij: copie de l'instruction et ordonnance du conseil privé de l'an 1517). Instructies voor Fuensaldaña, 16 Juni 1648 (en casa de faltar el Archiduco Leopoldo), voor don Juan, 26 Maart 1656, voor den prins van Ligne, 15 April 1660 (en caso de faltar el marques de Carazena), voor Castelrodrigo, 26 Juni 1664, voor Gastañaga, 3 Jan. 1686. — De lias loopt over de jaren 1573—1689.

Libro 2388. Copieën van brieven van den Koning, waarbij gunstbewijzen worden verleend, 1587—1591.

nº. 1410. Documenten, ingeleverd bij de Secretaría del Norte y

---

[1]) Daarenboven worden vele desbetreffende stukken ook, en dikwijls uitvoeriger, gevonden te Simancas, te Brussel of ook in de secrete missiven en verbalen der gezanten van de Republiek bij het Spaansche hof, in ons Rijksarchief. Ik acht het echter gewenscht toch verslag te doen van hetgeen ik hier gezien heb.

de Italia, betreffende diensten, bewezen in Italië, de Nederlanden en Spanje.

nº. 3457. Behelst niets betreffende de Nederlanden; het zijn instructies (minuten en copieën) over de jaren 1591—1800 voor diplomaten, gezonden naar Beijeren, Sardinië, de Siciliën, Denemarken, Vereenigde Staten, Frankrijk, Pauselijken Staat; vermoedelijk heeft men de Estados Unidos (d.i. de Vereenigde Staten van Noord-Amerika) verward met onze Republiek.

nº. 837. Varia betreffende de Nederlanden. 1593—1700. Niets van beteekenis.

nº. 2450. Copie van een verhandeling van Juan B. de Tassis, uit Brussel, 31 Mei 1595 aan den Koning gericht, over de mogelijkheid en wenschelijkheid van vrede.

nº. 3456. Consulten van den Raad van State over instructies voor diplomaten, naar verschillende hoven gezonden, 1600—1800; talrijk zijn de instructies voor gezanten naar Engeland uit de 17e en 18e eeuw; van de instructies der gezanten naar de Republiek zijn aanwezig: die voor Gamarra, 11 Sept. 1654, die voor de Lira, 10 April 1671, die voor Coloma, 9 April 1681, die voor Quiros, 30 April 1692, die voor de Miraval, Jan. 1715. Haar belang scheen mij gering; zij geven niet die inlichtingen over personen en zaken in de Republiek, welke de instructies der Fransche gezanten dikwijls zoo belangwekkend maken.

Libro 991. Een lijvig boekdeel, echter voor een aanzienlijk gedeelte onbeschreven; het is een alphabetische index op den inhoud van een aantal liassen betreffende de Republiek en Engeland, van 1604—1679. Op elk folio links Engeland, rechts de Republiek. Bij de vermelding van de onderscheiden punten wordt naar nummers van liassen verwezen, maar waar die liassen zijn, of ze nog bestaan, of die nummers nog juist zouden zijn, is mij niet bekend en wist men mij ten archieve ook niet te zeggen; voor de daar aanwezige liassen gelden zij niet. Op *Estados Generales* een uitvoerig artikel over hunne samenstelling; op *Provincias Unidas* eveneens; op *Treguas* wordt eerst over de onderhandelingen en het Bestand van 1609, dan over de beraadslagingen aangaande een bestand, in 1628 te Madrid gehouden, het een en ander meegedeeld.

nº. 3252. Consulten van den Raad van State, 1607—1696, betreffende allerlei zaken, meest van particulieren, in Duitschland, de Republiek, Frankrijk, Zweden, Ierland. Een Hollander, die Rodrigo Clers genoemd wordt, vraagt en verkrijgt in 1650 restitutie van goederen, in beslag genomen wegens het ontbreken van een certificaat van oorsprong. Niets van belang.

nº. 1293. Minuten van depeches van den Spaanschen koning voor ambtenaren en militairen in de Nederlanden. 1619—1719.

nº. 6442. Varia betreffende de Spaansche Nederlanden uit de 17e eeuw; hieronder een anoniem verslag van den veldtocht van 1645; geen belang.

Libro 737. Allerlei consulten van den Raad van State, meest uit 1625, met een aantal desbetreffende documenten. Op fol. 490 over eenige Hollandsche schepen, te Lissabon aangehouden en verbeurd verklaard (1625). Op fol^{os} 492, 534, consulten over mogelijke ondernemingen der vloten van de Republiek en Engeland (1625). Geen belang. En hetzelfde geldt van een dergelijk libro, genummerd 741, ook van 1625.

Libro 720. Verschillende documenten, voor een goed deel consulten, betreffende de Republiek. Een gedrukt, uit het Nederlandsch vertaald stuk, van Nov. 1625, over de grootheid van de macht der Republiek en hare gebreken.

Verschillende papieren, consulten, minuten van brieven, betreffende de onderhandelingen over een bestand in 1628, vermoedelijk bijeengebracht naar aanleiding der beraadslagingen over de onderhandelingen in 1633/34. Het zijn:

Beschikking van den Koning op een consult, van 16 Maart 1634 (vgl. Waddington, *La Rép. des Prov. Unies*, *La France et les Pays-Bas Espagnoles*, *I*, *Pièces Justif*, p. 373).

Consult van 29 Mei 1633 over depeches van de Infante, Aytona en Roose van 10, 12, 14 en 16 Mei 1633.

Consult van 10 April 1628, waarbij *Puntos para assentar la paz con Olandeses.*

Consult van 23 April 1628.

Brief van den Koning aan de Infante, en dito aan Jan Kesseler, beide van 30 April 1628.

Drie brieven van den Koning aan de Infante, drie brieven aan Aytona, alle van 1 Mei 1628.

Consulten van 1 Sept. (twee, waarvan een zeer uitvoerig), 10 Oct., 22 Oct. 1628.

Een bundeltje varia, waarin o.a. een bericht over de aanvalsplannen der Republiek in 1637.

Een bundeltje consulten over daarbij aanwezige berichten van Domingo Cabral betreffende het verlangen naar vrede in Holland (1644).

Een aantal gedrukte en gecopiëerde stukken over den vrede van Munster.

Een anoniem, vrij uitvoerig verslag over het bestuur der Republiek en den toestand, waarin zij zich bevindt. 1654.

Consulten over berichten van den gezant in de Republiek, Gamarra, en die berichten zelve (meest duplicaten) uit 1658, 1660, 1663, 1664, 1669.

Ontwerp, aan Gamarra 20 Aug. 1663 toegezonden (van wien het is blijkt niet, hij wordt alleen aangeduid als ijverig dienaar des Konings) om de 17 Nederl. gewesten nauw met elkaar te verbinden tegen Frankrijk.

Berichten van Manuel Belmonte, Spaansch consul te Amsterdam, uit 1666.

n°. 2341. Onder andere papieren, loopende van 1626–1700, eene opgave van een aantal documenten, betrekking hebbende op onder-

handelingen met den koning van Spanje om te Hamburg een Oost-Indische Compagnie op te richten. 1662. Zie over dezelfde aangelegenheid ook onder Simancas.

Libro 694. Een index van namen van personen en zaken, voorkomende in liassen betreffende de Nederlanden over de jaren 1627—1640; ook hier helpt de verwijzing naar die liassen niet meer, daar deze niet aanwezig zijn. Soms worden stukken ingelascht, b.v. op Gobernadores vindt men de vragen, die aartshertog Ernst van Oostenrijk in 1595 aan de buitengewone vergadering van den Raad van State voorlegde over de middelen om een beteren toestand te scheppen (Gachard, *Actes d. Et. Gén. de 1600* p. 415); op Holanda de beslissing, in 1634 door Philips IV in zake de onderhandelingen met de rebellen genomen. (Vgl. p. 58, Libro 720).

Libro 347. Copieën van beschikkingen des Konings in aangelegenheden van particulieren van verschillende landen. 1630—39. Geen belang.

nº. 1703. Een aanzienlijk aantal documenten betreffende de vorderingen van het huis Oranje op de Spaansche regeering krachtens de overeenkomst van 1647; copieën en extracten van desbetreffende stukken uit 1649, 1651, 1653, 1654, 1661, 1679. Deze documenten hebben in 1683 gediend bij conferenties te Brussel tusschen koninklijke ambtenaren en gemachtigden van den Prins, waarbij van Spaansche zijde de eisch op Maastricht krachtens het tractaat van 1673 werd te berde gebracht. Hierbij vrij uitvoerige stukken betreffende Huybergen, beginnende met eene *Copia fondationis monasterii Huybergensis;* Postel; Lith; Herstal; St. Anthonisberg; Schaephuysen; den Vluinbosch; de Redemptie-dorpen; Borchvliet, Bladel en Reusel. — Verder stukken uit 1685, uitvoerige contrapretensies van den koning van Spanje; hierbij *Pièces justificatives pour les villages de Zundert le grand, Zundert le petit, Hage, Splundel, Nispen, Weernhout.*

Libro 97. Brieven en bevelen des Konings aan Castelrodrigo, plaatsvervangend gouverneur-generaal der Spaansche Nederlanden. 1 Jan. — eind Oct. 1647; vele in cijfer. Minuten.

Libro 571. Verschillende adviezen van president Roose over de zaken der Spaansche Nederlanden. 1646.

nº. 1411. Correspondentie van den Koning met Castelrodrigo betreffende de Spaansche Nederlanden. 1646 en 1647.

nº. 2339. Hierin enkele klachten van consuls over verongelijking van kooplieden uit de jaren 1650—1661; een klacht aan de Staten-Generaal, door den Spaanschen gezant aan zijne regeering meegedeeld, van een koopman Van den Bergh over belemmering van invoer in Spanje van Leidsche sayetten. Consulten.

Libro 106. Brieven van verschillende personen aan Castelrodrigo; deels gecijferd. 1650—1680.

nº. 1702. Consulten van den Raad van State over zaken de Republiek betreffende uit de jaren 1651—1678. Van 26 Febr. 1660 een

Sumario de lo que ha pasado en quanto á la satisfacion de 500 M. florines por una vez (voor éénmaal) *y 80 M. de renta que se ofrecieron al Principe de Orange en la Paz de Munster;* desbetreffende consulten en stukken uit 1661 en 1662, en brieven van de Lira, den Spaanschen gezant in den Haag, dienaangaande uit 1672.

Consult van 21 Nov. 1674 over de Lira's brief van 30 Oct. nopens de door hem aangevraagde schepen tegen Messina. Uit 1674 en 1675 talrijke consulten naar aanleiding van de Lira's brieven over het Nederl. eskader tegen Messina en over de voldoening der vorderingen van het huis Oranje. In 1676 consulten over de noodzakelijkheid dat De Ruyter met zijne schepen blijve in de Middell. Zee; over de betaling der kosten van de uitrusting van het vorige jaar; over vertogen van den Ned. extraordinaris ambassadeur, de Chieze, die op betaling aan de admiraliteiten aandringt, op behoorlijke voorziening van troepen in de Spaansche Nederlanden, op ontheffing der Ned. consuls in Spanje van alle lasten, zooals de Spaansche consul te Amsterdam ook geniet. Verder over hetgeen gedaan moet worden voor de weduwe en den zoon van De Ruyter (10 Juli 1676); over de wenschelijkheid dat het Ned. eskader in de Middell. Zee versterkt worde (1676, 1677); en in 1676—1678 voortdurend over de voldoening van den prins van Oranje, van de O. I. C. die ook geld geleend heeft, en van de admiraliteiten, waarbij voorslagen ter sprake komen om haar de inkomsten uit de asientos de negros en uit de zoutwerken van Cadiz te verzekeren. De Lira klaagt in zijne brieven wanhopig over zijne verlegenheid bij al dien aandrang.

Copieën van het handelsverdrag met de Republiek van 1651 en van den vrede van Aken van 1668.

n°. 1641. Allerlei consulten betreffende de Spaansche Nederlanden 1656—1673; veel over het vertrek van don Juan daarheen.

Libro 268. Copieën van brieven des Konings aan verschillenden en van brieven aan den Koning; hierbij o.a. een twaalftal brieven van Gamarra, uit den Haag, meest uit 1662—64, betreffende klachten van Nederl. zijde over het opbrengen van schepen, van Spaansche zijde over handel in contrabande op Portugal.

Libro 109. Briefwisseling van Castelrodrigo met ministers en vorsten in het Duitsche rijk. 1665—1668.

Libro 108. Brieven van den Koning aan Castelrodrigo en den Raad van State in de Spaansche Nederlanden. 1665—1668.

n°. 671. Varia, meest betreffende de Spaansche Nederlanden, en in hoofdzaak uit de jaren 1666—1702 (echter ook, zonder jaar en datum doch van 1634, de kennisgeving aan de gezanten der vreemde mogendheden van Arschot's arrestatie). Een consult van 8 Nov. 1685 beschikt afwijzend op de pretensie der Engelschen en der Nederlanders om geen rechten te betalen van het koren, dat zij te Cadiz verkoopen.

Een consult van 12 Maart 1693 over de vraag, of men de lakens uit de Republiek in Spanje geïmporteerd, hooger zal gaan

belasten, nu de Staten-Generaal zulke hooge nieuwe rechten hebben gesteld op brandewijnen en wijngeest; Catalonië zal daarvan groote schade ondervinden; het consult strekt om zich voorloopig tot vertoogen te bepalen.

In 1691 consulten over samenwerking ter zee met de Zeemogendheden.

nº. 734. Consulten over allerlei uit de jaren 1666—1712; over handel van vreemden in contrabande, over opgebrachte schepen; vrij wat uit de jaren 1706—1708 over de voorstellen van den conseiller fiscal der admiraliteit in Vlaanderen, die opbeuring van den Zuid-Nederl. handel beoogen.

nº. 1194. Enkele stukken uit 1667 betreffende het conflict tusschen Frankrijk en Spanje van 1667. Copieën betreffende de Triplealliantie van 1668. Correspondentie van Castelrodrigo met Burgersdijk over de ratificatie van den Akenschen vrede (minuten, van Castelrodrigo, origineelen van Burgersdijk, die naar Brussel gezonden was), en vrij wat briefwisseling van Castelrodrigo met Van Beuningen te Parijs over de uitvoering van den vrede en de nieuwe pretenties van Frankrijk (minuten van Castelrodrigo, origineelen, copieën en vertalingen van Van Beuningen). Hier en daar van vocht geleden.

nº. 1730. Consulten uit de jaren 1667—1699: o. a. uit 1667, 14 Dec., over de mogelijkheid om aan de Republiek het land van Waes in onderpand te geven voor assistentie met geld en troepen; uit 1679 over de algemeene staatkundige verhoudingen en de garantie van den Nijmeegschen vrede: uit 1682, 5 Febr., 6 Maart, over toetreding tot het tractaat van garantie tusschen de Republiek en Zweden; uit 1689 over de verheffing en erkenning van Willem III tot koning van Engeland, naar aanleiding van Ronquillo's brieven, die aanwezig zijn evenals enkele vertalingen van brieven van Willem; ook theologen brengen in deze aangelegenheid adviezen uit; uit 1698, 2 Jan., over het toelaten van Nederlandsche troepen in de vestingen aan de Fransch-Z.-Nederlandsche grenzen; ook hierbij verschillende theologische adviezen.

nº. 1056. Brieven van Monterey aan Castelrodrigo, 1671—1672. Consulten.

Libro 721. Consulten over brieven van de Lira, vooral uit 1676 en 1677; echter ook uit 1671—75.

Libro 146. Briefwisseling van den Spaanschen gezant in de Republiek (de Lira) met den markies de Villagarcia, eerst zaakgelastigde, later gezant van Spanje te Venetië. 1672—77. (Veel is in cijfer maar de ontcijfering staat er doorgaans naast).

Libro. 180. Briefwisseling van denzelfden Villagarcia met den Spaanschen gezant in Den Haag, 1677—1684.

Libro 181. Als boven. 1685 –1691.

nº. 604. Consulten van den Raad van State, 1674—1738. Hierin zeer veel uit de jaren 1679—89 over de voldoening der financiëele vorderingen, van Nederl. zijde door verschillende colleges en personen op de Spaansche regeering gemaakt; hiertegenover komt de

Spaansche regeering dan met haar eisch op Maastricht voor den dag. De vorderingen van Ned. zijde betroffen voornamelijk: die van het huis Oranje krachtens het tractaat van 1647 en die der admiraliteiten, speciaal der admiraliteit van Amsterdam, wegens de kosten der eskaders, ter hulp der Spanjaarden tegen Messina uitgerust. Schonerberg, de vertegenwoordiger der Republiek, Fuenmayor, Spaansch gezant in Den Haag, dringen op afdoening aan, de Raad beraamt allerlei middelen (betaling aan de admiraliteiten in zout, in zilver enz.) maar de uitvoering stuit steeds op bezwaren. Andere vorderingen komen er bij: de firma Mels had acht schepen gebouwd voor het huis Valentin Perez maar kon geen betaling krijgen; de firma Mels beweerde, dat dit huis gehandeld had voor de Spaansche regeering, die nu voor het geld werd aangesproken (1683 sqq.) Dan had De Lira in Holland 80.000 gulden geleend, die ook niet voldaan werden (1684 sqq.) Eindelijk nog eene andere zaak: in 1683 leden vier Ned. oorlogsschepen schipbreuk bij Minorca; de inventaris dier schepen werd geheel of gedeeltelijk geborgen doch vruchteloos van Nederl. zijde opgeëischt. Voor zoover ik gezien heb, kwam geen dier zaken tot afdoening.

Nog een consult van 23 Dec. 1679 om aan Engel de Ruyter te voldoen 4000 escudos, voor twee jaar pensioen, hem uit erkenning der verdiensten zijns vaders toegekend tegelijk met den adellijken titel.

n°. 1727. Consulten van den Raad van State en bijbehoorende stukken. Zij betreffen grootendeels de vorderingen van het huis van Oranje en van de admiraliteiten, met de contrapretensies op Maastricht, daarenboven de verheffing van Willem III tot koning van Engeland, de alliantie tegen Frankrijk; het is een zeer lijvige lias; de stukken loopen over de jaren 1675—1715.

n°. 1716. Consulten van den Raad van State, hoofdzakelijk van 1685—1700, over allerlei; hierin ook consulten over brieven uit 1694, 1695 en vooral uit 1700 van den Spaanschen gezant in de Republiek, Quiros; diens aanwezige brieven zijn weinig belangwekkend.

n°. 1849. Consulten van den Raad van State over allerlei, 1694—1706. Geen belang.

n°. 4836. Consulten van den Raad van State. Een aantal copiëen van resoluties en brieven der Staten-Generaal uit 1680. Consulten over de kwestie van een bediende van Schonerberg, Jacob de Moll, die door de Spaansche autoriteiten was gearresteerd, waarover Schonerberg zoo heftig optrad, dat hem langer verblijf werd ontzegd (1694, 1695): dan over den sterken aandrang van Schonerberg, ook uit 1695, op voldoening der maandgelden, toegezegd aan het Nederl. eskader, dat in de Spaansche havens overwinterde; op het stellen van een Spaansch eskader bij het Engelsch—Nederlandsche. Verder een historisch overzicht (copie uit 1720) der kwestie van de schulden aan de admiraliteiten en aan het huis Oranje, en van Spanje's aanspraken op Maastricht; eveneens van de pretensies van het huis

Oranje op de jaarlijksche betaling van 20.000 pesos, in 1689 door den Koning aan Willem III toegezegd.

Een gedrukt stuk, bestrijdend de resolutie der Staten-Generaal van 22 Juli 1786, waarbij den Spanjaarden de vaart naar Indië om de Kaap de Goede Hoop ontzegd wordt. (In 't Fransch, Madrid 1787).

nº. 2344. Een aantal stukken over kwesties van beweerden handel in contrabande, kooplieden van verschillende naties betreffende. 1606—1660. Geen belang.

nº. 1645. Consulten van den Raad van State met beschikkingen van den Koning betreffende de Spaansche Nederlanden. Jan. en Febr. 1700.

nº. 1634. Als boven. Maart—Sept. 1700.

nº. 1658. Als boven. Oct.—Dec. 1700.

nº. 595. Consulten van den Raad van State over allerlei, o.a. over eene klacht van den consul der Republiek over geweld, door de inwoners van Coluidres (?) aan twee Nederl. schepen gepleegd.

nº. 1699. Consulten van den Raad van State. Over de rekeningen der ambassade van Gamarra uit 1667 en volgende jaren: verder uit 1701, o.a. 17 Sept. over een klacht van Schonerberg over het geweld, aangedaan aan twee schepen der W. I. C., die krachtens eene overeenkomst tusschen de koninklijke Africaansche Compagnie van Portugal en de Ned. W. I. C. over de levering van een aantal slaven deze moesten overbrengen naar Cartagena en door de Spanjaarden waren opgebracht; dan over brieven van Quiros, uit Juni—Oct. 1701, uit den Haag, aangaande zijn vertrek; hiervoor vraagt hij geld, ook om zijne crediteuren te betalen; ook verschillende politieke nieuwstijdingen in Quiros' brieven van April—Dec. 1701.

nº. 1698. Consulten van den Raad van State over brieven van Quiros uit den Haag en deels uit Brussel. 1701.

28 Juni 1701. Consult dat, evenmin als de Engelsche, de Nederl. katholieken, gedurende 10 jaar te Sevilla woonachtig en gehuwd met eene Spaansche vrouw, lastig zullen worden gevallen naar aanleiding van den oorlog.

nº. 1696. Consulten van den Raad van State van 1702—1714 over berichten van Quiros uit Brussel van 1702 rakende het onvermijdelijke van den oorlog, het uitbreken, de operaties, de plannen der Engelschen en Nederlanders tegen Spaansche havens; over den indruk van den dood van Willem III, den eenigen aanstichter van den oorlog; over geruchten dat de keurvorst van Brandenburg, of de Stadhouder van Friesland, of Hessen-Cassel hem in zijne waardigheden zullen opvolgen, maar Quiros is overtuigd dat de Staten de macht aan zich zullen trekken.

Uit Jan. 1702. Consult over vertogen van Schonerberg ten bate van Cornelis Schijf, aanzienlijk Ned. koopman te Cadiz, uiterst gewelddadig behandeld door een rechter der Casa de Contratacion te Sevilla.

Verbod van handel in Spaansche havens voor Engelschen en Nederlanders (1702). Verder enkele consulten uit 1703 en uit 1704; zonder belang.

n°. 1693. Minuten der consulten van den Raad van State, 1701—1702.

n°. 1604. Consulten van den Raad van State, 1702, over allerlei; niets van beteekenis.

n°. 1605. Consulten van den Raad van State 1703—04. Als boven.

n°. 1708. Minuten van consulten van den Raad van State, 1703—1715. Als boven.

n°. 3390. Vertaling der preliminairen en van andere stukken rakende de onderhandelingen te Geertruidenberg.

n°. 3367. Vertaling van verschillende stukken rakende de onderhandelingen te Utrecht.

n°. 668. Brieven van gezanten aan verschillende hoven; hieronder enkele berichten van den markies van San Gil uit Den Haag, 1710.

n°. 1715. Consulten van den Raad van State, 1715—1717, over brieven uit Den Haag van De Miraval, die echter voorshands niet het karakter van gezant aanneemt, uit 1715; van den secretaris der ambassade, Oliver, uit 1715 en 1716, en van Beretti Landi uit 1717.

n°. 1719. Minuten der consulten van den Raad van State, 1716, 1717.

n°. 3390. Copieën van allerlei stukken en tractaten, in Europa opgesteld en gesloten tusschen 1709—1746. Het oudste stuk bevat de in 1709 aan Frankrijk gestelde eischen, dan volgen stukken uit 1713, het ontwerp der triple-alliantie tusschen Engeland, Frankrijk en Republiek uit 1716 enz.

n°. 1710. Consulten van den Raad van State, van 1716 en 1717, over politieke nieuwstijdingen van verschillende kanten, o.a. over berichten van den secretaris Oliver, en van Beretti Landi van 29 Oct. 1716—1717; minuut van diens instructie (9 Mei 1716); credentialen van Ripperda, als extraord. ambassadeur der Republiek, 1716. In een brief van 24 Juni 1717 schrijft Beretti Landi dat hij — bij gelegenheid dat een confident hem een brief van aanbeveling vroeg aan den kapitein-generaal der Canarische eilanden ten bate van zekeren Meijers, een katholiek koopman te Rotterdam, tegen Juan Crosser wonend te Teneriffe, die hem veel geld schuldig is — vernomen heeft dat de groote handel op die eilanden door de Hollanders gedreven wordt en dat hunne correspondenten aldaar niet allen Spanjaarden zijn maar meerendeels vreemdelingen, waarvan de Hollanders dikwijls geen geld kunnen los krijgen.

n°. 229. Hierin nog weer enkele documenten betreffende de schulden aan de admiraliteiten. 1724.

n°. 605. Consulten van den Raad van State, 1724. Twee lijvige bundels worden gevormd door consulten van 2 Dec. en 30 Dec. 1724 met retroacta betreffende de vorderingen der admiraliteï-

ten en die van het huis Oranje en Spanje's recht op Maastricht. Verder over toelating van consuls en vice-consuls.

n° 3208. Verschillende stukken over middelen tot opbeuring van Spanje's handel; hieronder ook het advies der admiraliteit van Zeeland van 1752 over het ontwerp van Willem IV (porto franco.)

n° 622. Consulten van den Raad van State uit 1725 en 1726, o. a.: over toelating van consuls; over Holl. matrozen, die tabak gesmokkeld hebben; lijvige bundels (consulten van 15 Jan., 25 Maart, 30 Sept., 16 Dec.; 30 Dec. 1725) over de schulden aan de admiraliteiten en den prins van Oranje.
Consulten van 15 Jan. en 25 Maart 1725 over den aandrang van Hyacinte van Nassau-Siegen om niet den graaf van Nassau-Dietz (d. i. Willem IV) maar hem als rechtmatigen erfgenaam van de pretensies van Willem III op Spanje te erkennen.
Consulten uit Sept. 1725 over een vertoog van den Ned. gezant (v. d. Meer) dat geen schepen van onderdanen der Staten-Gen. onder eenig voorwendsel in volle zee mogen worden aangehouden. De beslissing luidt, dat de tractaten zullen worden nageleefd. (De klacht kwam voort uit maatregelen, door de Spaansche reg. genomen om den smokkelhandel der Engelschen en Nederlanders op Spaansch-Amerika te beletten). n°. 641 bevat dergelijke stukken uit 1727.

n° 756. Lijvige bundel papieren, consulten, brieven enz. uit 1722—1728 betreffende de pogingen van Nassau-Siegen om zijn recht op de pretensies van Willem III erkend te zien door de Spaansche regeering en vooral om dat recht aan haar te verkoopen.

n° 3369bis. Copieën van verschillende verdragen en staatsstukken o. a. van de zoogenaamde Quadruple-alliantie van 1718, het verbond van Hannover, en van documenten uit 1727 en 1728.

n° 2925. Consulten over brieven van Spaansche consuls uit Oostende, Hamburg, Brussel, Moscou, Amsterdam (B. de Salas) van 1729—1733. Onbeteekenend.

n° 1595. Verschillende weinig beteekenende nieuwstijdingen over de aangelegenheden van Europa, uit Den Haag gericht aan den markies de Castelar. 1733—1736.

n° 606. Consulten over de toelating van Nederl. consuls en aanstelling van Jueces Conservadores. 1737—1739.

n° 3853. Eene verzameling stukken, alle betrekking hebbende op de resolutie der Staten-Generaal van 27 Juli 1786, waarbij den Spanjaarden het recht van de vaart om de Kaap de Goede Hoop naar de Philippijnen ontzegd werd. Stukken uit 1732, 1766, 1768, toen diezelfde kwestie gerezen was. Onderschepte brieven van den Engelschen gezant te Madrid, Gray, aan Shelburne, 1768. Correspondentie der Spaansche regeering met hare vertegenwoordigers bij de Republiek betreffende deze aangelegenheid uit 1782—1787, en verschillende stukken uit 1787 en 1788 met retroacta.

Gedrukte *Reflexions sur l' extrait du Régistre des Etats Généraux etc. de 1786, 22 Juillet* (waarschijnlijk door de Rayneval opgesteld).

n° 3845. Consulten over verschillende vertoogen, door de Nederl. ambassade ingediend. 1752—1787. Veelal klachten over onrechtmatige behandeling van schippers en schepen, opkomen voor Nederl. schuldeischers, klachten over Spaansch geweld in de overzeesche gewesten.
Herhaaldelijk (1752, 1770, 1775) wordt aangedrongen op eene overeenkomst over wederzijdsche uitlevering van gevluchte slaven. Van hun kant klagen de Spanjaarden over geweldpleging der Nederlanders in de Spaansche bezittingen blijkens een: *Relacion de excesos cometidos por los Hollandeses en los Dominios españoles*, betreffende de jaren 1752, 1753, 1754, en vooral 1755.
Van Nederl. zijde wordt o. a. in 1775 ernstig geklaagd over het geweld, dat Essequebo, Demerary, Berbice, Curaçao en St. Eustacius van de Spanjaarden te lijden hebben.

n° 3168. Bundel stukken betreffende den inwendigen toestand van Spanje, 1770—1800: op onze Republiek heeft alleen betrekking de opheffing van een verbod van invoer van boter, kaas en gezouten vleesch, uitgevaardigd wegens pest in de Republiek. 1780. (Er is in dezen bundel een interessant stuk over het verval van den landbouw in de provincie Sevilla, opgesteld en toegezonden aan Florida Blanca door Joseph de Albalos, asistente de Sevilla; gedateerd 12 Juli 1788).

n° 3838. Consulten, 1773—1775, over maatregelen om het telkens binnenloopen en verblijven van vreemde, veelal Nederl. oorlogsschepen in de havens van Cadiz te verhinderen; dit binnenloopen heet te geschieden wegens averij of om dergelijke redenen, maar in werkelijkheid is het om smokkelen te doen. Als dit verboden wordt, gaan de Nederl. schepen buiten de baai liggen maar zenden hunne booten, kwanswijs om dit of dat te bespreken, naar de Nederl. koopvaardijschepen, die er liggen, en blijven smokkelen. Ook hiertegen maatregelen. Protesten van de Staten-Generaal.

n° 3840. Consulten over verschillende vertoogen van Van Rechteren, den vertegenwordiger der Republiek te Madrid, 1774—1780. Ook deze vertoogen, evenals die van n°. 3845 hierboven genoemd, strekken om op te komen voor verongelijkte schippers, kooplieden, crediteuren enz.; o.a. komt hij, zooals Van Heeckeren tot Brantsenburg in 1772 ook reeds gedaan had, in 1774 op voor de firma Goddert Cappel en Zonen, die in proces ligt met de weduwe en erfgenamen van Balthasar Hernandes.
Den 18den Febr. 1777 diende hij een uitvoerig vertoog in over de onverantwoordelijke wijze, waarop de Compie Badin in zake het graven van het kanaal van Aragon gehandeld had jegens de Nederl. geldschieters, sedert 1768. (De huizen van Heshuisen en van Boas hadden geleend 1.300.000 gulden; en later was nog geleend 2.400.000 gulden).

n° 3879. Consulten van 1779—1780 over vertoogen van Van Rech-

teren over het opbrengen van Nederlandsche schepen. (Vgl. hierbij en bij de volgende nummers: Sillem. *Het leven van Mr. Johan Valckenaer* II, 66 sqq.).

n° 3859. Allerlei documenten, uit de jaren 1779—1797, over opgebrachte Nederl. schepen, opgaven van berokkende schade enz. (Zie hieronder).

n° 3842. Documenten betreffende de eischen tot schadevergoeding van Nederlandsche kooplieden, wier schepen in beslag genomen waren in de jaren 1779 en 1780, en in 1795. — Den 12den Jan. 1793 bericht de prins de la Paz aan den zaakgelastigde der Republiek, Aubert, dat hij een bekwaam man zal aanwijzen om met hem die vorderingen te liquideeren. Hiertoe wordt veel later uitverkoren Colombi. De documenten hebben verder betrekking op die liquidatie, die in Maart en April 1797 tot een einde kwam. (Zie hieronder).

n° 3855. Documenten betreffende de schepen, waarop krachtens koninklijk bevel van 22 Febr. 1795 beslag werd gelegd in de Spaansche havens.

n° 3877. Documenten uit 1796 en 1797 betreffende de liquidatie van de vorderingen der Nederl. kooplieden, behandeld door Colombi en Aubert. Er zijn o.a. vier lijsten, gevende:

voor 1795	36 schepen à	1.911.787.30	reales de vellon.
1779, 1780	25 schepen a	863.709.18	„ „ „
1779, 1780	15 schepen en vier ladingen	469.127.30	„ „ „
1779, 1780	2 schepen en 2 ladingen	585.411.—	„ „ „
1795	3 schepen		

n° 3861. Onder andere documenten hierin een staat, door Colombi opgemaakt van de eischen, door Zweedsche, Deensche en Nederl. kooplieden ingediend wegens de in beslag genomen schepen, en van hetgeen als schadevergoeding betaald is.

Verschillende stukken over den van Nederl. zijde geoefenden aandrang op betaling der leeningen en renten, door Spanje aan Hollandsche huizen verschuldigd; die huizen waren Hope en Cie en Courtiau, Echenique, Reynders en Cie. 1796, 1797.

n° 3833. Weer verschillende vertoogen van Van Rechteren uit 1779—1798, vooral uit 1784. Wederom allerlei klachten over schepen, crediteurs enz.; in 1784 ondersteunt hij o.a. een smeekbede van Claire Jaqueline de Man, weduwe Krayenhof, betaling vragende van verschillende vorderingen van haar overleden man, die als ingenieur, ten tijde der Compie van Badin, driemaal naar Spanje gereisd is om het plan van het kanaal van Aragon te verbeteren.

26 Nov. 1784 deelt Rechteren aan Florida Blanca het geschil der Republiek met den Keizer mee.

Den 8sten Febr. 1784, weer terugkomend op de desertie der slaven van de plantages in de koloniën, schreef hij aan de Spaansche regeering: „Il a été communiqué de nouveau par L. H. P. à leur soussigné ambassadeur diverses lettres de colons Hollandais à

Essequebo et Demerary, contenant de nouvelles plaintes sur la désertion continuelle de leurs Esclaves. Il conste par ces papiers que dans deux mois il y a eu entre les soixante dix et quatre vingt nègres de désertés, et qui s'étant tous refugiés à Orénoque laissent les plantations de leurs Maitres sans culture et dans un état qui doit avoir bientôt pour suite une ruine totale et générale. Rechteren dringt aan op eene overeenkomst tot uitlevering van wederzijdsche deserteurs, zooals die bestaat tusschen verschillende souvereinen, die bezittingen in Amerika hebben. Consulten hierover.

n° 3866. Verschillende bemoeiingen van Van Rechteren, optreden voor allerlei belangen, 1784—1787; aandrang op uitlevering van wederzijdsche deserteurs; Nederl. schuldeischers in faillissementen van Spanjaarden, benoeming van consuls enz. Consulten hierover.

n° 3865. Brieven en rekeningen van den Spaanschen consul De Mas, en den vice-consul De Senosiain, te Amsterdam, 1785—1800. De rekeningen van 1787—1800 geven niets van belang. De brieven, niet zeer talrijk en meestendeels van De Mas (Senosiain bericht alleen tijdens De Mas' afwezigheid van Mei—Oct. 1795 en van Mei 1796—half Sept. 1797), vermelden af en toe de indrukken der gebeurtenissen te Amsterdam, geruchten enz. Den 15[en] Mei 1788 schrijft hij over de schromelijke willekeur van het Oranjegepeupel te Amsterdam. Andere berichten van 1788 maken melding van de groote geldverlegenheid der Republiek, van Holland, van Amsterdam, van de O. I. C. vooral; slecht succes der leeningen. In 1791, 22 Aug., weer over de groote geldverlegenheid der O. I. C., die om aan hare verplichtingen te voldoen den verkoop harer artikelen twee maand vervroegt en bovendien moet leenen. Uit 1793 een aantal berichten over de stemming te Amsterdam bij het succes der Franschen en hunne oorlogsverklaring aan den Stadhouder; den 8sten Maart 1793 meldt hij, dat de chef van het huis Hope met zijne familie naar Engeland is gegaan, een neef met het beheer der zaken belastend, en dat dit op de beurs grooten indruk heeft gemaakt; sedert 28 Febr. 6 faillissementen, waaronder van beteekenis. Enkele soortgelijke berichten uit 1794; den 15den Aug. bericht hij dat de machinatiën van het meerendeel der kassiers van Amsterdam, die de komst der Franschen in Holland wenschen, een nadeeligen, drukkenden invloed oefenen op de zaken van de Bank.

n° 3844. Verschillende bemoeiingen der Nederlandsche ambassade, 1789—1799, meest van 1796—1799. Over allerlei kleinigheden, geweldplegingen, paspoorten, genomen en hernomen schepen, vorderingen van Nederl. huizen enz. Den 2den Sept. 1796 schrijft Valckenaer aan den Prins de la Paz om verlof te vragen voor den uitvoer van eenige rammen: „quelques bons citoyens d'une de nos villes principales font des essais pour défricher les dunes. . . Un de leurs essais est celui de donner à leurs brébis des béliers, nés dans différens pays. Etc. Het verzoek wordt toegestaan; uit bijgevoegde retroacta blijkt, dat ook reeds in vroegere jaren zulk een verlof gegeven is. In 1798 komt de ambassade op

voor de firma Braunsberg, Kluppel, Faesch en Cie te Amsterdam, die op groote schaal bedrogen is door Joh. Bernede.

nº. 3850. Allerlei kleine bemoeiingen van Van Rechteren uit 1790 —1793. Ook nog een aantal rekeningen betreffende de in 1795 in beslag genomen Nederl. schepen (Zie hiervóór nº. 3855, 3877).

nº. 3370. Verschillende tractaten, door Spanje gesloten, waaronder met de Republiek: a. het tractaat van 23 Juni 1791 tot uitlevering van gevluchte slaven (ook in nº. 3408); b. het verbond van Frankrijk en Spanje van 18 Aug. 1796 met de geheime artikels; c. het tractaat tusschen de Republiek en Spanje van 1797, 28 Aug., over hulp voor Suriname. (Vgl. Sillem. *Het leven van Mr. Johan Valckenaer. II*, 60 sqq.).

nº. 3862. Verschillende getuigenissen aangaande het optreden van Spengler, commandant van een Nederlandsch eskader, die te Carácas op hoogen toon satisfactie kwam eischen voor beleediging der Nederl. vlag door het eskader Spaansche wachtschepen, en ontslag der bemanning van een opgebracht schip. 1792 Sept.

nº. 3874. Consulten over verschillende kleinigheden, meestal over ontheffing van te zware lasten, van de Nederl. schippers geeischt, enz. 1790—1794.

nº 3843 Berichten uit Den Haag en Amsterdam aan den Spaanschen minister, den hertog de la Alcudia (Godoy, prins de la Paz), nieuwstijdingen van allerlei aard over verschillende landen bevattende- en afkomstig van den gezant, den graaf de Sanafé, van R. Lopes de Angulo, van den consul de Mas, van Ign. M. del Corral, 1793.

nº. 3875. Een aantal berichten over allerlei van Ign. M. del Corral uit Den Haag, 1793—1796 en vooral 1795.

nº. 3869 Verschillende missives van Aubert, zaakgelastigde der Republiek te Madrid, aan de Spaansche regeering, alle betrekking hebbende op zijne persoonlijke aangelegenheden; beschikkingea hierop. 1792—1797.

nº. 3834. Bemoeiingen der Nederl. ambassade bij de Spaansche regeering en hare beschikkingen daarop, van 1793—1798. Uit 1793 (21 Juni) bericht der Staten Gen. dat Van Rechteren op diens verzoek wordt teruggeroepen; in een schrijven van Mei 1794 geeft Karel IV zijne groote tevredenheid over Van Rechteren te kennen. De nieuwe vertegenwoordiger, Van der Goes, vertrekt reeds in 't najaar van 1795 wegens ziekte weer uit Spanje. De zaakgelastigde Van Nieuwerkerke geeft in 1796, 22 Maart, kennis van de verandering in de vlag. 26 Juli 1796 bericht Joh. Valckenaer aan Godoy zijne aankomst te Madrid. Den 23 Oct. 1796 schrijft hij aan de Spaansche regeering, dat de Engelschen de specerijen, welke ze op de Nederlanders genomen hebben, naar Hamburg hebben gevoerd in groote hoeveelheid. Spaansche handelshuizen hebben orders gegeven om ze daar te koopen, en op die wijze zullen de specerijen met neutrale schepen in de havens van Spanje gebracht worden en de Engelschen op indirecte wijze de voordeelen genieten van hunne rooverijen. Hij verzoekt

dat de Spaansche regeering een algemeen verbod uitvaardige om specerijen in Spanje in te voeren, tenzij onder overlegging van bewijzen, door het bestuur der Bataafsche Marine afgegeven, dat die in Holland zijn gekocht.

Den 19^{en} Juni 1797 vraagt hij voor den duur van den oorlog vrijen invoer van, „étoffes dites de Haerlem, brochés en or ou en argent ou en soie ou en demi-soie; des rubans de fil et de soie ou de laine de couleur; des rubans tissus en guise de dentelles, des toiles rayées ou en petit carreau, des fils tords." Verder allerlei kleinigheden.

n^{r} 3878. Allerlei kleine bemoeiïngen der Nederlandsche ambassade. 1793—1799.

n° 5044. Varia, op ons land betrekking hebbende: Brieven van Joz. de Anduaga, Spanje's vertegenwoordiger in Den Haag, uit de eerste zes maanden van 1800. Lijvige bundel over de afrekening der Surinaamsche expeditie (1800) met desbetreffende stukken uit 1797 en 1798.

Afdoening van een geschil over een opgebracht Hollandsch schip, de Margaretha, reeds sedert 1780 hangend (1800). Stukken betreffende de onderhandelingen van Valckenaer om troepen te verkrijgen ter versterking der bezetting van Java: geheim verdrag dienaangaande, waarbij de Koning 300 man toezegt; geteekend 9 April 1800 te Aranjuez door Valckenaer en M. Luis de Urquijo en geratificeerd 29 April namens het Bataafsch Directoire door Hoeth. president en Hultman, secretaris. (Vgl. over een en ander: Sillem. *Het leven van Mr. Johan Valckenaer, II.*)

n° 3466. Deze lias bevat opgaven omtrent den toestand van verschillende landen, door de Spaansche gezanten en consuls opgemaakt in gevolge eene opdracht der Spaansche regeering. Ons land betreffende zijn de volgende stukken aanwezig:

Staten van den invoer in de haven van Amsterdam in 1800. (Aantal schepen, artikels, hoeveelheden).

Overzicht van het financie-wezen der oude Republiek sedert haar ontstaan.

Een staat der bevolking van elke provincie in 1795; hare inkomsten; hare uitgaven met afzonderlijke vermelding van de renten harer schulden; hare quote.

Een staat der uitgaven, generale en provinciale voor 1799, zonder de renten der schulden.

Een staat der renten in 1799 betaald zoowel van de provinc. als van de generale schulden.

Het ontwerp van het nieuwe belastingstelsel, 1800.

n° 3085. Varia uit den tijd der Bonapartische regeering (el Gobierno intruso). Niets van belang.

n° 215 Vertoogen van den Nederl. vertegenwoordiger te Madrid van 1826 over de Spaansche schuld (d.w.z. de leeningen in ons land gesloten), waarvan sedert 1814 vruchteloos de loopende en achterstallige rente gevraagd is. Beraadslagingen der Spaansche regeering hierover. 1826—1828.

Het is vooral de firma Hope en Cie die geïnteresseerd is, en de schuld heeft haar oorsprong in 5 leeningen, gesloten tusschen 1778—1807.

nº 3868. Brieven der Spaansche ambassade in den Haag (Sanafe en Aguirre) aan de Spaansche regeering. 1789.

nº 3871. Brieven der Spaansche ambassade in den Haag (Sanafe) aan de Spaansche regeering. 1790.

nº 3872. Als boven 1791.

nº 3870. Als boven 1792. (Sanafe en Lopez Angulo).

nº 3867. Als boven 1794. (del Corral).

nº 3864. Als boven 1797, eerste helft (Anduaga).

nº 3851. Als boven 1797. tweede helft „

nº 3841. Als boven 1798, eerste helft „

nº 3860. Als boven 1798, tweede helft „

nº 3856. Als boven 1799, eerste helft „

nº 3847. Als boven 1799, tweede helft „

nº 5044. [1]) Als boven. 1800, eerste helft „

nº 6001. Als boven 1801.

nº 6002. Als boven 1802.

nº 6003. Als boven 1803.

nº 6004. Als boven 1804.

nº 6005. Als boven 1805—1806.

nº 6006. Als boven 1811—1817.

nº 6019. Als boven 1814—1816.

nº 6020. Als boven 1817—1818.

nº 6007. Als boven 1818—1820.

nº 6021. Als boven 1819—1820.

nº 6008. Als boven 1821—1825.

nº 6022. Als boven 1821—1822.

nº 6023. Als boven 1823—1824.

nº 6024. Als boven 1825—1826.

nº 6009. Als boven 1826—1829.

nº 6025. Als boven 1827—1828.

nº 6026. Als boven 1829

nº 6010. Als boven 1830—1833.

nº 6027. Als boven 1830—1831.

nº 6028. Als boven 1832—1833.

nº 6029. Als boven 1834.

nº 6030. Als boven 1835.

nº 6031. Als boven 1836—1838.

nº 6032. Als boven 1839—1840.

nº 6033. Als boven 1841 1842.

nº 6034. Als boven 1843—1844.

nº 6035. Als boven 1845—1847

nº 6036. Als boven 848—1849.

nº 6037. Als boven 1870—1880.

De nummers 6019—6037 stonden op de fiches vermeld als zijnde

---

[1]) Reeds genoemd.

van de 18e eeuw; toen ik een paar liassen ter kennismaking inzag, bleek deze vergissing en constateerde na ingesteld onderzoek de heer Ign. Olavide, dat ook de andere nummers van de 19e eeuw waren.

Hetzelfde geldt voor drie liassen, nos. 6016, 6017, 6018, nota's aan de Spaansche regeering bevattende, resp. over de jaren 1814—1825, 1826—1839, 1840—1849.

no. 6012 bevat koninklijke brieven aan de ambassade van 1804—1844.

no. 6013 . . . . rekeningen der ambassade van 1804—1848.

Ik heb mij met deze diplomatieke correspondentie verder niet bezig gehouden, alleen heb ik nog ingezien twee liassen, nos. 6014 en 6015, aangeduid als *„Varios"*. Ook deze bleken van geen belang. In no. 6014 allerlei kleine zaken van den Bataafschen envoyé te Madrid, Meijnerts, uit 1803—1807; nog enkele stukken betreffende de 300 soldaten voor Java en verder allerlei over aanstelling van consuls, vorderingen van Nederlandsche op Spaansche firma's, opgebrachte schepen, uit 1801—1822. In no. 6015 o.a. een aantal stukken betreffende het Spaansche consulaat te Amsterdam, 1815—1833, en nog eenige stukken betreffende het optreden der Nederlandsche ambassade in zake de Spaansche schuld aan de firma Hope en Cie. 1815—1833.

Zooals ik reeds heb meegedeeld, bezit het *Archivo historico Nacional* ook brieven uit Indië, *cartas de Indias*; deze collectie is echter door de Spaansche regeering gepubliceerd onder den titel: *Cartas de Indias. Publicalas por primera vez el Ministerio de Fomento. Madrid 1877.* (Brieven van Columbus, Vespucci, de las Casas enz. met facsimile).

Daarenboven toonde men mij, op mijne vraag of er andere documenten betreffende Indië aanwezig waren, een twaalftal groot-kwarto deelen, in de werkkamer aanwezig, die tot titel voeren: *Consultas y pareceres dados á S. M. en asuntos del Govierno de Indias, recopilados á materias del Abeced° por Don Manuel Joseph de Ayala, oficial quarto de la Secretaría del despacho de ellas.* Het geheele werk is echter niet van Ayala, doch het eerste deel is vervaardigd door Don Franc. Mart. de Grimaldo; het voert tot titel: *Recopilacion de todas las consultas y Decretos Reales que se hallan en la Secretaría de Nueva España. Eleccion de las mas principales materias desde su principio hasta fin del año de 1678. Al Rey Nuestro Señor, en manos de Don Joseph de Veytia Linage, cavallero etc. por Don Franco. Martinez de Grimaldo, Oficial segundo de ella.* De opdracht aan den Koning is gedagteekend: Madrid 6 de Enero (Jan.) de 1679.

Het tweede deel is van Ayala, en was gereed in 1765, ook de volgende zijn van hem, het twaalfde is van 1776. Dit laatste deel schijnt mij toe niet voltooid te zijn, evenmin als het 10e; de deelen 1—7 hebben een register, de volgende niet.

Zooals de titels aanduiden, is het eene verzameling, die consulten (soms ook koninklijke besluiten hierop) van den Raad van Indië bevat, echter geeft zij de consulten niet volledig, maar onder vermelding van jaar en datum wordt slechts de zaak genoemd, waarover

het consult loopt. De registers, voor zoover zij aanwezig zijn, heb ik nagezocht op de woorden, die mij iets konden beloven; alleen bij deel I had ik eenig succes, doch heel veel heeft men aan die aanwijzingen niet. Om er een denkbeeld van te geven, deel ik mee, wat ik in deel I gevonden heb:

nº 49. 1601. 8 Jan. Naos Flamencas que iban á Cumaná á cargar de sál. Dase orden para que los Galeones de Don Luis Fajardo y la Armadilla de Barloventos que vá con ellos al pasar por allí procuren castigarlas y apresarlas.

nº 108. 1607. 4 Jan. Fuerzas de Ambueno y Tidore. Sobre la recuperazion de estas plazas en Philipinas y que lo executte ó el Governador de aquellas Islas ó el virrey de la India, el que antes pudiere.

nº 162. 1609. 15 Jan. Olandeses presos en Caracas. Dase quentta de las hostilidades que hacian siendo corsarios de aquellas costas, y haverlos castigado el Governador; y S. M. lo aprueva y encarga se haga lo mismo en los demas puertos.

nº 1440. 1622 en 1623. Salinas de Araya. Diferentes consultas de los años 1622 y 1623 sobre estas salinas é ida á ellas de los Olandeses, fortificacion que allí hicieron, encuentro que con dos tropas de ellos se tubo en que fueron rechazádos; socorro que se envio etc.

nº 352. 1629. Perdida de la flota del cargo de Don Juan de Benavides Bazán; [1] un legajo de diferentes papeles y consultas sobre esto.

nº 425. 1634. Curazao. 5 Consultas de este año sobre desalojár á Olandeses de esta Isla; prevenciones que por ello se hicieron de navios, armas y municiones. (Soortgelijke consulten ook nº. 4890 over 1638 en 1639, en nº. 1583, 12 Jan. 1635).

Nog een viertal dergelijke nummers, een uit 1634, 13 Mei, over het nemen van eenige Nederl. schepen bij de eilanden onder den Wind (nº. 399); een van 2 Juli 1654 over de inwoners van Ternate, die verbonden zijn met de Nederlanders en een nieuwen koning gekozen hebben (nº. 661); een van 16 Juli 1657 over een voorstel om handel te openen tusschen Manila en Batavia (nº 722); één van 27 Sept. 1675 over berichten dat Nederl. schepen naar Amerika zijn gevaren (nº 1069).

Ik heb het niet noodig geacht — trouwens het zou te veel tijd vereischt hebben — de verschillende deelen door te gaan; bij het doorbladeren van t. XII viel mijn oog nog op een uitvoerig consult van 12 Jan. 1769 (nº. 103. fol. 237vº—274vº), dat een overzicht geeft van de vestiging der Europ. mogendheden in Indië, naar aanleiding en ter bestrijding van de pretensie der Republiek en van Engeland om aan de Spanjaarden de vaart om de Kaap de Goede Hoop naar de Philippijnen te ontzeggen.

Nog eene andere collectie, ook in de werkkamer aanwezig, heb ik gezien; zij bestaat uit niet minder dan 42 deelen, en voert den titel

---

[1] D. i. de door Piet Hein veroverde vloot.

van *Cedulario indico*. Het is eene groote verzameling van keurig geschreven copieën van stukken, de Spaansche koloniën betreffende; het zijn afschriften van brieven uit de 16e maar meerendeels uit de 17e en 18e eeuw, doorgaans van den Spaanschen koning aan de onderkoningen, gouverneurs en audiencias over zaken van bestuur, van de kerk, van den handel enz.; echter zijn er ook copieën van berichten, ordonnanties, instructies enz., uitgegaan van de onderkoningen en audiencias.

Op deze 42 deelen bestaat een register van zaken; ik heb dit op verschillende woorden nageslagen, echter zonder resultaat, en ik heb toen gemeend mij met deze collectie niet verder te moeten ophouden; niettemin vestig ik de aandacht op haar bestaan.

Wat mij, gelijk ik reeds heb opgemerkt, niet bekend was en ook ten archieve niet is meegedeeld, is dat er een aanzienlijk aantal documenten, van den Raad der Indiën afkomstig, in het *Archivo historico Nacional* berust; mijne belangstelling in de zoo even genoemde verzamelingen had anders licht aanleiding kunnen geven aan de ambtenaren om er mij opmerkzaam op te maken. Hoe het zij, ik heb ze niet gezien en kan thans niet anders doen dan meedeelen wat ik, toen ik toevalligerwijze lang na mijn terugkeer over de aanwezigheid dier documenten iets gevonden had, op mijne aanvrage om inlichtingen van de Directie van het Archivo vernomen heb. Voor die inlichtingen ben ik deze Directie zeer dankbaar. Gaarne zou ik ze uitvoeriger hebben gehad, zooals ik ze ook gevraagd had, doch tot haar spijt kon de Directie mij geen meer gedetailleerde mededeelingen verstrekken, daar de bedoelde papieren nog niet definitief zijn geordend.

Het zijn papieren van den Consejo de Indias, afkomstig van het Tribunal Supremo de Justicias, vanwaar zij in 1899 naar het Archivo zijn overgebracht, dat ze slechts ter bewaring heeft. Ik laat thans de mij verstrekte opgaven volgen:

1° Expedientes del Consejo	63	(liassen).
2° Expedientes de la Casa de Contratacion del Consulado de Cadiz	54	
3° Expedientes de las Islas Canarias	3	
4° Virreinato de Nueva España	1	
Expedientes de Pleitos, Comisiones, Residencias y Visitas *de Mejico*	44	
Veracruz	10	
Yucatan	10	
Sto Domingo	8	
Habana	319	
Puerto Rico	17	
La Margarita	12	
Guatemala	18	
Guadalajara	19	
Filipinas	23	

5° Virreinato de Santa Fe.		
Expedientes de Pleitos, Comisiones, Residencias y Visitas	*de Santa Fe*	23
	Cartagena	8
	Santa Marta	2
	Nueva Andalucia (Caracas)	71
	Panamá	12
6° Virreinato de Lima		
Expedientes de Pleitos, Comisiones, Residencias y Visitas de	*Peru*	152
	La Plata	17
	Buenos Aires	27
	Chile	15
	Colón	97
Vários		93
Punto de azogues (kwikzilver)		5

In 't geheel zijn het 1033 liassen. Naar men mij meedeelt, bestaat op deze documenten een register van veertien gebonden boekdeelen; doch dit register heeft niet alleen betrekking op deze documenten maar ook op de papieren dezer afdeeling, die in 1790 zijn gezonden aan het Archivo de Indias te Sevilla; de documenten komen in het register voor in de hierboven aangegeven volgorde en dan in elk der afdeelingen en onderafdeelingen in chronologische rangschikking. Het zou niet vreemd zijn — zoo antwoordt men mij naar aanleiding van een mijner vragen — dat onder deze stukken ook een of ander document betrekking had op de Nederlandsche overzeesche bezittingen, doch om zich hiervan te vergewissen moet men de moeite nemen om het geheele register door te lezen.

Uit de bovenstaande inlichtingen maak ik op, dat de aard dezer papieren dezelfde is als van de stukken waarvan ik onder Sevilla, afdeeling *Consejo de Indias*, p. 45, melding heb gemaakt; gerechtelijke stukken zijn het dus, die over 't algemeen weinig van belang voor onze geschiedenis beloven, als is het natuurlijk mogelijk, dat men bij nauwkeurige kennisneming hier en daar wat vinden zal. Had ik tijdens mijn verblijf te Madrid van de aanwezigheid dezer collectie geweten, ik zou waarschijnlijk het register ter hand genomen hebben om mij van de *Varios* op de hoogte te stellen, doch aan het nauwkeurig doorgaan der veertien deelen van het register zou ik mij toch niet hebben gezet.

Biblioteca Nacional.

De *Biblioteca Nacional* is tegenwoordig ook gevestigd in het Palacio de la Biblioteca y Museos Nacionales, waarvan zij de gelijkvloersche ruimte grootendeels inneemt; de afdeeling handschriften, waarvan don Antonio Paz y Melia de bekwame en hoffelijke Directeur is, vindt men links van den ingang, juist onder de zalen van het archief.

In deze afdeeling handschriften zijn louter en alleen handschriften te raadplegen; heeft men bij zijn arbeid in manuscripten tevens gedrukte werken noodig, dan zijn die hier niet te verkrijgen maar moet men zich naar de eigenlijke bibliotheek begeven, en daar laat de vlugheid van bediening wel iets te wenschen over. Gij begint met in de eerste zaal bij een bureau in ontvangst te nemen een biljet van aanvrage en een nummer; hiermee gaat ge in een nevenzaal, waarin een paar lange lessenaars, echter zeer slecht van pennehouders voorzien, u gelegenheid bieden om op uw biljet den naam van den auteur, den titel van het verlangde werk, de editie enz. in te vullen en tevens uw nummer en uw naam; ge schaart u dan, in dezelfde zaal, onder een doorgaans aanzienlijk aantal wachtenden voor een toonbank, die de afscheiding vormt tusschen deze zaal en de zaal die in talrijke kasten den catalogus in fiches van de werken der bibliotheek bergt. Een ambtenaar, soms twee, neemt de biljetten in ontvangst, gaat in de fiches het nummer van het aangevraagde werk opzoeken (dit zoeken duurt dikwijls vrij lang), en vult dit op het biljet in, dat u thans teruggegeven wordt. Aldus gewapend gaat gij naar de leeszaal, waar gij opnieuw voor een toonbank u in geduld kunt oefenen; is de beurt aan u gekomen, dan levert gij uw biljet en uw nummer in, en na nog een wijle wachtens komt gij in 't bezit van het aangevraagde werk.

Ik kwam nog wel eens in de noodzakelijkheid om zulke geduldoefeningen te ondernemen, daar zeer veel, zoo niet alles van hetgeen de handschriften belangrijks voor onze geschiedenis bevatten, in gedrukte werken wordt vermeld, hetzij gedeeltelijk, hetzij volledig. Gachard heeft de handschriften dezer bibliotheek blijkbaar zeer nauwkeurig nagegaan; trouwens in zijn publicatie, getiteld: *Les Bibliothèques de Madrid et de l'Escurial* (Bruxelles, 1875) nemen zijne mededeelingen over de handschriften der *Biblioteca Nacional* niet minder dan 538 blz. in. Daarenboven hebben de uitgevers der *Coleccion de Documentos Inéditos para la Historia de España* vrij wat uit deze handschriften geput, en ook, hoewel in mindere mate, de uitgevers der *Coleccion de Libros Españoles raros o curiosos.*

Hoewel ik natuurlijk van den arbeid dezer verschillende geleerden op de hoogte was, kon ik mij toch niet ontslaan van het verdrietige werk om den geheelen catalogus door te gaan. De catalogus, ten dienste van het publiek, waarin niet opgenomen zijn de handschriften

uit de bibliotheek van den hertog van Osuna, in 1886 door de Spaansche regeering aangekocht, bestaat uit vier zware foliodeelen, te zamen 900 à 1000 aan weerszijde beschreven folio's vormende: hij is niet methodisch ingedeeld maar geeft de handschriften in alphabetische volgorde naar de namen van schrijvers en onderwerpen. Deze rangschikking was oorzaak dat ik, indien ik mij van hetgeen over onze geschiedenis aanwezig is op de hoogte wilde stellen, den geheelen catalogus moest doorzien. Ik heb dat gedaan maar met gering resultaat; buiten hetgeen in de bovengenoemde werken reeds is meegedeeld en afgedrukt, vond ik zeer weinig vermeldingswaardigs. Misschien is het niet geheel onnut op sommige dier reeds elders aangewezen of afgedrukte handschriften nog eens de aandacht te vestigen; daarom laat ik er hieronder een aantal volgen, telkens met vermelding der plaats, waar er meer van te vinden is; hierbij duidt de bloote vermelding van Gachard diens werk: *Les Bibliothèques de Madrid et de l'Escurial* aan. De signaturen der handschriften, in den catalogus vermeld, zijn nog dezelfde als van ouds, hoewel de handschriften zelve een nieuwe signatuur dragen naast de doorgeschrapte oude; men heeft die oude bewaard, omdat zij zoovele malen zijn aangehaald. Vraagt men tegenwoordig een handschrift aan, natuurlijk met de oude signatuur van den catalogus, dan zoekt de ambtenaar in hem ten dienste staande inventarissen de nieuwe signatuur op en kan zoodoende het verlangde handschrift verschaffen.

Gachard vermeldt van deze bibliotheek 155 handschriften, waarbij er echter verscheiden zijn van zeer weinig belang. Uit den tijd vóór Philips II zijn enkele vertalingen van Froissart en van Olivier de la Marche aanwezig, het een en ander over leven en regeering van Philips I en vrij wat over den tijd van Karel V; zie Gachard nº. 1—nº. 58 (p. 1—68), waar men er min of meer uitvoerige mededeelingen over vindt: ik heb er niets bij te voegen. Over 't algemeen zijn deze documenten, bij den tegenwoordigen stand onzer kennis, van gering belang voor onze geschiedenis, terwijl bovendien datgene, wat nog de meeste aandacht trekt, reeds gebruikt of afgedrukt is. Gachard heeft er o. a. gebruik van gemaakt in de volgende publicaties: *Relation des troubles de Gand sous Charles Quint* (1846). *Monuments de la diplomatie Vénitienne* (1853). *Retraite et Mort de Charles V* (3 dln 1854—55). *Relations des ambassadeurs Vénitiens sur Charles Quint et Philippe II* (1855). *Correspondance de Charles Quint et d'Adrien VI* (1859). *La captivité de François I et le traité de Madrid* (1860). *Collection des voyages des souverains des Pays—Bas* (1876—1882).

E. 49. (Gachard nº. 66) Varia, waaronder verschillende stukken uit omstreeks 1573, die kritiek oefenen op het beleid van Alva en blijkbaar samenhangen met den strijd tusschen de twee systemen van regeering, waarvan toen ter tijd hier te lande Alva en Medina Celi de vertegenwoordigers waren. Bovendien een vertoog over de wijze, waarop het bestuur in de Spaansche Nederlanden hervormd dient te worden, dat vermoedelijk dateert uit de eerste jaren na Parma's dood, toen meer dergelijke stukken zijn opgesteld.

X. 172. (Gachard nº 71). Brieven van den pauselijken nuntius te Madrid, den aartsbisschop di Rossano, van 1565—1572. Gachard geeft talrijke mededeelingen uit deze brieven.

F. f. 9. De inventaris vermeldt, dat in dit handschrift zich bevinden: *Noticias de Hoppero y Rasinguien en tiempo de Felipe II;* doch zij zijn niet aanwezig en blijkbaar met talrijke andere bladzijden uit dit handschrift uitgescheurd (vgl. Gachard nº. 73).

E. 116. fol. 5. Eenige onbeteekenende ontcijferde briefjes: a. van Anjou aan Balligny, z. d.; b. 29 Jan. 1583 van Balligny aan Anjou, c. Febr. 1583 van Anjou aan Balligny; d. 20 Maart 1583 van Balligny aan Anjou; eindelijk nog een briefje zonder adres, zonder onderteekening en zonder datum.

I. 132. (Gachard nº 86). Alonso Vazquez. *Los Sucesos de Flandes y Francia del tiempo de Alexandro Farnese.* Uitgegeven in de *Coleccion de Doc. Inéd. para la Hist. d. Esp.* t. LXXII—t. LXXIV.

P. 33. fol. 272, 273. Een gedrukte *Relacion nueva y muy verdadera de los sucesos del Archiduque Cardenal Alberto de Austria en los estados de Flandes en este año de 1596.*

H. 48. (Gachard nº. 90). Verschillende brieven van een ongenoemde aan Albertus over de wijze, waarop hij de regeering het best voeren zal. 1598—1600.

H. 49. fol. 45—48. (Gachard nº. 91). Copie van een brief van fray Inigo de Brizuela, Albertus' biechtvader, van 13 Juli 1600, over den slag bij Nieuwpoort.

I. 131. (Gachard nº. 92). Brieven van Albertus en brieven van Isabella aan den hertog van Lerma, 1598—1619. Uitgeg. in de *Colecc. de Doc. Inéd. p. l. Hist. d. Esp.* t. XLII, 276—574, t. XLIII, 1—221.

J. 125. *Borron* (ontwerp) *y Primero Original de la Historia General de la India Oriental que compuso y ha impreso en estos Reynos de España fr. Antonio de S. Roman.* Binnen in staat geschreven: Esta ya impresa esta Historia con titulo de General de la India Oriental en Valladolid por Luis Sanchez, ympresor á costa de Diego Perez, mercador de libros. Año de 1603 por mi Fr. Antonio de S. Roman. Het is een octavo deel van 228 blz., zeer fijn maar duidelijk schrift; veel over geestelijke zaken, bekeering enz.

Het werk is inderdaad, zooals de auteur meedeelt, in 1603 te Valladolid gedrukt. Dit boek, zeldzaam geworden, heeft tot titel: *Historia General de la Yndia Oriental. Los Descubrimientos y Conquistas, que han hecho las armas de Portugal en el Brasil y en otras partes de Africa, y de la Asia, y de la dilatacion del S. Euangelio por aquellas grandes provincias desde su principio hasta el año de 1557.* Vallad., L. Sanchez, 1603. fol. Het is voor onze geschiedenis van geen belang.

H. 4. Papeles históricos y políticos, uit den tijd van Philips III. Een aantal losse stukken in een omslag. Voor ons van geen belang. Evenmin Q. 27, papieren bevattende die betrekking hebben op de geschiedenis en de regeering van Philips III.

H. 49. fol. 395. *Relacion de la negociacion y Arbitrio que usó Felipe*

III para exonerar la Real Hacienda. Een overzicht der financiëele maatregelen van Philips III in 1607 en 1608 om den geldschieters der Spaansche kroon, onder vermindering hunner vorderingen, zekerheid van betaling te geven.

I. 135. fol. 109—144. De catalogus zegt: *Holanda. Discurso de sus fuerzas marítimas y en que consisten.* En hetzelfde stuk komt in hetzelfde handschrift, fol. 155—178, nogmaals voor, aangewezen als: *Discurso de lo que los Holandeses sacan del comercio del Norte, España, Indias* etc. (Zie hieronder bij de Real Academia de la Historia).

H. 55. (Gachard nº. 94). Een aantal copieën en gedrukte berichten over de krijgsgebeurtenissen van 1622. Men vindt het een en ander volledíger in de *Colecc. de Doc. Inéd. p. l. Hist. d. Esp.* t. LXXI p. 497. (Autobiographie van kapitein Domingo de Toral y Valdés) en in t. LIV (briefwisseling van Gonzalo Fernandes de Cordoba).

H. 54, fol. 19 en 19vo (beide half beschreven). Korte mededeelingen over een gevecht van Spaansche schepen onder don Fadr. de Toledo, die terstond na het Bestand in de Straat van Gibraltar de Levantvloot en de convooischepen aantastte.

H. 97. fol. 11—53. Uitvoerig vertoog, dat evenwel in dit handschrift niet ten einde komt, van Hernando de los Rios, procurador general de las Filipinas, over wenschelijkheid en middelen om de Hollanders van de Philippijnen te verjagen en hun de forten, die zij daar hebben, te ontnemen. Drie jaar geleden heeft hij het aan den thans overleden koning aangeboden, hij biedt het thans diens opvolger aan. De overleden koning zal wel Philips III zijn, zoodat het omstreeks 1622 geplaatst zal moeten worden.

H. 58. fol. 289—391vo. *Compendio historial de la Jornada del Brasil: perdida de la ciudad de S. Salvador y su recuperacion.* 1624—1625. Het is eene copie. Dit verhaal, geschreven door Juan de Valencia y Guzman, is gedrukt in de *Colecc. de Doc. Inéd p. l. H. d. Esp.* t. LV, 45—200.

C. c. 37. p. 201. *Copias de las cartas y respuestas que ubo de parte de los Olandeses y Don Fadrique de Toledo Ossorio desde 28 de abril hasta 30 que se rindio la plaza.* (1625) Het zijn de stukken, gewisseld over de overgave van S. Salvador aan don F. de Toledo. — fol. 211—214 een verslag (copie) van don Fadrique aan den Koning van zijne onderneming.

H. 60. fol. 144. Gedrukt verslag (4 fol. blz.) van den strijd, door Nuño Albarez Botello in de Straat van Ormuz tegen de Nederlanders en Engelschen gevoerd (1625), waarvan 20 Febr. 1626 bericht is gekomen. — fol. 146. Gedrukt verslag (4 fol. blz.) over de landing der Engelschen en Nederlanders bij Cadiz in 1625 (gedrukt 1626).

T. 231. (Gachard nº. 95). Gedrukt voorstel, Fransch en Italiaansch naast elkaar, (39 blz.), in 1627 door den markies van Leganes op last van Philips IV aan de Staten der Z.-Nederlanden ge-

daan, om eene nauwe verbinding aan te gaan met de andere staten der monarchie ter onderlinge verdediging.

H. 62. Hierin verschillende adviezen, door Olivarez aan den Koning overgegeven, (maar door anderen opgesteld), om de visscherij en den koophandel der rebellen en der Engelschen aan te tasten en te verontrusten van verschillende kanten; zij zijn van 23 Jan. 1628. (fol. 79), 5 Juli 1628 (fol. 73) en 12 Juli 1628 (fol. 69); zij kwamen mij bekend voor maar ik heb ze toch nergens gedrukt kunnen vinden; het eerste begint: El tiempo presente deste año es el mas propicio" etc.; het tweede: „Respondiendo á lo que se manda tocante el acometer" etc.; het derde: „Compliendo con lo que V. E. manda digo" etc.

Op fol. 294 en fol. 314 eene gedrukte verdediging van „el General don Juan de Benavides Baçan y don Juan de Leoz, Almirante de la flota de Nueva España que se perdio en el puerto de Matanças". (De vloot, door Piet Hein veroverd).

Op fol. 336 een verslag van hetgeen de galjoenen van Peru gedaan hebben, nadat de Nederlanders de vloot van Nieuw-Spanje veroverd hadden.

I. 128. Een verhaal in 't Italiaansch, in den catalogus aangewezen als Sitio de Malaca. Het is 95 blz. in 4°, maar blijkbaar niet volledig. De ongenoemde auteur ging in Mei 1628 aan boord te Goa bij Francisco de Sosa Pivera, die met vijf schepen naar Malaca op reis ging om dit hulp te brengen, en doet verslag van zijn wedervaren.

H. 63. (Gachard n°. 96). Hierin fol. 32 een brief van Aytona aan Philips IV, Brussel, 24 Nov. 1629, over den ongunstigen toestand in de Z.-Nederlanden. — fol. 34 Spaansche vertaling der overwegingen, die geestelijkheid en adel in de Z.-Nederlanden bewogen hadden om zich met eene remonstrantie tot Isabella te richten, eind 1629 of begin 1630. Gachard l. c. geeft den Franschen tekst.

H. 64. (Gachard n° 98). Instructie van Isabella voor baron d'Auchy, die de Madrid den slechten staat der Z.-Nederl. moet gaan bloot leggen en hulp vragen, 28 Dec. 1630 (fol. 59). — Aytona aan Philips IV. Toestand der Z.-Nederlanden; plannen van den vijand. 28 Dec. 1630.

I. 74. fol. 131—133. Eene portugeesche *Descripcão da cidade e barra da Paraiba, de Antonio Gonçalves Paxchoa.* 1630.

I. 140. fol. 501—508. 4°. Een met fijne duidelijke letter geschreven verslag van den tocht van don Antonio Oquendo naar Brazilië en zijn strijd tegen de Nederlanders onder Pater. 1631.

H. 65. fol. 67—77. (Gachard n°. 101). Ontzet van Brugge door don Carlos Coloma in 1631. Gedrukt in de *Colecc. de libros Españoles raros ó curiosos*, t. XIV, getiteld: *Varias relaciones de los Estados de Flandes*. p. 1—25. In dit zelfde deel zijn ook andere Relaciones, ontleend aan de Biblioteca Nacional en vermeld bij Gachard, gedrukt, die ik hieronder laat volgen:

Sucesos de la campaña de Flandes en el año de 1635, en que

Francia rompió la paz con España, por D. Jerónimo Mascareñas. p. 27—127. H. 68 (Gachard nº. 107).

Sucesos de Flandes en los años de 1637, 1638, 1639 y 1640, por el alférez D. Lorenzo de Cavallos y Arce p. 129—318. H. 6 (Gachard nº. 106).

Verder het verslag van Don Juan's reis naar de Z.-Nederlanden, 1656, p. 319—349. H. 28 (Gachard nº. 129). Verslag van Don Juan's veldtocht van 1656, p. 351—366. H. 86 (Gachard nº. 128). Idem van 1658, p. 367—394. H. 88 (Gachard nº. 131).

H. 6. (Gachard nº. 106). Losse stukken in een omslag. Hierin een verhaal van den veldtocht van 1635 door D. Diego de Luna y Mora (Gedrukt in de *Col. d. Doc. Inéd. p. l. H. d. Esp.* t. LXXV p. 386).

Nog stip ik aan eene collectie copieën van brieven van den markies van Aytona, van 1624—eind 1629 gezant bij den Keizer, dan te Brussel, uit de jaren 1624—1632. Het zijn: H. 18, van 18 Juli 1624—11 Aug. 1626 (159 fol.). H. 19, van 12 Aug. 1626—3 Oct. 1627 (145 fol.). H. 20, van 4 Juni 1626—21 Maart 1630 (138 fol.). H. 21, van 24 Nov. 1629—4 Nov. 1633 (123 fol.). H. 22, van 31 Maart 1630—5 Maart 1633 (88 fol.). Dan nog H. 128, een register van brieven van Aytona van 1624—1629 (300 fol.). H. 57, fol. 223—302vo, H. 58, fol. 430—577, nog eens copieën van zijne brieven, resp. van 18 Juli—Dec. 1624, en van 13 Jan.—10 Sept. 1625. Zie ook onder Brussel, *Koninklijke Bibliotheek.*

I. 133. (Gachard nº. 108). Verhaal van den veldtocht van 1636 door Juan Antonio Vincart. (Uitgeg. in de *Doc. Inéd. p. l. H. d. Esp.*, t. LIX, p. 1). Gachard t. a. p. doet er ook zeer uitvoerige mededeelingen uit, vervolgens ook uit andere relaciones van Vincart. Voor de gedrukte relaciones van Vincart verwijs ik naar Pirenne's *Bibliographie de l' histoire de Belgique* (2e éd.) nº. 2367 en 2368.

E. 66. (Gachard nº. 114). Stukken betreffende de pogingen tot geheime onderhandelingen met Frederik Hendrik door Gallareta Ocariz in 1643. Gachard t. a. p. en in de *Appendices* heeft er uitvoerige mededeelingen van gedaan, en de papieren zijn uitgegeven in de *Colecc. de Doc. Inéd. p. l. H. d. Esp.*, t. LIX, p. 207—413.

J. 12. E. 68. V. 238. S. 302. C. c. 90. C. c. 60. (Gachard nos. 117, 120, 122, 123, 124, 125). De documenten van deze handschriften bevatten correspondentie van Peñaranda betreffende de onderhandelingen te Munster; zij zijn alle, vermeerderd met nog andere, uitgegeven in de *Doc. Inéd. p. l. H. d. Esp.*, t. LXXXII—t. LXXXIV. Het nummer C. c. 90 was thans ter bibliotheek niet meer te vinden, maar is ook t. a. p. afgedrukt.

E. e. 110. Eene gedrukte Spaansche vertaling van Fr. van Aerssen's *Voyage en Espagne.* (Ik heb dit werk niet gezien).

H. 93. *Suceso de la Armada de Holanda en las islas de Caboberde.* Año 1664. Onbeduidend relaas van 1 fol. blz. (fol. 3).

E. 58. Origineele brieven van Manuel Belmonte (consul te Am-

sterdam) aan don Juan, van Aug. 1666—Dec. 1667. (494 fol.) Belmonte geeft allerlei nieuwstijdingen, relaties van zeeslagen en belangrijke gebeurtenissen, nu en dan afgewisseld door eigen beschouwingen. Zeer belangwekkend schenen ze mij niet.

E. 3. Als boven, van 1668 (fol. 1—210), 8 Juni—Dec. 1671 (tot fol. 357), Jan.—Nov. 1672 (tot fol. 548)), Oct.—Dec. 1675 (tot fol. 588), 1676 (tot fol. 694). Dan volgen tot fol. 719 nog enkele stukken uit 1678 en 1679.

C. c. 39. Dit handschrift in folio, niet gepagineerd en in den catalogus aangegeven met den titel: Provincias Unidas. Noticias politicas, 1673, bevat eene groote massa stukken over de jaren 1672—1675, beginnende met eene beschouwing over den toestand der Republiek in 1672, vervolgens allerlei in 't Spaansch vertaalde stukken over gebeurtenissen der genoemde jaren, ontleend aan de Amsterdamsche courant enz.

C. c. 51. (Gachard nº. 137). Verschillende berichten over den slag bij Senef. (Afgedrukt in de *Col. de D. Inéd. p. l. H. d. Esp.*, t. XCV, 55—71).

H. 111—118. (Gachard nº. 135 geeft uitvoerige mededeelingen). Briefwisseling van Villa Hermosa, uit de jaren 1673—1679, voor een deel van privaten aard.

H. 119. (Gachard nº. 138). Verslag van de voornaamste krijgsgebeurtenissen in de jaren 1675—1678, gedurende het bestuur van Villa Hermosa over de Spaansche Nederlanden. (Afgedrukt in de *Col. de Doc. Inéd. p. l. H. d. Esp.*, t. XCV, 1).

I. 126. (Gachard nº. 140 geeft uitvoerige mededeelingen). Verslag van den vredehandel te Nijmegen, aangeboden aan paus Innocentius XI, door den pauselijken nuntius en gevolmachtigde, Bevilacqua. (Italiaansch).

H. 52. Beschouwingen over de memorie, door den Spaanschen gezant Castelmoncayo ingediend bij de Staten-Generaal naar aanleiding van den krijg met Frankrijk. 1683. De beschouwingen hebben ten doel Spanje's houding te verdedigen en het gedrag van Lod. XIV te veroordeelen (16 fols).

S. 104. De catalogus vermeldt op dit nummer: Razones probando que el Rey Carlos II debia rescindir el asiento de negros hecho con Baltasar Coymans, Holandes y Herege. Het was echter niet te vinden.

C. c. 50. Niet gefoliëerd handschrift, bevattende politieke nieuwstijdingen, uit de Republiek gezonden aan den graaf de Oropesa, uit de jaren 1687—1691; de jaren loopen door elkaar. Bij vluchtige kennismaking schenen die berichten mij niet belangrijk.

J. 101. *Descripcion de las Philipinas y historia del archipiélago Maluco desde su descubrimiento hasta el tiempo presente.* De auteur schijnt te zijn Don Pedro Fernandez del Pulgar; het handschrift telt 444 fols.; of het gedrukt is, is mij niet bekend, ook durf ik over de waarde geen oordeel uitspreken; zij schijnt mij niet groot, te oordeelen naar des schrijvers eigen mededeelingen; hij ver-

klaart voor het verhaal der ontdekking en de beschrijving van de Philippijnen letterlijk te volgen padre Colin, en voor dat aangaande de Molukken de oude schrijvers en denzelfden padre. Verder zegt hij: Aunque Argensola escribio la historia de las Malucas y con aprobacion, la escribo aqui dilatadamente, asi por estenderla hasta el punto presente como por averiguar su descubrimiento, confirmando las historias portuguesas con las Castellanas y poner con toda amplitud el derecho de los Reyes de España". Het laatste hoofdstuk handelt over den tocht naar de Molukken van Juan de Silva in 1611.

H. 180. *Relaciones del gran rio Orinoco, Meta y Caçanate..... por el Sargento Mayor Diego Ruiz Maldonado.... en el viage que llevo al socorro de la Guyana.* De opdracht is aan den graaf de Castillo, 22 Dec. 1638. Origineel, 4°, 46 fol. Deze expeditie werd ondernomen tegen de Hollanders, die S. Thomé genomen hadden.

J. 45. *Situacion y descripcion de todas las fortalezas, ciudades y poblaciones de la India Oriental pertenecientes á Portugal.* (Ik heb dit niet gezien, het zal wel eene vertaling zijn van een Portugeesch origineel. Zie onder Lissabon, pag. 25).

In 1886 heeft de Spaansche regeering de rijke boeken- en handschriftenverzameling aangekocht van den hertog van Osuna, die bij de Biblioteca Nacional is ingelijfd. Van de handschriften dezer boekerij is in 1882 een verkorte catalogus gepubliceerd door José Maria Rocamora onder den titel: *Catálogo abreviado de los manuscritos de la biblioteca del Excmº Señor Duque de Osuna é Infantado, Madrid 1882.* De Biblioteca Nacional zelf heeft daarenboven een inventaris in fiches van deze nieuwe aanwinsten. De historische handschriften en documenten van deze collectie zijn niet talrijk en voor onze geschiedenis van weinig belang. De catálogo abreviado, in drie afdeelingen: *manuscritos* nos. 1—212, *Comedias* nos. 213—1395, *Codices Arabes, Hebreos y Griegos*, nos. 1396—1422 gescheiden, vermeldt enkele, ook van elders reeds bekende manuscripten, zooals eene gedeeltelijke vertaling van *Commines*, de geschiedenis van Karel V van *Pedro Mexia*, en een verhaal van den slag bij Pavia.

Verder noem ik uit den inventaris in fiches:

C. 35. Eene collectie van allerlei kleine berichten, vooral uit de tweede helft der 16e eeuw; naar mij toescheen, van geen beteekenis.

M.m. 304[2]. Hierin de secrete instructie voor aartshertog Albertus, als gouverneur der Nederlanden. S. Lorenzo, 2 Aug. 1595. (Copie).

M.m. 68. Hierin copie van een brief van D. Cristobal de Benaventura, Brussel 9 Juni 1620, aan Philips III met eenige berichten over de Republiek.

K. k. 48. *Daños seguidos á España de las paces con las islas rebeladas que son Holanda etc.* 1620. Dit is een vertoog, gedateerd Madrid 13 Jan. 1620, om de nadeelen, die voor Spanje uit het Bestand zijn voortgevloeid, in 't licht te stellen (fol. 130—179).

C. 32. Hierin een aantal berichten, o. a. van Mateo Urquina aan Carlos Coloma, van Spinola e. a. betreffende de krijgsgebeurtenissen van 1622.

M. m. 304. *El socorro de Gueldres en 1639.* (In 't Italiaansch, meer kan ik er niet over meedeelen; het was bij den binder).

J. j. 139 Een aantal brieven (95), door den gezant in Den Haag de Lira in de jaren 1674 en 1675 gericht aan D. Martin de Cierralta y del Hoyo. (Copieën).

K. k. Hierin een *Representacion que D. Alejandro Ferreira de Almeida hizo á S. M. F. sobre varios puntos que juzgaba por conveniente se acordasen con los Estados Generales relativos á la navegacion de las Indias Orientales* (fol. 283—312). Een datum ontbreekt, maar het schijnt te zijn uit de 18e eeuw, uit den tijd van koning Philips V.

K. k. 4. Een verslag van den slag bij Lafeld, 2 Juli 1747 (fol. 192vo —195).

Biblioteca de la Real Academia de la Historia

Deze bibliotheek, die zich in het gebouw der Academia, calle del Leon, bevindt, staat onder de leiding van den historicus don Ant. Rodriguez Villa, wiens studies en publicaties herhaaldelijk de geschiedenis der Nederlanden raken, en die mij met groote vriendelijkheid ontving.

Gachard heeft indertijd ook deze bibliotheek bezocht en in zijn meergenoemd werk, *Les Bibliothèques de Madrid et de l'Escurial*, p. 541 —556, van zijne bevindingen verslag gevend van 14 meestal weinig belangrijke handschriften min of meer uitvoerige mededeelingen gedaan. Ook hier mocht ik mij natuurlijk door zijn werk niet ontslagen rekenen van de taak om den door hem onderzochten inventaris opnieuw door te gaan, al was het vooruitzicht van dien arbeid wel wat afschrikwekkend. Immers deze inventaris, dien ik, ter onderscheiding van andere, den inventaris van het oude fonds zal noemen, bestaat uit acht lijvige portefeuilles, gevuld met dunne, vrij slordige fiches, alphabetisch gerangschikt naar namen van zaken en personen, zoodat ik ook hier weer genoodzaakt was die gansche massa door te zien. Dit was te onaangenamer, daar de bibliotheek slechts geopend is van 1—4, in naam althans; de ambtenaar, die inventarissen en handschriften achter slot heeft, pleegt niet te verschijnen vóór ongeveer drie kwartier na het openingsuur, waarom het zaak is den vorigen dag te verzoeken, dat aan den concierge in bewaring gegeven worde wat men den volgenden noodig heeft.

Bij mijn onderzoek bleek mij, dat de signaturen der handschriften veranderd zijn sedert Gachard's bezoek aan de bibliotheek; het heeft echter geen belang al die veranderingen mee te deelen, daar reeds ten tijde toen Gachard zijn verslag publiceerde, in 1875, (gedeeltelijk zelfs al toen hij dertig jaar te voren zijne aanteekeningen

maakte) het meeste dat eenige beteekenis had was verwerkt of afgedrukt; ik kan dus naar Gachard's werk verwijzen en vermeld alleen, dat Gachard, n° 3, *Chrónica de Carlos V*, door *Pedro Mexia* (tot 1529 loopend) tegenwoordig is gemerkt: Estante (kast) 26, Grada (plank) 1ª, D n°. 1, en Gachard n°. 12, *Manuscritos de Estado*, een aantal copieën van instructies en patenten bevattende voor Isabella, Villa Hermosa en den keurvorst van Beijeren als gouverneur der Spaansche Nederlanden, Est. 26 Gr. 2ª, D. n° 27.

Buiten de door Gachard genoemde handschriften heb ik op mijn langen tocht door dezen inventaris niets van eenige beteekenis voor mijn doel te noteeren gevonden dan een handschrift, Est. 18, Gr. 1ª, n°. 5, getiteld: *Cartas de varones ilustres en letras del siglo XVI.* Op den rug van dit handschrift staat: Cartas de Erasmo y otros. Deze brieven zijn, blijkens eene aanteekening, in 1818 uit Simancas ontvangen. Hierin vond ik elf brieven van en aan Erasmus, waarvan ik er eenige later onder de epistolae, in de uitgave van Le Clerc, aangetroffen heb, andere niet, zonder dat ik daarom zou durven beweren, dat zij niet zijn uitgegeven; zij betreffen Erasmus' conflict met de monniken.

fol. 1 (en een paar regels op fol. 2) Erasmus aan Gattinara. Begin: Celsitudinis tuae litteras, 28 Octobris datas, recepi sub finem Aprilis.... Einde:..., ab eo a quo fluit uno vera felicitas. — Datum Basilee, 3 (?) Calendas Maias 1526. Deze brief is geheel eigenhandig.

fol. 3 en 4. Erasmus aan Gattinara (?). Begin: Admirabilis quaedam perpetuaque Caesaris vere invicti felicitas..... Einde:... quaeso ut et rectis studiis et Erasmo et candidis ingeniis opituleris. Clariss T. Magnificentiam servet Dominus Jesus. — Datum Basileae, 3 Nonas Septemb. 1526.

fol. 5. Erasmus aan Alf. Manricus. Le Clerc, III. p. I, p. 1071, Epist. DCCCCL. (12 Cal. April. 1528).

fol. 7—7vo. Erasmus aan Gattinara. Le Clerc, III. p. I, p. 974, Epist. DCCCLIX (penultimo die Aprilis, 1527).

fol. 9—11. Erasmus aan Alf. Manricus (?). Begin: Rme Praesul. Ex amicorum litteris cognovi quos tumultus etc..... Einde (van het naschrift, door Erasmus aan den brief toegevoegd): Bene valeat tua sublimitas, ornatissime praesul, cui me totum dedo... (er volgt nog een woord dat ik niet lezen kon). Datum Basileae, 7 Cal. Septembr. 1527.

fol. 11. Erasmus aan Gattinara. Begin: Pro singulari tuo in me favore.... Einde:.... Malum enim hoc desiderat aliquem divinitus in hoc datum. Bene vale. Datum Basileae, Cal. Septembr. 1527.

fol. 13. Erasmus aan Gattinara. Le Clerc. III, p. I, p. 1090. Epist. DCCCCLXVII. (Datum Basileae 6 Cal. Aug. 1528).

fol. 15—20. Erasmus aan Alfonso, aartsbisschop van Spanje. Begin: Quum meae lucubrationes locis innumeris etc..... Einde ..... quo facilior sit responsio. R. T. D. commendatus esse cupio servulus humilis et addictissimus. Niet gedateerd. Met Erasmus'

hand er boven geschreven: Gustus responsionis ad articulos a monachis notatos.

(Op fol. 19 staat een zeer kort briefje aan Alf. Valdesius, uit Freiburg i. B., Datum 6 Cal. Aprilis 1529).

fol. 21. Gattinara aan Erasmus. Begin: Vir claris^{e}. Nihil mihi potuit aut gratius aut jucundius etc..... Einde:.... me semper habebis, qui et rei et dignitati tuae nullo loco sim defuturus. Toledo, 28 Oct. 1525.

fol. 22—22vo. Alf. Fonseca aan Erasmus. Begin: Ad litteras tuas quas accepi binas, postridie Cal. Sept. et idibus Octob. datas etc..... Einde:.... In nos quotquot sumus, tuos existimato. Vale. Madrid III Cal. Julias 1527.

fol. 23—24. Alf. Fonseca aan Erasmus. Le Clerc. III, p. I, p. 1085. Epist. DCCCCLXII. (Madrid III Cal. Julias 1528).

In Est. 23 Gr. 1^{a}, A n° 15, een aantal documenten betreffende de congressen van Kamerijk en Soissons, in dien tijd bijeengebracht door den bekenden Melchior Macanaz. — Est. 26. Gr. 1^{a}, D. n° 26, een handschrift, getiteld: *Papeles varios de comercio y marina*, heeft voor ons geen belang, evenmin als de uittreksels uit brieven van de Lira in Est. 20, Gr. 2^{a}, n°. 14.

Behalve den inventaris van het oude fonds bestaat een afzonderlijke inventaris der *collectie Muñoz*, die echter ook, althans gedeeltelijk, in den eerstgenoemden inventaris vermeld wordt. Deze belangrijke verzameling handschriften, welke bijna geheel op de geschiedenis der ontdekking en in bezitneming der overzeesche landen door Spanje betrekking hebben, is bijeengebracht, in het laatst der 18^{e} eeuw, door Juan Bautista Muñoz, die door den Spaanschen koning belast was met het schrijven eener geschiedenis der Indiën. Ik heb in den geschreven inventaris (in folio) geen handschriften aangetroffen, die voor de Nederlandsche geschiedenis van belang zijn; n°. 73 bevat een aantal informaties tegen D. Juan de Benavides, wegens het verlies van de zilvervloot. (Misschien kan het zijn nut hebben er op te wijzen, dat vele belangrijke handschriften dezer collectie zijn gepubliceerd in de door de Spaansche regeering uitgegeven *Relaciones geográficas de Indias.* 4 dln. Ook Navarrete heeft er gebruik van gemaakt voor zijne: *Coleccion de los viages y descubrimientos que hicieron por mar los Españoles.* 5 dln. 1825—37).

Een derde inventaris beschrijft eene collectie documenten, afkomstig van de Jezuieten; hij bestaat uit twee zeer lijvige portefeuilles folio papier, aan weerszijde beschreven. De verzameling wordt volgens mij verstrekte inlichtingen (enkele deelen heb ik zelf gezien) grootendeels gevormd door gedrukte stukken uit de 18^{e} eeuw, vooral betrekking hebbende op de geschiedenis en werkzaamheid der orde in het Spaansche schiereiland. Ik heb den inventaris slechts vluchtig hier en daar ingezien, hem door te werken zou een zeer tijdroovende arbeid zijn, waarvan bovendien de heer Rodriguez Villa, die

mij verzekerde de verzameling goed te kennen, mij geen vruchten voorspelde.

Eindelijk een vierde collectie, waarmee ik mij, zij het ook al weer met zeer weinig resultaat, langer heb bezig gehouden. In 1850 is de Academia in het bezit gekomen der rijke *collectie Salazar*, afkomstig van Luis de Salazar y Castro (1658—1734), officiëel historiograaf (cronista mayor) van Castilië en van de Indiën, die al zijne boeken en handschriften vermaakte aan het klooster van Monserrat; na de opheffing der kloosters werd de verzameling overgebracht naar het paleis der Cortes, waar zij, nog in kisten gepakt, zich bevond tijdens Gachard's bezoek aan Madrid in 1843 en 1844, zoodat deze er geen kennis van heeft kunnen nemen. [1]) Hoewel de Academia ze in 1850 verkregen heeft, is eerst in de laatste jaren een uitvoerige inventaris der handschriften op fiches ten einde gebracht, die in eene daartoe ingerichte kast worden bewaard; zij zijn alphabetisch naar namen van personen en van zaken geordend. Er was geen beginnen aan al deze duizenden fiches na te gaan; ik moest mij bepalen tot het zoeken op woorden, die volgens reeds verworven ervaring de meeste kans boden iets te vinden. Ook thans was, zooals ik reeds gezegd heb, de uitkomst teleurstellend, te meer daar ik mij gevleid had dat een groot aantal handschriften, correspondentie van Karel V bevattende en van zijne opvolgers, veel belangrijks zou behelzen. Niettemin ga ik ook thans weer van mijne bevindingen kortelijk verslag doen.

De talrijke handschriften, die de briefwisseling van Karel V bevatten, loopen van S(alasar) A. 16—S. A. 52, terwijl buitendien nog enkele brieven te vinden zijn in S. F. 19, S. F. 22—S. F. 24 en S. K. 92. De genoemde handschriften behelzen echter niet uitsluitend correspondentie van Karel V, maar deze wordt, nu in meerdere, dan in mindere mate, afgewisseld door andere stukken. Afgezien van enkele onbeduidende documenten uit 1516, strekt de briefwisseling zich uit over de jaren 1519—1557, doch zij loopt slechts geregeld door van 1519 tot diep in 1528 (S. A. 16—S. A. 42). Uit de jaren 1529 en volgende is het aantal brieven veel geringer, soms uiterst schaarsch; daarenboven is een aantal ongedateerd. Het zijn minuten, origineelen en copieën. De briefwisseling loopt over Karel's algemeene politiek, over Spaansche maar bovenal over Italiaansche aangelegenheden. De voornaamste correspondenten zijn: Juan Manuel uit Rome, 1519—najaar 1522; de hertog van Sesa uit Rome, 1522-1526, en in diezelfde jaren ook Lope de Hurtado; de secretaris Juan Perez uit Rome, 1526 en 1527, uit Napels, 1528; Alonso Sanchez uit Venetië, sedert 1520; de protonotario Caracciolo uit Venetië, en in 1527 uit Milaan; Geronimo Adorno uit Genua (in 't laatst van 1522 ook uit Milaan); Antonio Adorno

[1]) In zijne: *Les Bibliothèques de Madrid et de l'Escurial*, Préface, p. XXXIV, geeft hij er niettemin enkele mededeelingen over, ontleend aan de *Revista literaria de Madrid*, 1846.

uit Genua 1523, doch de voornaamste correspondent uit Genua wordt dan Lope de Soria (in 1528 schrijft deze uit Mirandole en uit verschillende andere plaatsen); de abt van Najera uit Milaan; 1520—begin 1522; de onderkoning Lanoy uit Napels sedert 1522; uit diezelfde stad in 1527 en 1528 Ugo de Moncada. Uit 1522 en 1523 zijn er ettelijke brieven van de pausen Adriaan VI en Clemens VII, uit 1523 ook van Prospero Colonna. Zooals ik reeds zeide, wordt na 1528 de briefwisseling zeer fragmentarisch; uit 1531 vrij wat betreffende Napels; uit 1535 het een en ander over Tunis; uit 1543 en 1544 een aantal berichten over oorlogsmaatregelen en in 't bizonder over Siena.

S. A. 58 y 59. *Giornale delle lettere di Bernardo Navagero, ambasciator Veneto appresso la Santitá di Paolo Quarto.* Vol. I, 465 fol. (dubbel), 7 Sept. 1555—4 Sept. 1556 Vol. II, 394 fol. (dubbel), 5 Sept. 1556—4 Mei 1557 (niet 4 Maart, zooals de inventaris zegt).

Wat Philips II aangaat, verspreid over verschillende talrijke deelen vindt men briefwisseling, schaarsch en van weinig beteekenis, uit de jaren 1537—1556. Wat er is uit de jaren 1564—1598 is eveneens verdeeld over een groot aantal deelen: voor de verschillende jaren zijn slechts weinige brieven (een paar uit 1564, één van 1566, één van 1567 enz. enz.), alle Spanje en Italië betreffende, naar het mij toescheen van gering belang en voor onze geschiedenis zonder beteekenis. In S. A. 52 eene correspondentie van Philips II en keizer Ferdinand van 1557—1563, die het een en ander over het concilie van Trente maar vooral vele aanbevelingen van allerlei personen bevat. In S. A. 51 verschillende brieven uit het laatste kwart van 1562 en uit 1563, hoofdzakelijk Italië rakende en ook het concilie van Trente.

Wat er is uit den tijd van Philips III—Philips V heeft weinig om 't lijf en voor ons land geen belang. Ik laat nog enkele kleinigheden uit verschillende deelen volgen:

S. A. 44. fol. 85—86vo. Minuut van een Latijnschen brief van Karel V aan Clemens VII, gegeven Caesar Augustae (Saragossa), 19 April 1529 (de inventaris heeft foutief 1522), die ten doel heeft op te komen tegen beweringen, als zou door de vestiging van Karel's wereldlijk gezag in het bisdom Utrecht de kerk schade lijden. Begin: „Literas Sanctitatis Vestrae quas XXIII decembris ad nos dedit magno profecte dolore ac molestia legimus, quum videamus tantam hominibus innatam esse omnia calumniandi ac in deteriorem partem interpretandi libidinem, ut quae" etc. . . . Einde. . . . Sanctitas Vestra quae diu feliciter vivere et sanctae isti sedi praeesse optamus.

S. A. 44 fol. 227—227vo. Nieuwstijdingen van het hof van Karel V. 1531. z. d.

S. A. 44. fol. 229—230. Nieuwstijdingen van het hof van Karel V; een en ander over een steekspel, te Gent gehouden. 11 Juni 1531.

S. A. 44 fol. 302—303vo. Bericht over de inneming van Duren. z. j. en d. (1543).

S. A. 48 fol. 82—82vo. Brief over Karel's overwinning bij Mühlberg. Kamp van Z. M. 26 April 1547.

S. F. 19 fol. 66—78. Spaansche vertaling der rede van Philibert van Brussel, bij Karel's afstand uitgesproken, en der rede van Karel zelf.

S. F. 17 fol. 137—141. Copie van een brief over Anjou's aanslag op Antwerpen. Antwerpen 26 Jan. 1583.

S. L. 23 fol. 17—22. Verhaal over hetgeen met de Onoverwinnelijke vloot is geschied.
Afgedrukt bij Duro, *La Armada Invencible*, II, 279.

S. B. 4 fol. 253—270. (Hetzelfde stuk als ik genoemd heb onder de Biblioteca Nacional, pag. 79, I. 135, maar hier in de beste conditie). De titel, die een vrij goed denkbeeld van den inhoud geeft, luidt: „*Avisos y advertentias* que se dan tocante á la navegacion, trato, pesquerias, comercio y otras cosas del mar del Norte, Mar Oceano y de las Indias, donde tratan y militan los rebeldes de V. M. y Altesas de Holanda, Islanda (sic) y Frisia, por cuyos medios florecen y hacen la guerra, y el que se podra tener para estorvalles en muy poco tiempo á ovediencia, y esto segun los pareceres y votos que han dado de los capitulos contenidos en este discurso y relacion muchos hombres platicos y de experiencia de los dichos estados rebeldes, que han tratado algunos años dicho comercio, aficionados al servicio de Dios y de Su Magestad; y ansimismo de un sumario de los derechos y provechas que sacan los estados y consejo de los dichos rebeldes con que entretienen la dicha guerra, y que considerado el numero que montan dichos derechos se puede facilmente colegir lo mucho que importara el principal con que se entretiene todo el pueblo de las dichas partes rebeldes, que sin navegacion es imposible vivir, y poniendo el remedio que adelante yra declarado se les quitaran sus minas y Thesoros.
Zooals uit dezen langen titel blijkt, geeft het stuk eene beschouwing over scheepvaart, visscherij, handel der Nederlandsche rebellen, ten betooge dat zij, behalve uit een paar andere bronnen van inkomsten, alleen hieruit de middelen putten om den strijd vol te houden; het aangewezen middel dus om hen ten onder te brengen is hun deze bronnen te verstoppen. De schrijver, die beweert dat zijne mededeelingen gezien en goed bevonden zijn door vele ervaren mannen, bekend met de rebelleerende staten en met hun handel, onderscheidt vijf bronnen van inkomsten, waarmee de rebellen den strijd volhouden: 1°. de visscherij in de Noordzee; 2°. den handel op de Oostzee en Noorwegen; 3°. den handel op Spanje en de Indiën; 4°. de licenten; 5°. de voordeelen van den oorlog te land en ter zee. Hij geeft ramingen van het aantal schepen die in visscherij en handel gebruikt worden, en van de baten voor 's lands middelen die voortvloeien uit alles wat daarmee in verband staat. Om de rebellen in het hart te treffen wil hij hun den handel onmogelijk maken of dien in ieder geval zoo verontrusten, dat zij groote inspanning en zware kosten

moeten besteden om hem te beschermen. Hiertoe acht hij het ware middel, zich meester te maken van de Friesche havens en te Duinkerken en Ostende een dertigtal oorlogsschepen te onderhouden om de schepen der rebellen aan te tasten. — Het stuk draagt geen jaartal maar zal vermoedelijk van omstreeks 1606 of 1607 zijn; in zijne mededeelingen over geweld, door de Nederlanders aan Duinkerkers gepleegd, gaat hij niet verder dan 1605, en over den Indischen handel der rebellen sprekend, zegt hij dat zij negen jaren geleden de vaart naar die streken begonnen zijn. — Wij hebben hier hoogstwaarschijnlijk met een Spaanschen tekst van hetzelfde stuk te doen, dat door Blok is gepubliceerd in de *Bijdr. en Meded. v. h. Hist. Gen.* XIX onder den titel: Een merkwaardig aanvalsplan etc.

S. B. 4 fol. 271—274. Een advies aan den koning van Spanje om vrede met de rebellen te maken. (De auteur noemt zich niet anders dan als een broer van wijlen fray Martin del Espiritu Sancto; het heeft geen jaartal, maar de auteur zegt dat onlangs Bahia is verloren gegaan, dus het zal van 1624 of begin 1625 zijn).

S. F. 21 fol. 69—73. Beschrijving van de schade, in Holland door vorst en sneeuw aangericht. 1624.

fol. 87vo—90vo. Berichten over de schade, door de rebellen geleden van de overstroomingen en van 's Konings troepen. 1624.

fol. 90vo—95vo. 24 Juni 1624. Verhaal van eene overwinning door de Portugeezen op de Hollanders bij Macao behaald.

S. H. 26. *Livro das cidades e fortalezas que a Coroa de Portugal tem nas partes de India* (Portugeesch; copie).

S. H. 28—34. *Historia general de las Indias por Gonzalo Fernandez de Oviedo* (niet gezien).

Eindelijk vestigde de heer Rodriguez Villa nog mijne aandacht op een handschrift, dat in geen der inventarissen vermeld staat en een paar jaar geleden toevallig door hem gevonden is. Dit handschrift, van 418 folos, is een register van brieven van D. Martin de Salinas, deels gericht aan den broer van Karel V, Ferdinand, wiens zaakgelastigde hij was, maar grootendeels aan zijn vriend Salamanca, thesaurier van Ferdinand. De brieven loopen over de jaren 1522—1539 en bevatten vrij wat over Karel en diens hof. De heer Rodriguez Villa publiceert die brieven in het *Boletin de la Real Academia de la Historia*, t. 42 sqq. onder den titel: *El Emperador Carlos V y su corte*, en is voornemens ze ook afzonderlijk uit te geven.

Biblioteca particular de Su Magestad el Rey

Gaarne zou ik te Madrid toegang verkregen hebben tot het huisarchief der familie Alva, doch van don Antonio Paz y Melia, met het beheer van boekerij en archief der familie belast, vernam ik dat de hertogin van Alva zelfs aan hare beste vrienden den toegang tot het archief weigerde, omdat zij zich zelf de uitgave der belangrijke

documenten wenschte voor te behouden. [1]) Maakte deze mededeeling de kans op succes voor pogingen om tot het archief toegelaten te worden reeds uiterst gering, ik moest er geheel van af zien, toen ik vernam dat de hertogin te Parijs ernstig ziek lag (zij is daar overleden). Dank zij de welwillende medewerking van Harer Majesteits buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Madrid, Z. E. Jhr. Mr. Testa, ben ik er wel in geslaagd toegang te verkrijgen tot de particuliere bibliotheek van Z. M. den Koning (*Biblioteca particular de Su Magestad el Rey*), welke volgens verkregen inlichtingen rijk zou zijn aan belangrijke historische handschriften. Inderdaad bezit deze biblotheek een aanzienlijk aantal handschriften van verschillenden aard, doch de inventarisatie is voorshands nog niet voldoende om den bezoeker het verkrijgen van een overzicht van het aanwezige mogelijk te maken, ondanks de vriendelijke voorkomendheid van den Directeur en diens adjunct, waarvoor ik ten zeerste erkentelijk blijf. Er is geen inventaris aanwezig, die ter beschikking van den bezoeker gesteld kan worden; wel bestaat er, ten gebruike van de bestuurders der bibliotheek, een reeds vrij oude kaart-inventaris, die echter wel wat summier is; hij noemt b.v. een stuk en verwijst naar het nummer van het handschrift doch zonder de bladzijde aan te geven, zoodat het geheele handschrift doorbladerd moet worden om het gezochte te vinden; trouwens, verschillende handschriften, die ik gezien heb, waren niet gefoliëerd. De adjunct-bibliothecaris, de heer de Pidal, was zoo vriendelijk dezen inventaris na te zien op talrijke woorden, die ik noemde, en stelde mij in staat ook zelf een aantal fiches na te gaan. Wat ik vond betreffende de geschiedenis van ons land, was zeer luttel; ik noem hier onder een paar handschriften, Karel V rakende, al hebben die voor ons land geen direct belang.

Sala 2 Estante N. Pluteo (plank) 6. *Copia de la correspondencia reservada que tuvo el Sr Emperador Carlos V con D. Diego Hurtado de Mendoza, su embajador en la Corte de Roma por los años 1547—1548 y 1549, siendo Sumo Pontifice Paulo III.* 1 vol. fol. (copie uit de 16e eeuw).

S. 2. Est. A. Plut. 1. *Varia sub Carolo V.* Dit zijn drie foliodeelen, niet gefoliëerd. Voor verreweg het grootste gedeelte hebben de hierin vervatte brieven en stukken (minuten, origineelen, copieën, vertalingen) betrekking op het Duitsche rijk, en zij zijn ook doorgaans in het Duitsch geschreven, meermalen is er eene vertaling in het Fransch bij. Zij handelen vooral over de kerkelijke aangelegenheden van het Duitsche rijk, daarenboven over de oorlogen met Frankrijk. Echter bepalen zij zich niet tot den tijd van Karel V maar strekken zich ook uit over 1556—1559; uit die jaren zijn er vele nieuwstijdingen in het Fransch over den oorlog (Deel I.) De stukken zijn niet chronologisch gebonden, maar loopen in bonte wanorde dooreen.

---

[1]) Men weet trouwens, dat de hertogin documenten uit het archief in 't licht heeft gegeven; ik herinner o. a. aan: *„Documentos escogidos del Archivo de la Casa de Alba*, (Madrid 1901).

S. 2. Est. B.C. Plut. 7. *Cartas de varias personas dirigidas al* Granvela. Op het door mij opgegeven woord Granvelle toonde de heer de Pidal mij een fiche met bovengenoemden titel, dat nog buitendien vermeldde, dat die brieven in verschillende talen geschreven zijn en wel:

Cartas originales en italiano 1540—65. 11 tom.
. . . . . en castellano 1541—61. 15 tom.
. . . . . en frances 1532—56. 6 tom.
. . . . . en latin 1537—63. 2 tom.
. . . . . en aleman de varios años. 1 tom.

De heer de Pidal deelde mij tevens mee, dat er nog veel meer van zulke deelen aanwezig waren, die echter in 't geheel niet waren beschreven in den inventaris. Op mijn verzoek om die te mogen zien kwamen steunende bedienden aandragen met niet minder dan 45 deelen, alle gebonden, op den rug het opschrift: *Obispo de Arras,* en alle ongefoliëerd, evenals trouwens de enkele deelen van de geïnventariseerde collectie die ik gezien heb. Om althans een denkbeeld, hoe oppervlakkig dan ook, van den inhoud dier deelen te krijgen, heb ik ze vluchtig doorgezien en ben daarbij tot de ervaring gekomen, dat het niet alleen zijn brieven aan den bisschop van Arras maar dat er ook talrijke minuten van Granvelle zelf bij zijn. Zijne correspondenten zijn tal van verschillende personen uit Spanje, Italië, Duitschland, Frankrijk; veel is er bij over allerlei persoonlijke belangen, maar ook de staatkundige gebeurtenissen komen er in ter sprake. In hoeverre na de publicaties van de *Papiers d'Etat du Cardinal de Granvelle* door Weiss en de *Correspondance du Cardinal de Granvelle* door Poullet en Piot deze collectie van beteekenis mag zijn, kan slechts een nauwkeurig onderzoek der tachtig deelen leeren, waaraan ik natuurlijk niet kon denken. Zelfs beletten mij de invallende kerkelijke feestdagen van de Paaschweek na te gaan, of de aanwijzing omtrent de 35 deelen op het fiche juist is, of daartusschen wellicht ook brieven van Granvelle aanwezig zijn en of het misschien ook gedeeltelijk brieven aan Granvelle den vader zijn. Op verzoek der heeren van de bibliotheek, die gaarne van mijne bevindingen wilden profiteeren, heb ik de 45 niet-beschreven deelen een voorloopig nummer gegeven, naar gelang zij mij in handen kwamen. Eene onderscheiding der deelen naar de taal, waarin de documenten geschreven zijn, is zeker wel wat zonderling, maar ik zag toch geen kans in den korten tijd, dien ik beschikbaar had, eene andere aanwijzing te geven. Ik onderscheid verder: 1° *Brieven aan Granvelle;* 2° *Brieven aan en van Granvelle;* 3° *Brieven van Granvelle*, en geef die in chronologische volgorde. De brieven *van* Granvelle zijn minuten, die *aan* hem origineelen, voor zoo ver ik heb gezien. Het nummer is dus het voorloopig door mij gegeven nummer; de algemeene signatuur is: S. 2 Est. G. H. Plut. 7.

A. Brieven *aan* Granvelle.

t. XVIII Jaren: 1537—56. Latijn en Duitsch. (De Duitsche uit 1555).

t. XXIV Jaren: 1537—60. Latijn.
t. XXXIV „ 1540—52. Latijn.
t. VIII „ 1540—61. Italiaansch. (De meeste brieven zijn van 1540—1550).
t. XIX „ 1542—52. Italiaansch en Fransch.
t. XXVI „ 1542—56. Italiaansch.
t. XIII „ 1542—62. Latijn en Fransch. (Die in 't Fransch zijn grootendeels van familieleden).
t. XLIII „ 1543—51, en enkele uit 1560 en uit 1573. Duitsch.
t. XLI „ 1543—58, althans grootendeels. Italiaansch. Echter ook stukken uit latere jaren, zelfs uit 1787, die in deze collectie niet tehuis behooren).
t. III „ Jan.—Aug. 1547. Spaansch; enkele in 't Italiaansch.
t. XXVII „ 1548—62. Fransch. Niet alle brieven aan Granvelle.
t. IX. „ 1549—1610. Spaansch en Italiaansch. (Gedeeltelijk natuurlijk aan anderen. Achteraan een aantal ongedateerden.)
t. XXXVI „ Dec. 1549—Aug. 1550. Juni—Dec. 1552. Spaansch. (De maanden door elkaar).
t. XXXIX „ 1549—58. Spaansch.
t. XXX „ Juni—Juli 1550, enkele uit 1551 en 1555; dan Juli—Dec. 1556. Spaansch.
t. XLIV „ Sept.—Dec. 1550. Mei—Aug. 1551. Spaansch.
t. XVI „ Jan.—April 1551. Spaansch.
t. XV „ Eerste helft 1551, door elkaar. Spaansch.
t. XXI „ Jan.—Sept. 1551, Spaansch.
t. VII „ Sept.—Oct. 1551. Spaansch.
t. XXIII „ Jan.—Juni 1552. Spaansch en Italiaansch.
t. XXIX „ April—Juli 1552. Spaansch.
t. XXVIII „ Aug.—Dec. 1552. Spaansch.
t. XLII „ Mei—Juni. 1553. Spaansch. (Het eerste gedeelte van dit deel bevat allerlei berichten in 't Spaansch uit 1611, 1615, 1620 door elkaar).
t. XI „ Juli—Oct. 1553, door elkaar. Spaansch.
t. XXXVIII „ Jan.-Maart 1554. Spaansch.
t. X „ Jan.—Juni 1555. Duitsch.
t. XIV „ Jan.-April 1556. Spaansch en Italiaansch.
t. I „ Oct.—Dec. 1557. Spaansch en Italiaansch.
t. XXXIII „ Jan.—Mei 1559; verder een enkele uit Sept. 1559 en dan een aantal uit de jaren 1546—1558. Spaansch en Italiaansch.
t. XXII „ Juni—Juli 1560. Spaansch en Italiaansch.

t. XXXV Jaren: Nov.—Dec 1560. Spaansch en Italiaansch. (Hierin o. a. eenige brieven van Alva).
t. XX „ April—Aug. 1561. Spaansch en Italiaansch.

B. Brieven *aan* en *van* Granvelle.

t. IV Jaren: 1542—60, maar vooral uit 1552 en 1553. Bijna alle Italiaansch.
t. II „ 1544—63. Fransch, Italiaansch, Duitsch. (Op 't einde een brief van den koning v. Spanje aan den graaf van Gondomar, ambassadeur in Engeland, 17 Nov. 1620).
t. XVII „ Jan.—Juni 1551. Spaansch.
t. XXXI „ 1559 en 1561. Spaansch. De correspondenten zijn: Ayala en Pedro Castillo.
t. XL „ Enkele uit 1559, dan Jan.—Juli 1561. Spaansch. De voornaamste correspondenten zijn: Ayala en Pedro Castillo.

C. Brieven *van* Granvelle.

t. XLV Jaren: 1556 en enkele uit 1557. Spaansch en Italiaansch.
t. XXXII „ Enkele uit het laatst van 1557, dan Jan.—Juni 1558. Spaansch.
t. V „ Juli—Dec. 1558. Spaansch en Italiaansch.
t. XII. „ Jan.—April 1559. Spaansch en Italiaansch.
t. XXV „ 1559, in 't bizonder Mei—Sept. Spaansch en Italiaansch.
t. XXXVII „ Jan.—Mei 1560. Spaansch en Italiaansch.
t. VI „ Juni—Sept. 1560. Spaansch en Italiaansch.

Ten slotte noem ik nog:

Z. 46. Een handschrift in folio van 70 blz., een zonderling mengsel van teekeningen van enkele versterkingen en vestingen, teekeningen om de verhoudingen der deelen van het menschelijk lichaam te illustreeren, aanduiding der verhoudingen van verschillende maten, afgewisseld met een vertoog over de deugd, en met eene korte beschrijving van den optocht van Parma's leger in 1591. Het begint fol. 1vo—3vo met een *Discours en brief sur l' arrivée du Conte Mauris en Flandre* (de tocht van Maurits in 1600). Op fol. 40 een teekening van de vesting Maastricht in 1578—79. De auteur is Pierre Le Poivre, architect, die volgens zijne mededeelingen aan den bouw van verschillende kasteelen in de Nederlanden meegewerkt en ook de belegering van Maastricht door Parma meegemaakt had. Het werk schijnt te zijn samengesteld in 1613 en 1614.

Zonder signatuur. *Compendio Historical de la Jornada del Brasil y sucesos della.* Etc. Ook reeds genoemd onder de Biblioteca Nacional, H. 58. (p. 79). Het is de beschrijving der verovering van San Salvador door de Nederlanders en de herovering door de Spanjaarden in 1625, afgedrukt in de *Col. de Doc. Inéd. p. la H. d. Esp.*, t. LV. Dit klein-folio handschrift, 92 dubbele folio's, schijnt het origineel te zijn, de opdracht „al Capitan Don Fernando de Porres y Toledo, comendador de ballesteros, en la orden de Calatraba, Sargento Mayor de Madrid" is door den schrijver, Don Juan de Valencia y Guzman onderteekend.

Het spreekt van zelf, dat ik er niet voor kan instaan, dat de Bibliotheek niet nog belangrijke, door mij niet geziene handschriften bevat, daar ik, zooals ik heb meegedeeld, geen inventaris tot mijne beschikking heb gehad.

ESCORIAL

Biblioteca del Real Monasterio de San Lorenzo

Om toegang tot de afdeeling handschriften van deze bibliotheek te verkrijgen, is een verlof vereischt van de Intendencia General de la Real Casa y Patrimonio te Madrid, dat mij, dank zij de welwillende hulp van Z. E. Jhr. Mr. Testa, zonder eenig bezwaar verleend werd. De bibliotheek staat onder het bestuur der P. P. Augustijnen, wier Prior mij met veel heuschheid ontving.

Gachard was mij ook hier voorgegaan, en sedert zijn bezoek is wel verandering gekomen in de inventarissen, doch het aantal handschriften, althans dezulke die voor de geschiedenis der Nederlanden van belang zijn, heeft geen vermeerdering ondergaan. Te mijner beschikking werden gesteld een *Indice alfabetico de los Manuscritos Latinos y vulgares de la Real Biblioteca* en bovendien een *gedetailleerde inventaris der historische handschriften* op 186 halve foliobladzijden, aan weerszijde beschreven, alphabetisch geordend. Aan hetgeen door Gachard in zijn: *Les Bibliothèques de Madrid et de l'Escurial* is meegedeeld, heb ik weinig of niets toe te voegen; de signaturen der handschriften zijn echter deels veranderd, daarom vermeld ik nogmaals de meeste met de nieuwe signatuur, hier en daar er iets bijvoegende.

O—II—20. (Gachard n°. 1). Fransche vertaling van Beka, eindigend met 1393. Het slot luidt: Et la discorde estant entre la père et le filz fut remisse es villes et princes de Hollande à faire par eux comme mieux leur sembleroit estre expédient. Et le mesme an levesque florent morut.

I—I—6. (Gachard n°. 2). Spaansche vertaling van de *Mémoires de Philippe de Commines*, door zekeren Philiberto aan Philips IV opgedragen, Palermo, 6 Jan. 1622.

L—II—1. (Gachard n°. 3). Talrijke verdragen (enkele brieven), door Bourgondische en Oostenrijksche vorsten gesloten tusschen 1446—1548. Gachard geeft een volledige lijst.

X—II—11. (Gachard n°. 4). fol. 1—82vo. Over oorsprong en opvolging der vorsten van het Oostenrijksche huis (van Noach tot don Carlos, den zoon van Philips II). fol. 83—184. Kroniek van Philips den Schoone. Beide werken zijn van Lorenzo de Padilla, geschreven omstreeks 1555. De kroniek is gedrukt in de *Col. de Doc. Inéd. p. l. H. d. Esp.*, t. VIII, p. 6—267, echter met weglating van vijf hoofdstukjes. (Zie Gachard t. a. p.).

L—I—1. } (Gachard n°. 6 en 7). Beide handschriften bevatten de
V—II—2 } kroniek van Karel V door Pedro Mexia.

V—II—12. }
b—IIII—32 } (Gachard n°. 8, 9 en 10). Deze handschriften hebben
g—IIII—5 } betrekking op Karel's tocht tegen Tunis in 1535.

96—IV—36. (Gachard n°. 14). Verhaal in 't Latijn van Jacobus Veroulx over den inval der Kleefschen onder Maarten

van Rossem in Brabant en over de belegering van Leuven in 1542.

V—II—4. Hierin verschillende uittreksels uit brieven van de jaren tusschen 1542—1558, veelal op Duitschland en Spanje betrekking hebbende. fol. 57 copie van een brief (van wien blijkt niet), waarin verslag gedaan wordt van Karel's afstand.

V—II—3. (Gachard nº. 13). Eenige *relaciones* over de krijgsbedrijven van 1554, en fol. 398 sqq. verschillende berichten over den slag bij St. Quentin.

L.—1—22. (Gachard nº. 19). Verhaal in 't Fransch van de gebeurtenissen in de Nederlanden van 1560—1570, dat dient ter verbinding van een groot aantal desbetreffende documenten. Gachard t. a. p. vermeldt al die stukken.

M. 1—17—18. (Gachard nº. 20). Geschiedenis in 't Italiaansch van den opstand der Nederlanden tot de verzoening der Waalsche gewesten met den Koning. M.—1—17 (52 fol.) begint: „Havendo io trascorsa buona parte de gli anni miei giovenili et robusti dietro al militare escercitio". . . . ; M.—1—18. (58 fol.) eindigt: . . . et quegli anchora che in oltre adiverrano." (Nog zij vermeld, dat M.—1—19, ook een handschrift in 't Italiaansch, 139 fol., bevat: *Commentarii delle cose di Francia*, divisi in quattro libri. Nel primero contiene del cominciamento della lega etc. Nel 2º. contengono le cose accadute della morte del duca etc. . . Nel 3º. contiene della convocatione delli stati etc. . . Nel 4º. si contengono li progressi del Re d. Navarre etc.).

M.—1—6—7. (Gachard nº. 21). Spaansche vertaling van het tweede en derde deel van Renon de France's *Histoire des causes de la réunion* etc.

K—1—7. fol. 166—182. *Martirio y penosa muerte que los herejes de Flandes dieron á Balthasar Geraldo Bisontino por haber muerto á Guillermo Nassau el año 1582* (sic). (fol. 166—182).

L—1—20. (Gachard nº. 23). Hierin o.a. *Brief discours sur la prohibition et défence des marchandises que par licentes l'on transporte vers Hollande des provinces de l'obéissance de leurs Altèzes.* 20 Mei 1603. Aan den kant is geschreven: Pensionnaire Martini (fol. 18—23vº).

L—1—21. (Gachard nº. 24). Dit is eene verzameling van grootere en kleinere stukken, van soortgelijken aard als het bovengenoemde, en alle aanprijzende verschillende middelen om de rebellen te ruïneeren.

Het eerste, fol. 4—33vº is in 't Spaansch vertaald; de ontwerper van het plan is Jan Engelsen Rooswijck, geboren te Haarlem, vroeger schout van Grootebroek; om den Koning te kunnen dienen, heeft hij zijn ambt neergelegd en meer dan vijf jaar gewerkt ten einde den waren weg tot vernietiging der rebellen te vinden. De rebellen moeten van hun handel en scheepvaart worden beroofd; daartoe is noodig dat de troepen zich meester maken van Noord-Holland; van dit gebied heeft Rooswijck in 't geheim een kaart laten maken door zijn zoon. De Koning moet beginnen met de afkondiging van een algemeen pardon. De troepen

moeten dan, ter afleiding der aandacht, schijnbewegingen maken tegen Rijnberk, en onderwijl moeten te Huisduinen 3000 man ontscheept worden, die bij het Nieuwediep en bij Den Helder forten moeten opwerpen; een deel van het volk moet in allerijl naar den Zijpedijk trekken en daar ook drie sterkten gereed maken. Dan moet Kolhorn genomen en versterkt worden, vervolgens Petten. (Het oorspronkelijk Nederlandsch stuk is aan de Aartshertogen overgegeven te Brussel, 30 Dec. 1608. Zie onder Brussel, Koninkl. Bibliotheek, 12962/70).

fol. 42—43. *Avis donné par C. C.* Jaarlijks de dijken doorsteken. En aldus volgen nog verschillende plannen: fol. 44—57vo, volgens bijschrift van J. van Hachte (Fransch). fol. 59—62 (Nederlandsch); een doorgeschrapte kantteekening vermeldt: Deur Jan Hendriksz. Spruyt, ingenieur timmerman van den Marquis Spinola voer Oestende geweest. fol. 63—70, Discours aengaende de stadt ende haven van Oestende. Deur Jan Hendriksz Spruyt. fol. 71—72 (Spaansch) van een ongenoemde. fol. 73—84 (Spaansch) van P. Opmeer, du conseil de l'Admiralité. fol. 90—91vo (Spaansch) van J. H. Spruyt. fol. 93—96vo (Fransch), van Simon Jacobs, marinier d'Hollande. Al die plannen komen hierin overeen, dat zij de bronnen van inkomsten der rebellen willen verstoppen. Tot fol. 102vo volgen dan nog eenige beraadslagingen over versterking van Oostende en uitrustingen ter zee. Dan nog talrijke onbeschreven bladzijden.

I—II—3. fol. 206. De artikels van de overgave van Breda (5 Juni 1625). fol. 198. Een bericht over de krijgsgebeurtenissen van 1631. fol. 203. Nieuwstijdingen uit Brussel, 1634.

SIMANCAS

Simancas, vroeger eene grensplaats van het koninkrijk Leon, heet in de krijgsgeschiedenis van het middeleeuwsch Spanje een rol van beteekenis te hebben gespeeld. Sinds de 16e eeuw echter ontleent het plaatsje zijne vermaardheid aan het kasteel, dat in 1480 door de toenmalige bezitters, de almiranten van Castilië, aan Isabella en Ferdinand was afgestaan en sedert een tijd lang als gevangenis dienst deed; het behoeft geene herinnering dat o.a. Montigny, rampzaliger gedachtenis, er ter dood gebracht is. Op dat tijdstip had het evenwel reeds gedeeltelijk eene nieuwe bestemming gekregen, waarvoor het spoedig uitsluitend werd gebruikt en waaraan het zijne groote bekendheid te danken heeft. Van 1540 af had men op last van Karel V een aanvang gemaakt om de staatspapieren, onder verschillende personen berustende en in gevaar van verstrooid te geraken, hier in deze veilige bewaarplaats onder te brengen, op geen al te grooten afstand van Valladolid, waar de regeering veelvuldig verblijf hield en waar ook Philips II geboren is. Deze heeft het plan van zijn vader met ijver uitgevoerd en aan de bewaring der regeeringsstukken van allerlei aard groote zorg gewijd. Blijkbaar is onder zijne opvolgers die zorg vrij wat minder geworden; niettemin bleef het kasteel van Simancas het groote staatsarchief en groeide, ondanks eenige verliezen, de verzameling van documenten gestadig aan zoowel onder de Bourbonsche als onder de Habsburgsche vorsten, totdat in het midden der 19e eeuw een archief te Alcalá de Henares werd gesticht, en wat later het Archivo historico Nacional te Madrid.

De verliezen, waarvan ik zooeven gewaagde, zijn deels het gevolg geweest van de oprichting van het Archivo de Indias te Sevilla, waaraan Simancas eene aanzienlijke hoeveelheid documenten betreffende de Indiën heeft moeten afstaan, deels van het Napoleontisch tijdvak. Op bevel van Napoleon zijn tal van liassen uit Simancas naar Parijs overgebracht, en wel zijn na diens val deze voor het grootste gedeelte teruggegeven, maar Frankrijk heeft van dien roof 283 liassen teruggehouden, diplomatieke correspondentie bevattende en tractaten, gesloten tusschen Spanje en Frankrijk.

Het kasteel van Simancas bewaart in zijne ruim 50 kamers en zalen een verbazenden rijkdom van historische documenten, waarvan wel een groot gedeelte meer uitsluitend belang heeft voor de geschiedenis van Spanje maar die natuurlijk toch zeer veel behelzen over de geschiedenis van andere landen. Dank zij vooral Gachard zijn de moeilijkheden, die het wetenschappelijk onderzoek hier vroeger in

den weg werden gelegd, sinds 1844 meer en meer opgeheven, zoodat het thans even vrij is als elders. Reeds hebben dan ook vele geschiedvorschers uit deze rijkdommen geput, doch hun aantal zou misschien nog vrij wat grooter zijn geweest, indien het archief niet zoo ongunstig gelegen ware. Immers ligt het, zooals bekend is, op ongeveer 11 K.M. afstand van Valladolid aan den weg naar Salamanca. De herberg van het plaatsje is niet geschikt voor een verblijf, ook al stelt men geene hooge eischen; en wanneer men het ongerief van dit logies niet durft of kan trotseeren, blijft er niets anders over dan zijn intrek te nemen te Valladolid en dagelijks per rijtuig den weg, die een uur rijdens lang is, af te leggen; en natuurlijk heeft ook dit zijne bezwaren.

Meer echter dan door deze omstandigheid wordt het bereiken van een doel als het mijne — in korten tijd een overzicht te verkrijgen van hetgeen het archief belangrijks voor de geschiedenis van Nederland bevat — bemoeilijkt door een ander bezwaar: den toestand der inventarissen. En ofschoon de Directeur don Julian Paz mij met de grootste heuschheid ontving en ik ook de voorkomendheid der andere ambtenaren met dankbaarheid gedenk, kon hunne dienstvaardigheid dit bezwaar noch opheffen noch verminderen, daar zij mij geene andere aanwijzingen vermochten te geven dan de inventarissen zelve.

De meer dan 79.000 liassen, die het kasteel van Simancas bergt, zijn onder negen groote groepen te brengen, of onder tien, indien men met den vroegeren archivaris Francisco Diaz Sanchez [1]) de marinezaken der 18e eeuw tot eene afzonderlijke afdeeling wil maken. Het zijn: *Casa Real, Cámara de Castilla, Consejo Real de Castilla, Estado, Gracia y Justicia, Guerra y Marina, Hacienda* (financiën), *Inquisición, Secretarías provinciales.*

Voor deze verschillende afdeelingen, doorgaans ook voor onderafdeelingen, bestaan inventarissen, die echter in den regel zeer summier zijn, daar zij meestal slechts de nummers der liassen vermelden met de jaren waarover deze loopen, zonder eenige aanwijzing te geven aangaande den inhoud; van vier afdeelingen, *Estado, Guerra y Marina, Hacienda* en *Secretarías provinciales* heb ik zelf inventarissen gezien en het bovengezegde kunnen constateeren; van een geleerde, die in de afdeelingen *Gracia y Justicia* en *Inquisición* werkte, vernam ik dat het daar niet anders was gesteld, en de Directeur deelde mij mede, dat de inventarissen der overige afdeelingen niet uitvoeriger waren.

Alleen de inventarissen der groepen *Estado* en *Secretarías provinciales* geven documenten aan, die op de Nederlanden (hetzij op Flandes, hetzij op Flandes y Holanda, hetzij op Holanda) betrekking hebben; hierop was ik natuurlijk aangewezen. Niettemin heb ik mij even bezighouden, zij het dan ook zonder resultaten, met de afdeeling *Guerra y Marina*; over mijne bevindingen dienaangaande eerst een enkel woord.

---

[1]) In diens: *Guia de la villa y Archivo de Simancas.* Madrid 1885.

Voor deze groep bestaan drie inventarissen: 1e de inventaris der *Secretaría de Guerra y Marina antigua*, 2e die der *Secretaría de Guerra moderna*, 3e die der *Secretaría de Marina moderna*. De inventaris der *Secretaría de Guerra y Marina antigua* onderscheidt vier afdeelingen, getiteld: *Mar y Tierra* (1324 liassen over de jaren 1386—1639), *Parte de Tierra* (1812 liassen over de jaren 1628—1706), *Parte de Mar* (779 liassen over de jaren 1600—1699); de vierde eindelijk draagt haar naam niet naar een zakelijk maar naar een vormelijk kenmerk en heet *Libros*, omdat de stukken die zij bevat niet in liassen maar in banden (436) vereenigd zijn; de documenten betreffen zoowel *guerra* als *marina*. Voor elk dier afdeelingen geeft de inventaris niets anders als de nummers der liassen en het jaar waarop deze betrekking hebben. Dat dwingt tot een wanhopig zoeken. Veronderstel dat men nasporingen wil doen over den slag bij Gibraltar, dan wijst alleen de eerste afdeeling, *Mar y Tierra*, op het jaar 1607 reeds 18 liassen aan; men wil inlichtingen zoeken over den slag bij Duins, en diezelfde afdeeling vertroost u met 45 liassen op het jaar 1639. Ik heb eenige dier liassen vluchtig doorgezien, zij bevatten allerlei: benoemingen bij leger en vloot, instructies, bevelen, consulten enz.; ik heb het er spoedig bij gelaten.

De inventarissen der *Secretaría de Guerra moderna* (7.930 liassen) en der *Secretaría de Marina moderna* (824 liassen) geven vrij wat meerdere aanwijzing, daar hier de liassen naar haren inhoud onder verschillende talrijke hoofden zijn gebracht. De documenten loopen in hoofdzaak over de 18e en het eerste kwart der 19e eeuw, zij zijn er echter ook van vroegere jaren. Onder de *Secretaría de Guerra* behooren ook de militaire aangelegenheden der overzeesche gewesten; misschien dat bij nauwkeurig nagaan der liassen hierin enkele gegevens voor onze koloniale geschiedenis gevonden zouden kunnen worden, doch de inventaris geeft dienaangaande geen licht. Onder de hoofden der *Secretaría de Marina* (zooals Officiales de Marina, Capitanes de Puerto, Ingenieros de Marina enz. enz.) trof ik er één aan, waarvan ik meende mij iets te kunnen beloven; het heet: *Negociado de Navegacion de particulares* (32 liassen over de jaren 1718—1783). Ik heb hiervan gezien een reusachtige lias, no. 493, over de jaren 1718—1735. Zij bleek te bevatten berichten over aankomst van Spaansche zoowel als van vreemde schepen in havens van Spanje; natuurlijk zou men hieraan gegevens kunnen ontleenen voor de vaart van Nederlandsche schepen op Spanje in de 18e eeuw, maar ik vermoed dat de resultaten van een onderzoek der 32 liassen, welke dit hoofd vermeldt, volstrekt in geen verhouding zouden staan tot de vereischte moeite.

Ik kom tot de afdeeling *Estado*.

Er bestaan voor deze afdeeling twee inventarissen, onderscheiden als *antiguo*, voor de documenten ouder dan de 18e eeuw, en *moderno* voor de papieren van de 18e eeuw.

De *inventario antiguo* is vervaardigd door Tomas Gonzalez, die na den Napoleontischen tijd belast werd met het herstellen der orde in de papieren, welke door de Fransche bezetting van het kasteel deerlijk mishandeld waren. De arbeid, door Tomas Gonzalez vol-

bracht, was slechts als een voorloopige, voorbereidende arbeid bedoeld. Toen hij zijn werk begon, waren de *Papeles de Estado* der 18e eeuw nog niet te Simancas; hij heeft nu de aanwezige documenten, die dus liepen tot het eind der 17e eeuw, gesplitst in vier serieën; naar het schijnt berust die splitsing louter en alleen op de verschillende tijden waarin die papieren ten archieve gekomen zijn, en heeft hij reeds bestaande indeelingen gevolgd. Daar hij een andere groep papieren, die van het *Patronato real*, in denzelfden inventaris heeft opgenomen als eerste serie, zijn de eigenlijke *Papeles de Estado* gescheiden als 2e, 3e, 4e en 5e serie, echter met doorloopende nummering. In die serieën bestaat eene onderverdeeling naar de landen, waarop de documenten betrekking hebben; onder de hoofden der verschillende landen is dan doorgaans nog weer eene scheiding gemaakt tusschen stukken over staatsaangelegenheden en stukken, belangen van particulieren betreffende (*negocios de partes*). Bij de onderscheiden landen worden de nummers der liassen vermeld met de jaren waarover deze loopen.

De bedoeling van don Tomas was dat op deze voorloopige inventarisatie zou volgen eene uitvoerige inventarisatie voor elk der landen afzonderlijk. Hijzelf heeft met dien arbeid ook een aanvang gemaakt, doch hij heeft dien slechts verricht, en ook nog niet zeer uitvoerig, voor Castilië, Portugal, Rome en Engeland; voor de rest, dus ook voor de Nederlanden, moet de onderzoeker zich behelpen met den voorbereidenden, summieren inventaris, want wat don Tomas heeft laten steken, is sedert door geen ander opgevat en voortgezet. Dientengevolge zijn er voor de afdeeling *Estado* nog dezelfde inventarissen als die Gachard er in 1843 aantrof en waarover hij uitvoerige mededeelingen heeft gedaan in de *Notice historique et déscriptive des Archives royales de Simancas*, gedrukt in t. I der *Correspondance de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas.* Hoewel ik dus over deze zaak geen nieuws vertellen kan en voor bizonderheden naar Gachard verwijs, meen ik toch hier een denkbeeld te moeten geven van de inventarisatie der papieren, de Nederlanden betreffende.

Van de vier serieën der *Papeles de Estado* heeft serie III uitsluitend op de Italiaansche landen betrekking, zoodat deze buiten beschouwing blijft; serie II (de eerste dus der eigenlijke *Papeles de Estado*) is getiteld: *Secretaría de Estado. Correspondencia;* [1]) serie IV *Secretaría de Estado del Norte y de España;* [2]) serie V *Secretaría de Estado de Italia, del Norte y de España.* [3])

Papeles de Estado.

Série 2a.

FLANDES.

Correspondencia de Flandes.

Un legajo 496	(215)	Años 1506—1539, 1540
497	(216)	1540
498		1540

[1]) 1854 liassen, over de jaren 1285—1624.
[2]) 971 liassen; 1579—1678.
[3]) 1199 liassen; in hoofdzaak 1678—1699.

499 }	(217)	1541—1543
500 }		1544
501 }		1545
502 }	(218)	1545—1548
503 }		1549
504 }		1550—1552
505 }	(219)	1553
506 }		1553

enz.

De nummers, tusschen haakjes geplaatst zijn nieuw; men is bezig de oude liassen, doorgaans bij een drietal, samen te voegen tot grootere liassen, waaraan een nieuw nummer gegeven wordt; echter blijven daarbij de oude liassen gescheiden onder hun oude nummer, waarmee ze reeds menigmaal zijn geciteerd. Deze rij liassen loopt in den inventaris op de bovengemelde wijze door tot n°. 634 (271); er volgen dan andere landen, op dezelfde manier behandeld, totdat de onderafdeeling begint, welker stukken betrekking hebben op aangelegenheden van bizondere personen. *(Negocios de partes)*. Hieronder vindt men, aanvangend met lias 1743 (686), *Negocios de Partes de Flandes*, grootendeels bestaande uit minuten van consulten, beschikkingen, brieven memories betreffende de genoemde belangen; de liassen 1743—1854 (686—730) loopen over de jaren 1600—1624, en ook omtrent den inhoud dezer liassen vermeldt de inventaris niets.

Série 4ª.

Secretaría de Estado del Norte y de España.

FLANDES Y HOLANDA.

a. *Consultas originales de oficio.*

De nummers der liassen zijn 2023—2137 (793—842); de jaren 1600—1678; hierbij dient opgemerkt, dat de n°s 2023—2026 de jaren 1600—1612 omvatten; met n° 2027 over 1613 worden de stukken talrijker, voortaan eischt ieder jaar één lias.

b. *Minutas de Consultas de oficio.*

De nummers der liassen zijn 2138—2215 (843—875); de jaren 1607—1678; echter bevat n° 2138 de jaren 1607, 1608, 1609, 1620, 1621; van 1622 af loopen de jaren geregeld door.

c. *Minutas de Despachos para Flandes.*

De nummers der liassen zijn 2216—2287 (875—900); de jaren 1579—1678.

d. *Cartas de Flandes.*

De nummers der liassen zijn 2288—2322 (900—915); de jaren 1598

—1602, 1606—1629; n° 2288 bevat de jaren 1598—1602, n° 2289 de jaren 1606, 1607; eerst met het jaar 1608 worden de brieven talrijk.

Nadat de liassen betreffende andere landen naar dezelfde verdeeling zijn opgesomd, begint met n° 2842 (1019) een hoofd, getiteld:

Negocios extraordinarios de la parte del Norte.

Deze groep wordt gevormd door bundels papieren, die op eene bepaalde zaak betrekking hebben; het onderwerp wordt in den inventaris met enkele woorden aangegeven.

De nummers der liassen zijn: 2842—2993, de jaren 1511—1667; hieronder komen ook liassen betreffende de Nederlanden voor.

Série 5ª.

Secretaría de Estado de Italia, del Norte y de España.

HOLANDA.

a. *Consultas, Decretos, Notas Ministeriales y otros papeles de la negociacion de Holanda.*

De nummers der liassen zijn 3980—3996 (1553—1559 [1]); de jaren 1639—1699, doch n° 3980 omvat de jaren 1639—1678, zoodat de verzameling eigenlijk loopt over de jaren 1679—1699.

b. *Negocios notables.*

Hierbij worden met enkele woorden de onderwerpen, waarop de liassen betrekking hebben, aangegeven. De nummers der liassen zijn 3997—4006 (1560—1561); de jaren 1676—1692; er hebben toe behoord de nummers 4007—4009 doch deze ontbreken.

c. *Minutas de despachos para Holanda.*

De nummers der liassen zijn 4010—4019 (1561—1564); de jaren 1661—1699.

De andere landen komen met dezelfde verdeeling voor, hieronder ook Flandes, waarvan de liassen en de jaren voor de

Consultas, Decretos enz.	zijn 3860—3894	(1477—1502). 1632—1699.
Negocios notables	3895—3906	(1503—1510). 1679—1699.
Minutas de despachos	3907—3917	(1511—1515). 1632—1678.

(Wat hier en bij de *Consultas, Decretos* enz. over de jaren 1632—1678 aanwezig is, is van zeer weinig beteekenis.

---

[1]) Bij de samenvoeging van oude liassen tot een grooter nummer gaat men soms vreemd te werk. Zoo bevat het nieuwe nummer 1553 de oude nummers 3978—3981; van deze hebben 3978 en 3979 betrekking op Engeland, de beide andere op onze Republiek.

Eindelijk is er nog een hoofd met den zonderlingen titel: Indiferente de España y Norte, ook op dezelfde wijze gesplitst:

Consultas, decretos enz.	nos 4126—4149 (1617—1630). 1609—1699. (Over de jaren 1609—1659 zeer weinig).
Negocios notables	nos 4150—4186 (1631—1639). 1652—1700.
Minutas de despachos	nos 4187—4190 (1640—1642). 1678—1699.

De *inventario moderno* is vervaardigd door don Tomas' broeder, Manuel Gonzalez. In 1826 werden naar Simancas gezonden een groot aantal documenten der Secretaria de Estado van de 18e eeuw. Het zijn de correspondenties der Spaansche gezanten aan de vreemde hoven en op de groote Europeesche congressen, en een aantal stukken, door de vreemde gezanten te Madrid bij de Spaansche regeering ingediend. Zij zijn in 't ruwe geïnventariseerd en vormen 3832 liassen. Doorgaans wordt de naam der gezanten van wie de correspondentie afkomstig is vermeld, evenals de jaren waarover zij loopt. Het aantal liassen betreffende onze Republiek bedraagt 219 en gaat over de jaren 1712—1795.

Na de kennismaking met deze liassen rees voor mij de vraag wat ik zou aanvangen. Al dadelijk was een tijdvak, en wel het belangwekkendste, voor mij uitgesloten: het materiaal over de jaren 1558—1598 is door Gachard maanden en maanden lang onderzocht, en weliswaar is slechts een gedeelte der vruchten van dien arbeid gepubliceerd, doch de copieën, te Simancas voor Gachard gemaakt, liggen te Brussel in het Rijksarchief en zijn gemakkelijk te raadplegen. Natuurlijk zou het mijnerzijds dwaasheid zijn geweest in dagen eene nalezing te gaan houden op een veld, waarop Gachard maanden gewerkt heeft.

De 18e eeuw, die voor de betrekkingen der Republiek met Spanje minder belangrijk geweest is dan de 16e en 17e, meende ik voorshands ook op den achtergrond te kunnen laten, en zoo bleef er te kiezen tusschen de jaren vóór 1558 of een aantal jaren uit de 17e eeuw, waarvoor dan de tweede helft of liever een gedeelte daarvan meer bizonder in aanmerking zou komen. Doch hierover had ik bij mijne kennisneming der inventarissen juist de berichten, die van het meeste belang voor ons zouden zijn, de brieven der Spaansche gezanten in Den Haag, gemist, terwijl ik wist, dat zeer veel van die correspondentie te Brussel te vinden is. Zoo kwam ik dan tot het besluit, dat ik het best zou doen met eenigszins nauwkeurig de liassen over de jaren vóór 1558 na te gaan; deze immers zijn door Gachard òf in 't geheel niet òf slechts vluchtig geraadpleegd, en volgens zijn rapport, gedrukt vóór t. I der *Corresp. de Philippe II*, zou hij hieraan in 't geheel slechts vier stukken ontleend hebben. Laat ik terstond bijvoegen, dat, achteraf beschouwd, die keuze niet gelukkig geweest is, althans voor zoover het om positieve resultaten te doen was. En zelfs moest ik na mijne tehuiskomst ontwaren, dat enkele uitvoerige stukken, die ik gedeeltelijk had gecopiëerd, toch reeds door Gachard waren gepubliceerd, wel niet in de *Corr.*

de Phil. II maar in zijn werk *Retraite et Mort de Charles V*; ten behoeve van dit werk zijn voor hem nasporingen gedaan te Simancas, zoodat ten slotte zoo al niet door hem dan toch voor hem werkelijk meer dan vier stukken aan de bedoelde liassen ontleend zijn. Te Simancas is op de stukken, waarvan copieën gemaakt zijn, veelal aangeteekend dat zij zijn gecopiëerd, met bijvoeging van den naam van hem ten wiens behoeve dit geschied is. Dit is een goede maatregel, doch ongelukkig is die niet nauwkeurig volgehouden, en nu kan hij licht misleidend worden in zooverre, dat hij den onderzoeker in den waan kan brengen dat een stuk, waarop zulk eene aanteekening ontbreekt, nog niet gecopiëerd is. De documenten, waarvan ik zooeven melding maakte, misten de aanteekening, en ook nog in een enkel ander geval heb ik ervaren, dat aan dien maatregel niet de hand is gehouden.

En thans mijne bevindingen. Ik heb dus onderzocht *Série 2ª, Correspondencia de Flandes*, liassen 496—518 (215—223), jaren 1506—1558.

nº. 496 (jaren 1506—1539, 1540). Zeer weinig uit de eerste jaren. In deze lias is zoo goed als niets over de Nederlanden; zij bevat verschillende brieven van Karel V aan zijne gemalin, waarin hij verslag geeft van den gang zijner zaken, meest het Duitsche rijk betreffende; er zijn brieven van talrijke andere correspondenten over de aangelegenheden van Italië, van Spanje, van Frankrijk, maar de zaken der Nederlanden komen er niet in ter sprake. De betiteling: *Correspondencia de Flandes* is in zooverre juist, dat de overgroote meerderheid der stukken uit de Nederlanden verzonden is, hoewel er ook onder zijn, die van elders, b.v. van Innsprück, gedagteekend zijn; doch gerekend naar de materie, die in de documenten behandeld wordt, is zij misleidend. De stukken liggen niet in chronologische volgorde; de jaren zoowel als de maanden der verschillende jaren loopen dooreen. Het zijn origineelen, minuten en copieën; vrij wat is gecijferd doch veelal is de ontcijfering er bij aanwezig. Zooals blijkt uit de aanteekeningen op den rug der stukken is uit deze lias heel wat gecopiëerd, vooral voor Bergenroth's uitgave der *Calendar of letters, despatches and statepapers, relating to the negotiations between England and Spain,* ook het een en ander voor de uitgevers der *Coleccion de documentos inéditos para la historia de España*, een enkel stuk voor Gachard enz.

Bij de volgende liassen heb ik dezelfde ervaringen opgedaan, die ik niet telkens zal herhalen; hier en daar heb ik iets kunnen aanteekenen, en hoewel dit van weinig beteekenis is, doe ik er hieronder toch maar mededeeling van.

nº. 498 (jaar 1540). Idiaquez aan Francisco de los Covos. *Brugge, 4 Juli 1540.* De Keizer is gezond; hij is naar Brugge gekomen om de vergadering der Staten van Vlaanderen ten einde te brengen; allen zijn ijverig voor zijn dienst. Hij is besloten om vervolgens Zeeland en Holland te gaan bezoeken en alle andere staten, daar elk van deze afzonderlijk hem moeten

dienen en het bedrag door het persoonlijk bezoek aanzienlijk stijgt. Maar de lasten zijn zeer zwaar.

Karel V aan den Kardinaal van Toledo. *Utrecht 18 Aug 1540.* Hij is ongesteld geweest en daardoor in Den Haag opgehouden, maar op Dinsdag, 10 Aug., is hij toch naar Leiden kunnen vertrekken; den volgenden dag is hij naar Haarlem gegaan, waar hij den Donderdag heeft doorgebracht, en Vrijdag naar Amsterdam; dit zijn steden van belang in Holland. Zaterdag is hij te Utrecht aangekomen en met alle blijken van liefde ontvangen. Omdat dit eene stad is van zoo groot gewicht voor al deze staten en vooral voor Holland, bovendien om het kasteel te zien dat hier gebouwd wordt en om orde te stellen op het goed bestuur der stad en der andere van haar afhangende steden, heeft hij zich te Utrecht vier dagen opgehouden. Morgen gaat hij vertrekken.

Karel V aan San Vincente (zijn gezant in Frankrijk). *Brussel, 7 Sept. 1540.* Bezorgdheid ten aanzien van den hertog van Gelre; plannen van deze op een Fransch huwelijk en op een defensief verbond met de hertogen van Saksen en den landgraaf van Hessen.

Idiaquez aan Francisco de los Covos. *Brussel, 17 Sept. 1540.* Gelderland moet voor het oogenblik met rust worden gelaten, daar de omstandigheden niet gunstig zijn.

Dezelfde aan denzelfde. *Yperen, 12 Nov. 1540.* De Keizer heeft verschillende maatregelen genomen om het indringen der ketterij in deze landen tegen te gaan en om hun een goed bestuur te verzekeren. De gouverneur van Artois heeft bovendien het gouvernement van Vlaanderen verkregen; aan den prins van Oranje is het bestuur over Holland opgedragen; in plaats van Hoogstraten is Praet benoemd tot chef der financiën.

n°. 499. (jaren 1541—1543). Hierin weinig over 1541 en 1542, daarentegen zeer veel over den oorlog van 1543; verschillende berichten over de verovering van Gelre; hieronder een verslag van den Keizer aan zijn zoon, deels in cijfer doch met de ontcijfering er bij; het is gecopiëerd voor Gachard. Verder vele rekeningen. Over maatregelen om de troepen van voedsel en krijgsbehoeften te voorzien.

n°. 500 (jaar 1544). Als boven.

n°. 501 (jaar 1545). Talrijke brieven over de algemeene Europeesche verhoudingen; over onderhandelingen tusschen Engeland en Frankrijk; over de aangelegenheden van Italië, van Spanje, en ook vrij wat over de zaken van het Duitsche Rijk, het protestantisme, het gevaar dat hiermee de Nederlanden besmet zullen worden; enz.

n°. 502 (jaren 1545—1548). In de briefwisseling van Karel V en vooral in die van Philips (met het bewind in Spanje belast) met de landvoogdes Maria van Hongarije komen, naast beschouwingen over de staatkundige verhoudingen, in toenemende mate onderwerpen aan de orde, die ook in de documenten der

volgende liassen eene groote plaats beslaan: vooral sedert 1546, in verband ook met de Duitsche zaken, wordt Karel's behoefte aan geld hoe langer hoe grooter; en het overleg over het aangaan van leeningen en het betalen van wissels vult talrijke brieven.

In een brief van *19 Oct. 1548* schrijft Karel aan Philips, onder veel anders, ook over de beden, die hij van de Nederlandsche gewesten heeft gevraagd in overleg met zijne raadslieden. Hij had hun, met het oog vooral op de kosten van den laatsten krijgstocht die hun zoo zeer ten bate gekomen is, veel meer kunnen vragen, doch hij heeft dat niet willen doen ten einde den staten gelegenheid te laten Philips des te beter te dienen voor een ander doel. In eenige voorwaarden is hij den Staten ter wille geweest, en deze en andere maatregelen zijn genomen om Philips bij zijne aanstaande overkomst zoo gunstig mogelijk te stellen ten aanzien zijner toekomstige onderdanen. (Haviendo venido aqui se ha mirado y platicado en la convocacion de los estados destas tierras y lo que se les devia proponer. Y aunque parecio que en sustancia se les diese a entender, demas de lo ordinario que para el entretenimiento destos estados es menester, mas grandes necessidades que se han seguido de las jornadas y enpresas passadas que havemos hecho, y especialmente desta ultima que ha sido en tan gran beneficio suyo, y las debdas que nos quedan por cumplir, que han resultado dello, por que es justo que hagan con vos alguna buen demostracion, nos havemos resuelto en que no se les hable sino en el dicho servicio ordinario por que mas libremente puedan servir os por otro termino, tocandoles todavia lo de la ayuda de casamiento de la princesa vuestra hermana, y a lo uno y a lo otro han mostrado toda buena voluntad, comoquiera que han dado a entender, y persisten en que toda la suma y el nombre della se enderece a vos por que se conosca mas cumplidamente el aficion con que lo hazen, y por dar les este contentamiento havemos pasado por ello, y segun lo que se puede collegir tienen intencion, que lo que hovieren de hazer sea para cobrarse con brevedad; y ha parecido que vaya por esta orden y que no se haga instancia en los estados por escusar que no se juzgue que venis con este proposito ny entreys aca con tal titulo; y se les hara la propusicion en todo este mes para que se acaben de concluyr antes de vuestra llegada como se hara. Ha nos parescido avisaros de lo que en esto pasa como es razon para que desde agora tengays entendido el fin y proposito que en esto se ha tenido y tiene).

n° 503 (jaar 1549). Vooral over Italiaansche zaken.

n° 504 (jaren 1550—1552). Naast brieven over Spaansche aangelegenheden, avisos over de zaken van Italië en den nieuwen krijg, in deze lias vooral weer brieven over moeilijkheden voor de algemeene regeering om de financiëele verplichtingen na te komen en in de middelen voor den oorlog te voorzien.

Naar aanleiding van den oorlog komt in de brieven van Maria van Hongarije aan Philips ook de vraag ter sprake, hoe de

kosten te vinden, die gemaakt moeten worden voor de beveiliging van den handel der Nederlandsche gewesten tegen Frankrijk. Maria wil dat de handel zelf die kosten draagt en zendt Scepperus naar Antwerpen om met de kooplieden dier stad te onderhandelen. In een lang schrijven van Scepperus aan de landvoogdes van *13 Sept. 1551* (Spaansche vertaling) geeft hij uitvoerig verslag van zijne vruchtelooze besprekingen; hieruit blijkt o.a. dat de assurantiepremie, in tijd van vrede door de reeders betaald, bedroeg voor schepen naar Biscaya 4 pCt., Lissabon 5 pCt., Calais 6 pCt., Frankrijk (welk deel, wordt niet aangegeven) 3 pCt., Bordeaux 4 pCt., Londen 2 pCt.; in tijd van oorlog naar Biscaya 8 pCt., Rouen 5 pCt., Bordeaux 7 pCt., Londen 3 pCt. De zaak eindigt er mee, dat Maria ter bestrijding der kosten van het convooi naar Spanje 2 pCt. der waarde heft van alle artikels die naar Spanje gaan en van Spanje komen. Berichten van Metz.

n° 505 (jaar 1553). Heeft nagenoeg geheel betrekking op Italië.

n° 506 (jaar 1553). Berichten over Italië, Spanje, Engeland, het Duitsche rijk; talrijke berichten uit het kamp van Metz [1]); brieven van Karel, Philips (meest minuten) en Maria over geldzaken, doch ook de overkomst van Philips naar de Nederlanden komt ter sprake. Blijkens verschillende berichten (Latijn) van Cornelis Baersdorp, Karels lijfarts, aan Philips uit het voorjaar van 1553, liet Karels gezondheid veel te wenschen over, maar hij begeerde de komst van zijn zoon ook om andere redenen, zooals bewezen wordt door een zeer uitvoerigen brief van Karel aan Philips van *2 April 1553*. Die brief is, gelijk mij later gebleken is, geheel afgedrukt bij Gachard, *Retraite et Mort de Charles Quint*, I, Introduction, p. 154; daarheen dus verwijzend, stip ik hier alleen aan, dat Karel in overleg met Maria de overkomst van Philips uit verschillende overwegingen dringend noodzakelijk acht. Voor eene behoorlijke krijgvoering is noodig een hoofd, dat persoonlijk kan tegenwoordig zijn en waaraan allen willen gehoorzamen; ten tweede is het noodig dat Philips aan de wereld toone, wie hij is; ten derde is het hoogst gewenscht, dat de ingezetenen der Nederlandsche gewesten hem beter leeren kennen dan hun tot nu toe mogelijk is geweest en dat hij hun liefde winne; maar bovenal is het noodzakelijk, dat dezen gewesten, ten zwaarste gedrukt door de hooge financiëele eischen welke aan hen gesteld zijn, eenige verlichting verschaft worde; de inwoners worden wanhopig en hier en daar hoort men reeds mompelen, dat het beter is zich maar terstond aan den Franschen koning over te geven dan een hopeloozen strijd, die hen ruineert, vol te houden.

Uit *April 1553* brieven van Egmont, van Renti, van Arschot, van Bergen, aan Philips om hem van hun trouw

[1]) Vgl. Journal du siège de Metz, éd. par M. Chabert (1856). In de Annexen stukken, aan Simancas ontleend.

te verzekeren en hunne blijdschap over zijne aanstaande komst te betuigen. In zijn brief van *18 April* schrijft Bergen aan Philips ook, dat Karel groote sommen gevraagd heeft aan de staten en dat deze die zonder bezwaar hebben toegestaan.

n° 507 (jaar 1554). Velerlei berichten over Italië en Spanje. Over onderhandeling betreffende eene wapenschorsing door bemiddeling van Engeland. Nijpende verlegenheid om geld. Een paar berichten van Baersdorp van 29 Jan. en 12 Maart over Karel's gezondheid zijn afgedrukt bij Gachard, l. c., p. 34.

n° 508. (jaar 1554). Veel over Engeland en het huwelijk van Philips. Over vrede of wapenschorsing. Een paar brieven van Karel aan Philips over diens komst van *28 Juni* en *2 Aug.* zijn afgedrukt bij Gachard, l. c., p. 165, 168; eene desbetreffende instructie voor Floris de Montmorency, ibid. p. 56, noot.

n° 509. (jaar 1555). Eenige berichten over den nijpenden geldnood te Brussel; zie Gachard, l. c., p. 61 sqq.

n° 510 (jaar 1555). Bijna deze geheele lias handelt over de groote verlegenheid om geld, over middelen om er in te voorzien, over de hooge winsten der geldschieters en wisselaars.

n° 511 (jaren 1555, 1556). Als boven. Uit het eind van 1555 kennisgevingen aan verschillende personen door Karel dat hij de regeering heeft neergelegd, door Philips dat hij haar aanvaard heeft.

n° 512 (jaar 1556). Over geldzaken als boven. Over den oorlog met Frankrijk. Aanstelling van Simon Renard tot raadsheer in den Raad van State, op een traktement van 1600 fl. 25 Febr. 1556 (Copie. Fransch).

n° 513 (jaar 1556) Eenige brieven van Alva over onderhandelingen met den Paus. Talrijke brieven van Philips aan zijne zuster, regentes in Spanje, over Spaansche aangelegenheden. Verschillende stukken over de reis van Karel naar Spanje. Kosten van de reis voor zijn gevolg. Brieven van hem aan zijne familieleden.

n° 514 (jaar 1557). Talrijke brieven van Philips aan zijne zuster, regentes in Spanje, over de breuk met Frankrijk en den Paus; over zijne financiëele verlegenheid; pretensies van allerlei militairen en particulieren; legerlijsten, lijsten van betalingen enz.

n° 515 (jaar 1557). Als boven. In een brief van 23 Dec. 1557 schrijft Philips aan zijne zuster o. a. ook over zijne onderhandelingen met de staten over zijne beden; de staten hebben voorwaarden gesteld, waarin wel eenige moeilijkheden schijnen te zijn; of hij die voorwaarden kan aannemen, is nog in overweging (. . . y lo que agora ay de dezir es: Que los destos Estados han tractado y platicado en como nos han de servir, y han respondido que lo haran en cierta manera, sobre que se queda haziendo la quenta para mirar si es cossa que conviene y lo devo de acceptar o no, de que con este no se os puede embiar mas particular relacion por no estar acabado de hazer y haver algunos punctos en que paresce que ay difficultades, y aun esto no es la ultima resolucion

por que lo han de tornar a comunicar con los pueblos etc.).

nº. 516 (jaar 1558). Hierin verschillende brieven van Philips aan zijne zuster; de schromelijke geldverlegenheid, waarin hij verkeert, komt hierin telkens terug. (*15 Jan., 29 April—1 Mei*). In een zeer uitvoerig schrijven van *6 Sept.* doet hij o.a. mededeeling van den slag bij Grevelingen; een gedeelte, waarin hij spreekt over de noodzakelijkheid van een krachtig bestuur in de Nederlanden, is gecopiëerd voor Gachard.

Eenige artikels uit het antwoord, dat de Staten, te Brussel samengeroepen, gegeven hebben. Brussel 1558. (Para ymbiar a España).

nº. 517. (jaar 1558). Hierin vrij wat duplicaten van stukken, die ook in nº. 516 voorkomen. Van een uitvoerigen brief van *4 Dec. 1558* van Philips aan zijne zuster over den oorlog met Frankrijk, de onderhandelingen over vrede, de financiëele moeilijkheden, is het begin voor Gachard gecopiëerd. [1]) In het volgende gedeelte stelt Philips in het licht, hoe het zijn uiterst gebrek aan geld is, dat hem dwingt vrede te sluiten; en van deze landen getuigt hij, dat zij uitermate gedrukt zijn door de vele hulp en dienst, die zij verleend hebben (. . . y á los estados de aqui doy toda la prissa que puedo para que concluyan; y estan tan gastados y necessitados por lo mucho que han servido y ayudado durante tan larga guerra por diferentes caminos que cierto tienen mucho trabajo).

Met lias 518 (jaren 1558 en vooral 1559) worden de copieën voor Gachard zeer talrijk; ik ben hier opgehouden.

Eene zeer schrale uitkomst van een vrij wat tijd eischenden arbeid. Doch een negatieve uitkomst heeft ook waarde. En al heb ik niet ieder stuk uit deze liassen nauwkeurig gelezen omdat dit te veel tijd gevergd zou hebben, en al is het dus best mogelijk, dat mij het een of ander is ontgaan, toch geloof ik wel te kunnen verzekeren, dat buiten hetgeen voor Gachard is gecopiëerd en het luttele dat ik heb aangestipt, de liassen 496—518 zeer weinig van gewicht voor onze geschiedenis bevatten. Voor een verzameling van documenten over de betrekkingen der Brusselsche regeering met de Noordelijke gewesten — een der desiderata der *Commissie van Advies voor 's Rijks geschiedkundige publicatiën* (Overzicht, p. 13) — zal hier weinig of niets te oogsten zijn.

Bij mijn verderen arbeid te Simancas heb ik mij vooral ten doel gesteld om den aard der papieren van verschillende serieën vast te stellen, waarbij ik van zelf ook een antwoord zou vinden op de vraag, die ik mij na de eerste kennismaking met de inventarissen reeds had gesteld, waar toch de correspondentie uit Brussel sedert 1629 en

---

[1]) Gachard, *Retraite et Mort de Charles Quint*, I, p. 449. Gachard meent, dat de copiïst zich in den datum van den brief vergist moet hebben, maar het stuk draagt werkelijk den datum van 4 Dec.

die uit Den Haag sedert 1648 mocht zijn, daar ik, afgezien van de 18e eeuw, dienaangaande niets had aangetroffen.

Ik ben eerst nog gebleven bij série 2a, *Flandes*, om te zien wat de liassen over de jaren na 1598 in hoofdzaak boden.

nº. 616 (jaar 1599). In den aanvang treedt de briefwisseling van Andreas van Oostenrijk op den voorgrond; zij handelt vooral over den minder gunstigen toestand van het leger, de ontevredenheid en muitzucht der troepen tengevolge der schaarschte van geld; over de krijgsbedrijven (inneming van Crevecoeur, belegering van Bommel); over de kansen om met Engeland tot vrede te komen. Daarna begint de correspondentie van Albertus, eerst tijdens zijne reis naar de Nederlanden, sedert September uit Brussel; over den staat van zaken in de gehoorzame gewesten en vooral over de verhouding met Engeland; talrijke berichten uit Engeland worden door hem overgezonden. Over diezelfde aangelegenheden loopen ook de brieven van Balt. de Zuñiga, den vertegenwoordiger van den Spaanschen koning bij Albertus.

nº 617 (jaar 1600). Brieven van Albertus, vooral over de muitzucht der troepen als gevolg van geldgebrek. Een kort relaas van een ongenoemde, niet van Albertus, over den slag bij Nieuwpoort en de voorafgaande krijgsbewegingen. Verhouding met Engeland; avisos van daar en uit de Republiek. Bij een Brief van *30 Nov. 1600* zendt Albertus o. a. over een bericht van katholieke inwoners der rebelleerende gewesten omtrent eene groote uitrusting, die in Holland en Zeeland wordt gedaan om zout te gaan halen te Punta del Rey, en over de route die deze schepen zullen volgen; Albertus wijst er in zijn schrijven op, van hoeveel belang ter fnuiking der rebellen het zou zijn om hun het vervoeren van zout onmogelijk te maken. Over den financiëelen toestand verschillende berichten van Fernando Carillo, door den Koning belast om hierover met Albertus overleg te plegen en tevens de wenschelijkheid van staking der vijandelijkheden te bespreken. Over de verhouding met Engeland en over de pogingen om met dit rijk tot vrede te komen, vooral de brieven van Zuñiga

Zooals de bij Gachard afgedrukte oude inventaris van Hoyos ook verwachten deed, wordt het laatste gedeelte van deze lias ingenomen door *minuten van consulten* van den Raad van State te Madrid over verschillende punten uit de voorafgaande brieven en berichten. In de volgende liassen beslaan deze minuten gedurig grooter plaats.

nº 618 (jaar 1601). Vooral berichten en brieven van Albertus over zijne groote verlegenheid om geld, over de muiterijen van het krijgsvolk en over het verderfelijke hiervan; over de krijgsbewegingen der rebellen en over het beleg van Oostende; over Engelsche zaken.

nº 619 (jaar 1601) Vooral brieven van Zuñiga met berichten over Engeland en over de Nederlanden; wat hij zegt over Engeland en de rebelleerende gewesten berust op van daar ontvan-

gen avisos, die hij overzendt; de avisos uit onze Republiek hebben vooral betrekking op de uitrusting van schepen naar Oost-Indië en naar West-Indië, vanwaar zout gehaald moet worden.

nº 620 (jaar 1602) Talrijke brieven van Albertus over den krijg, het leger, de geldmiddelen, de administratie. Beleg van Oostende. Noodzakelijkheid om het leger te hervormen en krachtig te maken; hiertoe zijn meer Spaansche troepen vereischt. Over pensioenen voor verschillende personen, o. a. den prins van Oranje, den hertog van Arschot, den keurvorst en den coadjutor van Keulen. Komst van Ambrosius Spinola bij het leger. Groote behoefte aan geld. Verlies van Grave. Muiterij van een deel der troepen. Inval der rebellen in Luxemburg door de schuld der muiters van Hoogstraten. Over de vraag of wapenschorsing met de rebellen niet raadzaam ware. Over dit punt en over de financiëele aangelegenheden ook weer brieven van Fern. Carillo, die bericht dat Albertus thans tot wapenstilstand neigt. Hierover spreken ook de brieven van Zuñiga, die klaagt over den ellendigen staat van zaken; ook zendt hij weer vele avisos uit Londen over.

nº 621 (jaar 1602). Verschillende berichten over misbruiken in het financiewezen. Meerdere adviezen van Juan de Gauna over middelen om den handel der Hollanders en Zeeuwen te knakken. In de minuten der consulten van den Raad van State over de verschillende punten uit de brieven van 1602 komt ook de vraag over bestand of over voortzetting van den oorlog, en de wijze waarop, aan de orde. Uitvoerig wordt gedelibereerd over deze punten: 1º hazer un gran esfuerzo en aquella guerra; 2º venir á tregua o paz; 3º continuarlo que agora se haze; 4º desistir de la empressa.

nº 622 (jaar 1603). Weer vrij wat brieven van Albertus over allerlei van oorlog, financiën, administratie; ook over frauden, door de Franschen gepleegd in den handel op Spanje. Volgens de bevelen uit Spanje maakt hij voorshands geen werk van vrede of wapenschorsing. Over den dood van Elisabeth van Engeland en de opvolging van Jacobus; over de zending van Aremberg om Jacobus te begroeten en tevens den vrede voor te bereiden; over eene andere zending aan Jacobus, ten einde te beletten dat de rebellen troepen werven in Schotland. Over het beleg van Oostende, waarvan de leiding aan Ambr. Spinola is overgegeven. Over de krijgsbedrijven bij Den Bosch. Avisos uit Engeland en brieven van Zuñiga. Slechts enkele brieven van Spinola. Brieven van de Gauna. In de minuten der consulten van den Raad van State is aan de orde het nieuwe placaat op den handel, dat allen handel der rebellen op Spanje, allen handel in artikelen van hen afkomstig of aan wier vervoer zij deel hadden gehad, wil beletten. De Gauna voorspelde, dat de uitwerking ruïneus zou zijn voor de rebellen.

nº 623 (jaar 1604). Brieven van Albertus en van verschillende anderen, o. a. van Spinola en van Zuñiga. Zij loopen over de

Engelsche aangelegenheden en natuurlijk ook over de krijgsgebeurtenissen. Klachten over gebrek aan geld en over de voortdurende muiterij der troepen. Verschillende rekeningen. Adviezen om den handel der rebellen te treffen: zij hebben „tres comercios: 1° en España y Italia; 2° de la pesqueria; 3° en Osterlanda y villas Imperiales". Minuten der consulten van den Raad van State.

n° 624 (jaren 1605, 1606). In deze lias komen nog wel vrij wat brieven van Albertus voor, dan nog gecijferde brieven van Zuñiga uit Engeland en avisos van daar, brieven van Spinola, extracten uit berichten uit de Spaansche Nederlanden, doch de consulten van den Raad van State nemen steeds grootere plaats in. Behalve over de onderhandelingen te Kamerijk, over maatregelen voor den oorlog, over het al of niet wenschelijke van wapenschorsing, komen daarin steeds ook weer de middelen om scheepvaart en handel der rebellen te ruïneeren ter sprake; verschillende fraaie plannen worden daarbij overwogen. Het blijkt, dat ten gevolge van het nieuwe placaat de rebellen weliswaar op eigen naam geen handel op de Spaansche landen kunnen drijven, maar dat zij het nu doen onder den naam van Fransche, Engelsche en vooral Zuid-Nederlandsche kooplieden.

n° 625 (jaren 1607, 1608). Hoofdzakelijk minuten der consulten van den Raad van State naar aanleiding van brieven van Albertus en anderen. Over uitrustingen voor den veldtocht. Over de betaling der muiters van Diest. Uit de beraadslagingen over verhindering van den handel der rebellen blijkt het vermoeden, dat sommige hunner kooplieden zich eerst in Vlaanderen vestigden en dan met de daar verkregen papieren naar Portugal trokken. In 1608 komt herhaaldelijk ter sprake het toenemende misnoegen in de gehoorzame gewesten over hun gedrukten toestand, terwijl zij de rebellen zoo welvarend zien. Er komen wel beraadslagingen voor over middelen tot het voortzetten van den oorlog doch over de onderhandelingen aangaande het Bestand nagenoeg niets.

n° 626 (jaren 1609—1611). Bijna geheel minuten der consulten van den Raad van State. In Jan. 1609 behandelt hij de vraag van vrede of bestand en andere zaken, de gehoorzame gewesten betreffende, naar aanleiding der memorie, door Albertus' biechtvader, fray Zuñiga de Brizuela, uit diens naam overgegeven; die memorie is er bij aanwezig.

Verschillende stukken over den financiëelen toestand van Spanje (gedeeltelijk gecopiëerd voor de *Coleccion de Doc. Inéd p. l. Hist. de Esp.*). Vertoogen van Padre Cresuelo, o. a. over de nadeelen, die voor de rebellen uit het Bestand zullen voortvloeien; ook over de oorzaken, waardoor het goud en zilver uit Spanje getrokken wordt en over middelen om dat te voorkomen. Allerlei adviezen en talrijke beraadslagingen over de mogelijkheid om den Indischen handel der rebellen en der Engelschen te fnuiken.

Hiermee heb ik afscheid genomen van deze *Correspondencia*, die, zooals ik reeds heb meegedeeld, nog doorloopt tot het jaar 1620, doch in de volgende liassen bijna geheel uit minuten van consulten van den Raad van State bestaat.

Ik heb mij toen gewend tot Série 4ª, *Cartas de Flandes*, ook al weer niet om die in bizonderheden na te gaan, waartoe mij de tijd ontbrak, doch om den aard der stukkken vast te stellen; daartoe heb ik slechts eenige liassen doorgezien.

Cartas de Flandes

nº 2288 [1]) (jaren 1598—1602). Deze lias bevat voor het grootste gedeelte brieven uit Duitschland met berichten over den gang van zaken aldaar. Verder brieven van Andreas van Oostenrijk, Albertus van Oostenrijk, Zuñiga, over dezelfde materiën als in de *Correspondencia* over deze jaren behandeld worden; het zijn origineelen en duplicaten, evenals dit in de *Correspondencia* het geval is. Wie deze jaren wil bestudeeren, zal zoowel de *Correspondencia* als de *Cartas de Flandes* moeten raadplegen, want hoewel zij gedeeltelijk dezelfde stukken behelzen, vullen zij toch ook elkaar aan.

Brieven over de jaren 1603—1605 ontbreken in de *Cartas de Flandes* en moeten dus in de *Correspondencia* gezocht worden.

nº 2289 (jaren 1606—1607). Deze lias geeft veel meer brieven dan de *Correspondencia* over deze jaren, waar de consulten van den Raad van State zulk een groote plaats innemen. Men vindt hier berichten van verschillende personen, maar vooral van Albertus en Spinola, die ook geregeld mededeeling doen van den gang der besprekingen over vrede of bestand.

nºs 2290, 2291 (jaren 1608, 1609). Van deze liassen geldt hetzelfde als van de voorafgaande; zij bevatten veel meer brieven dan de liassen der *Correspondencia* over dezelfde jaren, en naast berichten van anderen, waaronder van Vicencio Centurion, Benavides, Neyen, den markies van Guadeleste, treden de brieven van Albertus en Spinola sterk op den voorgrond. De geheele onderhandeling over het Bestand is hier op den voet te volgen. In 1609 komt daarbij de Gulicksche zaak aan de orde.

Ook in de bovengenoemde liassen liggen in den regel de papieren door elkaar, niet in chronologische orde. Bij het vluchtig doorloopen dezer stukken is mijn indruk — uit den aard der zaak een oppervlakkige indruk — geweest, dat zij, na al hetgeen ons reeds over de gebeurtenissen van dezen tijd bekend is, niet bizonder veel belangrijks voor de geschiedenis van ons land bevatten, doch

[1]) Nog een voorbeeld van zonderlinge samenvoeging: de nºs 2287, 2288 en 2289 zijn vereenigd tot een nieuwe lias, doch nº 2287 behoort tot eene andere afdeeling. Volgens den inventaris handelt deze lias over de onderhandelingen van 1643 om tot eene schikking te komen, inderdaad echter over allerlei pogingen in dien geest uit de jaren 1628—1642.

natuurlijk kan alleen een nauwgezette lectuur hieromtrent zekerheid verschaffen. Wat de brieven van Spinola aangaat, hieruit zijn vele uittreksels en copieën gemaakt door en voor Ant. Rodriguez Villa, den bibliothecaris der Real Academia de la Historia te Madrid, van wien binnen korten tijd een uitvoerig werk over Spinola, gebaseerd vooral op de documenten van Simancas, te wachten staat. [1])

Om mij te overtuigen of deze groep, die tot 1629 doorloopt, voortdurend hetzelfde karakter hield en niet zooals de *Correspondencia* gaandeweg van aard veranderde, heb ik nog een paar liassen uit de latere jaren ingezien, en wel:

n°. 2310 (jaar 1621). De inhoud dezer lias is van denzelfden aard als die der vroegere; het zijn brieven van Albertus, Isabella, Spinola, Bedmar e.a. over de gebeurtenissen en toestanden in de Spaansche Nederlanden; zooals begrijpelijk is bevatten zij veel minder over onze Republiek. Er zijn verschillende avisos uit Amsterdam en Den Haag, die gewoonlijk door den markies van Bedmar aan den Koning worden toegezonden, terwijl hij in zijne eigen brieven hun inhoud samenvat; zij spreken van de stemming in de Republiek of beter van den indruk, dien de berichtgevers hiervan hebben; over de verdeeldheid op godsdienstig gebied, over de vrees voor hetgeen de Arminianen zouden kunnen ondernemen, over vervolging der Katholieken, over den slechten financiëelen toestand, over de O. I. C., die er zeer slecht aan toe heet te zijn, en over de W. I. C., waarvoor geen ambitie zou bestaan, ook ten gevolge van verschillende faillissementen te Amsterdam; dan over uitrustingen om zout te gaan halen in de West-Indiën, over het nederig ontzag dat de regenten aan Maurits betoonen; over 't geheel doen zij het voorkomen, alsof de Republiek er zeer bedenkelijk aan toe is; een aviso van *20 Dec. 1621* meent zelfs, dat een goede wacht van schepen in de straat van Gibraltar de vaart der rebellen op de Levant onmogelijk maken en daardoor hun geheelen handel ruïneeren zal.

n°. 2319 (jaar 1627). Ook deze lias bevat stukken van denzelfden aard: brieven van Isabella; van den markies van Leganes, die in opdracht had een nauw verbond der Spaansche Nederlanden met de andere deelen der monarchie ter wederzijdsche verdediging voor te stellen; van Spinola, die o.a. eene uitvoerige uiteenzetting geeft der redenen, waarom hij Grol niet heeft trachten te ontzetten; van den kardinaal de la Cueva, die avisos uit Holland ontvangt. Hoe slecht Spanje zelf de scheepvaart onzer kooplieden kon ontberen, toont o.a. een brief van Isabella aan den Koning, van *4 Sept. 1627*; zij meldt dat een burger van Rotterdam, met name Jacob Janssen, haar aangeboden heeft om ten behoeve van de vloot des Konings een schip met scheepsmaterialen en andere zaken uit

---

[1]) Tijdens het afdrukken van dit verslag is bedoeld werk verschenen, getiteld: Ambrosio Spinola, primer marques de os Balbasos. Ensayo biográfico por Antonio Rodriguez Villa. Madrid. 1905.

Noorwegen naar een Spaansche haven, Sevilla of San Lucar, te brengen, mits hem dan verlof gegeven worde artikels uit die streken te laden en naar Frankrijk of de Oostzeelanden te brengen; maar hoewel zij overtuigd is dat Z. M. ten zeerste gediend zou zijn met die scheepsbehoeften, die zoo zeer noodig zijn voor de uitrusting van 's Konings vloten, durft zij er toch geen besluit op nemen zonder vooraf 's Konings gevoelen te kennen. Wordt Janssen's verzoek toegestaan, dan zullen zich waarschijnlijk meerdere liefhebbers aanmelden.

Vrij wat van de correspondentie van Isabella in deze liassen is ook te vinden in het *Rijksarchief te Brussel*.

Zooals reeds is opgemerkt, gaan de *Cartas de Flandes* niet verder dan 1629. Van de correspondentie uit Brussel maakt de inventaris verder geen melding, noch in Série 4ª, noch in Série 5ª. Evenmin vindt men daar iets aangaande de brieven der Spaansche gezanten, die na den vrede van Munster, te beginnen met Antonie Brun, in Den Haag hebben geresideerd.

De brieven der gouverneurs-generaal te Brussel meende ik een oogenblik te zullen vinden in een anderen inventaris, waarover thans een enkel woord; ik bedoel den inventaris, getiteld *Secretarías Provinciales.*

De *Secretarías Provinciales* waren afzonderlijke secretarieën voor de landen van de Spaansche heerschers, buiten de grenzen der eigenlijk Spaansche landen in Europa gelegen; het waren de Italiaansche landen (Napels, Sicilië, Milaan), Portugal en de Nederlanden. De papieren dezer *secretarías* zijn afzonderlijk geïnventariseerd.

De documenten onder het hoofd *Flandes* zijn volgens den inventaris van de 17e eeuw, behalve een aantal liassen, die onder den naam *Varios* eene onderafdeeling vormen, 82 nummers tellend, waarvan de inventaris zeer in 't kort de onderwerpen aangeeft: Gachard heeft die lijst van *Varios* geheel afgedrukt in de *Corr. de Phil. II*, t. I. p. 151. Eene andere onderafdeeling heeft tot titel: *Cartas originales de Gobernadores de Flandes á S. M. y consultas de aquellos Tribunales*, nº. 2522—2528, over de jaren 1627—1687. Ik dacht hier wellicht te vinden wat ik zocht, althans gedeeltelijk; doch bij kennisneming van eenige dier liassen bleken zij grootendeels te bevatten stukken van Zuid-Nederlandsche provinciale raden en staten, consulten van den Raad van State te Brussel en enkele brieven van gouverneurs-generaal, uitsluitend over allerlei bizondere belangen van gewesten en personen handelende; de brieven der gouverneurs-generaal over het algemeen bestuur behelzen zij niet.

Zooals mij bij voortgezet onderzoek gebleken is, zijn noch de brieven uit Brussel sedert 1629, noch die der Spaansche gezanten in Den Haag van 1648—1713 te Simancas in geordende collecties en eenigszins volledig aanwezig; wat zich daar van deze correspondentie bevindt, moet uit verschillende onderafdeelingen bijeengezocht worden.

Ik heb mij eerst gehouden bij Série 4ª en van de groep *Consultas originales de oficio* eenige liassen ingezien, vooral om na te gaan of

hierin wellicht de bedoelde brieven verscholen zaten. Zij loopen over de jaren 1600—1678; het zijn de origineele consulten van den Raad van State te Madrid. Over de jaren 1600—1612 (liassen nos. 2023—2026) zijn zij beknopt en behelzen ook vrij veel, wat met de Nederlanden niet te maken heeft. De stukken, waarover beraadslaagd wordt, zijn er niet bij aanwezig; zij moeten dus in de *Cartas de Flandes* en de *Correspondencia*, Série 2a, gezocht worden. Bedrieg ik mij niet, dan behelzen deze origineele consulten niet alles wat in de minuten der consulten, in de *Correspondencia* Série 2a voorkomende, wordt aangetroffen, althans de consulten over de zending van pater Brizuela heb ik hierbij niet gevonden.

Ik heb verder hier en daar een greep gedaan.

nos 2046, 2047, 2048 (jaren 1632—1634). De consulten loopen over den oorlog en de onderhandelingen met de rebellen, over de vergadering der Staten-Generaal te Brussel enz. naar aanleiding van brieven van Isabella, Aytona, Cordoba, president Roose, den kardinaal-infant en doen van den inhoud dier stukken vrij uitvoerige mededeelingen; een enkele maal zijn de stukken zelve er bij aanwezig maar in den regel ontbreken zij.

nos 2071, 2072, 2073, 2074 (jaren 1649, 1650). De nos 2071 en 2074 behandelen nagenoeg uitsluitend aangelegenheden, die op Frankrijk betrekking hebben, no 2074 de onderhandelingen te Bordeaux. In nos 2072 en 2073 vindt men vrij wat stukken, waarover de Raad van State raadpleegt, hetzij origineelen, hetzij duplicaten, o.a. van den gouverneur-generaal aartshertog Leopold, en van den gezant bij de Republiek Ant. Brun; maar ook komen zeer dikwijls berichten ter sprake, waarvan noch origineel noch duplicaat aanwezig is.

Uit dezelfde Série 4a heb ik daarna een lias ingezien voor de groep *Minutas de consultas de oficio* (jaren 1607—1678) en wel no 2170 (jaar 1650). Zooals de naam aanduidt, zijn het minuten der consulten van den Raad van State. Het was mij te doen om vast te stellen, of ook hierbij brieven en berichten gevonden worden; en inderdaad, ook hier, evenals bij de origineele consulten, bevinden zich origineele brieven en duplicaten, o.a. van aartshertog Leopold en Brun.

Het blijkt derhalve, dat de brieven uit Brussel en uit de Republiek niet met zorg zijn geordend en bewaard. Voor een goed deel ontbreken zij geheel, anderdeels moeten zij bijeen gezocht worden uit de origineele consulten en de minuten der consulten van den Raad van State, waar zij meestal in den vorm van duplicaten worden aangetroffen.

Dezelfde ervaring heb ik opgedaan in Série 5a, met de groep: *Consultas, decretos, notas ministeriales y otros papeles de Estado del negociado de Holanda.* Ten aanzien der Republiek vormen zij eigenlijk het vervolg op de *Consultas originales de oficio* van Série 4a. Ook deze liassen (nos 3980—3996: jaren 1639—1699) bevatten origineele consulten van den Raad van State, waarbij af en toe de brie-

ven, waarover de consulten handelen, in originali of als duplicaat aanwezig zijn.

n° 3980 (jaren 1639—1678) behoort eigenlijk tehuis in de *Consultas originales* van Série 4ª; de lias bevat een aantal door elkaar liggende consulten uit jaren tusschen 1639—1678 van weinig beteekenis. Uit *1639, 31 Maart* een consult om vredesonderhandelingen met de rebellen aan te knoopen door middel van den pastoor van Loon. Verder loopen de consulten van 1661—1678. Uit 1675 enkele over de komst van het Ned. eskader onder De Ruyter. Uit 1677 over de wenschelijkheid dat de Nederlanders het zout weer uit Spanje halen, wat zij in de laatste jaren veel minder doen dan vroeger.

Met n° 3981 worden de consulten uitvoeriger, en zij loopen geregeld door tot 1699. Ik heb eenige liassen doorgezien; enkele punten, die ik heb aangeteekend, laat ik volgen.

n° 3981 (jaren 1679—1681). Een brief van den gezant de Lira van *17 Jan. 1679*, waarbij hij overzendt eene vertaling eener memorie van 202 artikels, den 6en Jan 1679 bij de Staten-Generaal ingediend door de kooplieden die handel drijven op Spanje, over allerlei overlast en geweld, die zij in Spanje te verduren hebben.

Consult over een klacht van den pauselijken nuntius, van *25 Nov. 1679*, over de verdrukking der katholieken in de baronie van Breda.

Consult van *13 Febr. 1681* over een verzoek, namens den Prins van Oranje ingediend, dat de Koning hem steune om van den Keizer de verheffing van het graafschap Meurs tot een hertogdom te verkrijgen, volgens de bepalingen bij den vrede van Munster gemaakt.

Talrijke consulten en stukken van 1681 over de gewelddaad van den keurvorst van Brandenburg, die in 1680 in de haven van Oostende een Spaansch schip had laten wegnemen om zich voldoening van zijne financiëele vorderingen te verschaffen.

n° 3982 (jaar 1682). Vele consulten over brieven van den gezant Fuenmayor, die gedeeltelijk, meest als duplicaten, aanwezig zijn. Talrijk zijn Fuenmayor's klachten over den berooiden toestand, waarin zijne regeering hem laat; teekenend is een schrijven van *16 Juni 1682*, berichtend dat hij uit gebrek aan geld en aan crediet gedurende acht à tien dagen niet in staat geweest is den overleden Spaanschen consul te Amsterdam, Franc. de Oñate, een behoorlijke begrafenis te bezorgen en dat die consul eigenlijk ook van gebrek en ellende gestorven is. (Don Francisco Arazda de Oñate, consul de la nacion española en Amsterdam, ha muerto mas de necesidad y de miseria que de vejez ny de enfermedad con no tener pocos años y achaques; ha estado ocho o diez dias á la vista de todo el mundo sin darle sepultura por no tener yo en mi casa un Real con que hacerle enterrar ny credito para hallarle etc.)

De consulten en de berichten van Fuenmayor gaan natuurlijk ook over de politieke verhoudingen, over het optreden van

Frankrijk en de houding der Republiek. Daarenboven worden veelvuldig behandeld wederzijdsche klachten van de Nederlandsche en de Spaansche regeering over allerlei molest in handel en scheepvaart; de gezant der Republiek, Heemskerck, brengt herhaaldelijk grieven dienaangaande in; de Spanjaarden klagen over rooverijen in de Amerikaansche wateren, waarbij Willem Riet, een Hollander, een rol speelde.

In een brief van *11 Aug. 1682* schrijft Fuenmayor, dat de regenten der Republiek gewoon zijn meer hunne eigen meeningen te volgen dan de orders die zij ontvangen, en dat het daarom best mogelijk is, dat Heemskerck, handelend onder den invloed van Van Beuningen, stappen doet bij den Koning om hem tot het aannemen der arbitrage van den Engelschen koning te bewegen; derhalve zendt hij afschrift (ontbreekt) van het besluit der Staten-Generaal, waarin juist met geen woord melding wordt gemaakt van arbitrage.

Verder vrij wat over de teruggave, van Nederl. zijde gevraagd, der inventarissen van vier Nederlandsche oorlogsschepen, die bij Minorca waren verongelukt.

n° 3983 (jaar 1683). Consulten en berichten over dezelfde onderwerpen als in de vorige lias. Een consult van *14 Oct. 1683* adviseert gunstig op een verzoek van Michiel Witte de Ruyter, gesteund door den Nederl. gezant, om hem den titel en het pensioen te verleenen, die zijn grootvader Michiel Adriaensz en diens zoon Engel de Ruyter gehad hebben. Vrij wat berichten over Van Beuningen's houding.

n°. 3984 (1684). Als boven. Een consult van *15 Jan. 1684*, naar aanleiding van een schrijven van Castelmoncayo [1]) van 2 Nov. 1683, waarin hij bericht geeft van eene conferentie met de Staten-Generaal over de vraag of Spanje voldoende zekerheid zou kunnen geven voor onderhoud en instandhouding van het leger in de Zuidelijke Nederlanden, ten einde daardoor aan Amsterdam's oppositie in zake Luxemburg den grond te ontnemen. De heeren van den Raad weten niet recht, hoe.

Behalve over de politieke verhoudingen en Van Beuningen's oppositie gaan de consulten en de aanwezige brieven ook gedurig over klachten van molest, aan Nederlandsche schepen en kooplieden aangedaan; in 't bizonder wordt geklaagd over de pretensie der Spanjaarden om te Bilbao de boeken der Nederlandsche kooplieden in te zien, zooals het heette om te controleeren of er ook Fransche artikels werden ingevoerd; Heemskerck diende daarover *30 Juni 1684* eene uitvoerige, gedocumenteerde klacht in, die aanwezig is.

In een consult van *11 Juli 1684* wordt behandeld een consult van den Raad der Indiën naar aanleiding van een schrijven van den Ned. gezant (ontbreekt) over de nadeelen die er uit

---

[1]) Dit is Fuenmayor, die tot markies van Castelmoncayo was verheven.

konden voortvloeien, wanneer Nicolas Porcio gelaten werd in het genot van het door hem gesloten *asiento de negros*; zoowel om het wantrouwen in zijn crediet en zijne handelwijze, dat bij zijne schuldeischers te Sevilla bestond, als om het groote belang dat de Nederl. W. Ind. Comp. er bij had, werd schorsing van dit asiento gevraagd, totdat alle belanghebbenden zouden zijn gehoord. Het consult van den Raad der Indiën ontbreekt doch wordt bijna geheel overgenomen door den Raad van State, die er zich bij aansluit. Het is zeer ongunstig: niet alleen acht de Raad geene redenen aanwezig om Porcio's asiento te schorsen, maar hij meent bovendien dat het van slechten gevolge zou zijn; aan Porcio is vrijheid gegeven om de negers te koopen waar hij wil, en hij mag ze halen waar hem dat het voordeeligst is; hem te willen dwingen ze alleen bij de factorijen der Hollanders te koopen zou contractbreuk zijn; daarenboven zouden de Engelschen zich hierover terstond beklagen. Porcio zijnerzijds heeft geklaagd, dat de gouverneur van Cartagena hem met geweld wilde dwingen om een contract te sluiten met de factoren van Curaçao op zulke voorwaarden als nog nooit zijn aangegaan, en dat, toen hij dit niet wilde doen, men hem gedwongen heeft zijne volmachten te geven aan personen, die niet naar zijn zin waren en aan diezelfde Hollanders met wie hij geen contract had willen aangaan. (Zooals elders blijkt, heeft Porcio toch spoedig van zijn asiento afstand moeten doen).

nos. 3995, 3996 (jaren 1696—1699). De consulten, in deze liassen vervat, zijn van denzelfden aard als de voorafgaande; ook hierbij worden nu en dan, maar zeer ongeregeld, de stukken gevonden, waarover gehandeld wordt. Zij zijn weinig belangwekkend. Van den gezant in Den Haag, Quiros, af en toe berichten (meest origineelen) van hetgeen hem ter oore komt over uitrusting van koopvaarders, die verboden handel gaan drijven op de Spaansche bezittingen in Amerika. Daarenboven talrijke smeekbeden van denzelfde om in zijn financiëelen nood te voorzien.

In Série 5a komt, zooals is meegedeeld, ook eene afdeeling voor onder den onverschilligen titel: *Indiferente de España y Norte*, met eene onderafdeeling: *Consultas*, *Decretos* enz., evenals de afdeeling Holanda. Hiervan heb ik ook eenige liassen ingezien, n.l. nos 4131—4133 over de jaren 1682—1684.

Het bleek mij, dat ook dit origineele consulten van den Raad van State zijn, die wel meestendeels betrekking hebben op inwendige aangelegenheden van Spanje (leger, vloot, vestingwerken, handel, nijverheid) maar toch ook over de relaties met andere landen loopen en soortgelijke zaken behandelen als de consulten der afdeeling Holanda. Er zijn b.v. van Heemskerck verschillende vertoogen over verongelijking van Ned. kooplieden uit de genoemde jaren, en uit 1684 ernstige klachten over de pretensies van den Juez de contrabando te Cadiz om nauwkeurige opgave te erlangen der ladingen van alle schepen, die te Cadiz aankomen; aangelegenheden dus van

geheel denzelfden aard als in de afdeeling Holanda gevonden worden. Van 18 Nov. 1684 is een consult over een niet aanwezig bericht van Mays (Massis?), Spaansch consul te Amsterdam, (dat reeds uit de eerste helft van 1684 moet dateeren) dat de kooplieden in Holland, uit vrees dat de koning van Spanje embargo op de waren der Nederlanders zal leggen omdat de Republiek in Spanje's conflict met Frankrijk de tractaten niet getrouwelijk heeft nageleefd, de ladingen stellen op naam van Engelschen, Duitschers en Spanjaarden. Over 't algemeen zijn berichten uit andere landen en consulten dienaangaande schaarsch. Doch men ziet toch geen andere reden voor het bestaan dezer afdeeling als deze, dat men een aantal niet nader geordende consulten van den Raad van State maar naar de jaren bij elkaar heeft gevoegd onder den nietszeggenden titel: *Indiferente de España y Norte*, een titel die ook nog onjuist is, want ook zaken betreffende Italië komen er in voor. Bij nadere ordening zouden zij gesplitst en bij verschillende andere afdeelingen gevoegd moeten worden.

In Série 4ª vindt men *Minutas de despachos para Flandes*, nos. 2216—2287 (jaren 1579—1678; door Gachard gebruikt tot 1599), en in Série 5ª: *Minutas de despachos para Holanda*, nos 4010—4019 (jaren 1661—1699). Met beide afdeelingen heb ik mij niet anders bezig gehouden dan om te constateeren, dat zij bevatten wat de titel vermoeden deed: de minuten der brieven der Spaansche regeering, meest van de koningen, soms ook van de ministers, aan de regeering te Brussel en aan de gezanten in Den Haag.

Bij het doorzien van lias no. 2226 (jaren 1606—1609) vond ik een eigenaardig stuk. Van 16 April 1606 is eene instructie van Philips III voor Spinola, waaruit groot wantrouwen tegen Albertus blijkt: met eene herinnering aan de voorwaarden van den afstand der Nederlanden in 1598 wordt Spinola gemachtigd om bij overlijden van Isabella op te treden als gevolmachtigde des Konings en terstond aan Albertus den eed van trouw aan den Koning af te nemen; weigert Albertus, dan moet hij hem gevangen nemen. Verder zijn er allerlei bevelen bij aan verschillende officieren in de Nederlanden om geheel de orders van Spinola op te volgen. Daar mij later gebleken is dat het stuk is gepubliceerd door Ant. Rodriguez Villa in het *Boletin de la Academia de la Historia*, 1893, deel ik er niet meer uit mee. Overigens zijn het korte brieven van den Koning aan den aartshertog in antwoord op diens missiven over allerlei aangelegenheden; uit 1608 zijn enkele wat uitvoeriger over de onderhandelingen aangaande het Bestand.

Uit het meegedeelde zal het duidelijk geworden zijn, dat het archief van Simancas slechts zeer onvolledig en moeilijk te verzamelen materiaal bezit voor de betrekkingen tusschen Spanje en de Republiek in de 17e eeuw, en ook voor de geschiedenis der Spaansche Nederlanden sedert 1629. Weliswaar heeft men daar de minuten der brieven van de Spaansche regeering, maar de berichten *aan* de Spaansche regeering uit Brussel en uit Den Haag zijn er hoogst onvolledig en moeten

uit allerlei consulten van den Raad van State bijeengezocht worden. Veel beter dan te Simancas zal men die betrekkingen kunnen bestudeeren te Brussel, waar het Rijksarchief de papieren, die te Simancas ontbreken, bezit in den vorm van minuten en bovendien verreweg de meeste brieven der Spaansche regeering, waarvan Simancas de minuten bewaart, in originali. Voor een enkel jaar heb ik mij daarvan overtuigd: alle brieven der Spaansche regeering aan den gezant in Den Haag, Gamarra, uit 1670, waarvan te Simancas de minuten aanwezig zijn, worden in originali te Brussel gevonden.

Wat onze Republiek aangaat, komen dan natuurlijk ook de brieven harer gezanten bij het Spaansche hof in ons Rijksarchief [1]) in aanmerking, en hunne verbalen, voor zooverre deze aanwezig zijn. (Ik herinner hier aan de werken van Mr. H. A. van Dijk, *Bijdrage tot de geschiedenis der Nederlandsche diplomatie. Handelingen met Frankrijk en Spanje, 1668—1672*, en van Dr. F. J. L. Krämer, *De Nederlandsch-Spaansche diplomatie vóór den vrede van Nijmegen*). De verbalen, in ons Rijksarchief aanwezig (Legatiearchief Spanje), zijn: Verbaal van J. de Merode, G. van Reede van Amerongen en P. Humalda, 14 Oct. 1660—5 Aug. 1661. Verbaal van Van Beverningk, 29 Maart—23 Mei 1668. Verbaal van Burgersdijk en Van der Tocht, naar Brussel en Mechelen geweest zijnde, 1668. Verbaal van Van Beverningk, 11 Dec. 1670—16 Sept. 1671. Verbalen van Heemskerck van 29 Nov. 1675—April 1676, van 1680—1681, van 1682, van 1683, van 1684, van 1685, van 1686. Uit de 18e eeuw: Verbaal van Van Gent, Van Wellandt en du Tour, 1703. Verbaal van Ripperda, 23 April 1715—19 April 1718. Verbaal van W. M. van Cats van Colster, 19 Maart 1719—15 Aug. 1722. Verbaal van J. L. H. van Wassenaer, 14 Aug. 1747—30 Aug. 1762. Verbaal van Van Heeckeren tot Brantsenburg, 6 Juni 1770—Aug. 1772. Betreffende onderhandelingen met het gouvernement te Brussel (Legatie-archief Zuidel. Nederlanden) het volgende: Vredehandel van Daniel v. d. Meulen te Brussel, 1598. — Onderhandelingen van 1632—1634. — Verbalen van: Van Vrijbergen, 1669; van Van der Tocht en Van Vrijbergen, 1670; van Van Beverningk, 1670; van Van Vrijbergen c. a. 1672—1674; van Heemskerck, 1675. Eenige stukken uit de ambassade van J. Boreel en E. van Weede, 1678.

Verzamelingen van tractaten, door Spanje gesloten, zijn: *Coleccion de los tratados de paz, alianza etc.* por I. A. de Abreu y Bertodano 12 dln. fol. (1740—52). Deze loopen over de 17e eeuw; eene verzameling onder denzelfden titel in 3 dln. folio (1796—1801) vormt hierop een

---

[1]) D. w. z. de *gewone missiven* van 1650 af, en de *secrete missiven* sedert 1671; onder de laatste komen ook nog al eens berichten van consuls voor, die men overigens te zoeken heeft in het *Archief der Directie van den Levantschen handel en de Navigatie in de Middellandsche Zee.* (De inventaris van dit Archief bevat een verdienstelijk overzicht van de vestiging der consulaten in de verschillende steden aan de Middell. Zee, met opgave van de namen der verschillende consuls). Uit de 18e eeuw zijn de secrete missiven van den ambassadeur Van der Meer uit de jaren 1724—1734 zeer omvangrijk.

vervolg voor de 18e eeuw. Daarenboven is van belang: Del Cantillo, *Tratados de Paz* etc. (1843) over de jaren 1700—1842.

In Série 4a komt ook een afdeeling voor onder den titel: *Negocios Extraordinarios de la parte del Norte*, nos 2842—2993 (jaren 1511—1667), waarvan de inventaris bij elke lias met een enkel woord het onderwerp aangeeft. Ik heb de nummers nagegaan, die mij iets schenen te beloven en ben daarbij tot de ervaring gekomen, dat hetgeen van belang is door Gachard is gezien en gebruikt, althans voor zoover het de periode 1559—1598 aangaat, en bovendien voor sommige gebeurtenissen uit de 17e eeuw. Eenige dier nummers stip ik hieronder nog kortelijk aan.

no. 2842. Verschillende stukken betreffende de onderhandelingen, in de jaren 1574—1576 namens Requesens met de rebellen gevoerd. Na de publicaties van Gachard (*Corr. de Guill. le Taciturne*, t. III. *Corr. de Philippe II*, t. III.) bieden zij, geloof ik, geen nieuws.

no. 2843. Verschillende instructies voor don Juan betreffende de houding, door hem tegenover de Nederlandsche gewesten aan te nemen, en betreffende het Eeuwig Edict. Ook hiervan heeft Gachard het belangrijke gebruikt.

no. 2844. Instructie (minuut en copie) van 30 Aug. 1578 voor den hertog van Terranova als 's Konings gevolmachtigde op het congres te Keulen. Geheime instructie van 8 Sept. 1578. Een vijftal adviezen uit 1578 over middelen om de Nederlanden te bevredigen. Brieven tusschen Parma en Terranova gewisseld in 1579. Copieën der door partijen te Keulen ingeleverde vertoogen en artikels Briefwisseling van Terranova met den Koning over den gang der onderhandelingen, ook van die met den Prins van Oranje, tot Sept. 1579.

no. 2845. Eene zeer uitgebreide verzameling van stukken betreffende de Keulsche onderhandelingen. Zeer vele copieën en vertalingen der gewisselde stukken, ook van de Unie van Utrecht. Talrijke ontcijferde brieven van Terranova over den gang der onderhandelingen en over zijne pogingen om personen en steden voor den Koning te winnen; zoo ten aanzien van Den Bosch, van den hertog van Arschot, van de abten van Marolles en St. Geertrui; aanbiedingen die aan Rennenberg zijn gedaan; condities, aan den heer van Coudenhoven bewilligd; lijst der edellieden van Gelderland, die tot de gehoorzaamheid aan den Koning zijn teruggekeerd (hierbij bewees de gravin van Limborch en Bronckhorst goede diensten); lijst der personen die ter wille van 's Konings dienst Zutphen verlaten hebben bij het binnenrukken der troepen op 23 Juli 1579.

Nadat de Keulsche onderhandelingen zijn afgebroken, gaan Terranova's brieven in 1580 nog voort, ook over Duitsche verhoudingen; o. a. doet hij uitvoerig verslag van zijne gesprekken met den keurvorst van Keulen, van wiens goed gedrag hij zich meent verzekerd te kunnen houden.

Vrij wat uit de nummers 2844 en 2845 is voor Gachard ge-

copiëerd en te vinden te Brussel in de *Copieën van Simancas*, waarvan ik zelf vroeger gebruik heb gemaakt voor mijn werk over de *Afscheiding der Waalsche gewesten van de Generale Unie*, (1895, 1896). Vgl. ook: Trosée, *Het verraad van Rennenburg.* (1893). Het komt mij echter voor, dat wie die Keulsche onderhandelingen in bijzonderheden wilde bestudeeren, ook na de publicatie der *Nuntiaturberichte aus Deutschland*[1]) in deze bundels nog wel een nalezing zou kunnen houden.

n° 2847. Consulten van een Junta voor den handel, vooral uit de jaren 1623—1625. Het hoofddoel der beraadslagingen is, middelen te beramen om den handel der rebellen in het algemeen en dien op Spanje in 't bizonder te fnuiken, en den handel van Spanje te ontwikkelen. Velerlei adviezen worden hieromtrent te berde gebracht, en ook andere onderwerpen komen hierbij ter sprake, o. a. de oorzaken waardoor het goud en zilver aan Spanje worden onttrokken. De beraadslagingen stellen in 't licht, dat de rebellen onder Fransche en Engelsche vlag zeer levendigen handel in Spanje drijven. In een aanwezigen brief van den graaf van Castrillo, onderkoning van Navarre, aan den Koning van *23 Jan. 1624* wordt gezegd, dat de waren en artikels uit Holland en Zeeland, in 't bizonder allerlei soort van specerijen, in groote massa in het koninkrijk worden ingevoerd; de Nederl. koopvaarders brengen die vrijelijk naar de havens van Bayonne en S. Juan de Luz in Frankrijk, die op vier en zes mijlen afstands van het koninkrijk gelegen zijn; zij hebben daar hunne factoren en gewoonlijk groote voorraden van die koopwaar, en daar zij die niet op andere wijze binnen Spanje kunnen brengen, verkoopen zij ze goedkoop, hetzij voor geld, hetzij voor wol. Die waren worden vervolgens ongehinderd binnengevoerd in Navarre en in Castilië. Het zou zeer wenschelijk zijn den vijanden dien handel, waaruit zij groote voordeelen trekken, te beletten; zij zouden er zeer door bekneld worden, want het is de eenige wijze waarop zij hunne waren in Spanje kunnen brengen. De uitkomst van de overleggingen der Junta is, dat moet worden teruggegrepen op de verordeningen van 1603, en dat de invoer van alle waren, waarvan de herkomst niet duidelijk kan worden aangetoond, moet verboden worden. In 1624 ook beraadslagingen over de mogelijkheid om de „compañia de paños" (paños = lakens; de Merchant-adventurers zijn bedoeld) van Middelburg weg te trekken en naar de Spaansche Nederlanden te doen verhuizen, waar omtrent aan den graaf van Gondomar, gezant in Engeland, openingen waren gedaan. Uit 1623 beraadslagingen over de mogelijkheid van samenwerking met de Engelschen in Indië.

Van eenige andere liassen moge de vermelding volstaan: n° 2846 eenige brieven van Albertus aan J. B. de Tassis uit 1598 en 1599, brieven van Joinville uit 1585, en een aantal stukken uit 1609—1611 over hervormingen in administratie en legerbestuur in de Spaansche Nederlanden, het geheel van weinig beteekenis; n° 2855 een

[1]) 3te Abth. 2ter Th. Verwerkt in de Westdeutsche Zeitschr. XIII, 3 door Hansen.

bundel van adviezen van Granvelle over de zaken van Frankrijk en van de Nederlanden, 1580—1584; naar mij toescheen weinig belangrijk, het schijnen uittreksels. N°s 2871—2872 stukken betreffende de komst en de arrestatie van den hertog van Arschot te Madrid, 1634 (door Gachard gebruikt); n° 2887 verschillende stukken over de onderhandelingen over bestand in 1633 (door Gachard gebruikt); n° 2943 een groot aantal officiëele stukken betreffende den Munsterschen vredehandel; volmachten, verdrag, ratificatie.

In Série 5ª komen onder den titel *Negocios notables* soortgelijke bundels voor, zoowel onder de afdeeling *Holanda* als onder de afdeelingen *Flandes* en *Indiferente de España y Norte*. Ook deze heb ik nagegaan.

Holanda n° 3998. Consulten van den Raad van State, origineelen en minuten, van de jaren 1680—1683 over de volgende aangelegenheid. In 1680 had don Antonio Medrano van de Staten-Generaal, onder voorbehoud van hunne souvereiniteit, gekocht het eiland Tabago, op een aantal voorwaarden, die in druk aanwezig zijn. Hij had dit echter gedaan zonder verlof des Konings, en na veel overleg van den Raad van State werd hem bevolen het weer van de hand te doen. Hij vond een kooper in den heer van Sommelsdijck, doch nu verzette de pauselijke nuntius zich tegen den verkoop aan een ketter, daar hieruit kwade gevolgen voor de kerk konden voortkomen. De afloop der zaak is mij uit deze papieren niet gebleken. Het schijnt dat de Staten-Generaal tot den verkoop waren overgegaan uit vrees dat de keurvorst van Brandenburg van het nog niet gekoloniseerde eiland bezit zou nemen.

n° 3999. Consulten, als boven, over de garantie van den vrede van Nijmegen en over de toetreding tot het garantietractaat. 1681—1684.

n° 4000. Consulten als boven uit de jaren 1676—1684. In 1676, 25 Nov. (?) sloot Van Weede van Dijkveld, extraordinaris-envoyé der Republiek te Brussel, eene voorloopige overeenkomst van drie artikels met den gouverneur der Spaansche Nederlanden, Villa Hermosa, waarbij het handelstractaat met Spanje van 1650 gewijzigd werd. Tegen deze wijzigingen openbaarde zich een sterk verzet in de Spaansche Nederlanden en de ratificatie bleef achterwege; de Ned. gezant te Madrid, Heemskerck, drong met nadruk op die ratificatie aan doch had geen succes. (Vgl. Krämer, op cit., p. 229—232).

n° 4001. Consulten als boven, 1683—1685, over brieven van den Spaanschen consul te Amsterdam, Francisco Massis, die klaagde over vermindering van inkomsten, in het bizonder tengevolge van de handelwijze der regeering te Amsterdam. Vroeger toch hadden de schepen, die op Spanje voeren, eene scheepsverklaring noodig gehad van den consul van Spanje te Amsterdam, die daarvoor eene recognitie genoot, doch in 1677 had de regeering van Amsterdam hieraan een einde gemaakt en voortaan zelf scheepsverklaringen afgegeven, omdat naar hare bewering het

betalen der recognitie aan den consul voor den handel te drukkend was. De consul wilde hierop thans terugkomen en stuurde met zijne klachten verschillende bijlagen over ten bewijze van zijn goed recht. Het is mij niet gebleken, dat hij succes heeft gehad.

n° 4002 Consulten als boven, 1684—1685, over den eisch der Nederl. ambassade, dat een harer dienaren, die op beschuldiging van moord was gevangen genomen, ontslagen zou worden. Ten slotte verkreeg zij haar eisch.

n° 4003. Consulten als boven, over de rekeningen van den markies van Castelmoncayo, gezant in Den Haag van 1680—1684, 1691—1692. Geen merkwaardigs.

n° 4004 Consulten als boven, 1684—1687, over den eisch der Republiek, dat de ladingen van zes schepen, genomen door admiraal Papichino en verbeurd verklaard omdat zij aan Franschen toebehoorden en met valsche papieren werden vervoerd, zullen worden teruggegeven of vergoed.

n° 4005. Consulten als boven, 1687—1690, over het „asiento de negros" van Balthasar Coymans en diens erfgenamen. Hun worden bij de uitvoering van het asiento allerlei moeilijkheden in den weg gelegd, ten einde tot vernietiging van het contract te kunnen komen. Dit geschiedt op aanstoken van den pauselijken nuntius, en het is er om te doen, de kettersche Hollanders van den slavenhandel uit te sluiten in 't belang van den roomschen godsdienst. Namens de Staten-Generaal komt de gezant Schonerberg op heftige wijze op voor de belangen der firma Coymans, der W.I.C. en der andere geïnteresseerden.

n° 4006. Consulten als boven over de rekeningen van don Manuel Coloma, gezant bij de Republiek van 1687—1691.

Flandes. n°s 3895, 3896. Consulten van den Raad van State over de betaling der subsidies aan den keurvorst van Brandenburg voor diens troepen, 1679—1689.

n°s 3897, 3898. Consulten als boven over de onderhandelingen en den vrede van Nijmegen, 1675—1678.

n° 3899. Consulten als boven over de onderhandelingen aangaande den twintigjarigen wapenstilstand met Frankrijk, 1684.

n°s 3900—3906. Consulten als boven over de onderhandelingen en den vrede van Rijswijk, 1693—1699

Indiferente de España y Norte. n°. 4165. Consulten van den Raad van State, 1660—1662, over deelneming in eene op te richten Oost-Ind. Compagnie. Het eerste voorstel daaromtrent was aan den Keizer gedaan door den admiraal Arnold Gyssel (Aernout Gysels) uit naam van den keurvorst van Brandenburg en de markgraven Willem en Herman van Baden. De Keizer had het denkbeeld niet verworpen, en in 1661 kwam fray Christoval de Rovas, provinciaal van Saksen der Recolleten van St. Franciscus, er in Spanje over onderhandelen. Eerst werd het voorstel niet gunstig

ontvangen doch in 1662, na onderhandeling van den Spaanschen gezant met den Keizer, in gewijzigden vorm aangenomen; onder bepaalde voorwaarden zou de Spaansche koning deelnemen in de Compagnie.

n°. 4180. Consulten als boven, uit de jaren 1695–1697, 1703, 1705, 1707, over plannen, reeds hangende sedert 1690, van een aantal ingezetenen der Spaansche Nederlanden, om eene compagnie van handel en scheepvaart op te richten in de Spaansche Nederlanden en Spanje; hun woordvoerder was Huibert Joachim de Croese.

n°. 4181. Consulten als boven over de voldoening der maandgelden van het Nederl. eskader, dat in 1694 en 1695 in de Spaansche havens overwinterde, waarbij ter toelichting enkele stukken van 1675 en volgende jaren.

Het spreekt vanzelf, dat in de liassen over andere landen, over het Duitsche rijk, over Engeland, over Frankrijk, over Rome, over Portugal, ook stukken gevonden zullen kunnen worden, die voor onze geschiedenis van belang zijn; doch ik kon er niet aan denken hiernaar een onderzoek te gaan instellen. Alleen heb ik een paar liassen van Portugal ingezien en eenige liassen der afdeeling *Secretarías Provinciales*, onderafdeeling Portugal. Alvorens hierover mededeeling te doen, vermeld ik eene aanteekening uit den inventaris van Portugal: bij *n°. 390* (jaar *1572*) is vermeld een brief van den schilder Francisco „de Holanda" aan Philips II, waarin hij schrijft, dat zijn vader, Antonio „de Holanda" op bevel van Karel V naar Toledo is gegaan en de portretten geschilderd heeft van Karel en diens gemalin, en van Philips II aan den hals zijner moeder, en dat hijzelf thans aan Philips twee schilderijen toezendt, ééne van de Passie en de andere van de Opstanding van Christus. —

Estado. Portugal. Série 2ª.

n°. 434 (jaren 1596—1599). Dit nummer bevat consulten over allerlei; een aantal avisos over uitrustingen in Engeland en in de Republiek.

n°. 435 (jaren 1600—1607). Nagenoeg uitsluitend consulten, waarbij ook de Indische belangen ter sprake komen; wenschelijkheid om Ceylon te veroveren en St. Helena te versterken; over middelen om den handel tusschen de Filippijnen en China te verlevendigen.

n°. 436 (jaren 1608—1614). Ook nagenoeg uitsluitend consulten, o.a. over maatregelen om den handel der Nederlanders in Indië tegen te gaan; over middelen om den invoer van Indische producten door de Nederlanders te beletten enz.

n°. 437 (jaren 1615—1620). Ook consulten, doch met meerdere bijlagen. Veel over eene zending van don Garcia de Silba y Figueroa naar Perzië. — Hoofdpunten uit den brief van don Juan de Silva, gouverneur der Philippijnen, van 27 Juli 1615. Uittreksels uit Indische brieven van 1617.

Dan *Apuntamientos para su Real Mag^d de fray Pedro de la-nunciacion, religioso de San Francisco*, de nacion Olandes, de lo que a visto, oydo, notado y esperimentado personalmente en Olanda, Gelanda, Frigia, Guelders, Francia y Inglaterra en esta año de 1618 que anduve alla por orden del serenisimo Virrey de Portugal. De titel belooft meer dan de inhoud geeft; heel veel heeft fray Pedro niet gezien, gehoord en ervaren; hij kan het op 3½ fol. aanteekenen, en het heeft weinig om 't lijf. Zijne opvatting van de remonstranten is, dat deze eigenlijk den katholieken zeer nabij stonden, en hij spreekt met veel sympathie van Oldenbarnevelt als „este buen advocado".

Secretarías Provinciales. Negociado de Portugal.

n° 2690 (een boek met 57 beschreven fol.). Consulten der Junta, die te beraadslagen had over de middelen tot uitrusting eener sterke vloot om de Hollanders uit Brazilië te verjagen, en tot eene tweede uitrusting ter bescherming der schepen die uit Oost-Indië werden verwacht. *1631 Juni—Sept.*

n° 2691. (353 fol.) Copieën van consulten van *Mei 1635—Juni 1636* over allerlei onderwerpen, ook over den gang van zaken in Brazilië.

n° 2692. (570 fol.) Origineele consulten van den Raad van Portugal over de zaken van Indië *Jan 1608—Dec. 1609* (Portugeesch). Er zijn talrijke bijlagen bij. Hoewel het mij niet bekend is, of die stukken wellicht reeds zijn uitgegeven en ofschoon zij ook goeddeels niet van direct belang voor onze geschiedenis zijn, meen ik toch goed te doen met er hier de aandacht op te vestigen; het zijn:

fol. 6—7. Relacion del proceder que Luis Pereira de la Cerda tuvo en la Embaxada con que S. M. le embio al Rey de la Persia. (z. d. De gezant kwam 17 Oct. 1604 in Perzië aan).

fol. 8—9vo. Copia de la carta que El Rey de la Persia escrivio á S. M. por el embaxador Luis Pereira de la Cerda. z. j. en d.

fol. 10—10vo. Relacion de lo que se ha entendido que el Embaxador de la Persia trae para representar á S. M. z. j. en d.

fol. 110. Copia de una carta del Arcobispo de Goa para S. M. escritta en Goa à 15 henero (Jan.) de 1607. Over den strijd met de Hollandsche scheepsmacht en het ontzet van Malaca.

fol. 159—168vo. Relacion de lo que en substancia contiene una carta del Virey Don Martin Alfonso de Castro, escritta en Malaca en 4 de Mayo del año passado de 1607 (fol. 159—166vo) y de lo que en otras de la misma datta escriven los obispos de Malaca y de la China y el Regimiento de la Ciudad de Malaca.

fol. 182—185vo. Relacion de lo que se contiene en dos cartas del Arcobispo de Goa, escritas en 25 de Agosto del año passado de 1607 por la via de Ormuz y recevidas en 28 de Junio deste año de 1608.

fol. 190—191vo. Copia de carta de don Jeronimo Coutiño

para el Marquez de Castel Rodrigo escritta en 17 de Junio (1608), 130 legoas á la mar de la costa de Portugal. (o. a. over gevechten met Nederl. schepen bij Mozambique en bij Goa).

fol. 194—199vo. Relacion de lo que contienen las cartas del Arcobispo de Goa, Gobernador de la India (en absencia del Virey don Martin Alfonso de Castro) que han venido en la nao de don Jeronimo Cotiño, escritas en 29 de Deziembre del año passado de 1607.

fol. 202—202vo. Copia de carta del Arcobispo de Goa, Governador de la India, para S. M. Goa, 29 Dec. 1607.

fol. 204—204vo. Copia de carta del Emperador Manomotapa para S. M. 4 Aug. 1607. (Het was, zooals vroeger ook reeds, te doen om de rijke mijnen van Manomotapa in bezit te krijgen. Andere desbetreffende stukken: fol. 206—206vo, fol. 208, fol. 423—424).

fol. 210—218vo. Copia de carta de Andreas Hurtado de Mendoca para S. M. Goa. 26 Dec. 1607. Overzicht van den geheelen toestand.

fol. 223—225. Copia de carta de Juan Correa de Sousa, capitan-mayor de los dos galeones que fueron de socorro á la India el año passado, escritta á S. M. á 27 de Dez. del mismo año (1607).

fol. 419. Las quexas (klachten) que el Rey de Persia tiene del Governador y de otros ministros de las Indias. z. j. en d. maar waarschijnlijk van 1609.

fol. 425—426vo. Over den slechten toestand van Ormuz. 3 Mei 1608. (Zie ook fol. 554—555).

fol. 446—447vo. Relacion de lo que escrive el Arcobispo de Goa en carta escritta en cifra á 20 de Nov. de 1608.

fol. 448—451. Als boven, van 29 Nov. de 1608.

fol. 556—560. Copia de una carta para S. M. de fray Antonio de Gonea, escritta en Aspahan á 27 de Dez. passado. (De briefschrijver was in gezantschap naar Perzië).

n°. 2711 (136 fol.). Dit nummer bevat, zooals de inventaris aangeeft, brieven van den Koning betreffende Indië; het zijn echter slechts beschikkingen van den Koning op adviezen van den Raad van Portugal aangaande benoemingen, jaargelden enz. van allerlei personen. 1608—1611. Portugeesch.

n°. 2720 (82 fol.). Als boven. 1612—1614. Portugeesch.

n°. 2734. (139 fol.). Register van brieven van Philips IV aan den markies van Castel Rodrigo over maatregelen die genomen moeten worden om Brazilië te hulp te komen, en van orders van Castel Rodrigo aan verschillende personen ter bereiking van dit doel. Enkele uit 1628 en 1629, maar in hoofdzaak uit 1630. Portugeesch.

n°. 2736. (115 fol.). Register van brieven van den onderkoning van Indië, den graaf van Linhares, aan Philips IV; het zijn louter adviezen over verzoeken en aanspraken van verschillende personen. 1630. Portugeesch.

nº. 2737. (53 fol.). Zooals de inventaris aangeeft, bevat dit nummer brieven over hulp voor Brazilië; het zijn echter slechts brieven van Diogo de Castro aan verschillende personen, ten einde maatregelen te treffen tot het verleenen dier hulp. 1631. Portugeesch.

nº. 2743. (108 fol.). Als nº. 2736. Over het jaar 1632.

Nog vermeld ik nº. 2764, een zeer lijvig deel van 867 fol., origineele brieven bevattend van de Indische onderkoningen Duarte de Meneses en Eman. de Sousa Coutinho, en van andere functionarissen in Indië, enkele uit 1587, overigens uit 1588 en 1589. En eindelijk nº. 2784, eene verhandeling over den peperhandel en den verbouw van peper, in 1607 opgesteld door Francisco Dacosta, die 21 jaar in dien handel werkzaam was geweest. De verhandeling is 57 foliobladz. lang.

Inventario Moderno

De *inventario moderno*, door Manuel Gonzalez opgemaakt, vermeldt, zooals ik reeds heb gezegd, de liassen die in 1826 uit de *Secretaría de Estado* naar Simancas zijn overgebracht en de diplomatieke briefwisseling uit de 18e eeuw bevatten. Ik heb mij hiermede slechts kort kunnen bezighouden. Ik zal hier thans eerst laten volgen wat de inventaris onder het hoofd *Holanda* heeft, en dan enkele mededeelingen, aan eenige dier liassen ontleend.

Holanda.

nº. 6173. Un legajo de fechos de correspondencia con el Duque de Ossuna y sus despachos para ajustar los tratados en el Congreso de Utrecht desde 28 de Febrero hasta 28 de Dic. 1712.

nº 6174 } Correspondencia con los Plenipotenciarios en el con-
nº 6175 } greso de Utrech, 1713.

nº 6176 }
nº 6177 } Idem. 1714.

nº 6178. Correspondencia del Duque de Ossuna y Marques de Monteleon desde Utrech. 1713.

nº 6179. Oficios del Baron de Riperda desde su llegada (komst) á Madrid en Junio de 1715 hasta fines del año 1716.

nº 6180. Correspondencia del Marques de Miraval. Agosto—Dec. 1715. Item los credenciales y recredenciales del Baron de Riperda de 1715—1718.

nº 6181. Correspondencia con el Marques Verrety—Landy sobre negocios varios e indiferentes, 1717.

nº 6182. Idem hasta fin de Diciembre 1716. Con los despachos e instrucciones y los fechos pertenecientes á D. Nicolas Oliver.

nº 6183. Idem del Marques Berrety-Landy sobre el titulo de consul en Amsterdam á D. Josef Acosta. Sobre el tratado de la Barrera. Arresto en Londres del Enviado de Suecia. Triple Allianza y Presas (prijzen, prijsgemaakte schepen). 1717.

nº 6184. Idem reservada del Marques Berrety-Landy con el Cardenal Alberoni, recogida de entre los papeles de este (verzameld uit de papieren van dezen). 1716 en 1717.

nº 6185. Idem de los Marqueses Berrety y Monteleon sobre un proyecto de Finanzas y declaracion de la accession á la Quadruple Alianza por los Estados de Holanda. 1719.
nº 6186. Idem entre el Marques de Berrety y el Cardenal Alberoni. 1719.
nº 6187. Idem del mismo (van denzelfden) Marques de Berrety sobre la Triple y la Quadruple Alianza; comercio y tratado de la Barrera.
nº 6188. Idem del mismo Marques de Berrety y el Cardenal Alberoni. 1718.
nº 6189. Idem del mismo Marques de Berrety sobre la Quadruple Alianza. Nombramiento de Ministros para el Congreso de Cambray y otras materias del año 1720.

nº 6190 }
nº 6191 } Correspondencia de 1720.
nº 6192 }

nº 6193. Correspondencia con el Embajador de Holanda y oficios suyos del año 1721.
nº 6194. Correspondencia del Marques de Monteleon del año 1721.

nº 6195 }
nº 6196 } Idem. 1722. Con el expediente de D. Guillermo Smith. 1723.
nº 6197 }

nº 6198 }
nº 6199 } Correspondencia de D. Nicolas Oliver. 1724.

nº 6200 }
nº 6201 } Idem. 1725.

nº 6202. Las instruciones, credenciales y despachos que se dieron al Marques de San Felipe para servir la Embajada de Holanda. 1725.
nº 6203. Oficios del Embajador D. Francisco van der Mer (Meer). 1724, 1725.
nº 6204. Correspondencia con el Marques de San Felipe, D. Nicolas Oliver, D. Juan Cascos, y el Consul D. Bernardino de Sala sobre el trato de Hannover y compañia de Ostende. 1726.
nº 6205 Idem del mismo Marques de San Felipe y D. Nicolas Oliver. Fallecimiento (overlijden) del Marques. Nombramiento de Oliver para Elvecia y su vuelta (terugkeer) á la Haya. 1726.
nº 6206 Sobre la esquadra Holandesa contra Argel (Algiers). 1721-1725.
nº 6207. Sobre letras de cambio (wisselbrieven) para pago de sueldos del Marques de Monteleon y D. Nicolas Oliver. 1724—1726.
nº 6208. Sobre la formacion de la compañia de Ostende y sus controversias. 1723—1726.
nº 6209. Correspondencia del Marques de S. Felipe, D. Nicolas Oliver y D. Juan Cascos sobre el tratado de Liga de Hannover y compañia de Ostende. 1726.

nº 6210. Cartas de D. Guillermo Nuñez. Cartos de varios estrangeros y noticias reservadas de Mr. Le Maingre. 1726.
nº 6211. Fechos indiferentes de la correspondencia de D. Nicolas Oliver y D. Juan Cascos 1726.
nº 6212. Correspondencia del Marques de San Felipe, D. Nicolas Oliver y los testamentarios del Marques Berrety sobre los negocios de dicho Marques. Tratado de Hannover y accesion á la Liga de la Triple Allianza. 1726.
nº 6213. Oficios de la Embajada de Holanda, 1726, 1727.
nº 6214. Correspondencia con D. Nicolas Oliver y el consul D. Bernardino de Sala. Sobre el mismo tratado de Hannover. Preliminares para su ajuste y formacion de la compañia de Ostende 1727.
nº 6215. Idem de los mismos. Sobre relaciones de gastos extraordinarios y derechos (rechten) consulares 1727.
nº 6216. Fechos indiferentes de la correspondencia de D. Nicolas Oliver. Pago de letras de cambio. Lutos y Oficios de la Embajada de Holanda. 1728.
nº 6217. Correspondencia de D. Nicolas Oliver. Sobre la compañia de Ostende, tratado de Hannover, y nueva compañia de Altona. 1728.
nº 6218. Idem del mismo sobre las conferencias de la Provincia de Ostfrisia: sucesion del Rey de Polonia y Ratificacion del Tratado de Sevilla. 1729.
nº 6219. Idem del mismo sobre relaciones de gastos. Testamentaria del Marques de Lede y oficios de la Embajada de Holanda. 1729.
nº 6220. Idem del mismo sobre negocios indiferentes del año 1730.
nº 6221 Idem del mismo sobre accesion de las Provincias Unidas á la Republica de Holanda (sic) y consentimiento de ellas al Tratado de Sevilla. 1730.
nº 6222. Idem del mismo sobre las conferencias de los Estados de Holanda acerca de la conclusion del Tratado de Sevilla y otras materias. 1731.
nº 6223. Idem del mismo sobre negocios indiferentes. Oficios de la Embajada. 1732.
nº 6224. Idem del mismo sobre las Juntas Provinciales de los Estados de Holanda para extinguir la compañia de Ostende. 1732.
nº 6225. Idem del mismo sobre los intereses del Principe de Nassau Diest y los del de Orange Nasau de Siegen (sic) y otras materias. 1733.
nº 6226. Idem del mismo sobre negocios indiferentes. 1733.
nº 6227. Idem del mismo sobre noticias publicas, relaciones de sus negocios y otras materias. 1734.
nº 6228./6239. Idem del mismo. 1734—1744.
nº 6240. Oficios de la Embajada de Holanda. 1734—1739.
nº 6241. Oficios de la Embajada de Holanda. 1740, 1741.

nº 6242. Minutas de la instruccion y despachos entregados al Marques de San Gil para servir la Embajada de Holanda. 1737

nº 6243.—6245. Correspondencia del mismo Marques de San Gil. 1736.

nº 6246.—6248. Ut supra. 1736.

nº 6249.—6252. Ut supra. 1737.

nº 6253. Correspondencia de sus cuentas. 1737—1742.

nº 6254.—6256. Correspondencia del mismo Marques de San Gil. 1738.

nº 6257. Ut supra. 1738—1742.

nº 6258.—6261. Ut supra. 1739.

nº 6262.—6264. Ut supra. 1740.

nº 6265.—6267. Ut supra. 1741.

nº 6268 Las espediciones del mismo Marques de San Gil desde la Haya. Tratado de pacificacion, etc. 1742—1745.

nº 6269.—6272. Correspondencia del mismo Marques de San Gil. 1742.

nº 6273.—6277. Ut supra. 1743.

nº 6278.—6283. Ut supra. 1744.

nº 6284.—6287. Ut supra. 1745.

nº 6288.—6289. Ut supra. 1746.

nº 6290. Su salida (vertrek) de aquella Republica. 1746.

nº 6291.—6293. Correspondencia del Marques de Puerto, embajador en Holanda 1747.

nº 6294.—6295. Ut supra. 1748.

nº 6296.—6299. Ut supra. 1749.

nº 6300. / 6303. Ut supra. 1750.

nº 6304. / 6306. Ut supra. 1751.

nº 6307. / 6308. Ut supra. 1752.

nº 6309. Idem. Aqui (hier) está la correspondencia con D. Antonio de la Quadra hasta Junio de 1753 y la credencial minuta de sueldo y opcion al consulado de Amsterdam á D. Manuel de Vriondo; y una pension annal á la Marquesa de la Pesadilla.

nº 6310. Correspondencia del mismo D. Antonio de la Quadra con copia del tratado del Rey de Marruecos y los Estados Generales de Holanda. Nombramiento de Quadra para Hannover, sus credenciales, sueldo, ayuda de costa, etc. 1753.

nº 6311. / 6312. Correspondencia de la Quadra. 1754.

nº 6313. Ut supra. 1755.

nº 6314. Correspondencia del Marques de Grimaldi, Embajador en Holanda. 1756.

nº 6315. Ut supra. 1757.

nº 6316. Ut supra. 1758.

nº 6317. / 6318. Ut supra. 1759.

nº 6319. / 6320. Ut supra. 1760. (In nº 6320 eene copie van Grimaldi's instructie).

nº 6321. / 6329. Correspondencia del Marques de Puente Fuerte. 1761—1769.

nº 6330. Ut supra. 1770. Con cartas de D. Eugenio de Renovales desde 20 Set. 1770.

nº 6331. / 6333. Tres legajos de oficios de D. Pedro Lemaire, secretario de la embajada de Holanda. 1746, 1747.

nº 6334. / 6344. Once legajos de correspondencia del consul en Amsterdam, D. Juan Manuel de Vriondo. 1757—1769.

nº 6345. / 6350. Seis legajos de correspondencia de D. Felipe Rodriguez, consul en Amsterdam. 1738—1756.

nº 6351. / 6355. Cinco legajos de oficios de la Embajada de Holanda. 1730—1760.

nº 6356. Gacetas y noticias entresacadas del negociado do Holanda. 1739—1759.

nº 6357. Sobre la negociacion entablada entre los ministros de España y Prusia en la Haya para un tratado de comercio entre una y otra Potencia. 1767, 1768.

nº 6358. Fechos relativos á sueldos de secretarios de la Embajada de Holanda. 1761.

nº 6359. Oficios de la Embajada de Holanda. 1752—1770.
nº 6360. Legajo, intitulado Indias. Isla de Vrua.
nº 6361. Sobre presas, hechas á diferentes Holandeses por D. Pedro Garaycochea, sentenciadas por los oficiales Reales de la Habana.
nº 6362. Correspondencia con el Marques Grimaldi de 1755 á 1763. Estan sus despachos, los del Marques del Puerto, los de Puente Fuerte, los de Navarro y los de Conri.
nº 6363. Correspondencia del Marques de Puente Fuerte y D. Eugenio de Renovales (con su nombramiento) de 1771.
nº 6364. — 6372. Correspondencia del Vizconde de la Herreria. 1772-1780
nº 6373. — 6380. Correspondencia del Conde de Santa Fé. 1780—1787.
nº 6381. Correspondencia del Conde de Santa Fé y de su secretario D. Alfonso de Aguirre. 1788.
nº 6382. — 6386. Fechos pertenecientes á la Capilla Real de la Embajada de Holanda. 1714 -1746.
nº 6387. Oficios de la Embajada de Holanda. 1718—1793.
nº 6388. Ut supra. 1786—1795.
nº 6389. Ut supra. 1780—1783.
nº 6390. Legajo con el espediente sobre el navio Holandes *Spaar*, que cargo arinas en el Ferrol y las introdujo en el Ferrol, de la misma epoca de 1780—1784.
nº 6391. Sobre el pago de creditos y deudas del Vizconde de la Herreria, Embajador que fue en Holanda.

Zooals uit het bovenstaande blijkt, heeft de vervaardiger van dezen inventaris, don Manuel, zich eerst bevlijtigd om niet alleen den naam van den correspondent te vermelden maar ook met een enkel woord aan te geven, waarover in hoofdzaak de brieven handelen; later is hem dat echter toch te machtig geworden en heeft hij zich vergenoegd met het noemen van des briefschrijvers naam. Niet altijd is hij nauwkeurig in het aanstippen der hoofdpunten. Zoo spreekt het vanzelf, dat nº. 6214 geen brieven van 1727 bevat over de oprichting maar wel over de schorsing der compagnie van Oostende, en dat in nº 6218 berichten worden gegeven over de bemoeiingen der Staten-Generaal in zake de geschillen in Oost-Friesland tusschen den vorst en de stenden in 1729. Een andermaal laten zijne mededeelingen aan duidelijkheid te wenschen over. Maar in ieder geval geeft de inventaris toch eenig overzicht, en daarom heb ik hem overgenomen, voor zoover hij onze Republiek betreft.

Behalve de onderafdeelingen naar de landen heeft deze inventaris ook nog eenige algemeene hoofden, niet op een bepaald land betrekking hebbende. Het zijn de volgende:

Negociado de Congresos.

nº 7513—7539. Congreso de Cambray. 1720—1725.

nº 7540—7560. Congreso de Soissons. 1727—1730.
nº 7561—7581. Congreso de Francfort. 1741—1744.

Negociado de Junta de Dependencias de Estrangeros, que tambien se llama de Jueces Conservadores de Comercio. 1706—1763.

Het zijn de liassen nos 7582—7604; voor zoover de inventaris uitwijst, van geen belang voor onze geschiedenis.

Negociado de Cónsules y Vice-Cónsules. 1715—1782.

Dit hoofd omvat de liassen nos 7640—7671; voor ons land komen daarvan alleen in aanmerking:

nº. 7640. Correspondencia de Asó, cónsul en Amsterdam y en Dunquerque. 1777.
nº. 7671. Correspondencia del Consulado de Ostende sobre la compañia llamada de Ostende en Indias. 1724.

Indiferente. 1701—1785 (een enkel nummer uit 1824).

Naar den inventaris te oordeelen bevat dit hoofd, de nos 7831—7913 vermeldend, geen belangrijks voor onze geschiedenis en heeft het betrekking op binnenlandsche aangelegenheden van Spanje.

Legajos y Libros inconnexos. 1252—1773. (Slechts weinig uit de tijden vóór de 18e eeuw).

Ook in deze liassen, nos 8098—8132, wijst de inventaris geen zaken van beteekenis voor onze geschiedenis aan.

Uit de afdeeling *Holanda* heb ik in de eerste plaats de liassen ingezien, wier hoofdinhoud door don Manuel op onduidelijke wijze was aangegeven; dan heb ik hier en daar een enkelen greep gedaan. Wellicht zou ik nog een paar dagen besteed hebben aan een nauwkeuriger onderzoek der papieren van Beretti-Landi, die in de jaren 1718—1720 eene groote bedrijvigheid in de Republiek ontwikkeld heeft om haar van toetreding tot de zoogenaamde Quadruple-Alliantie terug te houden, ware het niet, dat ik reeds zeer geruimen tijd minder wel was en vreesde bij langer volhouden ernstig ziek te worden; dientengevolge heb ik eenige dagen vroeger dan oorspronkelijk mijn plan was de tehuisreis aanvaard.

Het weinige, dat ik te vermelden heb, laat ik weer in chronologische orde volgen.

nº. 6182. De berichten in deze lias zijn van den secretaris der ambassade, Nicolas Oliver, van Dec. 1715—Oct. 1716, die veelvuldig terugkomt op frauduleuzen handel der vreemde naties in Spaansch Amerika en speciaal op den ongeoorloofden handel der Hollanders in campeche-hout in de Laguna de Terminos; de berichten van Beretti-Landi, van Oct.—Dec. 1716, hebben weinig om 't lijf; hij is slecht te spreken over den consul van Spanje te Amsterdam, Jozeph Manuel de Acosta, wien hij vooral kwalijk schijnt te nemen dat hij een jood is. Het was mij bij 't inzien van dezen bundel echter meest te doen om de instructie van Beretti; zij is onbeduidend, maar ik vond er in wat ik hoopte te vinden, n.l. eene aanwijzing, hoe de papieren

der Spaansche ambassade in Den Haag van 1648—1701 te Brussel gekomen zijn.

In Beretti's instructie van 8 Juni 1716 wordt gezegd, dat de Spaansche gezant Quiros bij het uitbreken van den Spaanschen successieoorlog uit Den Haag naar Brussel is vertrokken; hij is spoedig overleden en had tot executeur-testamentair benoemd don Diego Hortiz de la Carrera, die dientengevolge het archief der Spaansche ambassade in Den Haag in handen heeft gekregen. Deze Carrera is later in dienst genomen door de Oostenrijkers met en ter wille van die papieren. Aan Beretti Landi wordt gelast te trachten ze terug te krijgen; maar de aanwezigheid van dat archief ten huidigen dage in het Rijksarchief te Brussel bewijst, dat hij in zijne opdracht niet is geslaagd.

n°. 6184. Zooals de inventaris zegt, blijkbaar op gezag van eene aanteekening, in de lias aanwezig, zijn deze brieven bijeengebracht uit de papieren van Alberoni. Zij vormen eene geheime correspondentie van Alberoni met Beretti Landi van Dec. 1716—eind 1717, in 't Italiaansch; bij vluchtig doorzien scheen zij mij te loopen over de algemeene Europeesche aangelegenheden en van meer belang te zijn voor de kennis van Alberoni's politiek dan voor onze geschiedenis. (Zij is gebruikt door J. Maldonado Macanaz bij diens studies over Spanje's geschiedenis in de 18e eeuw, o.a. in zijne artikels over El Cardenal Alberoni (*Rev. de Esp.* 1884).

n°. 6185. Het zijn brieven uit 1719, nagenoeg uitsluitend van Beretti Landi. Het financiëele plan, waarvan de inventaris gewaagt, ontbreekt; uit enkele berichten blijkt echter dat het te doen was om eene groote leening voor Spanje. Beretti's berichten betreffen in de eerste plaats de vraag of de Republiek zal toetreden tot de zoogenaamde Quadruple Alliantie; verder ook zijne besprekingen met den Russischen gezant Koerakin.

n°s 6195—6197. Van eene zaak van Willem Smith, door den inventaris genoemd, heb ik niets gezien. In Monteleon's brieven van 1723 vrij wat over den strijd tusschen Roomschen en Jansenisten en de houding van de regeering der Republiek hierin, die hem bitter slecht behaagt.

n°. 6210. Het zijn een aantal stukken van verschillende personen uit 1726, die echter meest allen van Ripperda hulp of steun wenschten, o.a.: Een ongedateerd ontwerp-contract, waarbij Fabianus Willemse uit Amersfoort zich op zekere voorwaarden verbindt, zich met zijne familie in Spanje te vestigen ten einde er het weven te onderwijzen. Een vermakelijke brief van zekeren Fred. Willem Mant, Den Haag, 12 Mei 1726, blijkbaar een ouden kennis van den nieuwbakken hertog; hij maakt hem velerlei complimenten, maar eindigt met zijn steun in te roepen ter afwikkeling van financiëele zaken in Spanje. — Dan vrij wat brieven van Louis Le Maingre de Bouciquault, „colonel des dragons," een man van avontuurlijke plannen. Hij wil het toetreden der Republiek tot het verbond van Hannover verhin-

deren door middel van Zeeland, en zelfs een verbond van dat gewest met Spanje tot stand brengen. Hij is bevriend met burgemeester Hennequin van Rotterdam, die invloed heeft in de admiraliteit van Zeeland. Zeeland zal gewonnen worden door het eenige vrijheid te verleenen in den handel op Amerika, maar onze man heeft — natuurlijk — ook geld noodig. Zijne fraaie ontwerpen worden droevig verstoord door de toetreding der Republiek tot het Hannoversch verbond, maar niettemin blijft hij zijne plannen om Zeeland te winnen aanbevelen en geld vragen.

n°. 6213. Dit is een lias met stukken, het optreden der Nederlandsche ambassade te Madrid betreffende (oficios de la Embajada de Holanda), van 1725 (zeer weinig), 1726 en 1727. Ik koos deze jaren, omdat de algemeene politieke verhoudingen toenmaals stellig aanleiding gaven tot ernstige diplomatieke verhandelingen; doch zooals ik al vermoed had, handelen deze papieren over allerlei onrecht, aan schippers en schepen bedreven, over schuldvorderingen van Nederlandsche particulieren, die geen recht kunnen krijgen, over de vorderingen van het huis van Oranje. Zij zijn dus van denzelfden aard als de documenten, waarvan ik er te Madrid vele onder de oogen gehad heb. [1])

n° 6220, 6221. Brieven van den secretaris der Spaansche ambassade in Den Haag, Nicolas Oliver, over 1730; deze secretaris heeft langen tijd zijne functie bekleed en blijkens den inventaris ijverig de pen gehanteerd, maar blijkbaar was hij weinig ingewijd in den gang van zaken. Zijne berichten zijn onbeteekenend; hij meldt geruchten en tijdingen, ook over de toetreding der gewesten naar Hollands wensch tot het tractaat van Sevilla. Eene enkele maal spreekt hij over die aangelegenheid met Slingelandt, die hem echter blijkbaar niet veel wijzer maakte.

n° 6225. Brieven van N. Oliver van 1733, waarvan hetzelfde geldt als hierboven werd opgemerkt; in sommige brieven heeft hij het over de aanspraken van Hyacinthe van Nassau-Siegen op de erfenis van Willem III. (Zie ook bij Madrid, Archivo historico nacional, p. 65).

n° 6345. Brieven van Felipe Rodriguez, consul te Amsterdam, over 1738 en een deel van 1739. Hij bericht allerlei wat hij verneemt over uitrustingen voor smokkelhandel, echter geruchtsgewijze; de meeste smokkelondernemingen gaan van Zeeland uit. Hij ergert zich diep.

8 Febr. 1738. Het smokkelen is den Nederlanders tot een tweede natuur geworden; zij denken slechts aan 't opstapelen van rijkdommen en daartoe zijn alle middelen hun goed. Toen in 1708 Eugenius van Savoye Rijsel belegerde, voorzagen de Nederlandsche kooplieden de Franschen van allerlei krijgsbehoeften etc. *20 Febr. 1738.* De smokkelhandel op Amerika is niet te verhinderen, zoolang niet de Spaansche wachtschepen zich van alle Nederlandsche vaartuigen, die zij op weg naar Amerika aantreffen,

[1]) Veel belangrijker zijn Van der Meer's secrete brieven in ons Rijksarchief.

meester maken, want al heet het dat zij naar Curaçao gaan, dat is niets dan een voorwendsel.

13 Maart 1738. Men verzekert, dat de Amsterdamsche vroedschap beraadslaagt over de vraag om Amsterdam tot een vrijhaven te maken, ten einde zoo mogelijk door dat middel het aanmerkelijk verval van den Amsterdamschen handel te herstellen. Die handel is zonder eenigen twijfel sterk achteruitgegaan, maar om het plan te volvoeren is veler instemming noodig, en daarom zal het niet gauw verwezenlijkt worden. Amsterdam ondervindt de veranderlijkheid der wereldsche zaken: vroeger was het de stapelplaats der grootste rijkdommen van Europa en het magazijn, waar ieder zijne benoodigdheden kwam halen; thans ziet het zich gedwongen te doen waaraan men vroeger niet zou hebben gedacht (n. l. de stad tot eene vrijhaven te maken). Iedere natie is er op bedacht geworden zich zelf te helpen, en Amsterdam ondervindt hiervan de gevolgen en zal er nog meer van ondervinden, naarmate andere natiën de oogen meer openen voor het belang van den handel. Hamburg is de stad, die een goed deel van Amsterdams handel tot zich heeft getrokken door datzelfde middel van de haven vrij te maken.

27 Maart 1738. Het beraad over den porto-franco eischt tijd. Amsterdam gaat hard achteruit. Volgens de opgave der pachters van de middelen op thee, koffie, zout, zeep, bier enz. hebben in den korten tijd van 10 weken meer dan 300 tamelijk welgestelde families de stad verlaten ten gevolge van het gebrek aan handel.

31 Juli 1738. Van Groenland worden 190 walvischvaarders verwacht; zij hebben een goede vangst gehad. Een Amsterdammer heeft er drie schepen bij, die 21 walvisschen meebrengen; de waarde van een walvisch wordt geschat op 5000 gulden.

18 Sept. 1738. Bericht dat Gerard Josias Olmius, burgemeester van Doetichem, aanbiedt aan Spanje de levering van bommen en granaten (die aanbieding is er bij); deze persoon is een der voornaamste kooplieden van de Republiek en voorziet ook al hare magazijnen van die artikels.

5 Febr. 1739. Een der nieuw gekozen burgemeesters van Amsterdam, Huydekoper genaamd, is, naar men zegt, iemand die het buskruit niet heeft uitgevonden en een ordinair man, van geen familie. De man die alles bestuurt is Corver.

n° 6346. Brieven van Felipe Rodriguez. In deze lias over 1740 en 1741, en in toenemende mate in de volgende, gaat de consul er zich ongelukkig op toeleggen om politieke nieuwstijdingen, vooral steunende op berichten die hij uit Engeland krijgt en overzendt, te leveren; zij nemen steeds meer plaats in.

In dit nummer verschillende brieven over de kwestie, wie te Amsterdam aan de kooplieden, die artikels naar Spanje wilden vervoeren, een certificaat zou uitreiken, dat hierbij geen contrabande Engelsche artikels waren. De kwestie wordt ten slotte zoo geschikt, dat een secretaris van Amsterdam het uitgeeft en de consul het legaliseert.

14 Jan. 1740. De verwarring op de Beurs, tengevolge van het verbod der Spaansche regeering om artikels van Engelschen bodem en fabricage in Spanje in te voeren, neemt dagelijks toe; want daardoor worden geheel verijdeld de maatregelen, die de Amsterdamsche kooplieden in overleg met de Engelsche genomen hebben om, ondanks de breuk tusschen Spanje en Engeland, den handel met Engelsche artikelen in Spanje voort te zetten. Op 't oogenblik liggen ongeveer veertig Hollandsche schepen in de Theems, geladen met Engelsche artikelen.

4 Febr. 1740. De magistraat is Maandag l.l. vernieuwd. De nieuwgekozenen zijn alle zonen, bloedverwanten en vrienden der burgemeesters; vele burgers, die gehoopt hadden te worden gekozen, zijn zeer misnoegd.

n° 6348. Brieven van Felipe Rodriguez.

8 Juni 1747. Er wordt scherp toegezien op personen, die wellicht correspondentie met de Franschen zouden kunnen houden. Gisteren is Rousset door den hoofdschout gevangen genomen. (Van Rousset zegt Rodriguez: Rousset is een Franschman, die niet langer monnik wilde zijn en daarom naar Holland gegaan is, waar hij calvinist is geworden; hij schrijft de grootste onbeschaamdheden tegen de roomsche religie en tegen Frankrijk; hij is de schrijver van het vliegend blaadje „Le Magacin" en van L' avocat pour et contre". Den 15en Juni bericht Rodriguez, dat Rousset Zaterdag l.l. naar den Haag is overgebracht en dat zijne misdaad niet bekend is.

n° 6349. Als boven.

23 April 1750. Op de Beurs te Amsterdam wordt veel geklaagd, want dagelijks wordt in deze landen de handel minder en de belasting hooger. Iedereen verlangde naar den vrede, maar nu is het diezelfde vrede die hen ten onder brengt, want zoolang de oorlog duurde, genoten de Hollanders alleen de voordeelen van den handel op Spanje, maar thans hebben de Engelschen het grootste deel, immers tegen een Hollandsch schip komen vier Engelsche in de Spaansche havens.

n° 6360. De inventaris vermeldt: *Indias, Isla de Vrua.* De lias bleek te bevatten zeer lijvige uiteenzettingen uit 1779, ten betooge dat Uruba of Aruba niet aan de Republiek behoort, maar aan Spanje. Het belang van die zaak was hierin gelegen, dat Uruba bewoond werd door allerlei smokkelaars, die de bescherming genoten der Compagnie.

n°. 6390. Een onbegrijpelijke vermelding in den inventaris deed mij ook dit nummer inzien. Het behelst een aantal papieren uit de jaren 1780—1784 van geen beteekenis. Een Nederl. schipper, Jan Tierts Wagenaar had met zijn schip, *Spaarne en Amstel* geheeten, eene lading meel zullen brengen van Ferrol naar Cadiz maar was ongelukkig niet te Cadiz, maar te Gibraltar bij de Engelschen aangekomen; hij beweerde gedwongen te zijn, de Spanjaarden echter geloofden aan kwade trouw, brachten hem met zijn schip op en hielden hem vast. Hij vraagt vergeefs afdoening van zijne zaak.

BRUSSEL

Mijn bezoek aan Brussel was in zekeren zin bijzaak; het had ten doel mij zoo snel mogelijk op de hoogte te stellen van de daar aanwezige verzamelingen van documenten, belangrijk voor onze geschiedenis, die verband hielden met het hoofddoel mijner reis, het Pyreneesche schiereiland, opdat ik zou weten en kunnen aanwijzen, wat uit den tijd dat Spanje en de Nederlanden dezelfde vorsten hebben gehad te Brussel te vinden is en dus niet ginds, op verren afstand, gezocht behoeft te worden. Een onderzoek naar documenten voor onze geschiedenis in haren geheelen omvang lag derhalve geenszins in de bedoeling; dit moet overgelaten blijven aan een afzonderlijke rondreis in de archieven en bibliotheken van België. Men houde dus dit zeer beperkte doel van mijn bezoek aan Brussel in het oog.

Rijksarchief

Van mijn bezoek aan het rijksarchief te Brussel bewaar ik de aangenaamste herinneringen aan de groote voorkomendheid van den rijksarchivaris, den heer A. Gaillard, en van alle ambtenaren, met wie ik het genoegen heb gehad in aanraking te komen. In 't bizonder ben ik dank verschuldigd aan den heer J. Cuvelier, onderchef der tweede afdeeling, voor zijne hulpvaardigheid en voor de welwillendheid, waarmee hij mij ook na mijn bezoek schriftelijk inlichtingen heeft verstrekt.

De rijkdommen van het rijksarchief zijn gescheiden in vier afdeelingen, van wier inhoud een summier overzicht gegeven is door de heeren Ed. Laloire et E. Lefevre in t. I der *Revue des Bibliothèques et Archives de Belgique* (1903) onder den titel: Les Archives Générales du Royaume à Bruxelles. Tableau synoptique des Archives. Tijdens mijn bezoek aan het archief was de heer Cuvelier bezig de laatste hand te leggen aan een werk, dat sedert verschenen is onder den titel: *Inventaire des inventaires de la deuxième section des Archives Générales du Royaume*, par Joseph Cuvelier, sous-chef de section. Dit werk geeft eene beschrijving der inventarissen, ten archieve aanwezig, op de verschillende verzamelingen van documenten der tweede afdeeling, waarbij de auteur met groote zorg en scherpzinnigheid de oude inventarissen, vervaardigd in een tijd toen de verzamelingen gansch anders waren geclassificeerd als heden, heeft onderzocht, en aangewezen op welke nummers der tegenwoordige indeeling zij betrekking hebben. Sommige dier oude inventarissen geven uitvoerige regesten der beschreven stukken, zoodat zij ook den onderzoeker van heden belangrijke diensten kunnen bewijzen. Wie zich met verzamelingen uit de tweede afdeeling heeft bezig te houden, verzuime derhalve niet Cuvelier's werk te raadplegen.

Zooals ik reeds meedeelde, ben ik niet in de gelegenheid geweest er voor mijn bezoek profijt van te trekken; naderhand heb ik er kennis van genomen, en in de volgende bladzijden zal ik er een enkele maal naar verwijzen.

De rijksarchivaris, dien ik van te voren op de hoogte had gebracht van het doel mijner komst, wees mij drie inventarissen aan, die ik zou hebben te raadplegen; het waren:

I. *Inventaire des Cartulaires, Obituaires et Ouvrages manuscrits.* Het is een moderne geschreven inventaris in fol. van 104 blz, voor elk der drie afdeelingen alphabetisch geordend. Hij droeg toen het nummer 212 doch op het oogenblik is het n°. 423 (Cuvelier, p. 193). Bij het raadplegen der afdeeling *Ouvrages manuscrits* (met de twee andere bemoeide ik mij niet) bleek mij, dat telkens verwezen werd naar een anderen inventaris, die mij op mijn verzoek ook verstrekt werd. Ook dit is een moderne geschreven inventaris op dezelfde verzameling, maar veel uitvoeriger (312 blz.); hij is thans genummerd 422 (Cuvelier, p. 192, die daar ook de *table des matières* heeft afgedrukt). Hij is in zooverre eenigszins lastig te raadplegen, dat hij vol verwijzingen en aanteekeningen staat, terwijl bovendien telkens nummers zijn ingelascht. Die verwijzingen en aanteekeningen hebben doorgaans ten doel aan te geven, dat dit of dat handschrift gevoegelijk zou kunnen worden ingelijfd bij eene andere verzameling. En inderdaad, een eigen karakter heeft dit fonds niet; men heeft er alles ingebracht, wat men voor het oogenblik niet eene plaats in eene andere verzameling wist aan te wijzen; vandaar ook ongetwijfeld de zonderlinge naam dezer verzameling; zij heet *Cartulaires et Manuscrits* (vgl. Cuvelier, p. 192).

II. *Inventaire des registres, des liasses et des cartons de la collection, dite Papiers d'Etat et de l'Audience.* thans n°. 371 (Cuvelier, p. 166, die daar eene „table sommaire" van den inhoud geeft). In 4°, 198 blz., geschreven moderne inventaris.

De *Papiers d'Etat et de l'Audience* vormen eene zeer belangrijke verzameling van documenten. Deze zijn deels afkomstig van den Raad van State, die de zaken, het algemeen bestuur van het land betreffende, behandelde, en anderdeels van de Audience, waarvan de expeditiè van alle belangrijke bestuursstukken van allerlei aard (Cuvelier, p. 165) uitgingen. In 't bizonder voor de geschiedenis der 16e eeuw is deze verzameling van zeer hooge beteekenis.

Zoowel de *Cartulaires et Manuscrits* als de *Papiers d'Etat et de l'Audience* maken deel uit van de tweede afdeeling.

III. *Inventaire sommaire des Archives de la Secrétairerie d'Etat et de Guerre, par* A. Gaillard et E. de Breyne. Gedrukte inventaris; zonder jaartal en niet in den handel. Met de *Annexes* 87 blz.; dan volgt nog een *Table des matières.*

Om een denkbeeld te geven van den aard dezer archieven, neem ik enkele zinsneden over uit de inleiding op dezen inventaris: „Sous la dénomination de Secrétairerie d'Etat et de guerre sont réunies les archives de deux institutions des Pays-

Bas, lesquelles, en dépit de l'identité de leur titre, présentent des caractères absolument différents. La première est la secrétairerie d'Etat et de guerre sous le régime espagnol. Membre du ministère espagnol, placé par le Roi sous les ordres immédiats du gouverneur-général, le secrétaire remplissait officiellement les fonctions de ministre des relations extérieures, de ministre de la guerre pour les troupes espagnoles et étrangères, et de ministre d'Etat pour les affaires importantes et secrètes. Il était en réalité l'alter ego, le premier ministre du gouverneur-général pour toutes les affaires d'intérêt majeur. , ... Puis vient le secrétairerie d'Etat et de guerre sous le régime autrichien". Bij dat regime „la secrétairerie se transforma peu á peu en chancellerie des gouverneurs généraux des Pays-Bas, et son chef, dépouillé de presque toutes ses attributions militaires, fut réduit à la charge, des plus importantes encore, de secrétaire d'Etat pour les affaires d'administration politique, tant interne qu'externe.

Aan den inventaris dezer archieven is onder den naam *Annexes* toegevoegd de inventaris van eenige archieven, die nimmer tot de *Secrétairerie d'Etat et de guerre* behoord hebben maar daarin zijn geplaatst in den Oostenrijkschen tijd en er sedert gebleven zijn. Hiertoe behoort het archief der Spaansche ambassade in Den Haag van de tweede helft der 17e eeuw.

Bij eene voorloopige kennisneming van de genoemde inventarissen bleek mij alvast, dat hier een groote rijkdom van documenten, van belang voor onze geschiedenis, aanwezig is, voldoende om hem, die er wat nader op in wil gaan ten einde ze nauwkeuriger te beschrijven, maanden bezig te houden. Daarenboven bleek mij, dat talrijke nummers der *Cartulaires et Manuscrits* en der *Papiers d'Etat et de l'Audience* geheel denzelfden titel hebben en dat eene vergelijking dier onderscheiden nummers reeds een zeer tijdroovende arbeid zou zijn. Na rijp beraad heb ik gemeend, dat ik het meeste nut zou doen door allereerst van den inhoud der inventarissen verslag te geven, en daar, waar hunne aanwijzing aan duidelijkheid te wenschen overliet, eenige toelichting te zoeken, voor zoover de tijd dit gedoogde.

Ik begin nu met de *Papiers d'Etat et de l'Audience* en houd mij daarbij aan de indeeling van den inventaris. Dan laat ik volgen de *Cartulaires et Manuscrits*, maar hierbij wijk ik af van de volgorde van den inventaris om ten behoeve van het gemakkelijk overzicht de nummers op dezelfde wijze te groepeeren als in de Papiers d'Etat et de l'Audience. Ten derde komen dan de documenten der *Secrétairerie d'Etat et de Guerre*, die vooral voor de 17e eeuw van beteekenis zijn.

Section II

Papiers d'Etat et de l'Audience

I. *MAISON DES SOUVERAINS ET DES GOUVERNEURS GENERAUX.* (1499—XVIIe siècle). Op de nummers 1—21 dezer col-

lectie bestaat een oude gedetailleerde inventaris (Cuvelier n° 372). De portefeuilles, die doorloopen tot n° 33, bevatten de rekeningen der huishouding van de vorsten en vorstinnen, en der traktementen der ambtenaren en edellieden, tot de hofhouding behoorende.

n° 30. Registro de los officiales de la Casa Real d'Aragon. 1520. (Op den rug staat: Maison de Charles V). Het is eene lijst in 't Spaansch van alle ambtenaren, tot het koninklijk huis behoorende, met opgave van hun tractement en van hetgeen hierop betaald is; ook van de edellieden van „Castilla, Aragon, Navarra, Valencia y Mallorcas, gentiles hombres Catalanes, de Napoles, Sicilia y otras partes". fol. 36. Aanteekening van verschillende bevelen van betaling, door Karel V in 1520 en 1521 gegeven. — fol. 39. Vertoog dat de Keizer orde moet stellen op het financiëel beheer, dat veel te wenschen overlaat. Z. M. moet eenige weinige vertrouwde personen benoemen om zorg te dragen, dat zijne inkomsten niet verloren gaan, zooals tot nu toe het geval is, zonder dat er iemand is die er naar omziet. — fol. 42. Een soortgelijk vertoog, speciaal ten aanzien van Aragon; door het ontbreken van behoorlijk beheer lijdt de kroon groote schade; het eindigt: Que su Ma^d^ no recibe ya un dinero de lo ordinario de esta Corona, de que el Rey Catholico recibia cada año mas de cient mil ducados.

n° 32, Estat du roy d'Espagne lorsque Sa Majesté résidoit par deça en l'an 1558.

II *CORRESPONDANCE ANTÉRIEURE A CHARLES QUINT*

n° 34. Lettres de Maximilien, archiduc d'Autriche, puis roi des Romains. 1483—1596. (Origineelen, òf deels, òf alle uitgegeven. Vgl. Gachard. *Lettres inédites de Maximilien* etc. 1851—1852).

III *RÈGNE DE CHARLES QUINT*

A. Correspondance de Charles Quint avec Marguérite de Savoie, Ferd. d'Autriche, Marie de Hongrie et divers.

n° 35. Correspondance de Charles Quint avec Marguérite d'Autriche, 1522—1525. Copieën.

n° 36. Als boven. 1526—1530. Copieën. In n° 35 en n° 36 eene „table des lettres".

n° 37. Correspondance de Charles Quint avec Marguérite. 1522—1528. Copieën.

n° 38. Als boven. 1529—1530. Copieën.

n° 39. Correspondance de l'archiduchesse Marguérite avec Charles Quint. 1523—1526. Minuten, origineelen, copieën.

n° 40. Als boven. 1527—1530. Minuten, origineelen en copiën.

n° 41. Recueil de lettres de Charles Quint à Marguérite de Savoie et de cette princesse à l'empereur, et de lettres qu'elle a reçues de Ferdinand d'Autriche, de ses nièces et de divers personnages. 1522—1530. Il renferme aussi des instructions. Copieën.

n° 42. Lettres de Charles Quint à Ferdinand. 1523—1529. Copieën.
n° 43. Correspondance de Charles Quint avec le roi Ferdinand. 16 Jan. 1524—22 Mei 1538.
n° 44. Als boven. 9 Jan. 1547—20 Juni 1552.
n° 45. Als boven. 22 Juni 1552—31 Aug. 1552.
n° 46. Als boven. 1 Sept. 1552—1556. n°s 43—46 zijn origineelen, minuten, copieën, in 't Fransch, Spaansch en Latijn.
n° 47. Correspondance de Charles Quint avec Marie de Hongrie. 1529—1532. Copieën.
n° 48. Als boven. 1533—1535. Copieën.
n° 49. Als boven. Jan. 1536—Juni 1537. Copieën.
n° 50. Als boven. Juli 1537—Dec. 1539. Copieën.
n° 51. Als boven. 1541—1542. Copieën.
n° 52. Correspondance de la reine Maria avec Charles Quint. 1532—1540. Origineelen.
n° 53. Als boven. 1541—1542. Origineelen.
n° 54. Als boven. 1543. Origineelen.
n° 55. Als boven. 1544 (tot 31 Mei). Origineelen.
n° 56. Als boven. Juni 1544—1545. Origineelen.
n° 57. Als boven. 6 Maart 1546—31 Juli 1546. Origineelen.
n° 58. Als boven. 3 Aug.—29 Dec. 1546. Origineelen.
n° 59. Als boven. 1547. Origineelen.
n° 60. Als boven. 1548—1550. Origineelen.
n° 61. Als boven. 1551—26 Aug. 1552. Origineelen.
n° 62. Als boven. Sept.—Dec. 1552. Origineelen.
n° 63. Correspondance de la reine Marie avec Charles Quint. 1532—1537. Origineelen.
n° 64. Als boven. 1538—10 Dec. 1551. Origineelen.
n° 65. Als boven. 16 Dec. 1551—11 Juni 1552. Origineelen.
n° 66. Als boven. 12 Juni 1552—14 Maart 1555. Origineelen.
n° 66bis. Billets de Marie de Hongrie et de Granvelle à Charles Quint. 1546.
n° 67. Correspondance de Charles Quint avec Marie de Hongrie concernant les affaires des Pays-Bas. 1532—Mei 1543. Copieën.
n° 68. Als boven. Juli 1543—1546. Copieën. In deze n°s 67 en 68 vrij wat over de financiëele moeilijkheden der regeering en over den onwil der gewesten om hierin te voorzien. Vóór in n° 67 en n° 68 vindt men eene „table des lettres."
n° 69. Correspondance de Marie de Hongrie. (Précédée de quelques lettres de Marguérite). 1534—1542.
n° 70. Als boven. 1543—1552. Blijkens eene aanteekening in n° 69 zijn het copieën, in 1882 te Weenen gemaakt. Aan het eind van n° 69 en n° 70 vindt men eene „table des lettres."
n° 71. Lettres diverses de et à Charles Quint. 1519—1532. Origineelen.
n° 72. Als boven. 1532—1534. Origineelen.
n° 73. Als boven. 1535—1551. Origineelen.
n° 74. Als boven. 1551—1555. Origineelen. Achter in n° 74 is een: Index des noms des personnes et des corps ou corporations qui

ont écrit ou auxquels ont été adressées les lettres contenues dans ces quatre (nos 71—74) volumes.

no 74bis. Lettres, instructions et ordonnances de Marie de Hongrie et d'autres personnages de son époque.

nos 75—81. Correspondance de Charles Quint avec ses généraux, ses ambassadeurs et autres personnages en Italie. 1522—1530. 7 vol.

no 82. Correspondance de Charles Quint avec N. de Montmorency, seigneur de Courrières, au sujet du départ pour les Pays-Bas de Chrétienne de Danemark, duchesse de Milan. 1537. Copieën.

no 83. Lettres de et à Guillaume de Nassau. 1555. Origineelen en minuten.

no 84. Als boven. 1550—1566.

no 85. Als boven. 1552—1560.

no 86. Als boven. 1561—1567.

no 87. Als boven. 1568—1577.

no 88. Als boven. 1577—1584.

no 89. Als boven. 1555—1568 (supplément).

no 90. Als boven. 1552—1584 (supplément).

Van de nummers 83—90 zegt de inventaris: c'est la correspondance de Guillaume de Nassau avec Charles Quint, Philippe II, Philibert Emmanuel de Savoie, Marguérite de Parme et le conseil d'Etat. Zooals blijkt, behoort deze collectie slechts voor een klein gedeelte onder de *Règne de Charles Quint.* Het zijn niet alleen origineelen, zooals de inventaris aangeeft, maar ook minuten. Gepubliceerd door Gachard in de *Corr. de Guillaume le Taciturne.* 6 dln. (1847—1866).

no 91. Lettres à Charles Quint par N. Perrenot. 1541—1543. Copieën.

no 92. Correspondance de Charles Quint avec N. Perrenot. 1543. Origineelen.

B. Correspondance de Marguérite de Savoie

no 93. Correspondance de l'archiduchesse Marguérite avec l'archiduc Ferdinand. 1524—1529. Origineelen.

no 94. Correspondance du gouverneur de Frise. 1524—1540. Origineelen. (C'est la correspondance de ce fonctionnaire avec Marguérite de Savoie, Marie de Hongrie et Ant. de Lalaing, gouverneur de Hollande).

C. Correspondance de Marie de Hongrie

no 95. Lettres de Marie de Hongrie à Ferdinand. 1528—1543. Copieën.

no 96. Lettres de Ferdinand à Marie de Hongrie. 1528—1543. Copieën.

no 97. Correspondance de la reine Marie avec le roi Ferdinand. 1537—1556. Origineelen, althans gedeeltelijk; er komen ook in voor uittreksels uit die briefwisseling.

no 123. Lettres de N. Perrenot, seigneur de Granvelle, à Marie de Hongrie. 1532—1542. Copieën.

n° 123A. Correspondance de Marie de Hongrie avec Nicolas Perrenot. 1536—1542.
n° 124. Correspondance de la reine Marie avec Nicolas Perrenot. 1537—1547. Origineelen.
n°s 131—133. Lettres de divers à la reine Marie. 1536—1548. Origineelen.
n°s 98—118. Lettres des seigneurs. 1541—1559. 21 deelen. Origineelen. (C'est une collection de lettres adressées par divers à Marie de Hongrie et à ses successeurs dans le gouvernement des Pays-Bas). Er zijn geen brieven uit de jaren 1546—1550.
n° 119. Lettres d'Adrien de Croy à la reine Marie. 1542—1548. Origineelen.
n° 120. Correspondance de la reine Marie avec Naves, Viglius et de Lyere, envoyés à Nurenberg et à Augsburg. 1542. Origineelen.
n° 121. Correspondance de la reine Marie avec Naves et Scepperus, envoyés à Spire. 1542. Origineelen.
n° 122. Correspondance de la reine Marie au sujet de la diète de Nurenberg. 1543. Origineelen.
n°s 125, 126. Correspondance de la reine Marie avec Antoine Perrenot. 1547—1555. Origineelen.
n°s 128—130. Lettres missives. Originaux. (C'est une collection de lettres de divers à Marie de Hongrie et de réponses de cette princesse).
n° 134. Correspondance du conseil d'Etat avec la reine Marie. 1547—1548. Origineelen. (A la suite de cette correspondance sont des lettres d'Adrien de Croy, conte de Roeulx).
n°s 135—148. Correspondance en matière de finances. 1550—1557. Origineelen.
n° 127. Correspondance de Viglius avec la reine Marie. 1555—1558. Origineelen.
n°s. 149—150. Correspondance relative à la maladie, à l'abdication et au voyage de Charles Quint. 1552—1559. Originaux. (Vgl. Gachard. *Retraite et Mort de Charles V.* 1854).

IV. *RÈGNE DE PHILIPPE II.*

A. Correspondance avec ses gouverneurs-généraux et ses secrétaires.

n°s. 151, 152. Correspondance d'Emm. Phil. de Savoie avec Philippe II, Granvelle, Lalaing, avec lettres de ces personnages. 1556—1559. Origineelen.
n° 153. Correspondance d'Emm. Phil. de Savoie avec Philippe II. 1556—1558. (Lettres du roi et minutes du duc de Savoie). Er is ook correspondentie met andere personen bij.
n° 154. Correspondance de Marguérite d'Autriche (d. i. M. v. Parma) avec Philippe II. 1559—Juni 1560.
n° 155. Als boven. Juli 1560—Nov. 1561.
n° 156. Als boven. Sept. 1561—Juli 1562.
n° 157. Als boven. Aug. 1562—Juni 1563.
n° 158. Als boven. Juli 1563—Febr. 1564.
n° 159. Als boven. Maart 1564—Febr. 1565.

De nummers 154—159 zijn origineelen, minuten en copieën. Grootendeels gepubliceerd door Gachard in de *Correspondance de Marguérite de Parme*, 1559—1563, 3 dln (1867—1881).

n° 160. Correspondance de Philippe II. avec la duchesse de Parme. 1566—1567. Copieën.

n° 161. Correspondance de la duchesse de Parme avec Philippe II (en matière de finances) 1562—1568. Minuten.

n° 162. Correspondance de Marg. de Parme avec Philippe II. Copieën. Maart 1566—Sept. 1566.

n° 163. Als boven. Oct. 1566—Maart 1567.

n° 164. Correspondance du duc d'Albe avec Philippe II. Origineelen en minuten. Juni 1567—Maart 1569.

n° 165. Als boven. April 1569—Maart 1571.

n° 166. Als boven. Mei 1571—Dec. 1573.

De nummers 164—166 zijn brieven van Alva; de drie volgende van Philips.

n° 167. Als boven. Mei 1567—Dec. 1569.

n° 168. Als boven. Jan. 1570—Juni 1572.

n° 169. Als boven. Juli 1572—Oct. 1573.

n°s 170—172. Correspondance de Requesens avec le roi et lettres du roi à Requesens. Origineelen.

n° 170. Oct. 1573—Juni 1574. } Brieven van Philips.
n° 171. Aug. 1574—Jan. 1576. }

n° 172. Dec. 1573—Maart 1576. Brieven van Requesens.

n°s 173—174. Correspondance du Conseil d'Etat avec Philippe II. 1576. (Vgl. t. IV van Gachard's *Corr. de Philippe II.*)

n° 175. Correspondance de don Juan d'Autriche avec divers personnages. 1576—1577.

n° 176. Lettres de Philippe II au prince et duc de Parme. Origineelen en minuten. Sommige gecijferd. Oct. 1578—Dec. 1580.

n° 177. Als boven. 1581.

n° 178. Als boven. 1582.

n° 179. Als boven. Mei 1583—Maart 1584.

n° 180. Als boven. Juli 1584—Dec. 1585.

n° 181. Als boven. Febr. 1586—Juni 1588.

n° 182. Als boven. Juli 1588—Dec. 1589.

n° 183. Als boven. 1590—1592.

n° 184. Lettres du prince et duc de Parme à Philippe II. Origineelen. 1578—1579.

n° 185. Als boven. 1580.

n° 186. Als boven. 1581.

n° 187. Als boven. 1582—1583.

n° 188. Als boven. 1584—1585.

n° 189. Als boven. 1586—1588.

n° 190. Als boven. 1589—April 1592.

n° 191. Als boven. Jan. 1592—Juni 1593. Ontbreekt.

n° 192. Correspondance du Prince de Parme avec Philippe II. Copieën. 1578—1581. Deze Correspondance is goeddeels uitgegeven door Gachard, *Corresp. d' Alex. Farnèse avec Phil. II. 1578—*

1579. (1853); buitendien bevat dit handschrift de instructies voor de onderhandelaars met de Waalsche gewesten en hunne briefwisseling met Parma.

nos 193—196. Lettres de Philippe II aux gouverneurs généraux. Copieën. 1585—1598. Er is een register op de vier deelen bij.

no 197. Correspondance des gouverneurs généraux avec Philippe II (en matière de finances). Copieën. 1593—1599.

nos 198—199. Lettres du comte de Mansfelt à Philippe II. Origineelen. 10 Jan. 1592—9 Dec. 1593.

no 200. Lettres de Philippe II au comte de Mansfelt. Origineelen. 3 Febr. 1592—31 Dec. 1593. Een gedeelte dezer brieven in 't Spaansch.

no 201. Lettres de Philippe II à l'archiduc Ernest et au Comte de Fuentes. Origineelen. De brieven aan aartshertog Ernst van 31 Dec. 1593—22 Maart 1595, die aan Fuentes van 9 Juni—23 Sept. 1595. Een enkele brief is in 't Spaansch.

no 202. Lettres de l'archiduc Ernest et du Comte de Fuentes à Philippe II. Origineelen. Jan. 1594—Jan. 1596. (Ernst stierf 21 Febr. 1595).

nos 203—204. Lettres de l'archiduc Albert à Philippe II. Origineelen. 8 Maart 1596—17 Mei 1598.

no 206. Lettres de Philippe II à divers. Origineelen. 30 Sept. 1561—29 Dec. 1575.

n° 207. Lettres et billets du secrétaire Charles de Tisnacq à Philippe II (avec les apostilles du roi). Origineelen. 1562—1569.

no 208. Billets du secrétaire d'Ennetières à Philippe II (avec les apostilles de roi). 1578—1580.

B. Correspondance des gouverneurs généraux sous le règne de Philippe II.

nos 209—230. Correspondance générale. Origineelen. 1555—1558. (C'est la correspondance générale avec Marie de Hongrie et le duc de Savoie. On y trouve des lettres au roi).

nos 231—233. Correspondance avec divers. Origineelen. 1555—1572. (C'est une collection de lettres de diverses personnes, adressées aux gouverneurs généraux, et de réponses qui leur ont été faites. Elles sont classées par personnes).

no 235. Correspondance entre le marcgrave d'Anvers et les gouverneurs généraux. Origineelen. 1557—1564.

nos 236—237. Correspondance avec l'évêque de Liège. (Gerard van Groesbeek). Origineelen. 1556—1572.

no 238. Lettres de Gér. de Groesbeek au gouverneur général. Origineelen 1572—1575.
Lettres de Max. de Berghues (bisschop van Kamerijk). Origineelen. 1565—1570.

no 239. Correspondance de la duchesse de Parme avec Tisnacq, Courteville, Hopperus etc. Origineelen. 1560—1567.

no 240. Lettres à la duchesse de Parme par Tisnacq, Courteville, Hornes et Montigny. Origineelen. 1560—1567.

nos 241—242. Lettres missives. (Correspondance de Marg. de Parme avec divers). Origineelen. 1561—1567.

no 243. Lettres des évêques des Pays-Bas aux gouverneurs généraux. Origineelen. 1564—1576.

no 244. Correspondance de la duchesse de Parme avec le duc d'Albe. Origineelen. 1567.

no 245. Correspondance du duc d'Albe sur la bataille d'Heyligerlee. Origineelen. 1568. (Grootendeels gepubliceerd door Gachard, *Corr. du duc d'Albe sur l'invasion de Louis de Nassau en Frise.* Bull. de la comm. R. d'Histoire, 1e série, XVI).

no 246. Correspondance du duc d'Albe avec J. B. de Tassis. Origineelen. 15 Mei—14 Sept. 1568. (Tassis vervulde eene zending aan den hertog van Kleef).

nos 247, 248. Correspondance du duc d'Albe avec le comte de Mansfelt. Origineelen. 1569—1570. (Mansfelt was te hulp gezonden aan Karel IX).

no 249. Lettres de Viglius à Requesens. Origineelen. 1574—1576.

no 257. Gouvernement du Conseil d'Etat. Origineelen 1576. (Gepubliceerd door Gachard in tome IV der *Corr. de Philippe II*).

no 250. Correspondance de don Juan avec Philippe II, comprenant aussi les lettres écrites à don Juan par le secrétaire d'Ennetières. Origineelen. 3 Nov. 1576—14 Sept. 1578.

no 251. Correspondance de don Juan avec le conseil d'Etat. Origineelen. 1576—1577. (Gepubliceerd door Gachard in t. V. der *Corr. de Philippe II).*

nos 252—255. Négociations de don Juan avec les Etats généraux. Origineelen. 1576—1578. (De nummers 252 en 253 grootendeels door Gachard gepubliceerd in t. V. der *Corr. de Philippe II).*

no 256. Recueil de pièces concernant le gouvernement de don Juan d'Autriche. Origineelen. 1577.

no 257. Pièces concernant la mort de don Juan. 1578.

nos 258, 259. Correspondance du comte P. de Mansfelt avec le prince de Parme. Origineelen. 1582—1583.

no 260. Correspondance du comte Ch. de Mansfelt avec le prince de Parme. Origineelen. 1582—1583.

no 261. Correspondance d'Anvers. Origineelen. 1561—1568.

nos 262—274. Correspondance de Brabant, Limbourg, Malines. Origineelen. 1557—1572.

nos 275—288. Correspondance de Flandre, Artois, Lille et Tournai. Origineelen. 1555—1571.

nos 289—297. Corrrespondance de Frise, Overijssel, Groningue et Lingen. Origineelen. 1556—1572.

nos 298—314. Correspondance de Gueldre et Zutphen. Origineelen. 1555—1572.

nos 315—324. Correspondance de Hainaut et de Cambrai. Origineelen. 1555—1572.

nos 325—344. Correspondance de Hollande et Zélande. Origineelen. 1557—1572.

nos 345—351. Correspondance de Luxembourg et Namur. Origineelen. 1557—1572.
no 352. Lettres et pièces diverses concernant les événements de Tournai. Origineelen en minuten. 1559—1566.
no 353. Correspondance de Tournai. Origineelen. 1561—1568.
nos 354—355. Correspondance de Tournai. Origineelen. 1561—1564.
nos 356—357. Correspondance de Valenciennes. Origineelen. 1561—1564.

V. *CORRESPONDANCE DIPLOMATIQUE SOUS LES RÈGNES DE CHARLES QUINT, DE PHILIPPE II ET DES ARCHIDUCS*

a. Avec l'Angleterre (Zeer veel gebruikt door Kervijn de Lettenhove, *Relat. pol. des Pays-Bas et de l'Angleterre sous le règne de Phil. II*, voortgezet door Gilliodts van Severen).

nos 358—366. Négociations d'Angleterre. 1518—1615.
no 368. Documents relatifs aux entrevues de Calais en 1520 et 1532.
no 369. Ambassades du seigneur de la Chaulx (Charles Poupet) en Angleterre, Espagne etc. Copieën. 1522.
nos 370—378. Correspondance de Charles V avec ses ambassadeurs en Angleterre. Copieën. 1521—1532.
no 379. Lettres de Charles Quint à E. Chappuys, ambassadeur en Angleterre. Copieën. 1536.
nos 380—382. Correspondance de Charles Quint et de Marie avec les ambassadeurs de l'Empereur en Angleterre. Copieën. 1541-1545.
nos 383, 384. Correspondance de Charles Quint et de Granvelle avec les ambassadeurs de l'Empereur en Angleterre. Copieën. 1553—1554.
nos 385—394. Négociations avec l'Angleterre à Bruges. 1565—1566.
no 395. Portefeuille avec pièces diverses de l'entrecours de 1565—1566.
no 397. Correspondance de Marg. de Parme avec l'ambassadeur du roi en Angleterre et la reine Elisabeth. 1563—1566.
no 398. Correspondance du conseiller d'Assonleville avec Marg. de Parme et pièces relatives à sa mission. Origineelen. 1563.
no 400. Négociations en Angleterre du secrétaire Jacques de la Torre, 1563—1564; de Chiappin Vitelli, 1569; de Fréd. Perrenot, 1576. Origineelen. De brieven van Perrenot deels gedrukt in Gachard, *Corr. de Philippe II*, t. III.
no 401. Requêtes et remonstrances des marchands, 1564—1565. Pièces diverses non datées. 1570—1573. Origineelen.
no 402. Etats de biens et de marchandises arrêtés et saisis en Angleterre. Origineelen. 1568—1574.
no 403. Lettres et papiers divers. Origineelen. 1569—1573.
no 404. Correspondance de François de Halewijn avec le duc d'Albe. Origineelen. 1571—1572.
no 405. Correspondance de François de Halewijn et de Jean de Boisschot. 1574—1575.
no 396. Négociations avec la reine d'Angleterre à Bourbourg pour apaiser les troubles. Copieën. 1588.

b. Avec les Provinces-Unies

nos 406—408. Négociations de Breda. 1574—1575. Deels gepubliceerd door Gachard, *Corr. de Philippe II*, t. III.

no 409. Recueil de pièces relatives aux négociations de Breda. 1575. (Niet geheel juist; de stukken loopen van 3 Maart 1574—14 Juli 1575, zooals trouwens fol. 1 reeds vermeldt: Brief recueil de ce qu'a esté besoigné en la ville de Breda en la convocation y tenue sur la pacification des troubles entre les commissaires du Roy nostre seigneur d'une part et les deputez du Prince d'Oranges et ses associez d'aultre, et ce depuys le IIIe de Mars XVc soixante quatorze jusques au XIIII de Juillet ensuyvant. fol. 41. Commenchement de la convocation etc. . . . Het handschrift telt 140 folio's.

no 410. Négociations de Cologne. 1579—1580. Origineelen.

c. Avec le Danemarc

no 411. Ambassade en Danemarc. 1594.

d. Avec la France

nos 412—418. Correspondance de France. 1523—1541. Copieën.

nos 419—425. Négociations de France. 1535—1635. Origineelen.

no 427. Correspondance des ambassadeurs de Philippe II relative au traité de Cateau-Cambresis. 1559.

no 429. Négociations de la paix de Vervins. 1598. Copieën.

no 430. Ambassade du prince de Ligne en France. 1616. Copieën.

nos 431—433. Avis et correspondances secrètes en France. 1626—1630. Origineelen.

e. Avec l'Italie

no 434. Lettres des ambassadeurs d'Italie à Charles V et Marie de Hongrie 1537—1543. Copieën.

f. Avec Liège

no 435. Relation des conférences avec les députés de l'évêque de Liège au sujet de Maestricht. 1617. Origineelen.

g. Avec Portugal

no 436. Correspondance de Gattinara avec Barrousse, envoyé en Portugal. 1521—1522. Copieën.

h. Avec Rome

nos 437—472. Négociations de Rome. 1582—1636. Origineelen.

VI. *CORRESPONDANCE DE DIVERS PERSONNAGES MARQUANTS DES RÈGNES DE CHARLES QUINT ET DE PHILIPPE II*

no 473. Lettres italiennes adressées à Granvelle. 1554—1555. Origineelen.

n° 474. Lettres de Courteville à Viglius. 1556—1571. Origineelen.
n° 475. Als boven. 1557—1570. Origineelen.
n° 476. Correspondance de Tisnacq avec Viglius. 1557—1570. Origineelen.
n° 477. Correspondance du marquis de Berghes. 1561—1568. Origineelen.
n° 478. Lettres écrites au comte de Hornes. 1562—1567. Origineelen.
n°s 479—480. Lettres d'A Perrenot à Josse de Courteville. 1562—1569. Origineelen.
n° 481. Lettres à Juan de Vargas. 1567—1570. Origineelen.
n° 482. Lettres du secrétaire Berti à Viglius. 1568—1576. Origineelen.
n° 483. Lettres du secrétaire Van der Aa au président Viglius touchant les négociations de la diète de Spire. 1570. Origineelen.
n° 484. Lettres d'Ennetières à Viglius. 1571—1575. Origineelen.
n° 485. Lettres de Guillaume le Taciturne. 1571—1572. (Sept lettres originales).
n° 486. Correspondance de F. de Toledo avec le duc d'Albe et autres. 1572—1573. Origineelen.
n° 487. Lettres de et à Guillaume de Nassau. 1578—1584. (Moderne copieën, te Parijs gemaakt).
n° 488. Correspondance du duc d'Alençon. 1583. Origineelen. (Ce sont des lettres écrites par *Charretier*, son secrétaire).
n° 489. Arrivée et reception de l'Archiduc Mathias. Lettres écrites par Ph. de Bois à don Juan. Autres documents du temps. 1578. Et avis d'Anvers de 1583.

VII. *CONCILE DE TRENTE*

n°s 490—494. Deze vijf nummers bevatten brieven (1546—1549; 1551—1552; 1563—1564), instructies (1551; 1563) en verschillende stukken (1564—1569) betreffende het concilie van Trente en de receptie en publicatie der besluiten van dit concilie in de Nederlanden.

VIII. *DOCUMENTS DU RÈGNE DE PHILIPPE II*

A. Papiers du Conseil des Troubles

n° 495. Sommaire des actes du Conseil.
n° 496. Registres aux patentes et commissions. Maart 1567—Oct. 1576.
n° 499. Correspondance relative aux personnes mêlées aux troubles. 1565—1568.
n° 500. Als boven. 1569—1571.
n° 501. Als boven. 1572—1582.
n° 502. Instructions et état de vacations.
n°s 503—529. Informations, interrogatoires et justifications.

n° 503. Artois. (Pays de l'alleu; Béthune; St. Omer).
n°s 504—510. Brabant. (504—505. Antwerpen. 506. Antwerpen, Bergen op Zoom, Breda; 507—508. Den Bosch. 509. Brussel, Diest, Elten, Helvoort, Lierre, Merschen, Oosterhout, Vilvoorde, Zundert. 510. Maastricht.
n°s 511—514. Vlaanderen. (511. Armentières, Oudenarde, Austruweel, Axel, Bailleul, Bassevelde. 512. St. Winoxbergen, Boeuvry, Brugge. 513. Comines; Dambrugge, Deinze en Peteghem, Dixmuiden, Deurle, Eecloo, Gent. 514. Hulst, Rijsel, Douay en Orchies, Mez, Mouchin, Nieukerke, Renaix, Termonde, Terneuzen, Tourcoing, la Woestijne, Yperen).
n° 515. Friesland en Groningen. (Harlingen, Groningen, Loppersum).
n°s 516—520. Gelderland en Zutphen. 516. Gelder, Balgoyen, Batenburg en Hersem, Bommelweert, Elburg, Grave. 517. Harderwijk, Hattem, Kuilenburg. 518—519. Nijmegen. 520. Nijenkerke, Piersingen, Tiel, Venloo, Weert, Wessem, Zaltbommel).
n° 521. Henegouwen. (Binche, Hobecq en Lessines, Bergen, Valenciennes).
n° 522—523. Holland. (522. Alkmaar, Amsterdam, Beverwijk, Den Briel, Delft, Gouda, Haarlem, Hoorn. 523. Den Haag, Leiden, Voorburg, Voorne en Zwartewaal, Voorschoten, Wassenaer, Waterland).
n° 524. Luxemburg. (Luxemburg, Vianden).
n° 525. Mechelen. (Mechelen).
n° 526. Het Doornikscbe. (Marquiain, Doornik).
n° 527. Utrecht. (Utrecht.)
n° 528. Zeeland. (Beoosterschelde, Goes, Middelburg, Vere, Zierikzee.)
n° 529. Voorname heeren.
n° 530. Sentences. (Ordre chronologique).
n° 531. Listes des personnes mêlées aux troubles.
n° 532. Inventaire des biens meubles et immeubles confisqués (rangés par ordre alphabétique d'individus).
n°s 533—534. Als boven (rangés par ordre alphabétique de localités).

n° 533 in slechte conditie.

n° 534. fol 272vo. Somme toutte du Revenu des particuliers, Seigneurs, bourgeois, et marchans estans venu à cognoissance jusques le dernier de décembre passeé: LXIM VIIC XXVII. *l.* III. *s.* III. *d.* Comme en cest état ne sont comprins les biens confisquez es pays de Haynnault, Hollande, Zelande, Utrecht, Overissel, Groeninghe et Malines pour ce que les commissaires desdictz pays n'avoient achevé leur besoingne, estans encoires en aucuns diceulx empeschez pour prendre informations, on mect icy par extimation que desdits pays pourroit proceder en revenu par an cincquante mil livres. Parquoy icy lesd. LM *l.* Somme toutte à quoy pourroient revenir lesdits confiscations par extimation CXIM. VIIC. XXVII. *l.* III. *s.* Et pour ce que en l'estat faict des biens des seigneurs ni aussi en ce present estat n'est faicte mention du bien du Sr. de Mon-

tigny mesmes de sa principale seigneurie de Lenze gisante au pays de Haynnault, est à scavoir que Icelle porte en Revenu environ dix mil livres dud. pris de XL. gros par an, mais est chargée de rentes rachaptables aultant que le Revenu porte. Et au Regard d'aultres ses biens, iceulx peuvent porter mil á quinze cens livres.

fol. 274. Noms des seigneurs et gentilzhommes, aussi des bourgeois et marchans particuliers aians délaissé aucun bien d'importance contenuz en cest estat.

n° 535. Un portefeuille intitulé: Conseil des troubles, supplément (concernant Hoogstraeten).

n°s 536—537. Troubles de Valenciennes.

n°s 538—540. Procès du Comte d'Egmont.

n° 541. Recueil des interrogatoires du comte d'Egmont. (Spaansche tekst).

n° 542. Fransche tekst van n° 541.

n°s 543—548. Rentes hypothéquées sur les villes d'Amsterdam, Anvers, Bois-le-Duc, Delft et Dordrecht au profit de ceux qui ont été condamnés par le conseil des troubles. 1569.

Deze titel geeft niet juist aan wat in deze nummers te vinden is; daarom het volgende.

n° 543. Binnen in: „Les renseignemens des pretensions comprinses en ce quoyer ou Recueil ont esté (avecq semblable recueil) delivrez aux mains de Messieurs du conseil de Sa Majesté lez son Exellence en la ville de Bruxelles par les commissaires à ce commis, asscavoir maistres Jacques de la Marche et Witte Wittessz conseillers en Hollande en l'an XV^{C} soixante neuf. — fol. 2. Verclaringe van de schulden ende lasten dair mede den persoenen die gebannen, geexecuteert ende gecomdempneert zyn en die hooren guden binnen der stede van Amsteredamme ende hoore vryheyt ofte daeromtrent gelegen, belast ende bezwaert syn. — Die verklaring volgt dan, 247 fol. lang; daarna nog eene Ampliatie, fol. 248—273.

n° 544. fol. 1. Februarius MXV^{C} LXIX. Hier naervolgen alsulcke los ende lyffrenten als der stede van Amstelredam jaerlicx schuldich is in de maent van februario.

Hierop volgen dezelfde opgaven van alle maanden van 1569 en van Januari 1570, steeds met de namen der renteheffers.

n° 545. Antwerpen, op dezelfde wijze als n° 544.

n° 546. Den Bosch, als boven.

n° 547. Buiten op: Recueil van de anbreinginge op den fugityffven, gebannenen ende geexecuteerden vuyt saecke van den voerleden troublen, overgesonden an den Raede neffens synder Exellencie wesende by den Regeerders ende Wethouders der stede van Delff.

Binnen in: Recueil daer inne geannoteert ende by geschrifte gestelt zyn die namen ende toenamen van den schulteyschers die binnen der stede van Delfft angebrocht hebben heurluyder schulden, die sy pretenderen ten achteren te syn an den fugityffven, gheexecuteerden, gebannen ofte oock denghenen wyens goeden tot behouve van syne Majesteyt in Arreste gestelt syn ut zaecke

van den voorleden troublen. Ende syn die voirsz. schulden int selve receul gestelt ende angeteyckent by my als substituyt van den Secretarius der stede van Delff. J. M. Renschup (?).

Een tafel van dit Recueil zal hyer achter gevonden worden (is ook aanwezig).

n° 548. Een dunne band. Eerst een aantal onbeschreven bladen en dan:

Augustus

Hiernae volgen alsulcke erffrenten als opte stede van Delff vercoft zijn ter laste van de graefflicheyt van Hollant in den Jaere XIIIIC twee ende tseventich ter lossinge der penning XVI, ende hiervoren syn die stede van Delff in handen gestelt zeeckere domeynen, in ponden van XL grooten.

Blijkens onderteekening aan 't eind door J. M. Renschup (?) is het stuk in 1569 gecollationneerd. —

Van Dordrecht komt in nos 543—548 niets voor.

n° 549. (Dordrecht). Conseil des troubles.

Buiten op: Conseil des troubles. Dordrecht.

Binnen in: Quoyer, inhoudende verclaringe ende specificatie van den erffrenten, lijffrenten ende losrenten daermede de stede van Dordrecht belast is gemaect totten Jare XVC acht ende tsestich incluys in ponden, schellingen ende penningen vlaems.

B. Gouvernement des Rebelles établi à Anvers, et gouvernements de l'archiduc Matthias et du duc d'Alençon

nos 550 —560. Dépêches, 1577—1583. Origineelen en minuten. Dit zijn brieven en stukken, uitgegaan van en gericht aan de Staten-Generaal. (n° 550. Dec. 1577—Dec. 1578; n° 551, 1579; n° 552, Jan.—Mei 1580; n° 553, Juni—Dec. 1580; n° 554, Jan.—15 Sept. 1581; n° 555, 16 Sept.—31 Oct. 1581; n° 556, Nov.—Dec. 1581; n° 557, 2 Jan. –14 April 1582; n° 558, 16 April—16 Mei 1582; n° 559, 17 Mei—30 Juni 1582; n° 560, Juli 1582; n° 561, Aug.—Sept. 1582; n° 562, Oct.—Dec. 1582; n° 563, Jan., April, Mei 1583).

nos 564—579. Patentes. Origineelen.

C. Négociations relatives aux réconciliations des Rebelles avec Philippe II

nos 580—585. Réconciliation des provinces Wallonnes. Jan. 1578—Mei 1580. Origineelen. Het is de briefwisseling van don Juan en van Parma betreffende de verzoening van de Waalsche gewesten met den koning. n° 585 bevat copieën van stukken uit de vijf andere nummers.

n° 586. Réconciliation d'Anvers. 1584—1585.

n° 587. Réconciliation de Bruges. 1584—1587

nos 588—589. Réconciliation de Groningue et du comte de Rennebourg. 1579—1582.

n° 589bis. Recueil de copies de lettres (1579—1580) touchant la réconciliation de Groningue.

n° 590. Réconciliation de Malines 1579—1580.
n° 591. Recueil de traités de pacification, de réconciliation et de pardon. 1576—1584. Copies.

D. Documents relatifs à la création des nouveaux évêchés en 1559
n°s 592—595. Généralités.
n° 596. Evêché de Malines.
n° 597. Evêchés de Tournai et de Namur.
n° 598. Evêchés de Bruges, de Gand et d'Ypres.
n° 599. Evêché d'Anvers.
n° 600. Evêché de Bois le Duc.
n° 601. Archevêché de Cambrai, évêchés de Péronne et de St. Omer.
n° 602. Archevêché d'Utrecht.
n° 603. Evêchés d'Harlem et de Deventer.
n° 604. Evêchés de Leuwaerden et de Groningue.
n° 592 heeft een register der stukken, die in de n°s 592—595 voorkomen; een dergelijk register vindt men in de andere nummers betreffende de afzonderlijke bisdommen.

E. Correspondance et documents relatifs à la perception des 100e, 10e et 20e deniers
n°s 605—606. Du 100e denier. 1569—1571; 1572—1583.
n° 607. Convocation et assemblée des Etats Généraux, demande des 10e, 20e et 100e deniers et remonstrances des Etats. 1569—1574.
n° 608. Propositions faites aux Etats pour le remplacement du 10e et du 20e denier. 1569—1574.
n° 609. Lettres closes du 23 Mars 1569 au 11 Dec. 1571.
n° 610. Instructions et rapports, 1571—1572.
n° 611. Ordonnances et placards sur les 10e et 20e deniers. 1569—1572.
n° 613. 100e, 10e et 20e deniers sur les biens meubles et immeubles, demandés par le duc d'Albe. 1568—1572.
n° 614. Idem de 1571—1573.
n° 615. 10e et 20e deniers. Pièçes diverses.
n° 616. Registre contenant la proposition faite aux Etats Généraux de 21 Mars 1570 (N. S.) touchant le 10e et le 20e denier, avec quelques actes d'acceptation etc.
n° 612. Etats Généraux de 1574.
n° 617. Cahier intitulé; Sommaire des remonstrances faites par les estatz des pays de par deça sur les demandes des Ce, Xe et XXe deniers respectivement.
n° 618. Liasse contenant la correspondance avec les receveurs généraux des aides touchant l'exécution de la levée du 100e denier.

IX. *CORRESPONDANCE APPARTENANT AU RÈGNE d'ALBERT ET d'ISABELLE ET AU GOUVERNEMENT DE l'INFANTE*
n° 619. Cession des Pays-Bas à l'infante Isabelle 1597—1579. Origi-

neelen. (C' est un recueil de lettres et de pièces relatives à ce fait).
nos 620—624. Lettres missives. Origineelen.
nos 625—644. Correspondance historique. Origineelen 1600—1629. (Er is echter een hiaat van eind 1600—1614).
De vage titels der nummers 620—624 en 625—634 wijzen, te oordeelen naar eenige nummers die ik ingezien heb, stukken van denzelfden aard aan; het zijn brieven van allerlei personen, ingekomen bij den Raad van State, de Aartshertogen en Isabella als landvoogdes.
no 637. Lettres et dépêches concernant la Frise. Origineelen. 1605—1609. Zij handelen over de krijgsbewegingen in het Oosten, behoeften van het leger enz..

X. *CORRESPONDANCE DE DIVERS PERSONNAGES MARQUANTS DU RÈGNE d' ALBERT ET d' ISABELLE ET DU GOUVERNEMENT DE l' INFANTE*
nos 641—642. Correspondances des secrétaires della Faille et Brito. 1628—1635. Origineelen.
no 643. Lettres particulières de l' audiencier Verreyken. 1632. Origineelen.

XI. *RECUEILS CONCERNANT LES ETATS GÉNÉRAUX* (Zeer veel gebruikt door Gachard voor zijne publicaties over de Staten-Generaal.)
no 647. Etats Généraux et Etats de Brabant. 1519—1739. Origineelen.
no 648. Propositions concernant les Etats Généraux de 1535—1563. Origineelen.
no 649. Instructions et propositions concernant les Etats Généraux. 1542—1563. Origineelen.
no 650. Etats Généraux. XVIe siècle.
no 651. Instructions et ordonnances relatives aux Etats Généraux de 1576—1578. Copieën.
nos 652—659. Etats Généraux de 1576—1584. Origineelen. (no 652. 1576—Juni 1578; no 653. Juli 1578—Juni 1579; no 654. Juli 1579—Nov. 1583; no 655. Aug. 1579—Nov. 1583; n° 656. Ongedateerde stukken; n° 657. Ongedateerde stukken; n° 658. Sept. 1576—April 1577; n° 659. Mei 1577—Oct. 1584. Het zijn allerlei belangrijke stukken, besluiten en uitgaande stukken van de Staten-Generaal; doch veel er van is gebruikt en gedrukt.
nos 660—662. Rentes et actions sur les Etats Généraux de 1576—1582. Origineelen.
no 663. Etats Généraux de 1600. Origineelen.
no 664. Recueil de pièces concernant les Etats Généraux, assemblés en 1632, 1633 et 1634. Origineelen.
no 665. Relation de ce qui concerne la négociation de paix ou trève et. 1632. Origineelen.

XII. *RECUEILS RELATIFS AUX AIDES ET SUBSIDES*
no 667. Volume contenant des propositions et des accords d' aides

et subsides du temps de Charles Quint et de Philippe II.
nos 668—671. Actes d'accords d'aides et subsides par les états de diverses provinces. 1539—1566. Copieën.
no 672. Actes d'accords d'aides. 1555—1568. Copieën.
no 685. Pièces relatives aux aides et subsides d'Artois. 1536—1577. Origineelen.
nos 693—696 idem idem de Brabant 1536—1576. Origineelen.
nos 727—728 idem idem de Flandre. Origineelen.
no 741. idem idem de Frise, Groningue, Overyssel, Drenthe, Lingen. 1539—1577. Origineelen.
no 743. idem idem de Hainaut. 1503—1587. Origineelen.
no 753. idem idem de Hollande. 1480—1571 Origineelen.
no 754. idem idem de Lille, Douay, Orchies. 1537—1593. Origineelen.
no 762. idem idem de Malines. 1539—1627. Origineelen.
no 766. idem idem de Namur. Origineelen.
no 769. idem idem de Tournay et Tournaisis 1522—1572. Origineelen.
no 773. idem idem d'Utrecht. 1542—1575. Origineelen.
no 775. idem idem de Zélande. 1539—1569. Origineelen.

XIII. *NOTULES DU CONSEIL d'ETAT*
nos 778—781. Notules du Conseil d'Etat. 1559—1577. Minuten. (no 778. 1559—1563; no 779. 1563—1565; no 780. 1566; no 781. 1567—1577). De notulen van 5 Maart—18 April en van 26 Juli—3 Sept. 1576 bij Gachard, *Corr. de Phil. II.* t. IV.

In den inventaris volgen thans een aantal hoofden, waarvan ik, met eene enkele uitzondering, alleen den titel vermeld:
XIV. *Registres aux commissions et instructions et aux prestations de serments.* (14e eeuw—1744).
XV. *Registres aux actes, octrois et lettres patentes.* (1507—1737).
XVI. *Registres aux lettres patentes de ventes, de prêts et d'engagères.* (1549—1740).
XVII. *Registres concernant les finances et les confiscations.* (1464—1578).
XVIII. *Registres concernant les anoblissements et titres d'honneur et l'ordre de la Toison d'Or.* (1530—1744).
XIX. *Registres concernant les affaires ecclésiastiques.* (1515—1635).
Deze documenten bevatten enquêtes, verslagen, informaties naar aanleiding van verkiezingen van abten, abdissen, bisschoppen, troebelen enz., benoemingen tot kerkelijke ambten en beneficiën, requesten ter verkrijging van kerkelijke waardigheden enz. Er bestaan oude registers op deze verzameling. Zie Cuvelier, nos 374—382.
XX. *Registres concernant les gens de guerre et les affaires militaires.* (1404—1744).
XXI. *Registres renfermant les passeports pour personnes et marchandises, ainsi que les sauvegardes.* (1485—1742).
XXII. *Registres renfermant la copie des traités.* (1334—1579).

XXIII. *Registres aux édits, ordonnances et placards et cartons des placards originaux.* (1501—1740). Zie Cuvelier, n° 383.

XXIV. *REGISTRES DIVERS.*

n° 1177. Registre sur le fait des hérésies et inquisitions. 1429—1566.

Het bekende register, waaruit Gachard mededeelingen heeft gedaan bij zijne uitgave der *Corr. de Philippe II*, en sedert veel gebruikt door Paul Fredericq.

n°s 1178—1179. Recueil de pièces diverses. (n° 1178. 1469—1568; n° 1179. 1570—1790). Het zijn brieven van Karel V, Marg. van Savoye, Maria van Hongarije, enz. alle gepubliceerd door Gachard in diens *Analectes.*

n°s 1182—1183. Documents sur les troubles de Gand. 1537—1542. Origineelen. (Vgl. Gachard, *Relation des troubles de Gand.* 1846).

n° 1185. Actes concernant Valenciennes. 1566. Copieën.

n° 1186. Relation sur la conduite de don Juan en 1577, par Grobbendonck. Copie. (Zie *Reiffenberg*, in *Bull. d. l. Comm. R. d' Histoire.* X).

n° 1187. Avis sur le redressement des affaires des Pays-Bas en 1591, 1592 et 1595. Origineelen en minuten. fol. 1. Advis Renduz à Sa Ma^té^ sur les Remèdes convenables au Redressement des affaires du Pays par les Consaulx princ., Grand, de Brabant, Luxembourg, Flandres, Arthois, Haynnau, Namur, Frize. Es mois de May, Juing et Juillet 1592.

fol. 49 begint een „Avis de la Junta d' Etat convoqué en 1595 sur le redressement des affaires des Pays-Bas". Het is in 't Spaansch en vangt aan: „La Principal mira y Intento que su Alteza ha de tener en estos principios y entrada de su felice govierno destos payses ha de ser el ganar los coraçones y voluntades de los naturales etc.

fol. 51. Eene beschouwing over noodzakelijke verbeteringen.

fol. 57. Razonamiento que paresce que seria bien hazer su Alteza en la primera Junta que huviere de los personages que ha mandado llamar. Volgen nog een aantal dergelijke ontwerpen.

fol. 77. Notulen (Fransch).

fol. 94. Een advies (Fransch) van 19 Jan. 1595, met kantteekeningen van den Koning. Copie.

fol. 126. Hetzelfde stuk als het voorgaande in 't Latijn zonder de kantteekeningen. fol. 148. Hetzelfde stuk in 't Spaansch zonder de kantteekeningen.

fol. 176. Een kort advies in 't Spaansch.

fol. 180. Envoi du comte de Berlaymont au Roi en 1595. (Brief van Fuentes aan den Koning, 27 Juni 1595. Instructie voor Berlaymont, 1595).

n° 1188. Ecrits divers de Ch. de Tisnacq, conseiller d' Etat et garde des sceaux sous Philippe II pour les affaires des Pays-Bas à Madrid. Autographes.

n° 1188bis. Négociations de paix et de trèves qui eurent lieu entre les députez des états des provinces obéissant à S. M. et les députez des états des provinces rebelles. 1629.

n° 1189. Proposition faite aux états des Pays-Bas en 1627 pour l'union de ces provinces avec les autres domaines de la monarchie espagnole et Réponse des états. (Het is het voorstel van den markies van Leganes namens Philips IV aan de Staten der Spaansche Nederlanden om met de andere deelen der Spaansche monarchie een verbond ter onderlinge bescherming aan te gaan.

Er volgen nog supplementen, waaruit ik alleen vermeld:

n°s 1221—1226. Commissions et instructions des gouverneurs généraux des Pays-Bas.

n° 1221 begint met Guillaume de Croy, 1505. Dan volgen Emm. Phil. de Savoie, Duc d'Albe, Requesens, le Conseil d'Etat. n° 1222. Don Juan d'Autriche, Alex. Farnèse, Archiduc Ernest etc.

Ten slotte moet met nadruk de aandacht worden gevestigd op de *Liasses de lettres missives de l'Audience*, zich uitstrekkende over de jaren 1522—1744 en te zamen 1102 doozen, van 1522—1598 358 doozen vormende, naar de jaren gerangschikt. Zij bevatten allerlei bij de regeering ingekomen berichten, dikwijls van veel belang voor de kennis der desbetreffende jaren, zoodat zij altijd naast de boven beschreven bundels dienen te worden geraadpleegd. De inventaris bepaalt zich tot het aangeven der jaren, waarop de liassen betrekking hebben.

Niet ten onrechte noemt de heer Cuvelier de *Papiers d'Etat et de l' Audience* een „fonds d'un prix inestimable, surtout pour l'histoire de Belgique au XVIe siècle". Men weet echter, dat uit dit fonds ook reeds zeer veel is geput en in talrijke publicaties aan den dag gebracht. Hier en daar heb ik aan uitgaven herinnerd, doch ik heb natuurlijk niet willen en ook niet kunnen vermelden wat alles hiervan al is gebruikt. Voor de publicaties van Le Glay, van Lanz, van Poullet en Piot, van Bavay, van Muller en Diegerick en voor zoovele andere, waarbij in noten en bijlagen vele documenten zijn afgedrukt (men denke aan de *Collection de Mémoires relatifs à l' histoire de Belgique*), heeft dit fonds belangrijk materiaal geleverd. Hoeveel is ook verwerkt in geschiedwerken als die van Henne, van Juste, van Baumgarten, en van de talrijke geschiedvorschers, die zich met de geschiedenis van de tweede helft der 16e eeuw hebben bezig gehouden. Eindelijk, hoe talrijke belangrijke kleinere publicaties bevatten de *Bulletins de la Commission Royale d' Histoire*. Niettemin heb ik het wenschelijk geoordeeld de nummers uit dezen inventaris, die van belang geacht kunnen worden voor onze geschiedenis, te vermelden, ook al is er reeds veel uit geput en gepubliceerd; eene oordeelkundige schifting te maken was in een korten tijd niet mogelijk, en daarenboven kan het toch zijn nut hebben te weten, waar die of die papieren te vinden zijn, hoewel er reeds in ruime mate gebruik van gemaakt is.

De vermelding, of men te doen heeft met origineelen, minuten of copieën, heb ik ontleend aan den inventaris; bij heel wat nummers, die ik in handen heb gehad, heb ik die opgaven kunnen controleeren; over 't algemeen zijn zij wel juist, doch ten volle nauwkeurig zijn

zij niet altijd; waar mij dit gebleken is, ben ik natuurlijk van den inventaris afgeweken. De taal der stukken is, als regel, Fransch.

Dezelfde opmerkingen, als ik hierboven maakte aangaande de *Papiers d'Etat et de l'Audience*, gelden voor het fonds *Cartulaires et Manuscrits*, dat ik thans laat volgen: alleen stip ik nog aan, dat hierin verschillende manuscripten van bekende uitgaven worden aangetroffen, met Préface enz. er bij, die blijkbaar, na dienst te hebben gedaan, in dit fonds zonder eigen karakter als in een pakkamer zijn opgeborgen. Ik herinner er aan, dat ik van de volgorde van den inventaris afwijk, en zelf afdeelingen maak, waarvoor ik dezelfde hoofden gebruik als die van den inventaris der *Papiers d'Etat et de l'Audience.*

Cartulaires et Manuscrits

I. nos 155—173. *COLLECTION DE DOCUMENTS HISTORIQUES* 1347—1633.

De verzameling met dezen nietszeggenden titel is bijeengebracht door Gachard, naar ik vermoed in verband met de opdracht, die hij van de Belgische regeering ontvangen had, om eene publicatie te ondernemen van documenten, belangrijk voor de geschiedenis van België. (Zie zijne *Collection de Documents inédits concernant l'histoire de la Belgique*, t. I, préface). Het zijn copieën van stukken over de jaren 1347—1633, in 19 deelen, afzonderlijk genummerd 1—18 (met een 10bis); Gachard, Lanz, Juste e.a. hebben er veel gebruik van gemaakt.

no 173bis. Recueil de documents historiques (incomplet). Testament de Marie de Hongrie.

II. *CORRESPONDANCE ANTÉRIEURE A CHARLES QUINT*

no 174b. Lettres de Maximilien. 2 vol. 1478—1508. (Het is de publicatie van Gachard, *Lettres inédites de Maximilien . . . . sur les affaires des Pays-Bas.* (1478—1508). 1851—1852. Moderne copieën dus, met de voorrede er bij).

III. *RÈGNE DE CHARLES QUINT*

no 175ter Recueil de lettres de Gatinaire adressées au secrétaire de Marguérite d'Autriche, I. de Marnix. 1507—1512. (Moderne copieën).

no 176ter. Correspondance de Charles V et d'Adrien VI. (Zie Gachard's publicatie onder dien titel, van 1859).

no 281A. Corneille Duplicius de Schepper, dit Schepper. (Dit is de publicatie van Jul. de Saint-Genois en G. A. IJssel de Schepper. *Corn. Dupl. de Schepper, ambassadeur etc. Missions diplomatiques de 1523 à 1555.* Het is het gedrukte werk. Daarachter, er bij ingebonden, volgen een aantal geschreven stukken, op De Scheppers zendingen betrekking hebbende).

no 176A. Correspondance de Charles Quint et de Perrenot, seigneur de Granvelle, avec la reine Marie. 1533—1547. Copieën.

n° 176[3]. Correspondance de Charles Quint et du Sr de Granvelle avec la reine Marie. 1543—1546. Copieën.

n°s 176[1]—176[2]. Correspondance de Charles Quint et de la reine Marie avec le seigneur de Saint Mauris, ambassadeur en France. Copieën. (n° 176[1]. 25 Dec. 1544—9 Mei 1547. n° 176[2]. 9 Mei 1547—14 Sept. 1551).

n° 176[8]. Lettres du comte de Boussu à la reine. 1552. Copieën.

n° 176[6]. Correspondance de la reine Marie. Sept. 1552—Jan. 1553. Het is een klein boekje, bevattende een: Sommaire de la corr. de l'Empereur avec la Reine Marie.

n° 176[7]. Lettres du comte de Roeulx. 1552—1553. Copieën.

n° 176[10]. Correspondance de la Reine et de l'Empereur avec le roi des Romains. 1553—1554. (Dit is weer een boekje, bevattende een Sommaire dier correspondentie.)

n° 802[A]. Déscription des voyages de Charles Quint par Jacques de Herbois. (Vgl. Gachard *Voyages des Souverains des Pays-Bas*, en van denzelfde: *Les Bibliothèques de Madrid et de l'Escurial*, p. 16).

n° 805[A]. Retraite et Mort de Charles Quint. (Zie Gachard's publicatie onder dien titel, 1854—1855).

IV. *RÈGNE DE PHILIPPE II*

n° 186. Lettres du duc d'Albe au pape Paul IV et à Philippe II. 1556—1560. Copieën.

n°s 187bis—187ter. Correspondance de Philippe II avec le duc Emmanuel Philibert de Savoie, 2 vol. 1557—1558. Het is Spaansche correspondentie, en het zijn copieën, door Alfred Morel-Fatio gemaakt in de *Archives Nationales* te Parijs, en door hem afgeleverd in Jan. 1874. Twee lijvige deelen: 187bis Mei—Nov. 1557. 187ter Jan.—Aug. 1558.

n° 327. Etats Généraux 1557—1561. (Het zijn copieën, in 1841 aangekocht).

n° 187[B]. Correspondance de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas. 32 vol.

Dit zijn de copieën, op aanwijzing van Gachard te Simancas gemaakt. Zooals men weet, bevat Gachard's publicatie der *Correspondance de Philippe II* etc. niet de stukken zelve doch slechts min of meer uitvoerige regesten in 't Fransch van die Spaansche stukken; zij geeft een *Précis de la Correspondance de Philippe II*, waarvan 5 deelen verschenen zijn, loopende tot Juli 1577. Hiervoor zijn 9 der 32 deelen copieën gebruikt. Natuurlijk kan de *Précis* niet geheel den inhoud der copieën vervangen; in het bizonder geldt dit van het eerste deel, daar Gachard, op het tijdstip toen hij dit gereed maakte, nog vast voornemens was later de belangrijkste stukken in extenso te publiceeren en zich dientengevolge dikwijls tot vrij beknopte samenvattingen van den inhoud dier stukken bepaalde, daarbij verwijzend naar de toekomstige uitgave der Correspondance in extenso, die echter nimmer verschenen is. (Voor een deel zijn die stukken afgedrukt in de

Coleccion de Documentos inéditos para la historia de España). Daarenboven heeft Gachard op zijne tweede reis naar Simancas, in 1856, nog een aantal stukken over de jaren 1558–1567 verzameld, die wel, gedeeltelijk althans, bij de vroeger gemaakte copieën zijn ingebonden, maar waarvan natuurlijk in deel I der uitgave geen melding is gemaakt, daar dit deel toenmaals reeds gepubliceerd was.

Maar buiten de 9 deelen copieën, door Gachard voor zijne uitgave gebruikt, liggen dus thans te Brussel nog 23 deelen copieën, die zich uitstrekken van Juli 1577—eind 1598. Het zijn:

X	23 Juli 1577—18 Nov. 1577	XXI	15 Jan. 1589—23 Dec. 1589
XI	19 Nov. 1577— 1 Oct. 1578	XXII	7 Jan. 1590—31 Aug. 1590
XII	2 Oct. 1578—31 Dec. 1578	XXIII	8 Sept. 1590—29 Maart 1591
XIII	1 Jan. 1579—30 Juni 1579	XXIV	9 April 1591—18 Dec. 1591
XIV	2 Juli 1579—24 Dec. 1579	XXV	15 Jan. 1592— Sept. 1592
XV	4 Jan. 1580—31 Dec. 1581	XXVI	11 Sept. 1592—30 Maart 1593
XVI	12 Jan. 1582—30 Nov. 1583	XXVII	1 April 1593—22 Nov. 1593
XVII	7 Jan. 1583—31 Dec. 1585	XXVIII	Dec. 1593—30 Aug. 1594
XVIII	5 Jan. 1586—26 Dec. 1586	XXIX	1 Sept. 1594—30 Jan. 1595
	(Na Dec. 1586 nog weer	XXX	4 Febr. 1595— 8 Dec. 1595
	stukken van jonger datum).	XXXI	Jan. 1596—31 Dec. 1596
XIX	10 Jan. 1587—27 Dec. 1587	XXXII	Jan. 1597— eind 1598
XX	29 Jan. 1588—30 Dec. 1588		en één stuk van 6 Juni 1599.

Van dezen schat van copieën is nog maar weinig gebruik gemaakt (o. a. door Rachfahl voor den tijd van *Margaretha van Parma*, door mij over de jaren 1577—1579). Naar ik vernomen heb, bestaat er vooruitzicht, dat Gachard's uitgave door een zeer bevoegd Belgisch geleerde zal worden voortgezet, ook zelfs voor de jaren na 1598. Het is zeer te hopen, dat dit vooruitzicht verwezenlijkt wordt.

nos 175Abis—175Ater. Documents des archives de Simancas. 2 vol. 1516—1576. Ook dit zijn copieën, te Simancas vervaardigd op aanwijzing van Gachard, die er voor zijne publicaties reeds veel gebruik van gemaakt heeft. no 175Abis begint met eene „Memoria del Obispo de Badajoz al Cardenal de España", van 8 Maart 1516 (zie Bull. de la Comm. R. d'Histoire X, 6), dan volgen stukken uit 1561 sqq., waarbij vooral veel over de onderhandelingen te Breda. no 175Ater bevat documenten van April—Oct. 1576, alle gebruikt in t. IV der *Correspondance de Philippe II.*

no 196A. Lettres de Marguérite d'Autriche, duchesse de Parme à Philippe II et à divers seigneurs. Het zijn copieën uit het archief der *Farneses* in het *Archivo di Stato* te *Napels* (Bull. d. l. Comm. R. d'Hist., 3e serie XI), na Gachard ook nog weer door Cauchie bezocht en door Blok (Verslag . . . Italië, p. 75).

no 189. Lettres écrites à la duchesse de Parme par l'ambassadeur en France. 1559—1560. Copieën.

no 190. Lettres de Chantonay à la duchesse de Parme. 1559—1560. Copieën.

no 191. Correspondance de Marguérite de Parme avec l'ambassadeur du roi d'Espagne en France. 1560—1563. Copieën.

n° 192. Correspondance relative aux troubles de Tournai. 1561—1564. Copieën.

n° 193. Correspondance de Rassenghien avec Philippe II. 1563—1584. Copieën.

n° 186[2]. Lettres et Mémoires de Fray Lorenzo de Villaviciencio. 1564—1567. Ook dit zijn copieën uit Simancas. Gachard heeft hierover vrij uitvoerige mededeelingen gedaan in t. II der *Corr. de Philippe II*, pag. XVI sqq. In de *Correspondance* vindt men echter die stukken niet vermeld, daar Gachard deel I (loopend tot eind 1567) reeds had gepubliceerd, toen hij bij zijn tweede bezoek aan Simancas deze stukken liet copiëeren.

n° 192[A]. Correspondance de Tournai. 13 Aug.—27 Dec. 1566. Copieën.

n° 193bis. Correspondance de Marg. de Parme avec le comte de Hoogstraten et le magistrat de Malines. 1566—1567. Copieën.

n° 393[3] Registre du Conseil des troubles, 22 Aug. 1567—30 Sept. 1568. Dit is eene copie, naar het origineel (Fransch) te Simancas berustende; zij telt 1728 folio bladzijden en is, blijkens eene aanteekening van Gachard, in 1856 gemaakt.

n° 176[1-4]. Lettres de 1567—1572. Het zijn brieven van allerlei personen. Eene aanteekening van Gachard in dit deel zegt dat zij onbelangrijk zijn; dit heeft mij ook zoo toegeschenen.

n° 202bis. Correspondance du comte de Mansfelt, gouverneur de Luxembourg. 1567—1595. (Recueil de lettres adressées à lui et à son fils Charles). Origineelen.

n° 194. Correspondance de Philippe II avec Hopperus. 1569. Origineelen.

n° 394[A]. Négociations de Frédéric Perrenot, seigneur de Champagney et de Jean Mathenes, seigneur de Rivière, avec les Etats de Hollande. Dit handschrift bevat eene verzameling stukken rakende de onderhandelingen van beide genoemde heeren in 1574; het is in Dec. 1862 gekocht bij de firma Nijhoff. Het handschrift begint: „Accurate lijst en zoo veel mogelijke Beschrijvingen der oude papieren afkomstig van den Heere Johan van Matenes, Heer van Rivière en Opmeer, fol. 1—23. Op fol. 25 beginnen de stukken, 48 in getal, origineelen, copieën, minuten.

n° 327[A—D]. Etats Généraux. 1576—1581. 4 dln. Dit zijn de zoogenaamde „*Manuscrits d' Alegambe*, afkomstig van *Louis Alegambe*, die sedert Oct. 1576 Doornik ter Staten-Generaal vertegenwoordigde en die van vele belangrijke stukken der griffie copieën maakte ten behoeve zijner committenten. Gachard heeft er veel gebruik van gemaakt voor zijne *Actes des Etats Generaux, 1576—1585*. 2 vol. (1861—1866. De publicatie gaat slechts tot einde 1580).

n° 327[2]. Notes tenues par B. Liebart sur les Etats Généraux. Het handschrift telt 188 fol. Op fol. 38 beginnen: „Notes des actes et résolutions faictz en l'assemblée des Etatz Généraux depuis le XXVIe de May 1578. Hieraan gaan vooraf· Eene aanteekening van 29 en 30 Dec. 1576 over de onderhandelingen met

don Juan en brokstukken uit de resoluties van 1577 en begin 1578.

n° 327H 1–6. Résolutions des Etats-Généraux. 1576—1578.

n° 327K–Q. Résolutions des Etats-Généraux. 1579—1585. Deze deelen en die van het voorafgaande nummer zijn zeer fraai geschreven moderne copieën van de resoluties der Staten-Generaal, die in het *Rijksarchief* in *Den Haag* berusten (en dikwijls zeer lastig te lezen zijn); van 25 Sept. 1576–30 Juni 1577 zijn zij uitgegeven door J. C. de Jonge, *Résolutions des Etats-Généraux* etc. 2 dln.

n° 327F. Resolutiën der Staten. 1582. Copie uit de 17e eeuw. (De Koninklijke Bibliotheek te Brussel bezit eene copie van dit handschrift, n° 15904—15906).

n° 327G. Un recueil de dépêches et d'instructions adressées aux Etats-Généraux ou emanées d'eux. Het zijn copieën; zij loopen over de jaren 1583—1598. (Vgl. Gachard *Actes* etc. I, p. XI).

n° 198. Lettres divers de Mansfelt. Origineelen. 1583—1591.

n° 199. Conseil suprême de Madrid, 1585, 1586, 1587. Copieën. Het zijn besluiten en antwoorden van Philippe II, gehoord het rapport van den Raad van State te Madrid, op stukken uit de Nederlanden. Verschillende brieven van Parma (Fransch).

n° 200A. Lettres de Juste Lipse. 1592—1603. Zij betreffen veelal financiëele zaken. Gebruikt door Galesloot voor een artikel in *Les Annales de la Société d'Emulation à Bruges.* Dec. 1877).

n° 403. Recueil de pièces diverses. (Waarschijnlijk afkomstig van Josse de Courteville. Gachard heeft er bij aangeteekend: „il est de peu d'intérêt"; dien indruk heb ik ook gekregen).

n° 808. Manuscrit sur la guerre civile des Pays-Bas. Het is een niet volledig handschrift (immers het vangt aan: „Peu de temps après le traicté de la paix, Guillaume de Nassau" etc.) van de *Mémoires* en van het *Discours Véritable* etc. van Pontus Payen, die zijn uitgegeven door Henne (1861). Copie.

n° 808[1]. Troubles des Pays-Bas sous Madame la Duchesse de Parme. Aangeteekend staat: Copie d'un M. S. de la Bibliothèque d'Arras. Het zijn de *Mémoires* van P. Payen, echter eindigende met het derde boek.

n° 808[2]. Histoire des troubles des Pays-Bas, 1566—1581. Gedeeltelijk zeer geschonden, vooral aan het begin en aan het einde; dientengevolge durf ik niet beslissen, welk dit handschrift is.

n° 810. Don Juan d'Autriche. (Vgl. Bull. de la Comm. R. d'Hist. X. p. 172).

n° 810A. Lettres et mémoires au sujet de la paix de Gand et touchant le gouvernement de don Juan d'Autriche. 1577. Op fol. 1 „Ex libris Bibliothecae Supremi Consilii Aulici Belgici". Dan volgt: „Pièces contenues en ce volume", eene vrij uitvoerige inhoudsopgave, 50 nummers vermeldend. Eene Préface wil de houding der rebellen rechtvaardigen en geeft acht stukken van 1574; dan komen vier nummers betreffende de onderhandelingen van 1574 en 1575; het volgende stuk is een „Cort verhael van het gene geschiedt is tot Brussel in Septemb. 1576 sedert de

muytinatie der Spaignaerden". De overige nummers loopen over de onderhandelingen van 1576 en 1577. (Vermoedelijk zal Gachard van de stukken van 1576 en 1577 uit dit handschrift, dat in 1867 uit Weenen is teruggekomen, wel gebruik hebben gemaakt bij de uitgave van t. V. der *Corr. de Phil. II.*)

De nummers 185[A], 186[1], 186[3], 187[A], 188, 195, 197[B–N] bevatten de copie der volgende uitgaven: Gachard. *Corresp. de Guillaume le Taciturne* (6 dln. 1847—1866); *Corr. du duc. d' Albe sur l' invasion du comte Louis de Nassau en Frise en 1568.* (Bull. d. l. Comm. R. d' Hist. XVI). *Relations des ambassadeurs Vénitiens sur Charles V et Philippe II.* (1855). *Précis de la Corr. de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas.* (1848—1879. 5 deelen; hier echter niet de copie van alle deelen). *Corr. de Marguérite de Parme avec Philippe II.* (3 dln. 1867—1881). *Lettres écrites par les Souverains des Pays-Bas aux Etats de ces provinces depuis Philippe II jusqu'à François II, 1559—1794* (1851). Kervyn de Lettenhove. *Relations politiques entre les Pays-Bas et l' Angleterre sous le régne de Philippe II.* (1882 sqq.) Nog zijn naar handschriften van het archief (door mij niet aangeteekend) uitgegeven: *Relations des campagnes de 1644 et 1646 par J. A. Vincart*, door Henrard (1869) en *Mémoires de Pasquier de le Barre et de Nicolas Soldoyer*, 1565—1570 door Pinchart, (1865).

RÈGNE d' ALBERT ET d' ISABELLE

n° 328[A]—328[B]. Recueil de pièces relatives à la cession des Pays-Bas aux Archiducs Albert et Isabelle, ainsi qu'aux négociations qui eurent lieu en 1600.

n° 202. Recueil de lettres aux Archiducs, 1599—1601 (et à d' autres personages, 1707—1708) Brieven van verschillende personen. Origineelen.

n° 200. Lettres écrites à l' Infante Isabelle et à l' Archiduc Albert. 1599—1603. Als boven.

n° 328[1]. Etats Généraux. 6 Jan. 1598—6 Dec. 1634.

n° 328[2]. Actes des Etats Généraux de 1600. 3 vol. (Vgl. Gachard's publicatie onder dien titel.)

n°s 203—204. Correspondance du comte de Mansfelt avec les archiducs. 1600—1601. Origineelen.

n°s 205—206. Lettres de l' archiduc Albert. 1602—1603. Origineelen. Aan verschillende personen.

n° 303ter. Notulen gehouden in den onderhandelinge van de Trefves. Copie eind 17e eeuw. (Volgens eene aanteekening van Gachard in dit handschrift is het gekocht op de veiling der bibliotheek van Tydeman, Den Haag, 23 Oct. 1865, n° 295 van den catalogus).

n° 207[A]. Dépêches de Mathieu Brulart, S[r]. de Berny. 1606—1608. (Berny, conseiller du roi et résident à Bruxelles).

n° 207[B]. Dépêches de Mathieu Brulart et de Berruyer 1609—1 Maart 1611. (Als boven).

n° 207[C]. Als boven. S. de Preaux. 1612—1615.

n° 207[D]. Als boven. S. de Preaux, Perilard etc. 1616—1618.

De nos 207A—207D zijn moderne copieën van de Bibliothèque Nationale te Parijs.

no 327R. Résolutions des Etats Généraux. 1619—1620. Het zijn de Etats Généraux der Spaansche Nederlanden, „tenus pour discuter les prétentions du roi d' Angleterre". Er komen ook stukken in voor uit 1577, 1578, 1581 betreffende de leeningen van Elisabeth aan de toenmalige Staten-Generaal. (Vgl. Gachard, *Actes* I, p. XI).

no 210. Correspondance des Archiducs avec Philippe III et Philippe IV. 1620, 1621. Copieën.

RÈGNE DE PHILIPPE IV

no 285. Discours sur les moyens de réunir en un corps d' estat les 17 provinces des Pays-Bas. Het is een stuk van 13 fol.; eene aanteekening hierin met moderne hand zegt: „Ce Discours, écrit dans les Provinces-Unies, doit avoir été composé peu de temps après la trève de douze ans". Ik heb er mij niet in verdiept.

no 211. Correspondance de l' infante Isabella avec Philippe IV. 1622, 1624, 1625.

nos 212—220. Als boven. (no 212. 1625—1626; no 213. 1625 en uit een aantal volgende jaren; no 214. 1625; no 215. 1629; no 216. 1630; no 217. 1630—1632; no 218. 1632; no 219. 1633; no 220. 1633). Te oordeelen naar een paar deelen, die ik heb ingezien, zijn het copieën.

no 222. Lettres d' Isabelle et de Philippe IV. 1628, 1629. Copieën.

no 221. Lettres de Rubens (Copies de Paris et d' Aix). (Vgl. Gachard. *Histoire politique et diplomatique de Pierre Paul Rubens.* (1877).

no 221bis. Lettres d' Antoine Triest, évêque de Gand, concernant Rubens. 1635. Origineelen. Als boven.

no 303bis. Négociations de paix entre la Belgique et les Provinces Unies 1632. Vgl. Gachard *Actes des Etats-Généraux de 1632.* (1853—1866).

no 328. Etats-Généraux de 1632 (documents relatifs aux négociations qu'ils ouvrirent avec les Provinces Unies). Het is een „Recueil de Documents concernant les Etats Généraux de 1632 et spécialement les négociations qu'ils ouvrirent avec le Provinces Unies". Grootendeels gedrukt bij Gachard. Op. cit.

no 329. Etats-Généraux de 1632. Dit is de „Relation de ce quy concerne la négociation de la paix ou trefve" etc. 1632. Gedrukt bij Gachard. Op. cit.

no 330. Etats-Généraux de 1632—1634. Dit is een Recueil de Documents, annexen vormende bij het vorige nummer en ook gedrukt bij Gachard. Op. cit.

no 331. Notules des Etats-Généraux de 1632—1634. Dit zijn de „Notulen gehouden van 't geene voorgelopen is nopende de onderhandelinge bij de Heeren Gedeputeerden van de heeren Staten van d' andere zijde aangeboden". Zoo luidt de binnentitel, iets afwijkend van den titel der documenten, aanwezig in het

Rijksarchief in Den Haag (o. a. genoemd bij Waddington. *La Rép des Prov. Unies, La France et les Pays-Bas Esp.)*, waaraan ze gelijk zijn. (Aangeteekend binnen in: Cédé par les archives de la Haye le 20 Juillet 1854").

nos 331A—332. Etats-Généraux tenus à Bruxelles. Het zijn de „Procès Verbaux des Etats Généraux tenus à Bruxelles du 9 Sept. 1632 au 10 Juillet 1634. Bij Gachard. Op. cit.

no 525. Documents relatifs aux Etats Généraux en 1632. Copieën.

no 524. Documents relatifs á la conspiration des nobles en 1632. Origineelen en copieën.

Deze beide nummers (525 en 524) maken deel uit van de *Papiers du Chef et Président Roose* (origineelen en copieën), die in den inventaris een afzonderlijke groep vormen. Hiertoe behooren ook de volgende nummers tot no 526 inbegrepen.

no 458. Correspondance (de Roose) avec Olivarez. 1624—1657.

no 460. Als boven met verschillende secretarissen. 1625—1647.

no 465. Als boven met Isabella en met Aytona. 1626—1633.

nos 456—457. Als boven met Philippe IV. 1629—1637. 1638—1659.

nos 466—470. Als boven met den kardinaal-infant. 1633—1641.

nos 462—463. Als boven met den secretaris Jacques de Brecht. 1633—1643. 1643—1658.

no 461. Als boven met den secretaris Franc. de Galareta. 1633—1649.

nos 485—486. Als boven met don Mich. de Salamanca. 1636—1648.

nos 471—478. Als boven met Franc. de Mello. 1638—1644.

nos 479—481. Als boven met Castelrodrigo. 1639—1649.

nos 482—484. Als boven met aartshertog Leopold Willem. 1647—1649.

no 526. Documents relatifs aux négociations pour la paix de Munster. Documenten, origineelen en copieën, over de jaren 1645—1660, en enkele stukken uit de 16e eeuw.

no 818. Mémoires sur les négociations du traité de Munster. Het is een „Summaria ac vera ad universam Christianitatem tam circa belli ultimi contra Domus Austriacae Principes initium eiusdemque continuationem quam de gestis ab eo tempore praeteritis usque ad acceptationem pacis Informatio, nec non contra Inimicos universae Tranquillitatis a Rege Hispaniarum (postquam sua Majestas pro viribus media omnia pacem consequendi implorasset) facta solemnis protestatio. (206 fol.; schijnt niet volledig).

DOCUMENTS CONCERNANT LES PROVINCES-UNIES

no 407. Recueil de pièces concernant les Provinces-Unies. Copieën. Eene verzameling van instructies en commissies, voorafgegaan door de Unie van Utrecht en de orde op de regeering van Holland van 17 Maart 1581; dan volgen: instructie der Gecomm. Raden, instructie voor den Advocaat (1581), dito (1586) enz.

no 411. Etats des charges et des dépenses de la Hollande depuis l'an 1621 à 1647. Het is niet, zooals de inventares zegt, eene verzameling van stukken betreffende de finantiën alleen van

Holland maar ook van andere lichamen; zij gaan ook verder dan 1647. Ik laat hier een lijst der stukken volgen:

I. Staet van de schulden der provincien op de ordinaris ende Extraordinaris consenten van den Jaere 1621 tot den Jaere 1628.

II. Staet van de quote van Hollant de A° 1629 ende de betaelinge daerop gedaan.

III. Staet vant' gene de respective provincien schuldich syn in de Extraordinaris consenten voor den Jaere 1629.

IV. Brieff van de Heeren Staten Generael aen de Heeren Staten van Hollant over de betaelinge van legerlasten. 4 Dec. 1647.

V. Staet van deselve Legerlasten (voor het jaar 1646).

VI. Staet van betalinge daer op gedaan (over het jaar 1646. Gedateerd 22 Aug. 1647).

VII. Staet van de descharges bij den Ontfanger generael verandtwoort tot den Jaere 1623 incluys.

VIII. Staet vant' incomen ende lasten van de provincie van Hollant ende West-Vriesland (voor het jaar 1626).

IX. Staet ofte Memorie int' particulier wat alle ende ijder middel in Hollant opbrencht (getrokken uit de rollen van de verpachtingen over 1625).

X. Staet van 't gene bij Hollandt boven sijne quote is betaelt ten dienste van de Generaliteyt (in 1626 tot 10 Jan. 1627 incluis).

XI. Staet van betaelinge der Extraordinaris consenten bij Hollant (voor 1626 en de betaling, daarop in het Zuiderkwartier gedaan).

XII. Staet sommier van den Staet van Oorloge, a°. 1621.

XIII. Staet van 't gene Hollant schuldich is .aan den Ontfanger Generael zedert 1614 tot 1622 incluys.

XIV. Staet van 't Jaerlijcx incomen ende lasten van de admiraliteyt tot Amsterdam. (18 Maart 1628).

XV. Staet ofte Memorie van de Pensioenen tot laste van Hollant in den Staet van Oorloge van den Jaere 1621 gebracht.

XVI. Staet van de betalinge bij Hollandt aen de West-Indische Compagnie gedaen. (loopt over 1623, 1625, 1627).

XVII. Advertissement van de West-Indische Compagnie tot Justificatie van haere reeckeninge. (Het stuk heeft geen jaartal.)

XVIII. Staet van den Ontfanger vant' subsidium ende capitael bij 't Octroy ende verhooginge vande selve Compagnie door haere Ho. Mo. belooft van vijftigh tonnen gouts. (loopt over de jaren 1623—1629).

XIX. Eenige resolutien (van de Staten-Generaal) raeckende deselve Compagnie (van 27 Sept. 1624; en een staat van vorderingen en schulden tusschen W. I. C. en Staten-Generaal).

XX. Staet vant' incomen der Contributien van Brabant, Vlaanderen, Overquartier van Gelderlandt, Landen van Overmaze, Lingen etc. (Het stuk heeft geen jaartal).
XXI. Staet ofte Memorie vant' incomen der Imposten (getrokken uit de rollen van de verpachtingen over 1625).
XXII. Staet van de nieuwe Lichtinge des Jaers 1629.
XXIII. Lijste van de schulden die betaelt moeten worden (zonder jaar; omstreeks 1647).
XXIV. Lijste ad idem (24 Nov. 1639).
XXV. Staet ad idem (1647).
XXVI. Staet vant' achterwesen der Militie. 20 Juli 1641.
XXVII. Staet vant' achterwesen (der Staten van Holland) aan de Admiraliteit tot Rotterdam. (20 April 1646).
XXVIII. Lijste van de voornaamste schulden van den Staet (pl.m. 1652)
XXIX. Staet vant' achterwesen aan de Admiraliteit tot Rotterdam. (15 Sept. 1645.)
XXX. Requeste ende lijste ad idem (24 Oct. 1645).
XXXI. Consideratien op den Staet van de lasten vant' Noorderkwartier overgelevert voor de affectatie. (1636).
XXXII. Staet vant' incomen van Zuythollant particulier. (Het stuk heeft geen jaartal).
XXXIII. Lijste van de quote van Hollant en d' andere provincien in de defroyementen (lectum 6 Martii 1651).
XXXIV. Staet sommier van de penningen op Interest gelicht in het tegenwoordich loopende ten Comptoire van den Ontfanger-generaal zedert den Jaere 1596 tot den Jaere 1648. (Exhib. 8 Dec. 1648. Ruim 20 fol.)

n° 414. Etat du produit et des charges du domaine de la Hollande. 1642. Het is eene zeer gespecificeerde opgave van 79 folios. Blijkbaar (fol. 78) is het een rapport, uitgebracht aan de Staten van Holland: „Wij hebben mede Uw Ed. Groot Mo op der selver begeerte van tijt tot tijt ende namentlijck op den III^en^ Mei 1636 ende XVIII^en^ April 1641 van de gansche gelegentheyt ende natuyre van Domeynen schriftelijck bericht enz. Op fol. 79.

Uitgeeff . . .	326.183—19—3
Ontfangh . .	309.320— 6—6¼
Comt tekort f	16.863—12—8¾

n° 416. Relations diplomatiques entre la République des Provinces-Unies et celle d'Angleterre. 1651—1652. Dit manuscript begint fol. 1: „Concepte articulen vant tractaet met de extraordinaris ambassadeurs van de republycque van Engelandt te maecken ende in te gaen, 36 artikels, tot fol. 8vo. Op fol. 9 begint: Journael vant gene is voorgevallen op de reyse gedaen bij de extraordinaris Ambassadeurs de heeren Cats, Schaep en van der Perre uyt Commissie van hare Ho. Mo. aan het Parlement van de republiek van Engelandt, begonnen op: Woonsdach den XX^en^ Decembris 1651. De laatste aanteekening is van Donderdag

29 Mei 1652. Het origineel Verbaal dezer ambassade berust ten Rijksarchieve in Den Haag.

nos 228—229. Correspondance du résident de Pologne, Molo. 1694, 1695, 1696.

Gachard heeft in no 228 aangeteekend: Ce Registre a été donné aux archives du Royaume par M. le Capitaine De Bauwen. Bruxelles 1 février 1854. De handschriften bevatten brieven en aanteekeningen van Molo, resident van Polen te Amsterdam, als vredesmakelaar wel bekend (o. a. uit Van der Heim, *Het archief van den Raadpensionaris Antonie Heinsius.* 1874). no 228 (164 fol.) bestaat louter uit copieën en brieven uit 1694, 1695 en één uit 1697. no 229. (100 fol.) heeft deels copieën, deels origineelen uit 1694 en 1695 (aan Heinsius, Dijkvelt, Callières, Croissy e.a.): de brieven zijn soms gecijferd doch dan is de ontcijfering er boven geschreven. Daarenboven bevat dit deel een soort memoriaal van Molo's eigen hand.

no 306. Journal des conférences de Ryswick. Copie. 451 fols. 19 Febr.— 7 November 1697. Deel Fransch, deel Spaansch.

no 311D. Correspondance de M. van der Meer en den griffier Fagel. 1729—1731. Het zijn copieën en origineele stukken, gevormd uit verschillende documenten van andere fonds en vooral grenskwesties betreffende. Op het oogenblik maakt het dan ook niet meer deel uit van de *Cartulaires et Manuscrits* maar van het fonds: *Jointe des terres contestées*, section. I. (Mededeeling van Dr. Cuvelier).

no 312. Journal de Guillaume van Assendelft, résident des Provinces-Unies. Het is een journaal van Assendelft, vele jaren resident te Brussel, in het Nederlandsch, van 1 Jan.—30 Dec. 1730, met bijgevoegde stukken. Het journaal is wellicht origineel; de bijgevoegde stukken zijn deels origineelen, deels copieën.

In de IIe section zijn nog eenige „cartons" aanwezig, van wier bestaan ik eerst na mijn vertrek uit Brussel kennis gekregen heb en die deel zouden behooren uit te maken van het fonds Papiers d'Etat et de l'Audience. Hoewel ik ze dientengevolge niet gezien heb, vestig ik er toch de aandacht op; het zijn:

Papiers de Marguérite d'Autriche: cartons. 2 nos. 1521—1530.

Papiers de Marie de Hongrie: cartons. 3 nos.

Andere fonds, uit deze sectie, waarmee ik mij niet heb bezig gehouden maar die wellicht gegevens voor onze geschiedenis bevatten, zijn:

Chambres des comptes. 65000 nos. XIIe—XVIIIe siècle. En partie inventoriées par Gachard, 3 vol. 1837—1851; et par Pinchard, 2 vol. 1865—1879. — I. Proost. Table alphabétique des registres aux gages. 1890.

Papiers des comptables. 1057 nos. XIVe—XVIIIe siècle

Ire Section

Secrétairerie d'Etat et de Guerre

Ik herinner er aan, dat, in verband met het doel van mijn bezoek

aan Brussel, de tweede der twee hoofdafdeelingen van dit fonds, den Oostenrijkschen tijd betreffend, door mij ter zijde is gelaten, zoodat hier alleen de *Secrétairerie Espagnole* en de *Annexes* behandeld worden. Als regel geldt, dat de documenten in 't Spaansch zijn.

Secrétairerie Espagnole d'Etat et de Guerre

A. *ATTRIBUTIONS, PERSONNEL, INDICATEURS GÉNÉRAUX DE l' OFFICE.* nos 1—6.

B. *SECRÉTAIRERIE DE GUERRE* nos 7—175. Allerlei orders, bevelen en stukken betreffende de troepen, over de jaren 1582—1702. Dan beraadslagingen van onderscheiden commissies over troepen en troepenbewegingen; eindelijk correspondenties. Eenige nummers teeken ik aan:

no 115. Jointes de guerre. 1651—1700.

no 116. Jointes des généraux et des ministres. 1680—1693.

no 117. Consultes des généraux, des ministres et des jointes particulières. 1692—1698.

no 118. Avis des généraux sur les opérations de la campagne de 1677.

no 124. Spinola. (Frédéric et Ambroise). Ordres militaires donnés par eux.

no 125. Correspondance d'Ambroise Spinola avec l'archiduc Albert. 1600—1621.

no 126. Ut supra avec l'infante Isabelle. 1626—1629.

no 127. Correspondance d'Antonio Suarez Arguelo, secrétaire de la chambre des archiducs, avec Ambroise Spinola. 1616—1625.

nos 128—132. Correspondance d'Ambroise Spinola avec divers. 1603—1627.

no 133. Correspondance de Frédéric Spinola avec divers. 1599—1601.

no 134. Ferdinand d'Espagne (le Cardinal infant don). Sa correspondance avec Henri de Bauffremont, baron de Scey, gouverneur des armes à Besançon. 1639—1641. (Spaansch en Fransch).

nos 135—136. Id. avec don Fadrique Enriquez, mestre de camp à Innsbrück. 1637—1641.

no 137. Id. avec le marquis de Fuentes, capitaine-général de l'armée navale, gouverneur de Dunkerque. 1637—1639.

no 138. Id. avec don Francisco, marquis del Carreto, Savona y Grana, conseiller d'Etat et de guerre de l'Empereur Ferdinand II en Allemagne. 1638—1641.

no 139. Id. avec don Vicenzio Intavila, mestre de camp. 1641.

no 140. Id. avec le colonel G. de Metternich à Mayence. 1640.

nos 141—148. Id. avec le feldmaréchal prince Ottavio Piccolomini, duc d'Amalfi. 1637—1641. (Italiaansch).

no 150. Gastañaga (marquis de). Sa correspondance avec don Isidro de la Cueva y Benavidés, marquis de Bedmar, gouverneur des armes. 1689.

n° 151. Id. avec le comte de Louvignies, mestre de camp général à Milan. 1686—1689. (Fransch).

C. *SECRÉTAIRERIE d'ETAT. ATTRIBUTIONS POLITIQUES d'ORDRE EXTERNE.* n°s 176—612.

CORRESPONDANCE DES GOUVERNEURS GENERAUX ET DE LEURS SECRÉTAIRES

1. *Correspondance avec les rois d' Espagne.*

n°s 176—184. Corresp. de l'archiduc Albert [1]) avec Philippe III. 1598—1620.

n° 185. Ut supra avec Philippe IV. 1621.

Deze portefeuilles heb ik door gezien om na te gaan, wat hier van de correspondentie van Albertus en den Koning bewaard was; zie hier mijne bevindingen.

n° 176 bevat van fol. 1—51 origineele brieven van Philippe III, en wel fol. 1—40 van 22 Sept.—29 Dec. 1598, fol. 43—47 drie brieven uit 1599, fol. 49 één brief uit 1602, fol. 51 één brief uit 1605. Op fol. 55 beginnen minuut-brieven van Albertus aan den Koning, den hertog van Lerma en andere hooge-waardigheidsbekleeders in Spanje; zij zijn uit 1606, de eerste helft van 1607, uit 1608 slechts twee, en uit heel 1609. Zij behandelen slechts belangen van personen, veelal van militairen; aanbevelingen enz. Over de groote staatszaken, b. v. over het Bestand, bevatten zij niets.

n° 177. heeft van fol. 1—205 minuut-brieven van Albertus uit de jaren 1610—1614, ook uitsluitend over de belangen van bizondere personen. Op fol. 205 beginnen ontcijferde brieven en origineelen van Philips III uit 1614 over staatszaken (staat der Spaansche Nederlanden; Guliksche kwestie); minuten van Albertus, deels over persoonlijke aangelegenheden, deels over dezelfde staatszaken; copie van een brief van Spinola aan Juan de Mancicidor over hetzelfde; een aviso van een katholiek over de plannen van Willem Usselinx in Zuid-Amerika. (fol. 284) enz.

n° 178 (330 fol.) gaat geheel over 1615 en handelt voornamelijk over staatszaken; dit blijft zoo bij de volgende deelen.

n° 179 (264 fol.) 2 Jan.—30 Juni 1616.

n° 180 (323 fol.) 5 Juli—31 Dec. 1616. Hierin o.a. eene Spaansche vertaling van het tractaat der Republiek met de Hanzesteden. Over middelen om het munten van Spaansch geld te Amsterdam te beletten.

n° 181. (422 fol.) 1617. O. a. over middelen om het secours, door de Venetianen aan de Republiek gevraagd, te beletten. Over

---

[1]) Natuurlijk behoort Albertus eigenlijk niet onder de gouverneurs-généraux tehuis van 1598 af.

onderhandelingen om de Merchant-Adventurers van Middelburg naar Brussel te doen verhuizen. Verschillende avisos over de gebeurtenissen in de Republiek.

nº 182. (391 fol.) 6 Jan. 1618—25 Juni 1619. Als boven.

nº 183. (338 fol.) 6 Juli 1619—27 Maart 1620. Veel over verlenging van het Bestand. Een Portugeesch verslag (copie) van de excessen, door de Hollanders bedreven op de kusten van Afrika en Amerika (27 Oct. 1619. fol. 136). Een consult van den Raad van Portugal van 23 Sept. 1619 over verlenging van het Bestand (in 't Portugeesch fol. 138—147vo.) Dergelijke consulten van de Junta de guerra de Indias, den Consejo de Indias e. a. (fol. 149—166vo.). Verschillende avisos nopens dezelfde aangelegenheid (fol. 168—178vo).

nº 184 (341 fol.) 3 April—31 Dec 1620. Veel over de Paltz. Over verlenging van het Bestand, o.a. fol. 33—35 het gevoelen van Albertus en van eene door hem bijeengeroepen vergadering; beide voor verlenging (14 April 1620). — fol. 185—189vo. Uittreksels uit brieven van den commandant van Wezel, Juan Gonzalez, over de krijgsbewegingen van Maurits. — fol. 264—266. Copie van een brief van den Spaanschen gezant in Engeland, den graaf van Gondomar, aan den Koning, verslag gevend van zijne gesprekken met Buckingham en Digby over een gezamenlijk optreden tegen de Republiek (7 Juli 1620). — fol. 267—268. Als voren: ook over het Spaansche huwelijk.

nº 185. (308 fol.) 4 Jan.—22 Juli 1621. Over verlenging van het Bestand. In antwoord op een brief van Albertus van 28 Dec. 1620, die er op gewezen had, dat wegens de Paltz niets van Engeland, wegens de Valteline niets van Frankrijk te hopen was, schrijft Philippe IV den 4en Febr. 1621 aan Albertus (fol. 24): hij zendt geld en bericht dat verdere maandelijksche geldzendingen van April af verzekerd zijn; Albertus mag geen verlenging van het Bestand toestaan, tenzij op de volgende voorwaarden: vrije uitoefening der katholieke religie; ontruiming van Oost- en West-Indië; opening van de Schelde. Indien niet ten minste de twee laatste voorwaarden bedongen kunnen worden, kan er geen sprake zijn van verlenging van het Bestand, dat zoo hoogst schadelijk is geweest voor de monarchie en welks voortduring haar ondergang ten gevolge zou hebben (. . . . . „y demas desto (het gezonden geld) se traen entre manos effectos para remitir otros cien mill escudos mas al mes desde Abril en adelante, y presupuesto que esta sera cierto no conviene en ninguna manera conceder la prorogacion de la Tregua, aunque fuese por poco tiempo, sino es en caso que se pudiese sacar siendo posible el exercicio libre de la religion catolica, y precisamente el de desistir Olandeses de la India Oriental y las Occidentales, retirando dentro del termino que pareciere las fuerzas que tienen en ellas, y assi mismo que ayan de abrir la Ribera de Amberes como estava antes de la guerra por lo mucho que conviene y la utilidad y beneficio que desto se siguiria al Pays, y lo que yo lo deseo solo

por este respecto, pero no pudiendo se salir por lo menos con estos dos puntos postreros, no conviene en ninguna manera tratar de Tregua brebe ni larga, ni que esta platica se mueba por nuestra parte, como lo encargo mucho á V. A., pero moviendose por la de Olandeses podra V. A. escucharla en la forma referida y no en otra, pues la esperiencia ha mostrado quan dañosa y perjudicial ha sido la que ay corre y que si pasase adelante seria la total ruyna de estos Reynos" etc). In dit deel verder verschillende berichten van Albertus over zijne openlijke en geheime onderhandelingen in de Republiek door Pecquius, Mad. 't Serclaes, den griffier De Bie enz.; o. a. fol. 141—150 het verslag van Pecquius over zijne onderhandelingen; fol. 193 dat van De Bie. In het eerste hoofdstuk zijner *Histoire politique et diplomatique de Pierre Paul Rubens* (1877) heeft Gachard van een aantal dezer documenten gebruik gemaakt.

nos 186—207. Correspondance de l'Infante Isabelle avec Philippe IV. 1621—1633.

Ook deze briefwisseling loopt over staatszaken, en bevat origineelen van den Koning, minuten van de Infante; Gachard heeft voor zijn bovengenoemd werk hiervan veel gebruik gemaakt, evenals ook van n° 208, de onderhandelingen betreffende, waarin Rubens eene rol heeft gespeeld, 1628, 1629.

Uit n° 197 (1 Juni—31 Dec. 1627) stip ik nog aan een brief van Philips IV aan Isabella, van 4 Juni 1627, over de wenschelijkheid van een verbond met Polen en met de Hanzesteden om, tevens onder medewerking van den Keizer, meester te worden van de Oostzee en aldus den handel der rebellen te fnuiken (fol. 31); op fol. 77 de instructie van 9 Maart 1627 voor een gezant naar den koning van Polen, den baron d'Auchy; op fol. 87 de instructie van 3 April 1627 voor Gabriel de Roy, die naar de Hanzesteden gezonden werd.

Hier zij er op gewezen, dat de *Secrétairerie Espagnole d'Etat*, zooals uit het bovenstaande blijkt, uiterst weinig bevat over de jaren 1598—1614, zoodat voor deze jaren het archief van Simancas bijna alles moet leveren, althans voor wat de briefwisseling tusschen de regeeringen te Madrid en te Brussel aangaat. Voor de jaren 1614—1629 is het anders: talrijke brieven van Albertus en van Isabella (ik durf niet zeggen alle, want dat zou nauwkeurig vergeleken moeten worden), waarvan de origineelen te Simancas zijn, worden in minuut aangetroffen te Brussel, terwijl omgekeerd zeer vele brieven van Philips III en Philips IV, waarvan de minuten te Simancas worden bewaard, te Brussel in originali aanwezig zijn. Eindelijk herinner ik er aan, dat te Simancas de briefwisseling van 1630 af ontbreekt of slechts zeer onvolledig te vinden is in verschillende afdeelingen van de consulten van den Raad van State; te Brussel is de correspondentie der gouverneurs-generaal met de Koningen (van de eersten de minuten, van de tweeden de origineele brieven) aanwezig tot 1701 met enkele hiaten. Ik laat hieronder thans de

nummers dier briefwisseling met de namen der correspondenten en der jaren volgen: [1])

n° 209. (140 fol.) Francisco de Moncada, markies van Aytona, met Philips IV. 1634. Enkele stukken van 1632 en 1633 gaan vooraf. Alle hierin voorkomende stukken betreffende den hertog van Arschot zijn gepubliceerd door Gachard, *Les Etats Généraux de 1632.* t. II. Op fol. 16—29 copie van een consult van den Raad van State over een bestand met de rebellen, 16 Maart 1634, met 's Konings apostilles. fol. 31—fol. 61vo. Verslag van den stand der onderhandelingen met de rebellen.

n°s 210—230. De cardinaal-infant don Ferdinand met Philips IV. 1634—1641.

n° 231. Don Francisco de Mello etc. met Philips IV. 21 Jan. 1642—23 Aug. 1644. Het zijn bijna alle brieven van den Koning, vooral over de vrijlating van den prins van Barbançon en van baron de Carondelet.

n°s 232—237. Don Manuel de Moura y Cortereal, markies van Castelrodrigo enz. met Philips IV. 1644—1647.

n°s 238—260. Aartshertog Leopold Willem van Oostenrijk met Philips IV. 1647—1656.

n°s 261—264. Don Juan van Oostenrijk met Philips IV. 1656—1659.

n°s 265—277. Don Luis de Benavidés, Carillo y Toledo, markies van Fromista y Caracena enz. met Philips IV. 1659—1664.

n° 278. Don Francisco de Moura y Cortereal, markies van Castelrodrigo enz. met Philips IV. 1664—1665.

n° 279. Idem met Philips IV en met de regentes Maria Anna van Oostenrijk. 1665—1667.

n° 280. Don Iñigo Fernandez de Velasco enz., connétable van Castilië en Leon, met de regentes. 1669—1670.

n° 281. Don Juan Domingo de Zuniga y Fonseca, graaf van Monterey enz., met de regentes. 1672—1675.

n°s 282—283. Don Carlos de Gurrea, Aragon y Borja, hertog van Villa Hermosa enz. met Karel II. 1675—1680.

n° 284. Alexander Farnèse, prins van Parma, met Karel II. 1681—1682.

n°s 285—288. De markies dal Caretto, Savona y Grana enz. met Karel II. 1682—1684. In n° 285 slechts zeer weinig van 1682; reeds op fol. 30 komt men in 1683. Op fol. 345—350 een verslag van een onderhoud met den prins van Oranje (verzonden 2 Juni 1683), die den 23en Mei te Antwerpen gekomen was. In de volgende deelen (n° 286 14 Juli—19 Dec. 1683; n° 287 1 Jan.—

[1]) Van de documenten der *Secrétairerie d'Etat et de Guerre* is nog betrekkelijk weinig gebruikt gemaakt, misschien tengevolge van de taal der stukken. Veel is er uitgeput door Lonchay, *La rivalité de la France et de l'Espagne aux Pays-Bas, 1635—1700.* (1894); door A. Waddington, *La Rép. des Prov. Unies, La France et les Pays-Bas Esp. de 1630 à 1650* (1895—1897), en door Gachard in zijn genoemde werken over *Rubens* et over de *Etats-Généraux de 1632.*

15 April 1684; n° 288 19 April—29 Nov. 1684) natuurlijk vrij wat over de vijandelijkheden van Lodewijk XIV, over Luxemburg en de houding der Republiek.

n° 289. Don Francisco Antonio de Agurto, markies van Gastañaga, met Karel II. 1685—1692. (Dus zeer weinig over deze jaren).

n°s 290—291. Maximiliaan Emmanuel, keurvorst van Beyeren, met Karel II. 1692—1701. n° 290 8 April—25 Sept. 1692. n° 291 bevat brieven van 9 Oct. 1692—21 Oct 1693; niets uit de jaren 1694—1696, enkele brieven uit 1697; niets uit 1698 en 1699; zeer weinig uit 1700 en 1701.

n°s 292—293. Pièces envoyées par le roi aux gouverneurs ou par les gouverneurs généraux au roi.

n° 292 bevat talrijke brieven van Turenne uit 1663 en 1664, blijkbaar door de Spanjaarden onderschept, aan M. Frémont en ook enkele aan Schomberg, beiden in Portugal. Buitendien een aantal stukken van geen belang uit de jaren 1681, 1684, 1686, 1689, aan den Koning toegezonden.

In n° 293 vrij wat stukken uit jaren tusschen 1645 en 1657, over de Fronde en den hertog van Lotharingen, aan den Koning toegezonden, en stukken, die mij van geen beteekenis schenen uit jaren tusschen 1640 en 1692, uit Madrid naar Brussel verzonden.

2° *Correspondance avec des souverains et des gouvernements étrangers.*

n° 294. De cardinaal infant don Ferdinand met de keizers Ferdinand II en Ferdinand III. 1636—1639.

n° 295. Id. met Karel I van Engeland. 1634—1641. (Deels door de vocht geleden. De brieven van Karel in 't Fransch).

n° 296. Id. met Hendrik van Lotharingen, hertog van Guise, en Fred. Maurits de la Tour, hertog van Bouillon etc. 1641. (In 't Fransch).

n° 297. Id. met Karel IV, hertog van Lotharingen. 1636—1639. (In 't Fransch).

n° 298. De markies de Grana met den prins van Oranje. 1682—1685. (In 't Fransch). In slechten toestand; talrijke origineele brieven van Willem III hebben door vocht zeer geleden, ook die van de Grana. Enkele brieven hebben betrekking op de financiëele vorderingen van het huis Oranje op Spanje, maar overigens loopt de briefwisseling begrijpelijkerwijze vooral over Spanje's conflict met Frankrijk aangaande Luxemburg enz. Willem's vurig verlangen om te helpen, bittere spijt over zijne onmacht en heftige toorn op Amsterdam spreken er duidelijk uit. Na zijne vruchtelooze reis naar Amsterdam schrijft Willem uit Den Haag, den 23^{en} Nov. 1683: „Je suis revenu hier au soir d'Amsterdam où j'ay employé huit jours fort inutilement sans pouvoir persuader ces Messieurs à consentir à la levée de seize milles hommes; l'opiniatreté ou la malice de Van Beuningen a prévalu à la raison. Cependant j'espère qu'en depit d'eux cet affaire sera bientost résolu et mis en exécution, il n'y a que la perte de temps qui est terrible, ce que l'on considère aussi peu en Espagne qu'à Amsterdam, quoyque par des mouvemens diferens.

Si V. E. n'est pas bientost mis en estat de pouvoir faire des recrues et nouvelles levées, nous serons obligés tous à recevoir le loix que la France nous impose; ainsi la conduite de Madrid, aussi bien que d'Amsterdam, nous ruinera infalliblement sans resource. V. E. peut juger quel chagrin que tout cecy me donne, et la grande perte que nous venons de faire de tant de considérables vaisseaux de guerre dont la perte sera très difficile à reparer". Etc. (Dit verlies van schepen zal wel slaan op het verongelukken van vier schepen bij Minorca). Het is eene copie; achterop is aangeteekend dat het origineel naar Spanje is gezonden. Eene Spaansche vertaling is ook aanwezig. De Grana schreef 24 Nov. 1683 aan Willem: „Il n'y a que la constance de V. A. et nostre malheur qui puissent aller de payr. Van Beuninghen peut se vanter qu'une partie du sort de l'Europe dépend des mouvements de sa frenesie: l'interest de mon maistre me touche au point que V. A. scait, mays en verité la part que V. A. doit avoir en tout cecy me donne de mortelles attaintes. J'en suis malade de rage et de desplaisir; cependant nous y sommes; il faut aller jusques où il se pourrat". Etc.

n° 299. De gouverneurs-generaal aan de Staten-Generaal der Republiek. (De jaartallen van den inventaris, 1673—1679, zijn foutief). 1653—1699. Van 9 Juni 1653 klacht der St. Gen. over kaperij der Duinkerkers. Van 13 Febr. 1668 antwoord der Brusselsche regeering op de vertoogen van Burgersdijk en Van der Tocht. Uit 1674 herhaalde klachten der St. Gen. over kaperij uit Oostende met de antwoorden uit Brussel. Van 6 Oct. 1674 Vertoog aan de Staten-Generaal om Frankrijk te treffen door verbod van invoer van Fransche artikelen. Enkele vertoogen uit 1685 en 1689 der St.-Gen. ten gunste van verongelijkte onderdanen. Van 8 April 1689 verzoek aan de St. Gen. om bijstand tegen eventueele aanvallen, met het antwoord der St.-Gen. van 4 Aug. Van 4 Juli 1690 een verzoek aan de St. Gen. om na het echec van Fleurus krachtige maatregelen te nemen; instructie voor den Sargento General de Batalla, du Fay, die naar Den Haag wordt gezonden. Van 29 Nov. 1691 eene klacht der Brusselsche regeering aan de St. Gen., dat de joden in de Republiek paarden opkoopen en leveren aan de Franschen; verzoek om dit te beletten. Van 27 April 1699 een protest der St. Gen. tegen eventueele plannen om de invoerrechten in de Spaansche Nederlanden te veranderen. Van 12 Juni 1699 een weigering der St. Gen. om uitstel van betaling toe te staan van verschillende vorderingen op de Spaansche regeering.

3° *Correspondance avec les premiers ministres du roi et avec les secrétaires d'Etat à Madrid.*

n° 300. Aartshertog Albertus met den hertog van Lerma en den hertog van Uceda. 1600—1621.

n° 301. De infante Isabella met den graaf van Olivarés. 1625—1633.

n° 302. De kardinaal-infant don Ferdinand met den graaf van Olivarés. 1634—1640.
n° 303. Aartshertog Leopold Willem met don Luiz Mendez de Haro etc. 1646—1656.
n°s 304—308. De gouverneurs-generaal en hunne secretarissen met de staatssecretarissen te Madrid. 1633—1699.

4° *Correspondance avec les ambassadeurs ordinaires et extraordinaires, les envoyés, les ministres résidents, les consuls et les agents diplomatiques du roi d'Espagne.* n°s 309—451.

Die correspondentie is onderverdeeld naar de landen; van sommige laat ik hieronder de namen der Spaansche vertegenwoordigers volgen met de jaren der briefwisseling er achter, de nummers der portefeuilles er voor.

Duitsche Rijk. n°s 309—312, Jacques de Zélandre 1614—1619. n° 313, Markies van Aytona 1626—1628. n°s 314—328, Markies van Castañeda 1633—1641. n°s 329—339, Graaf van Oñate 1633—1637. n°s 340—341, Markies de la Fuente 1639—1641. n°s 342—345, Don Diego de Saavedra Fajarda 1640—1641. n° 346, Markies van Castelrodrigo 1641—1642.

Engeland. n° 363, Jean Baptiste en Louis van Male 1619—1623. n°s 364—367, Juan de Nicolalde 1633—1637. n°s 368—375, don Alonso de Cardenas 1638—1642. n°s 376—377, Markies van Velada 1639—1640. n° 378, Markies van Malvezzi 1641. n° 379. Don Alonso de Cardenas, markies van Velada, markies van Malvezzi 1640—1641. n° 380, Markies van Velada, markies van Malvezzi 1640—1641. n° 381, Colonel Allot 1640—1641 (Fransch). n° 282, Don Juan de Passis, te Chelsea. 1637—1641. n°s 383—384, verschillende ambassadeurs 1653—1702.

Spanje. n° 402. Don Juan de Frias, envoyé van aartshertog Albertus 1604—1621. Klein bundeltje origineele brieven van Frias; hij had vooral aan te dringen op voorziening in de financiëele behoeften. In zijn latere berichten ook het een en ander over de gebeurtenissen in Spanje.

Congres van Nijmegen. n° 417, Markies de la Fuente. 1677—1679. Onbeteekenende correspondentie met Villahermosa.

Vereenigde Nederlanden. n° 418, Manuel Belmonte, consul te Amsterdam 1678—1679. Deels door vocht in zeer slechten toestand. Bij vluchtig doorzien scheen de briefwisseling mij niet belangrijk.

De andere hoofden zijn: Italie, Allemagne et Italie, Bavière, Cologne, France, Gênes, Hambourg, Milanais, Ratisbonne, St. Siège, Savoye, Venise.

5°. *Correspondance avec les gouverneurs, vice-rois et capitaines généraux.* n°s 452—475. (Bourgogne, 1646—1641. Milanais, 1634—1641, 1675—1695. Naples, 1600—1618, 1623—1628, 1633—1641, 1675—1692. Sicile, 1636—1641, 1675—1684).

6. *Minutes de lettres adressées par les gouverneurs généraux aux ministres du Roi en Allemagne et en Italie.* nos 476—478. (De minuten zijn van: den kardinaal-infant don Ferdinand, 1635—1640; den hertog van Villa Hermosa, 1675—1679; de markiezen van Grana en Gastañaga), 1682—1689.

7. *Correspondance des gouverneurs généraux et de leurs secrétaires avec divers.* nos 479—595.

Hierin niet minder dan 40 portefeuilles van briefwisseling van aartshertog Albertus met verschillende personen (nos 479—518). no 519 is briefwisseling van Isabella met baron d'Auchy te Madrid, 1624—1631; klein bundeltje origineelen van d'Auchy en minuten van Isabella; d'Auchy moest voorziening in den geldnood vragen; de brieven zijn nagenoeg alle uit 1624, slechts enkele uit 1626 en 1631. no 544 bevat briefwisseling van don Ferdinand met Jozeph de Bergaigne, bisschop van Den Bosch (veel in geheime onderhandeling gebruikt). 1636—1641. no 582 is briefwisseling van Monterey met Lisola te Keulen, 1673—1674. no 590 is briefwisseling van Gastañaga met den graaf van Clermont, audiencier aux Pay-Bas, en mission à La Haye, 1687 (Fransch; scheen mij niet belangrijk).

8. *Correspondances diverses.* nos 596—612.

nos 602—606. Correspondentie van Antonie Brun met den graaf van Peñaranda, 1648—1650.

no 602 heeft een tiental brieven van 1645; dan begint 1648—10 Sept. 1648. no 603 Sept.—eind 1648. no 604 Jan.—Juli 1649. no 605 Oct. 1649—eind Dec. 1650 (echter maar enkele brieven uit de tweede helft van 1650. Wat Brun over de gebeurtenissen in de Republiek schrijft, vindt men doorgaans ook in zijne correspondentie met den Koning en met den gouverneur-generaal, waarover later. Den 26en Nov. 1650 over den dood van Willem II schrijvend, zegt hij: „la question es muy problematica, si havemos perdido ó ganado en este accidente".

nos 607—608. Minuten der brieven van Pedro Ronquillo gezant te Londen, aan den Koning en diens secretarissen te Madrid, 1689. (o. a. door Ranke voor zijne *Englische Geschichte* etc. gebruikt).

D. *SECRÉTAIRERIE d'ETAT. ATTRIBUTIONS POLITIQUES d'ORDRE INTERNE.* nos 613—664 (Voor ons van geen belang)

E. *MATIÈRES DIVERSES* nos 665—691

Men vindt hierbij stukken betreffende goederen en schulden van Albertus; administratie van het aartsbisdom Toledo; een verslag van de renten, ordinaire lasten en uitgaven van de Beneden-Paltz, door de Spaansche troepen bezet (1637—1638); copieën van brieven, requesten, consulten, vredesverdragen enz., over 't algemeen voor ons van geen belang. Van een paar nummers heb ik wegens hun vagen titel nader kennis genomen.

nos 684—686. Lettres et pièces diverses. XVIIe siècle. (Doozen met losse stukken).

In no 684 o.a. Protexta que hizo el cardinal de Borxa y Velasco al papa Urbano Octavo en Roma 1635. Verschillende instructies, door don Ferdinand gegeven van 1635—1638. Verklaring van Lod. XIII bij den aanvang van den oorlog, 6 Juni 1635. Instructie van don Ferdinand voor Michel Salamanca, naar Olivarés gezonden, 1636. Spaansche vertaling van een brief van admiraal Van Dorp aan Frederik Hendrik, 2 Juni 1637. Een vertoog van den markies van Leganes over de wenschelijkheid om met de Zweden vrede en met de Nederlanders een bestand te sluiten. Brussel, 19 Nov. 1640. Hierop staat aangeteekend: „Respondase al Marques de Leganes que ha parezido muy bien este papel y se tiene aca el mismo concepto, pero que la dificultad consiste en introduzir los medios que se proponen de manera que sean effectivos, y buelvase este papel.

no 685. Stukken uit de tweede helft der 17e eeuw (van 1642 af) en uit de eerste jaren der 18e eeuw. Er is vrij wat briefwisseling bij van de secretarissen Gallareta en Diego Ortiz de la Carrera.

no 686. Aanbod der W. I. C. aan den koning van Spanje om slaven te leveren, eerst 1500 en vervolgens jaarlijk 7000 à 8000, 12 Mei 1663. Eene Advertencia para la conservacion y aumento del comercio en las Provincias del Rey, 1680. Traducida de frances á 4 de Hebrero (Febr.) 1680. Rapport au roi du marquis de Grana sur les avantages qui offre le commerce dans ces provinces, 1683. Discours sur les raisons d'estat qui font désirer la Trève en Hollande au Prince d'Orange et la vérité de ses sentiments et desseins pour l'establissement et conservation de sa Maison en la personne de son fils et sa postérité. Zonder datum; de bedoelde prins is natuurlijk Frederik Hendrik.

Verdrag tusschen Jean François de Paule, chevalier seigneur comte de Sardan, vicomte de la Houssaie, en den markies van Castelrodrigo namens den koning van Spanje, geteekend te Madrid, 23 Juli 1674. Het eerste artikel begint aldus: Premièrement pour respondre à l'article 13 du traitté que ledit Sr. de Sardan a conclu pour ce mesme effet avec les Etats-Généraux des Provinces Unies et qui a esté en leur nom signé par le Prince d'Orange à la Haye le 21 d'Avril de cette présente année 1674. Zie het tractaat bij du Mont, *Corps Dipl.* VII, I. p. 277. Vgl. Krämer in *Nyhoff's Bijdr.* 3e R. VI p. 133 sqq.

nos 687—691. Mélanges. XVIIe siècle. (Doozen met losse stukken).

Dezen titel heeft men gegeven aan een verbazenden rommel van papieren, die ik onmogelijk alle nauwkeurig heb kunnen nagaan; zij zijn gedeeltelijk ook uit de 18e eeuw.

Uit no 687 teeken ik aan: een bundel papieren uit den tijd van Albertus, deels rekeningen, kwitanties, pachtbrieven enz., deels minuutbrieven van Albertus aan verschillende personen uit de jaren 1600—1604, meerendeels aan den Koning en alle

ter aanbeveling van bizondere personen. Dan een keurig geschreven verslag van de onderhandelingen tusschen Spanje en de Triple-Alliantie, (1668), getiteld: Relacion que se havia formado por el ex^mo. S^r. Conde de Molina mi S^r y el Baron de Lisola para dar á S. A. acerca de las negociaciones con la Inglaterra, Suecia y los Estados generales.

Een even keurig bundeltje over den vrede tusschen Engeland en de Republiek en over de Triple-Alliantie.

Een uitvoerig bericht over den gang van zaken uit Londen, 30 Dec. 1667. Project-alliantie bij geval Lodewijk XIV in 1668 geen vrede sloot. Copia de carta del Conde mi S^r escrita al Sr Marques de Castel Rodrigo á 23 de Henero (Jan.) 1668. Er volgt nog een bundel copieën van staatsstukken uit 1668, alle geschreven met dezelfde hand. waarschijnlijk de hand van den secretaris van den graaf van Molina. In n° 688 o. a. een bundel correspondentie van Isabella met verschillende personen.

Annexes

De *annexes* bestaan uit de volgende groepen: I. Les lettres et les papiers du cardinal-infant don Ferdinand d'Espagne, antérieurs à sa prise de possession des fonctions de gouverneur-général des Pays-Bas. n°s 2287—2299 (doozen). II. La correspondance de l'ambassade Espagnole à la Haye pendant la seconde moitié du XVIIe siècle. n° 2300—2553. III. Celle de don Balthazar Fuenmayor, ambassadeur extraordinaire du roi d'Espagne en Danemark de 1674 à 1679. n° 2554—2560. (Doozen; hierbij is eene corresp. avec l'ambassade à La Haye. 1674—1678). IV. Les papiers divers des gouverneurs généraux autrichiens et des ministres plénipotentiaires. V. Les débris des archives du ministère de la guerre, créé par Philips V en 1702, ainsi que ceux des archives du département militaire impérial et royal des Pays-Bas et de la chancellerie aulique de guerre attachée à la personne de Charles de Lorraine en sa qualité d'inspecteur général de l'artillerie et du génie de l'empire. Voor ons van belang is de groep II; onder Simancas heb ik gezegd, hoe die papieren waarschijnlijk te Brussel gekomen zijn: zie pag. 138.

LA CORRESPONDANCE DE l'AMBASSADE ESPAGNOLE à LA HAYE PENDANT LA SECONDE MOITIÉ DU XVIIe SIÉCLE

I. *Correspondance des ambassadeurs avec le roi d'Espagne.* n°s 2300—2377. Ik laat hieronder de namen der gezanten en der vorsten volgen met de nummers en de jaren.

n°s 2300—2304. Antonie Brun met Philips IV. 1648—1654. (De n°s 2300, 24 Juli 1648—28 Juni 1650, en 2301, 2 Juli—26 Dec.

1650, zijn gebruikt door P. L. Muller in *Nijhoff's Bijdr.* N. R. VII, en door Waddington. Op cit.).

nos 2305—2317. Estevan de Gamara met Philips IV. 1654—1665.

no 2318. Idem met Philips IV en met de Regentes Maria Anna. Juli—Dec. 1665.

nos 2319—2327. Idem met de Regentes. 1666—1671.

nos 2328—2332. Manuel Francisco de Lira met de Regentes. 1671—1674.

nos 2333—2339. Idem met Karel II. 1675—1679.

nos 2340—2345. Balthazar de Fuenmayor met Karel II. 1679—1684. (Sedert 1682 voert de Fuenmayor den titel van markies van Castelmoncayo).

nos 2346—2352. Manuel Coloma met Karel II. 1687—1691.

no 2353. Markies van Castelmoncayo met Karel II. 1691—1692.

nos 2354—2373. Francisco Bernardo de Quiros met Karel II en Philips V. 1692—1702.

Als regel bevatten bovenstaande nummers minuten der gezanten en origineelen van den Koning.

nos 2374—2375. Doubles des lettres du roi ou des ambassadeurs. 1649—1684.

nos 2376. Pièces diverses envoyées par le Roi aux ambassadeurs à La Haye. 1648—1702.

Stukken, aan Brun gezonden van 1648—1650, hebben voornamelijk betrekking op de kwestie van vrede met Frankrijk. Onder de papieren, in 1671 aan Gamarra gestuurd: een copie van het stuk, den 16en Maart 1671 door den connetable van Castilië geschreven aan den buitengewonen gezant Beverningk. Uit 1673 (de Lira) het vertoog van den markies del Fresno aan Karel II van Engeland om hem tot vrede met de Republiek te bewegen, 23 Dec. 1673; Arlington's antwoord namens den Koning van 26 Dec. 1673. Een aantal stukken van 1675—1678 hebben nagenoeg alle betrekking op den Nijmeegschen vredehandel; sommige zijn gecijferd doch de sleutel is er bij. Stukken uit 1681 en 1685, uit 1688—1689; geen bizonders. Uit 1695 (Quiros) copie van het project, door den gezant der Republiek Schonerberg ingediend, over de overwintering der Hollandsche en Engelsche eskaders in de Spaansche havens, met desbetreffende consulten. Vrij wat stukken over de zaak Schonerberg; de gezant was wegens de arrestatie van zijn secretaris Jacob de Moll [1]) zoo heftig opgetreden, dat de Koning hem gelastte binnen 8 dagen te vertrekken; hierover weer een verontwaardigd vertoog van Stanhope namens Willem III. Dan volgen nog weer stukken uit 1682—1684 en 1687; hierin o. a.

---

[1]) Zie ook onder Madrid, Archief, p. 62. De zaak wordt ook zeer uitvoerig toegelicht in Schonerbergs secrete missives ten Rijksarchieve, Den Haag.

eene Spaansche vertaling van Amsterdam's vertoog in de Staten van Holland van 23 Oct. 1683.

n° 2377. Pièces diverses transmises au Roi par les ambassadeurs à La Haye.

De belangrijke stukken hierin, door Brun overgezonden, zijn de verslagen over hetgeen in den zomer van 1650 in de Republiek voorviel, en die niet zijn gebruikt in het artikel van P. L. Muller in *Nijhoff's Bijdr.* N.R. VII, en ook niet door Waddington, Op cit. Ik vermeld: Relacion de lo que ha passado en materia del licenciamento de la milicia destos Estados hasta 3 de Junio 1650. — Nuevas quexas de parte del Principe de Orange 10 Juli 1650. — Relacion de lo que ha passado en la Haya desde 30 de Julio hasta primero de Agosto. — Relacion de lo que ha passado en la Haya desde 2 de Agosto hasta 7 del dicho. — Relacion de lo que ha passado á Don Antonio de Brun mi señor en la visita que le hiço el Principe de Orange á 24 de Agosto 1650. Duplicaten van sommige dier stukken zijn ook te Simancas in de *Papeles de Estado* n° 2073 (Consultas originales de oficio), waar ik ook nog een verslag van een onderhoud van Brun met den raadpensionaris Cats van 10 Aug. gezien heb, dat bij deze stukken te Brussel ontbreekt.

Nog noem ik eene memorie, door Cornelis Lampsen van Vlissingen aan Brun overgegeven, 18 Mei 1651, waarin hij ter vergoeding van geleden schade en vroeger aan Spanje bewezen diensten verlof vraagt met een klein schip éénmaal handel te mogen drijven in de Spaansche West-Indiën. Verder klachten van kooplieden. Vertaalde staatsstukken van 1668 enz.

II. *Correspondance des ambassadeurs avec les premiers ministres du Roi et avec les secrétaires d'Etat à Madrid.* n°s 2378—2387.

n°s 2378—2379. Met Luis Mendez de Haro etc. 1649—1661.

n°s 2380—2387. Met verschillende staatssecretarissen. 1677—1702.

III. *Correspondance des ambassadeurs et des secrétaires d'ambassade avec les gouverneurs généraux des Pays-Bas et avec leurs secrétaires.* n°s 2388—2450.

n°s 2388—2391. Brun met Leopold Willem van Oostenrijk. 1649—1653. (Hier ook over de belangrijke gebeurtenissen van 1650; gebruikt door Muller en door Waddington, Op cit.).

n° 2392. Vincent Richard, secretaris der ambassade, met Leopold Willem van Oostenrijk. 1654.

n°s 2393—2394. Gamarra met Leopold Willem van Oostenrijk en met don Juan. 1655—1658.

n°s 2395—2398. Id. met den markies van Caracena. 1659—1663.

n° 2399. Id. met id. en met den markies van Castelrodrigo. 1664—1665.

n°s 2400—2403. Id. met den markies van Castelrodrigo. 1665—1668.

nos 2404—2407. Id. met den connetable van Castilië. 1668—1670.
no 2408. Gamarra en de Lira met den graaf van Monterey. 1670—1671.
nos 2409—2413. De Lira met den graaf van Monterey. 1672—1674.
no 2414. Id. met den graaf van Monterey en met den hertog van Villahermosa. 1674—1675.
nos 2415—2422. Id. met den hertog van Villahermosa. 1675—1679.
no 2423. Fuenmayor met den hertog van Villahermosa. 1679—1682.
nos 2424—2425. Id. met den markies van Grana. 1682—1684.
no 2424, van 15 April 1682—26 April 1684, heeft slechts twee brieven uit 1682, een tiental uit 1683, de overige zijn uit 1684.
no 2425, van 3 Mei—8 Oct. 1684 bevat slechts één brief van Fuenmayor (markies van Castelmoncayo).
no 2426. Luis Felix de Longas (chargé d'affaires) met den markies van Gastañaga. 1686—1687.
nos 2427—2433. Coloma met den markies van Gastañaga. 1687—1691.
no 2434. Castelmoncayo en Quiros met den keurvorst van Beyeren. 1692—1693.
nos 2435—2439. Quiros met den keurvorst van Beyeren. 1694—1701.
no 2439, van 1 Sept. 1697—26 Dec. 1701, heeft slechts weinig over de jaren 1698—1701; verreweg de grootste helft is van 1697.
nos 2440—2449. De ambassade in Den Haag met de secretarissen der gouverneurs-generaal. 1651—1701.
(In den inventaris worden de secretarissen elk afzonderlijk vermeld).
no 2450. Documents transmis par l'ambassade aux gouverneurs généraux et à leurs secrétaires. 1652—1702.
Uit de jaren 1652—1663 vrij wat betreffende de Chambre-mi-partie en de landen van Overmaze. Een bundel van 1654—1670 bevat o. a. het vredestractaat van 1654 met Engeland en vele stukken uit de onderhandelingen met Spanje uit 1668—1670. Uit 1676—1680 een en ander over den toestand van uitputting der Spaansche Nederlanden, den vrede van Nijmegen en over het conflict van Spanje met den keurvorst van Brandenburg, die had weggenomen het Spaansche schip, de Karel II, in de haven van Oostende om zich voldoening zijner vorderingen te verschaffen. [1]) Over 't algemeen zijn de stukken van geen belang.

4°. *Correspondance avec les ambassadeurs ordinaires et extraordinaires, les ministres résidents, les consuls et les agents diplomatiques du roi d'Espagne.* nos 2451—2489.

[1]) Ook onder Simancas, p. 119.

nos 2451—2456. Duitsche Rijk. 1648—1679. 1687—1699. 1700—1701. (Doozen met losse stukken; dit geldt ook van de volgende nummers).
nos 2457—2465. Engeland. 1648—1662; 1665—1679; 1683—1690; 1692—1702.
nos 2466—2467. Frankrijk. 1660—1667; 1668—1673; 1679—1680.
nos 2468—2473. Vereenigde Nederlanden. Het is correspondentie van de consuls Jacques Richard (in 't Fransch) en Manuel de Belmonte, te Amsterdam, van 1653—1701. Ik heb doorgezien de pakketten no 2468 en no 2473. Naast allerlei politieke on-dits bevatten zij ook verschillende berichten over uitrustingen voor smokkelhandel hier te lande.
nos 2474—2477. Pauselijke stoel. 1648—1659; 1660—1684. 1687—1690. 1692—1695. 1697—1701.
nos 2478—2481. Venetië. 1648—1656. 1657—1661. 1662—1663. 1664—1666. 1667—1700.
nos 2482—2483. Genua. 1648—1649. 1650—1671. 1672—1700.
no 2484. Brandenburg. 1663—1665. 1666—1671. 1673—1676.
nos 2485—2486. Hamburg. 1654—1671. 1694—1700.
no 2487. Denemarken. 1660. 1674—1678.
no 2488. Zweden. 1652—1654. 1670—1672.
no 2489. Congres van Nijmegen. (De Lira met Ronquillo van 29 Dec. 1676—28 Juni 1678; met de la Fuente van 18 Juli—10 Dec. 1677, 2 Jan.—31 Oct. 1678, 17 Febr.—1 Sept. 1679; met de los Balbases van 1 Sept. 1678—20 Maart 1679).

5o *Correspondance avec les gouverneurs, vice-rois et capitaines généraux.* nos 2490—2507.
nos 2490—2502. Milaan. 1648—1656; 1662—1684; 1687—1690; 1692—1697; 1698—1700. (Doozen met losse stukken; dit geldt ook van de volgende nummers).
nos 2503—2505. Napels 1648—1653; 1654—1687; 1688—1701.
nos 2506—2507. Sicilië. 1649—1651; 1652—1656; 1657—1659; 1660—1667; 1671—1684; 1687—1695; 1696—1700.

6. *Correspondances et pièces diverses.*
nos 2508—2512. Minuten van brieven der ambassade aan de Spaansche ministers in Italië en Duitschland, 1650—1701. (Doozen met losse stukken; dit geldt ook van de volgende nummers).
no 2513. Briefwisseling met de Staten-Generaal der Ver. Nederlanden, 1648—1679. Ingedeeld naar de ambassadeurs. Brun. 12 Aug. 1649. Aandrang der Staten-Generaal bij Brun, dat aan de joden, die inwoners zijn van de Republiek, in de landen der Spaansche kroon dezelfde behandeling zal verzekerd worden als de overige inwoners genieten. Verschillende aanspraken door Brun tot de Staten-Generaal en tot de Groote Vergadering gericht. Eenige brieven der St. Gen. van Brun in 't belang van verongelijkte kooplieden. Ettelijke stukken over de chambre-mi-partie.
Gamarra. 18 Juli 1664. Schrijven der St.-Gen. ten gunste van

den prins van Oranje tegen de pretensies der gravin van Isenghien. 11 Nov. 1664. Klacht der St. Gen. over onwelwillende behandeling in de Spaansche havens van de Nederlandsche oorlogsschepen, die de Barbarijsche zeeroovers bestrijden.

Fuenmayor. 24 Juli 1670. Vermaning der St. Gen., dat, nu de Regentes de bemiddeling van Engeland en Zweden in de hangende geschillen tusschen Spanje en Frankrijk heeft aangenomen, toch zonder verder verlies van tijd de vergadering der arbiters bevorderd worde, ten einde den Franschen koning geen voorwendsel te geven om de aanneming zijnerzijds dier bemiddeling weer teniet te doen (Spaansche vertaling). Klachten over kaperij uit Oostende.

De Lira. 26 Jan. 1675. Over de keuze van eene plaats voor den vredehandel. 29 Mei 1675. Brussel. Brief aan Fagel, aandringend op spoedige uitzending van 18 schepen naar Messina; met Fagel's antwoord van 31 Mei. 21 Febr. 1676. Brief van Fagel: „Het is mij het alderuyterste deplaisir dat ik U WelEd.Gestr. moet bekent maecken, dat den Heer Luytenant Admirael de Ruyter genomen ende in het werck gestelt heeft de resolutie van met slants oorlogsschepen wederom te rugge te komen enz.; uitvoerig schrijven. 13 Dec. 1676. Aandrang der St. Gen. op betaling der kosten van het eskader in de Middell. zee. Lira's antwoord van 19 Dec. 5 Jan. 1677. Brief van Fagel: noodzakelijkheid der uitrusting van een eskader naar de Oostzee, waarop de Deensche koning sterk aandringt en dat krachtig optreden in de Middell. zee belet. Lira's antwoord van 10 Jan. 5 Febr. 1677. Brief van Beverningk aan Fagel: verslag van een gesprek met de Salinas; voorstel dat Spanje en de Republiek het werk van den vrede absoluut opdragen aan den Engelschen koning. Die brief wordt 12 Febr. door Fagel aan de Lira meegedeeld.

nos 2514—2517. Briefwisseling der Spaansche gezanten met de secretarissen der ambassade. 1651—1688.

nos 2518—2519. Briefwisseling van Ant. Brun en Vincent Richard met verschillende personen. 1648—1654.

Men vindt o. a. in 2518 brieven van den graaf van Schwartzenberg aan Brun, 1648—1654; briefwisseling van Brun en van Gamarra met den graaf van Fuensaldaña enz.; niet van belang, evenmin als no 2519, dat allerlei bevat.

nos 2520—2526. Als boven van Gamarra. 1654—1671.

nos 2527—2528. Als boven van de Lira. 1671—1679.

nos 2529—2530. Als boven van Fuenmayor en van Coloma. 1679—1692.

nos 2531—2536. Als boven van Quiros. 1692—1702.

no 2537. Een doos met den titel: Correspondance et papiers des ambassadeurs d'Espagne à la Haye. 1653—1660.

Allerlei in bonte mengeling uit de de jaren 1653—1660, van weinig of geen belang; copieën van tractaten, instructies enz. Het een en ander betreffende de Chambre-mi-partie. De

„Pouvoir du Roy donné à Mr. Millet pour les affaires d'Orange, 20 Maart 1660. Articles accordez par le Roy à Mr. le Comte de Dohna etc. pour la remise du chasteau et principauté d'Orange, 20 Maart 1660. Enz.

n° 2538. Dit nummer, getiteld: Etats de Hollande, Zélande et Frise; conseil de Gueldre; chambre des comptes de Hollande; chambre-mi-partie; avis de Hollande; nouvelles de La Haye. XVIIe siècle, bevat ook een allegaartje, over 't algemeen van geen belang: vertaalde resoluties der Staten van Holland uit 1652, 1653, 1655, 1661; stukken rakende de chambre-mi-partie uit 1651—1653 en 1657; copieën van een paar requesten van 1648 en 1649 aan het Hof van Gelderland enz.

Een bundeltje *Avis de la Hollande* loopt van 9 Febr.—19 Nov. 1637; zij zijn van twee berichtgevers. Een ander bundeltje, getiteld: *Nouvelles de la Haye*, loopt van 4 Dec. 1671—29 Sept. 1672; doorgaans met dezelfde hand geschreven, doch ook andere handen komen voor; de nouvelles zijn deels in 't Fransch, deels in 't Nederlandsch; een klein aantal is beschadigd.

n° 2539. Conferenties over de verdeeling der landen van Overmaze. 1657—1662.

n°s 2540—2543. Uittreksels uit de registers der resoluties van de Staten-Generaal. 1641—1701.

n°s 2544—2546. Copieën en vertalingen door de ambassade gemaakt. 1646—1647. Allerlei staatsstukken, veelal in 't Nederlandsch, soms in 't Spaansch vertaald.

n°s 2547—2549. Memories, door de ambassade bij de Staten-Generaal ingediend. 1646—1693.

n° 2550. Lettres diverses. XVIIe siècle. Ik heb deze nagegaan; zij zijn deels ook uit de 18e eeuw maar behelzen voor ons niets van belang.

n°s 2551—2552. Papiers divers. XVIIe siècle. In n° 2552 o. a. een „Papel del marques de Lede sobre las declaraciones que a hecho su confidente en la materia de tregua". z. d. Hierbij is ingesloten: „Dépositions de l'Abbé de Mercy touchant la Hollande" (ook in Spaansche vertaling aanwezig; voorslagen om Frederik Hendrik te winnen. 13 Nov. 1645. Brussel). Dan in Spaansche vertaling, uit de resoluties van Holland, de resolutie van 16 Nov. 1646 over de religie, de unie en de militie. Verschillende avisos uit Holland over den Munsterschen vredehandel. Eene memorie, van 27 Sept. 1647, over hetgeen verhandeld is op de reis van den abt de Mercy naar Holland tusschen hem, den graaf van St. Ibar en de hertogin van Chevreuse. (Spaansch en Fransch).

n° 2551 bevat stukken, meest uit de 2e helft der 17e eeuw; het is allerlei, o. a. contracten der Spaansche regeering met Hollandsche kooplieden (b.v. de firma Lijnslager) over levering van verschillende scheepsbehoeften.

Eène verklaring van don Juan, uit 1675, waarbij het tractaat,

in 1674 met de Sardan gesloten, wordt bestendigd en uitgebreid tot Bretagne. (Zie hiervóór, p. 183).

n° 2553. Een aantal ongedateerde brieven en stukken.

Behalve het fonds der *Secrétairerie d'Etat et de guerre* zijn in de 1re section andere fonds, die wellicht belangrijke gegevens bevatten en die ik hier toch met een enkel woord noemen wil.

De *Secrétairerie d'Etat allemande* (geschreven inventaris, 600 nos, XVIe—XVIIe eeuw) behelst correspondentie van Alva met talrijke Duitsche vorsten. n° 75 bevat „Pièces relatives aux gueux de mer et à la navigation", waarbij ook onderhandelingen met de graven van Oost-Friesland. 1569—1573. Ook zeer uitvoerige correspondentie van Albertus en Isabella en van den kardinaal-infant don Ferdinand met Duitsche vorsten.

Conseil d'Etat. (Gedrukte inventaire sommaire par A. Gaillard. 627 nos). nos 1—27 Consultes du Conseil d'Etat; résolutions et decrets du Conseil d'Etat commis au gouvernement des Pays-Bas, 1626—1754. Een zestal dier nummers heb ik vlug doorgezien. n° 1 bevat geen consulten, maar requesten, brieven enz. over talrijke jaren. n° 1bis. Consulten van Juni—Sept. 1633, enkele uit 1634 en vrij wat uit 1635. n° 2 Consulten voornamelijk over 1638 en 1639. Van hier af gaan in nos 3—5 de consulten regelmatig voort tot 1650. Ik geloof niet dat zij voor onze geschiedenis van belang zijn. In de onderafdeeling: Affaires de cour à cour; limites et territoires contestés vindt men onder nos 299—301. Affaires avec les Provinces-Unies 1624—1712; n° 299 heeft o. a. consulten over de vorderingen van het huis Oranje, 1681.

Ik herhaal, om misverstand te voorkomen, dat ik in deze fonds slechts een vluchtigen blik heb geworpen. Van de nu volgende heb ik niets gezien; ik noem ze alleen, omdat zij wellicht voor ons belang kunnen hebben:

Conseil Privé, gescheiden in *ancien*, 1504 nos, en *nouveau*, 2506 nos. Voor de laatste afdeeling, XVIe—XVIIIe eeuw, bestaat een gedrukte inventaire sommaire par A. Gaillard.

Conseil des Finances. 5100 nos. XVe—XVIIIe eeuw. Gedrukte inventaire sommaire par E. de Breijne.

Archives Jésuitiques. 3436 nos. XVIe—XVIIIe eeuw.

Archives ecclésiastiques. 8896 nos. XIIe—XVIIIe eeuw.

Verder moet ik naar het reeds genoemde artikeltje: *Les archives générales du royaume à Bruxelles par Ed. Laloire et E. Lefevre* in de Revue des Bibliothèques et Archives de Belgique, t. I verwijzen.

Koninklijke Bibliotheek

Ter Koninklijke Bibliotheek werd ik met de meeste heuschheid ontvangen door het hoofd der afdeeling Handschriften, den heer J. van den Gheijn, die, van te voren door mij op de hoogte gebracht van het doel mijner komst, zoo welwillend was geweest eenige aanwijzingen voor mij gereed te maken. Ik had te meer reden om dit op prijs te stellen, omdat ik niet veel tijd meer beschikbaar had voor de Bibliotheek, nadat het Archief mij langer had bezig gehouden dan ik berekend had, en daarenboven de inrichting van den catalogus der manuscripten aan een snel onderzoek niet bevorderlijk is; in den Repertoire méthodique is zeer veel bijgeschreven met eene hand, waaraan men eerst gewend moet raken om haar vlug te lezen. Ik wijs er nog eens op, dat ook hier geenszins de bedoeling was een volledig onderzoek in te stellen naar documenten belangrijk voor onze geschiedenis doch dat ik mij bepaalde tot dezulke, die verband houden met onze betrekkingen tot de koningen van Spanje; natuurlijk versmaadde ik niet wat van anderen aard mij hierbij toevallig onder de oogen mocht komen.

De Bibliotheek bezit vrij wat handschriften betreffende de geschiedenis der 16e eeuw, doch dit veld is duchtig afgegraasd; zeer veel hiervan is gepubliceerd, vooral in de *Collection de Mémoires relatifs à l'histoire de Belgique*, of ook uitgegeven naar betere handschriften dan de Bibliotheek bezit. Ik herinner aan de volgende werken: Robaulx de Soumoy. *Mémoires de Fery de Guion 1524—1568* (1858). Campan. *Mémoires de Francisco de Enzinas 1543—1545.*) 1862). Gachard. *Collection des voyages des souverains des Pays-Bas*, t. II. *Journal des voyages de Charles Quint de 1514 à 1551 par Jean Vandenesse.* (1874). Piot. *Renon de France. Histoire des causes de la désunion, révoltes et altérations des Pays-Bas. 1555—1592.* (1886—1891). Reiffenberg. *Correspondance de Marguérite d'Autriche avec Philippe II.* (1842). Wauters. *Mémoires de Viglius et d'Hopperus* (1858). Henne. *Mémoires de Pontus Payen 1559—1567—1578.* (1860). Blaes. *Mémoires anonymes sur les troubles des Pays-Bas 1565—1580* (1869). Blaes. *Mémoires sur Emmanuel de Lalaing, baron de Montigny.* (1862). Delvigne. *Mémoires de Martin Antoine del Rio sur les troubles des Pays-Bas 1576—1578.* (1871). Kervyn de Volkaersbeke. *Mémoires sur les troubles de Gand (1577—1579) par François de Halewyn.* (1865). Robaulx de Soumoy *Mémoires de Frédéric Perrenot* (1860). Gachard. *Actes des Etats-Généraux des Pays-Bas. 1576—1585.* (1861. Hierbij zijn zes handschriften der Kon. Bibliotheek gebruikt, die t. I, p. XL. vermeld worden). Campan *Abrégé Historique du règne d'Albert et Isabelle 1592—1602.* (1867). Rahlenbeck. *Considérations d'estat sur le Traicté de la Paix avec les sérénissimes Archiducz d'Austriche* (1869). Robaulx de Soumoy *Considérations sur le gouvernement des Pays-Bas.* (1872). Van de desbetreffende handschriften maak ik niet weer gewag. Aldus is reeds een ruime oogst binnengehaald, en mijne nalezing leverde een zeer schrale uitkomst; ik moet er bij-

voegen, dat zij misschien iets meer had kunnen opleveren, indien ik allen tijd had gehad om op mijn gemak te zoeken.

De nummers komen voor in deel II van den Répertoire méthodique: de handschriften, die ik noem, heb ik in handen gehad met één enkele uitzondering.

nos 6227—6233. Beschrijvinghe van alle de seventhien Nederlanden, andersints genaemd Neder-Duitschland, beginnende omtrent vijftig jaeren voor Christi geboorte.

Het werk gaat tot 1587. Scheen mij zonder beteekenis.

nos 18733—18737. Collection de Delval contenant des pièces historiques de toute espèce concernant l'histoire des Pays-Bas depuis l'année 1200 jusqu'en 1678.

Ik heb deze deelen niet nauwkeurig kunnen doorgaan. Zij behelzen een bont allerlei; naar mijn indruk van geen belang meer.

no 15411—15412. Het stadboek van Groningen van 1425 met een aantal latere bepalingen; het heeft toebehoord aan Henricus Pellenrock. Op fol. 144: Tgene voorgeschreven beneffens enige andere puncten mitter Clocken affgepubliceert op Saterdaege den 9 Juny a° 1584. Op fol. 145: Den 14 Aprill 1620 syn borgemeester en raett etc. (bepalingen over ontruiming van verhuurde huizen tegen 1 Mei en 1 Nov. en over den datum van in diensttreding der dienstboden). fol. 152: Volgen alhyr enige gedenkweerdige saecken so binnen Groningen geschiett van Anno 1620 beginnende. fol. 155: Eenige citaten uit klassieken. fol. 157: Eenige copieën van bekende Groningsche oorkonden. fol. 159vo: Lijst der praefecten. fol. 160: Lijst van burgemeesters, voortgezet tot 1642.

no 10245. Histoire des Pays-Bas depuis l'an 1523 jusqu'en 1636. Het aldus aangeduide handschrift, in 't Nederlandsch, begint: „Ick hebbe goet gevonden hierby te voeghen" enz. Ook de gebeurtenissen van 1637 worden nog verhaald. Dan volgen een aantal hekelrijmelarijen op de plundering van Diest en het beleg van Leuven in 1635. De laatste folio (fol. 232) zegt: „beminde leser, ick hebbe goet gevonden hier te verhaelen de geboorte van de princen en princessen vant doorluchtigh huys van den keurvorst palatin Neuborgh, te weten" enz. Verscheiden afbeeldingen van personen.

no 17907—17908. Anteykeningen gedaen van Broer Hendrik van Biesten, Auteur van de Minrebroeders binnen Amsterdam. Op de Nyeuwe Mare en Geschiedenis dat geschiet is binnen en omtrent Amsterdam zedert den jaere 1534 tot den Jaere 1567 toe, getrouwelijk gecomponeert.

Het is een copie. Naar eene andere copie, waarvan de plaats van bewaring niet genoemd wordt, is deze tekst afgedrukt in de Dietsche Warande, deel VII. In deel VIII van dat tijdschrift is een vervolg van 1567—1574 afgedrukt naar een handschrift in de stadsbibliotheek te Haarlem.

no II 2040. De catalogus zegt minder juist: Recueil de pièces relatives à l'histoire des Pays-Bas au XVI—XVII siècle. Het handschrift zelf heeft tot titel: Miscellanea. Het bevat een verhaal

in 't Italiaansch van de onderhandelingen tusschen Karel V en Frans I in 1536 met desbetreffende stukken (fol. 1—68). De andere stukken, ook in 't Italiaansch, hebben betrekking op de regeering van Lodewijk XIII van Frankrijk.

n° II 831. Recueil de documents relatifs pour la plupart au Règne de Charles Quint. Klein folio. 139 fol. Geen merkwaardigs. Voorin eene „table".

n° 20411. Een handschrift van 498 folios, allerlei commissies en instructies bevattende uit de 16e eeuw, zooals fol 1 aangeeft: Commissions et instructions des gouverneurs, capitains de justice, commissaires et ministres des chariotz, des vivres, de l'artillerie, ensemble les ordonnances de la guerre et gendarmerie et de l'admiralité. (Henne in zijne *Histoire du règne de Charles Quint* heeft er meermalen gebruik van gemaakt).

n° 17489—17509. Een handschrift, waar buiten op: Notices de considération du chef-président Cory (?). his utere si velis et vale. Het bevat allerlei aanteekeningen en stukken betreffende de Nederlanden en hunne vorsten; b.v. fol. 1 De l'ordre qu'a mis le Roy Philippe second en ses estats des Pays-Bas à son partement d'Iceux; loopt door tot in 't najaar van 1566. fol. 65 Tristis Belgii Status, mala plurima, malorum causae ac remedia. fol. 71 Instruction politique de Philippe Roi d'Espagne à son filz. Mon filz, j'ay esté souvente fois en peur et soucy etc. fol. 74 De Pragmatieke Sanctie van Karel V. Etc. Van geen groot belang, naar mij scheen.

n° II 2589. Pièces relatives à l'histoire des Pays-Bas du XVIe et XVIIe siècle. Allerlei copieën, vooral uit de 16e eeuw.

n° 12908—12914. Eene groote collectie copieën van brieven en stukken uit de tweede helft der 16e eeuw. Zij begint fol. 2 met de remonstrantie der Staten-Generaal ter verwijdering der Spaansche troepen uit de Nederlanden, en eindigt fol. 346 met het antwoord van Hendrik IV aan de Fransche geestelijkheid van 28 Sept. 1598. fol. 348—355 geven eene „table des lettres".

n° 19298. Documents pour servir à l'histoire des troubles de 1576—1580. Eene lijvige verzameling van copieën; er zijn eenige stukken van ouderen en jongeren datum bij; het eerste is van 1377, het laatste van 1589.

n° II 2592. Pièces relatives à l'histoire des Pays-Bas au XVI et XVII siècle. Allerlei; meest copieën, o. a. een verslag in 't Spaansch van de Spaansche furie, 1576; een verslag in 't Italiaansch van den veldtocht van 1606; eene kaart van het beleg van Grol in 1627; een Epistola reverendisimi Archiepiscopi Sebasteni in Belgio Foeder. Vicarii Apostolici ad Innocentium XII summum Pontificum, Amsterdam, 31 Juli 1698, enz.

n° II 2623. Verschillende stukken, alle in 't Italiaansch, betreffende de Nederlanden; XVIe en XVIIe eeuw. Fol. 3—27, een vers: Sospiri dell' Olanda alla Maesta Christianissima nella presente conferenza di Nimega. fol. 33—107 Relatione d'Olanda. z. j. (naar mij voorstaat, gedrukt, maar ik weet niet waar). Begint:

Serenissimo Principe. Il giovar al publico desiderio con la pratica del privato et il servire alla sodisfatione di molti con l'industria d'un solo fue sempre etc. Eindigt.... quando ò dall' occasione ò del tempo mi sera rappresentato l'incontro, che no lo fuggiro mai. fol. 129—135 het voorstel van den kanselier Pecquius aan de Staten-Generaal der Republiek, 25 Maart 1621 (Italiaansch). fol. 145—173 Compendio delli Stati et Governi di Fiandra del tiempo del Re Filippo 1578. Begint: Buona parte della Germania inferiore cual altrimenti e chiamata li paesi bassi viene compresa sotto il nome di Fiandra etc. Aan 't slot eene begrooting van inkomsten en uitgaven tijdens Karel V (Vermoedelijk hetzelfde als bij Blok. *Verslag Italië* p. 21).

nº 12962—12970. Dit handschrift bevat verschillende geschriften van Champagney, deels in 't Spaansch, deels in 't Fransch. Eén in 't Fransch en twee der Spaansche in Fransche vertaling zijn gepubliceerd door Robaulx de Soumoy onder den titel: *Mémoires de Frédéric Perrenot* (1860) Ik noem buitendien: fol. 22—24vº Advis et recit de Mr. de Champagney. A 20 de agosto 1592. Don Juan Vanegas de Cordova havra llegado con los despachos que llevava del conde de Mansfelt etc. fol. 27 Double de la Response de Monsieur de Champagney à Son Exellence du 20 de Sept. 1593. fol. 30—40. Brieven gewisseld tusschen Champagney en Monsieur Damant en tusschen Champagney en den graaf van Montbéliard. fol. 58 Senssuyt mon advys dict au conseil d'estat tenu à Bruxelles le 21 Avril 1595 sur la delibération de la paix, proposée de la part des Hollandois etc. par la voye des députez des Etatz de par deça. —

Dan op fol. 119—152. Discourse, inhoudende seeckere goede solvente middelen in wat manieren Syn voorsz Mat ende haere doorl. Hoocheyden (met godts gratie) die van Hollandt ende Zeelant, etc. seer lichtelyck ende in corte tyden sullen mogen bringen ende bedwingen tot een goeden gewunsten pays ende dat onder de obedientie van zijn voorsz. Mat ende haere doorl. Hoocheyden als gerechtige Lantsheeren. 30 Dec. 1608 overgegeven te Brussel door Jan Engels Rooswyck. Het is hetzelfde stuk, waarvan ik onder het Escorial den Spaanschen tekst heb vermeld, p. 97.

nº 16132. Avisos y discursos sobre diversos particulares del servicio de S. Md. y en especial tocantes al Pays baxo. Repartidos en cinco tratados.

El 1º de la desorden que ay en los consejos, magistrados, goviernos y otras cosas; y como deven reordenarse. El IIº de algunas desordenes y abusos del exercito y su remedio. El IIIº de otras cosas mas generales. El IIIIº sobre la reduction de los rebeldes del dicho Pays á la obediencia de S. Md. El Vº y ultimo de la inestabalidad de la concordia del dicho Pays con el Imperio de España y los medios que pueden usarse para que, introduzida la paz, se assegure el estado. 1595. (Fraaie copie, in bezit geweest van Albertus van Oostenrijk).

n° II 150. Relation envoyée au Roy d'Espagne par Isabella Clara Eugenia, Gouvernante général du Pays-Bas, du mauvais succès de l'entreprise de l'armée Espagnole pour surprendre l'isle d'Overflacke qui sépare la Hollande de la Zélande, arrivé le 10 Sept. 1631. Spaansch. 42 fol., fol. 1 deels stuk.

n° 16147. Registro de las cartas que el marques de Aytona mi señor escrivio al señor conde duque [1]), sirviendo á Su Magestad en la embaxada de Allemania.

De brieven van dit register loopen van Juni 1624—eind 1633, zijn geschreven te Brussel en behandelen in hoofdzaak aangelegenheden der Spaansche Nederlanden. 272 fol. bldz.

n° 16148. Cartas del Marques de Aytona, Don Francisco, al Rey desde Flandes del año de 1629 hasta el de 1633. 100 fol. (Ik herinner aan de door mij vermelde correspondentie van Aytona in de Biblioteca Nacional te Madrid, p. 81).

n°s 12832—12846. Varia. In n° 12836 fol. 42—47 vo: Projet pour la réduction des Provinces-Unies aux troupes du Cardinal-Infant. Spaansch. Begin: Algunos Olandeses catolicos çelosos de la fee catolica, etc. n° 12842 fol. 128—137: El modo como se puede destruyr cada año la pesca de los harengues de manera que no de fruto ninguno. Geschreven te Madrid, 30 Maart 1637.

n°s 16149—16150. Cartas del Rey al marques de Castel Rodrigo siendo embaxador de Alemania, primer plenipotenciario para la Paz universal y Theniente general en el govierno de los Payses baxos de Flandes. De brieven zijn van 1643 en 1644 (copieën); de inhoud scheen mij dezelfde als van de brieven gedrukt in de *Doc. inéd. para la hist. de Esp.* LIX.

n° 7119. Lettres du marquis de Castel Rodrigo, gouverneur-général en 1667. Van geen belang.

n° II 2617. Hierin: Relatione de' Trattati di pace conclusa in Nimega et dello Stato dell' Alemagna et de' principe della medesima, presentata a nostro signore Innocenzo undecimo de monsignor Bevilacqua, patriarca d'Alessandria, nunzio e plenipotentiario apostolico. (Vermoedelijk hetzelfde als bij Blok *Verslag Italië*, p. 46). Uitvoerig beschreven naar een handschrift in de Biblioteca Nacional te Madrid door Gachard, *Les Bibliothèques de Madrid et de l'Escurial*, p. 386. Te Brussel dezelfde Relazione nogmaals onder n° II 2583.

n° II 94. Register van de schilderyen in huys van Diego Duarte. Duarte woonde te Antwerpen; de lijst is van 1682 en 25 fol. lang.

n° II 2607 Notes sur le fisc en Hollande (en Anglais). 77 fol. groot octavo; een overzicht van Hollands financiën en belastingen, speciaal van de verponding in een „General cohier of an Ordinary Verponding upon Landed Estates, as redrest in the year 1632 and actually paid in the year 1743."

[1]) Olivarés.

INHOUD

LISSABON (1—35)

Real Archivo da Torre do Tombo. . . . . . 1—22

Verklaring van den naam. Geen inventarissen aanwezig, waarin documenten betreffende andere landen onder afzonderlijke hoofden worden vermeld. 1, 2. Groote schaarschte van documenten uit den tijd na 1640. Gedeeltelijke verklaring hiervan. 2, 3. Diplomatieke documenten uit den tijd na 1720 aanwezig op het Ministerie van Buitenl. Zaken, die ik echter niet gezien heb. Reden hiervan. 3. De verschillende fonds en inventarissen.

I. **Corpo chronologico.** Aard dezer collectie. De inventaris. Vermelding van 12 stukken uit dit fonds. Het eerste, een bericht over de gewoonten der Hollanders van 1505, ontbreekt. De andere zijn berichten over de bezetting van Harderwijk en van Utrecht door Karel van Gelder, uit 1511; over den opmarsch van Karel V, de bestorming van Duren, de bezetting van Gulik en van Roermond uit 1543; over den toestand in de Nederlanden uit 1567; eene instructie voor Cosmo de Lafeta om de vaart der Nederl. in Indië te verhinderen, van 1598; een bericht over verliezen der Hollanders bij Amboina, uit 1602; een brief aan den vlootvoogd Botelho om voor de Nederl. op zijne hoede te zijn, uit 1621; een bericht over den toenemenden handel der Engelschen en der Nederl. in Indië, van 1628; een consult over de verdrijving der Nederl. van het eiland Fernando de Noronha, uit 1630; een consult over Nederl. oorlogsschepen bij Terceira, uit 1630; bericht over de verdrijving der Nederl. van Fernando de Noronha en over de vermeestering van Olinda door de Nederl., uit 1630; geruchten over de verdrijving der Nederl. uit Olinda. 4, 5.

II. **Gavetas antigas.** Aard dezer collectie. De inventaris. Niets dan het tractaat van 1641. 5.

III. **Cartas missivas.** De stukken niet jonger dan de 16e eeuw. Inventaris op kleine stukjes papier. Niets voor onze geschiedenis. 5. Publicaties over Indië uit de voorafgaande verzamelingen. 5.

IV. **Documentos remettidos da India.** Aard dezer verzameling: briefwisseling der Portug. regeering met de onderkoningen en andere ambtenaren in Indië, 62 deelen. Uitvoerige beschrijvende inventaris. Gedeeltelijke publicatie dier documenten. Vermelding der niet-gepubliceerde deelen met de jaren, waarover zij loopen. Nasporingen, door Danvers in opdracht der Britsche regeering in deze collectie gedaan. Opgave der plaatsen uit den inventaris, waar de Nederl. genoemd worden (1618—1651; in het Portugeesch; aan 't eind eenige opgaven betreffende Brazilië, 1645—1648). 6—20.

V. **Een aantal registers van brieven van Portugeesche gezanten.** De inventaris. De brieven uit de Republiek zijn van 1713—1715, 1726—1727, 1728—1730, 1734, 1778—1781, 1787—1790. 20.

VI. **Autographos de chefes d'Estados.** Wat ons land aangaat, uit de jaren 1756—1777, 1777—1793, 1795—1805, 1806—1807, 1814—1824, 1840—1848. 20—21.

VII. **Manuscriptos.** Afkomstig uit de opgeheven kloosters. Afzonderlijke inventarisatie der manuscripten van het klooster *S. Vicente de Fora.* Aard dezer collectie. De manuscripten der andere kloosters. De inventaris. Eenige nummers uit deze verzameling: copieën van diplomatieke berichten uit 1726, 1785—1786, 1796—1801; overzicht der geschillen tusschen de Republiek en Portugal uit 1783. 21. Vermelding van eenige publicaties betreffende de politieke geschiedenis van Portugal. 22.

Bibliotheca Nacional . . . . . 22—28

Enkele mededeelingen over deze bibliotheek en eenige geschriften haar aangaande. 22—23. Vier groepen der afdeeling handschriften. De inventarissen. 23.

I. **Collecção geral.** De vermelde nummers zijn: enkele beschrijvingen van steden en eilanden in Portugeesch-Indië; aanteekeningen over de Nederl. vertaling van Barros' Decadas da Asia; een bericht over de forten en factorijen, door de Nederl. bezet (± 1618); verslagen van krijgsbedrijven tusschen Portug. en Nederl. in Indië (1622. 1624—1625); Ribeira's Fatalidade estorica.... de Ceilam; een verhaal over Brazilië en in 't bizonder over Pernambuco; een paar onbeteekenende diplom. stukken (± 1661, 1742). Het werk van P. Barreto de Rezende. 24, 25.

II. **Collecção Pombalina.** De vermelde nummers zijn: Copieën van brieven der Port. regeering aan den onderkoning van Indië en de antwoorden (1697—1698). Instructie voor den onderkoning (1750). Eenige stukken over de betrekkingen tusschen Portugal en de Republiek (1694—97). Eenige brieven over het geschil met admiraal Schrijver bij Lissabon (1748). Berichten uit de Republiek over de gebeurtenissen van 1748. Een uiteenzetting der grieven van de Portugeezen tegen de W. I. C. op de kust van Guinea (1770). Nog een desbetreffend stuk (1773). Klachten van den Port. consul te Amsterdam (1773). Uiteenzettingen van Pombal ter bestrijding der privileges van de Engelschen en de Nederl. in Portugal. 25—27.

Eenige mededeelingen over het *Archivo de Marinha e Ultramar*, deel uitmakende van de Bibliotheek, maar nog niet geïnventariseerd en niet door mij geraadpleegd. 28.

Bibliotheca da Academia das Sciencias

De manuscripten van het *Convento de Nossa Senhora de Jezus.* De inventaris. Hieruit slechts te vermelden: een aantal brieven over den vredehandel te Utrecht; een verslag van het beleg van Columba op Ceilon in 1655. 28, 29.

De inventaris der andere handschriften. Hieruit alleen een copie van een handschrift, te Madrid berustend. 29.

Bibliotheca do Paço d'Ajuda

Hier geen inventaris ter beschikking van den bezoeker. Vermelding van een register van brieven van den Port. gezant in den Haag, 1648—1649; en van een bericht uit 1613 over de Nederlanders aan de kust van Guinea. 29, 30.

In Portugal geen andere plaatsen bezocht. Van de Bibliotheken te Coimbra, te Mafra en te Braga niets te verwachten; misschien wel van die te Evora en te Porto, beide, en vooral de eerste, rijk aan handschriften, waarvan echter gedrukte catalogi bestaan. 30.

De catalogus van Evora. Mededeelingen van eenige nummers betreffende Brazilië (1636—1639, 1645—1648, 1654); en van een aantal andere nummers over: een gevecht bij Goa (1638); den vrede van Utrecht; diplomatieke correspondentie uit de jaren 1642—1658; brieven van Tarouca uit de jaren 1709—1712; ratificaties van eenige tractaten en overeenkomsten uit de tweede helft der 17e eeuw; memorie over de krijgsgebeurtenissen van 1659—1706; copieën van brieven der Port. gezanten te Utrecht (1712—1713); een aantal resoluties der Staten-Generaal uit 1715; brief over aankoop van schepen (1717); contract waarbij Adr. Boreel in Portug. dienst treedt (1717); aanteekeningen over het ontwerp der quadruple alliantie (1718). 31—34.

De catalogus der bibliotheek te Porto Zijne indeeling. Geen belangrijks voor ons. 34.

Documenten in het Nederlandsch Rijksarchief. 35.

SEVILLA (36—53)

Archivo General de Indias . . . . . 36—52

Eenige mededeelingen over het archief. Twee afdeelingen: *het archief van de Casa de Contratacion* en *het archief van den Consejo de Indias*. Wat de Casa de Contratacion was en wat ik in haar archief hoopte te vinden. 36—38.

Het archief der Casa de Contratacion. De inventaris en de indices op den inventaris. De voornaamste groepen van documenten (hierbij enkele mededeelingen over slavencontracten). Geen belangrijke documenten voor onze geschiedenis. 38—44.

Het archief van den Consejo de Indias. Werkkring van den Consejo; de Audiencias. Twee inventarissen. Beschrijving van den oudsten inventaris, stukken van justitiëelen aard betreffende. Beschrijving van den jongeren inventaris. 44—46. Uit de deelen I en II van dezen inventaris door mij geen stukken aangewezen; toch zullen die bij detail-onderzoek te vinden zijn. 47. Aanwijzing van eenige liassen uit deel III; zij bevatten: diplomatieke stukken uit 1729—1731 (verdrag van Sevilla) en wederzijdsche klachten over geweld op de Amerik. kusten (1725—1739); stukken over verboden handel der Hollanders en over hunne pogingen om verlof te erlangen tot het halen van zout van Punta de Araya en om de leverantie van slaven te verkrijgen (1648—1679); stukken over de gevangenschap van eenige Nederl. matrozen (1736—1739); stukken over financieële betrekkingen der firma Hope met de Spaansche regeering (1805—1837); stukken over het asiento de negros van Balth. Coymans (1684—1697). 47—52.

Vermelding van eenige niet bezochte bibliotheken. 52.

MADRID (54—95)

Archivo Historico-Nacional . . . . . 54—75

Vorming van dit archief. De historische documenten uit Alcalá de Henares hierheen overgebracht; groepen dier documenten. In 1899 papieren van den Consejo de Indias hier in dépôt gegeven, wat ik te laat vernomen heb. De inventarisatie. 54—56.

De *Papeles de Estado*. Een inventaris op fiches in bewerking. Voor de Nederlanden voorloopig gereed. Opgave der liassen betreffende onze geschiedenis, zooveel doenlijk in chronologische volgorde. Zij zijn uit de 16e, 17e, 18e en 19e eeuw, weinig uit de 16e eeuw (laatste kwart), het meest uit de 18e eeuw. Voor de groote meerderheid zijn het con-

sulten van den Raad van State te Madrid, met min of meer talrijke stukken, waarover de consulten loopen. 56—72. (Vele der behandelde zaken ook en dikwijls uitvoeriger te vinden in Simancas, Brussel of ons Rijksarchief).

Twaalf deelen met regesten van consulten van den Raad der Indiën; enkele mededeelingen hieruit betreffende de Nederl. 72—73.

Twee en veertig deelen met copieën van brieven betreffende de Spaansche kolonies. 73—74.

Mededeeling der mij verstrekte opgave aangaande de in 1899 verkregen documenten van den Consejo de Indias. 74—75.

Biblioteca Nacional . . . . . 76—84

Afdeeling handschriften; geen gelegenheid om hier gedrukte werken te raadplegen. Zeer veel van hetgeen hier te vinden is voor onze geschiedenis is reeds beschreven of gepubliceerd. De catalogus; alphabetische rangschikking naar schrijvers en onderwerpen. 76—77. Vermelding van een aantal handschriften, voor de overgroote meerderheid ook reeds door Gachard beschreven; zij betreffen gebeurtenissen uit de 16e en 17e eeuw en worden in chronologische orde genoemd. Aan het eind een drietal nummers betreffende de Philippijnen en Molukken, Guyana en de Portug. vestigingen in Indië. 77—83.

Het fonds Osuna. In 1886 aangekocht. Verkorte gedrukte catalogus der handschriften. Een inventaris op fiches ter bibliotheek. Weinig historische handschriften. Uit den gedrukten catalogus worden vermeld eene Spaansche vertaling van Commines, een Vida de Carlos Quinto van P. Mexia en een verhaal van den slag bij Pavia; uit den inventaris in fiches eenige stukken uit de tweede helft der 16e eeuw, eenige stukken uit 1620—1622; een stuk over 't ontzet van Gelre (1639); een aantal brieven van de Lira (1674, 1675); een vertoog over een wenschelijk vergelijk met de Republiek aangaande de vaart op Indië (18e eeuw); een verhaal van den slag bij Lafeld (1747). 83—84.

Biblioteca de la Real Academia de la Historia . . . . . 84—90

Het *oude fonds*. Gachard's onderzoek. De inventaris; onpractische inrichting. Sedert Gachard's bezoek de signaturen veranderd. De handschriften over 't algemeen voor ons van geen belang. Brieven van en aan Erasmus. Congressen van Kamerijk en van Soissons. 84—86.

De *collectie Muños*. Aard dezer collectie. Geen belang voor ons. Gebruik dat reeds van deze collectie is gemaakt. 86.

De *collectie der Jezuïeten*. Inventaris. Aard der collectie. Waarschijnlijk van geen belang voor ons. 86—87.

De *collectie Salazar*. Herkomst dezer collectie. Inventaris. Uitvoerige correspondentie van Karel V. Onderzoek dezer collectie; voor onze geschiedenis zonder belang; mededeeling van de voornaamste correspondenten. Register van brieven van den Venet. gezant Navagero bij Paulus IV. Briefwisseling van Philips II met verschillenden; met Ferdinand I; voor ons niet van beteekenis, evenmin de stukken van Philips III—Philips V. 87—88. Mededeeling van enkele stukken: een brief van Karel V aan Clemens VII (1529). Nieuwstijdingen van Karel's hof (1531). Bericht over de inneming van Duren (1543); over den slag bij Mühlberg (1547); vertalingen van redevoeringen bij Karel's afstand (1555). Bericht over de Fransche furie (1583); over de Onoverw. Vloot. Een advies om handel en scheepvaart der rebellen te fnuiken (± 1606). Advies over vrede met de rebellen (± 1625). Beschrijving van schade, in Holland aangericht (1624). Verhaal eener overwinning bij Macao (1624). Beschrijving der Port. sterkten en steden in Indië. Een algemeene geschiedenis

van Indië van G. F. de Oviedo. Brieven van Salinas aan Salamanca, waarin veel over het hof van Karel V (1522—1539). 88—90.

Biblioteca particular de Su Magestad el Rey . . . . . 90—95

Geen inventaris ter beschikking van den bezoeker. Verouderde inventaris op fiches ten dienste der ambtenaren. 90—91. Vermelding van eenige handschriften: Correspondentie van Karel V met D. H. de Mendoza, gezant bij Paulus III (1547—1549). Verzameling van brieven en stukken betreffende het Duitsche rijk, vooral uit den tijd van Karel V. Zeer uitvoerige correspondentie van Granvelle (80 deelen); summiere aanwijzingen dienaangaande. Een handschrift met allerlei teekeningen en enkele beschrijvingen (± 1614). Het verhaal der verovering en herovering van San Salvador (1624, 1625) van Juan Valencia y Guzman. 91—95.

ESCORIAL

Biblioteca del Real Monasterio de San Lorenzo . . . . . 96—98

Voor den toegang tot de afdeeling handschriften verlof noodig. De inventarissen. Gachard's arbeid. Geen nieuwe handschriften er sedert bijgekomen, wel de signaturen veranderd. Vermelding van een aantal handschriften, ook reeds door Gachard beschreven, met enkele bijvoegingen hier en daar, o. a. vermelding van een aantal adviezen ter fnuiking der rebellen (1603 sqq.).

SIMANCAS (99—141)

Archivo de Simancas . . . . . 99—141

Vorming van het archief. Aanwinsten en verliezen. Ongunstige ligging. De hoofdgroepen van documenten. De inventarissen. De inventaris der afdeeling *Guerra y Marina*. 99—101. De afdeeling *Estado*. Beschrijving der inventarissen. 101—105. Besluit om de liassen over de jaren vóór 1558 door te gaan; bij uitkomst die keuze niet gelukkig gebleken; in den regel loopt de *correspondentia* niet over de Nederl. zaken. 105—106. Mededeelingen uit deze liassen: brieven uit 1540—1558. 106—111. Inrichting van mijn verderen arbeid. De liassen uit dezelfde 2e serie van 1598—1609 doorbladerd. 111—115. De *Cartas de Flandes* uit de 4e serie; de liassen over 1598—1602, 1606—1607, 1508—1609 ingezien; verhouding met de correspondentie der 2e serie; de liassen over 1621 en 1627 doorbladerd. 115—117.

Waar zijn de brieven uit Brussel sedert 1629 en die uit Den Haag sedert 1649? Mededeeling over de afdeeling *Secretarías Provinciales*. De gezochte brieven hier niet te vinden. Onderzoek in de *origineele consulten van den Raad van State* (1600—1678); de liassen over 1600—1612, 1632—1634, 1649, 1650 ingezien. De *minuten der Consulten van den Raad van State;* eene lias over 1650 doorbladerd. Bevinding ten aanzien der brieven. 117—118. *Origineele consulten en staatsstukken betreffende de Republiek* (1639—1699); één lias over 1639—1678; de liassen over 1679—1681, 1682, 1683, 1684, 1696—1699; enkele mededeelingen hieruit. 118—121. De *consulten* uit de afdeeling *Indeferente de España y Norte;* de liassen over 1682—1684. 121—122. De *minuten der brieven*, uit Madrid naar Brussel en uit Madrid naar Den Haag gezonden; mededeeling uit een lias over 1606—1609. 122. Conclusie ten aanzien van het materiaal te Simancas voor de 17e eeuw. Wat ons Rijksarchief bezit. 122—124.

Bundels van stukken, op bepaalde aangelegenheden betrekking hebbende: onderhandelingen van Requesens met de rebellen; instructies voor don Juan, Eeuwig Edict; onderhandelingen te Keulen; consulten

ter fnuiking van den handel der rebellen (1623—1625) 124—125; enkele andere worden aangestipt: brieven van Albertus aan Tassis (1598, 1599); adviezen van Granvelle (1580—1584); arrestatie van Arschot (1634); handel over bestand (1633); vrede van Munster. 125—126.

Dito verzameling nopens de Republiek; alle zijn het consulten van den Raad van State over: het eiland Tabago (1680—1683); garantie v. d. vrede van Nijmegen (1681—1684); wijzigingen in het handelstractaat met de Republiek (1676—1684); over klachten van den consul te Amsterdam (1683—1685); over de arrestatie van een dienaar der Ned. ambassade (1684—1685); over de rekeningen van den gezant Castelmoncayo (1680—1684, 1691—1692); over restitutie van verbeurd verklaarde Ned. schepen (1684—1687); over het asiento de negros van Balth. Coymans (1687—1690); over de rekeningen van den gezant Coloma (1687—1691). 126—127.

Dito verzameling nopens de Spaansche Nederlanden. Consulten van den Raad van State over: de subsidies aan Brandenburg (1679—1689); over de onderhandelingen en den vrede van Nijmegen (1675—1678); over den twintigjarigen wapenstilstand (1684); over de onderhandelingen en den vrede van Rijswijk (1693—1699). 127.

Dito verzameling onder het hoofd Indiferente de España y Norte. Consulten van den Raad van State over: de deelneming in eene op te richten Oost-Ind. Comp. (1660—1662); over de oprichting eener compagnie van handel en scheepvaart (1695—1707); over betaling der maandgelden aan het Nederl. eskader (1694—1695). 127—128.

Mededeelingen uit de inventarissen betreffende Portugal. Eerst uit de afdeeling *Estado*. Een brief van een Nederl. schilder aan Philips II (1572). Een aantal consulten van den Raad van Portugal over uitrustingen in Engeland en de Republiek (1596—1599); over Indische aangelegenheden (1600—1620); een verslag van een geestelijke, die de Republiek bereisd heeft (1618). 128—129. Uit de afdeeling *Secretarías Provinciales*. Consulten over de zaken van Brazilië (1631, 1635—1636); brieven over maatregelen om Brazilië hulp te brengen (1628—1630, 1631, 1632). Consulten over de Indische aangelegenheden met talrijke bijlagen (1608—1609); brieven van en aan den Koning over Indië, echter slechts persoonlijke belangen betreffende (1608—1614, 1630). Talrijke origineele brieven over Indië uit 1587—1589. Een verhandeling over den peperhandel (1607). 129—131.

De *inventario moderno* (over de 18e eeuw).

Deze inventaris bevat de diplomatieke correspondentie der 18e eeuw. Opgave van hetgeen hij over de Republiek vermeldt: namen der gezanten, consuls enz. met de jaren hunner briefwisseling (grootendeels in chronologische volgorde). 131—137. Eenige mededeelingen hieruit: berichten van Oliver uit 1715—1716; wat de instructie van Beretti Landi (1716) over het archief der Spaansche ambassade in Den Haag zegt; geheime correspondentie van Beretti en Alberoni (1716—1717); berichten uit 1719 over Roomschen en Jansenisten; stukken uit 1726, gericht aan Ripperda; nota's der Nederl. ambassade (1725—1727); brieven van Oliver (1730, 1733); brieven van den consul Rodriguez met berichten vooral over den handel van Amsterdam uit 1738—1740, 1747, 1750). Kwestie over Uruba (1779). Een gevangen Ned. schipper. 137—141.

BRUSSEL (142—196)

Doel van mijn bezoek aan Brussel.

Het Rijksarchief . . . . . 142—191

Indeeling van het archief. Cuvelier's Inventaire des inventaires etc. Vooral drie fonds komen in aanmerking: *Cartulaires et Manuscrits.*

Papiers d'Etat et de l'Audience. Secrétairerie d'Etat et de Guerre. Aard dezer fonds. De inventarissen. 142—144.

A. Papiers d'Etat et de l'Audience . . . . . 144—163

I. **Hofhouding der vorsten en der gouveneurs-generaal.** (1409—17e eeuw).

Aard dezer stukken. Op een gedeelte bestaat een gedetailleerde inventaris. Vermelding van een nummer van 1520 en een van 1558. 144—145.

II. **Briefwisseling uit den tijd vóór Karel V.**

Brieven van Maximiliaan (1483—1506). 145.

III. **Regeering van Karel V.**

a. Briefwisseling van Karel V met: Margaretha van Savoye, Ferd. van Oostenrijk, Maria van Hongarije, N. Perrenot, A. Perrenot, Montmorency, Willem van Oranje. (Ook de briefwisseling van Oranje met Philips II, Emm. Phil. van Savoye, Marg. van Parma en den Raad van State). 145—147.

b. Briefwisseling van Margaretha van Savoye met Ferdinand van Oostenrijk; met den stadhouder van Friesland (ook diens briefwisseling met Maria van Hongarije en Ant. van Lalaing). 147.

c. Briefwisseling van Maria van Hongarije met Ferd. van Oostenrijk, N. Perrenot, Adr. de Croy, Naves, Viglius, de Lyere, Scepperus, A. Perrenot, Raad van State; met talrijke verschillende personen (die verzameling gaat tot 1559); briefwisseling in zake van financiën; briefwisseling betreffende ziekte, afstand en reis van Karel V. 147—148.

IV. **Regeering van Philips II.**

a. Briefwisseling van Philips II met Emm. Phil. van Savoye, met Margaretha van Parma, met Alva, met Requesens, met den Raad van State, met don Juan, met Parma, met P. van Mansfelt, met Ernst van Oostenrijk en Fuentes, met Albertus. Brieven van Philips aan verschillende personen. Brieven der secretarissen de Tisnacq en d'Ennetières aan Philips. 148—150.

b. Briefwisseling der gouverneurs-generaal. Met verschillende personen, 1555—1572. Met den markgraaf van Antwerpen, 1557—1564. Met den bisschop van Luik, 1556—1575. Met den bisschop van Kamerijk. Met Tisnacq, Courteville, Hopperus, Hoorne, Montigny, 1560—1567. Met verschillende personen, 1561—1567. Met de bisschoppen in de Nederlanden, 1564—1576. Van Marg. van Parma met Alva, 1567. Van Alva over den slag bij Heyligerlee, 1568. Van Alva met Tassis, 1568, met Mansfelt, 1569—1570. Brieven van Viglius aan Requesens, 1574—1576. Bestuur van den Raad van State, 1576. Van don Juan met Philips II en d'Ennetières, 1576—1578, met den Raad van State, 1576—1577, met de Staten-Generaal, 1576—1578. Stukken betreffende het bestuur van don Juan, 1577, en zijn dood, 1578. Van Parma met P. en Ch. Mansfelt, 1582—1583. Briefwisseling betreffende de onderscheiden gewesten (elk afzonderlijk) uit de jaren 1555—1572. 150—152.

V. **Diplomatieke correspondentie onder de regeeringen van Karel V, Philips II en de Aartshertogen.**

Met Engeland, 1518—1615 (verschillende nummers afzonderlijk vermeld). Met de Vereenigde Nederlanden, 1574—1580 (onderhandelingen van Breda en van Keulen). Met Denemarken, 1594; Frankrijk, 1523—1635; met Italië, 1537—1543; met Luik, 1617; met Portugal, 1521—1522; met Rome, 1582—1636. 152—153.

VI. **Briefwisseling van aanzienlijke personen tijdens de regeeringen van Karel V en Philips II.**

De personen zijn: Viglius, Granvelle, Tisnacq, Courteville, Bergen,

Hoorne, Vargas, Berti, Van der Aa, Ennetières, Oranje, Alva, don Fadr. de Toledo, Alençon, de Bois en don Juan. 153—154.

VII. **Brieven en stukken over het Concilie van Trente,** 1546—1569. 154.

VIII. **Documenten uit de regeering van Philips II**

a. Papieren van den Raad van Beroerten. Hierbij o. a. het onderzoek en de ondervragingen, in de onderscheiden gewesten gedaan, met vermelding der steden en plaatsen in elk der gewesten; dan vonnissen; lijsten van personen, in de troebelen gemengd; opgave der verbeurd verklaarde goederen. Buitendien opgaven over den financiëelen toestand, los- en lijfrenten (deels van veel vroeger tijd) van Amsterdam, Antwerpen, Den Bosch, Delft, Dordrecht. 154—157.

b. Bestuur der rebellen, te Antwerpen gevestigd; bestuur van Math. van Oostenrijk en van den hertog van Anjou. 1577—1583. 157.

c. Onderhandelingen betreffende de verzoening der rebellen met Philips II. 1578—1587. 157—158.

d. Stukken aangaande de oprichting der nieuwe bisdommen in 1559 (voor elk bisdom afzond. vermeld). 158.

e. Brieven en stukken betreffende de heffing van den 10^{en}, 20^{en} en 100^{en} penning. 158.

IX. **Briefwisseling uit den tijd der regeering van de Aartshertogen en der landvoogdij van Isabella.** 1597—1629.

Stukken over den afstand der Nederl. aan de Aartshertogen, 1597—1599. Correspondentie met verschillende personen, 1600—1629. Brieven betreffende Friesland, 1605—1609. 158—159.

X. **Brieven van aanzienlijke personen tijdens de regeering der aartshertogen en de landvoogdij van Isabella.** 1628—1635.

De personen zijn: della Faille, Brito, Verreyken. 159.

XI. **Verzamelingen betreffende de Staten-Generaal.** 1519—1634. 159.

XII. **Verzamelingen betreffende belastingen en beden.** 1480—1627.

De verschillende gewesten worden afzonderlijk genoemd. 159—160.

XIII. **Notulen van den Raad van State.** 1559—1577. 160.

XXIV. **Verzamelingen van verschillenden aard.**

Hierbij het bekende Register sur le fait des hérésies et inquisitions (1429—1566). Verder betreffen zij: Gent (1537—1542), Valenciennes (1566), don Juan (1577), de beraadslagingen over den toestand der Nederlanden (1591, 1595), geschriften van Tisnacq, de onderhandelingen van 1629, voorstellen aan de staten der Spaansche Nederl. van 1627. 161—162.

Supplementen. Hierin een aantal commissies en instructies voor de landvoogden. 162.

Liassen van ingekomen stukken en brieven. 1522—1744 (1102 doozen). 162.

Opmerkingen over het fonds Papiers d'Etat en de l'Audience. Zeer veel hieruit gepubliceerd. 162.

B. **Cartulaires et Manuscrits** . . . . . 163—173

I. **Verzameling van historische documenten.** 1347—1633. 135.

II. **Briefwisseling uit den tijd vóór Karel V.**

Brieven van Maximiliaan. 1478—1508. 163.

III. **Regeering van Karel V.**

Briefwisseling van de volgende personen: Karel V, Maria van

Hongarije, Ferd. van Oostenrijk, Adriaan VI, Gattinara, J. van Marnix, Scepperus, Granvelle, St. Mauris, Boussu, Roeulx. Beschrijving der reizen van Karel V. 163—164.

IV. **Regeering van Philips II.**
Brieven van Alva aan Paulus IV en Philips II, 1556—1560. Briefwisseling van Philips II met Emm. Phil. van Savoye, 1557—1558 (lijvige verzameling copieën, te Parijs gemaakt). De copieën uit Simancas, 1516, 1558—1598. Brieven van Marg. van Parma aan Philips II en verschillende personen (copieën uit Napels). Corresp. van Marg. van Parma met den gezant in Frankrijk; met Hoogstraten en de magistraat van Mechelen; betreffende Doornik. Brieven van Rassenghien aan Philips II. Brieven van Villaviciencio (copieën uit Simancas). Het registre du conseil des troubles (copie uit Simancas). Briefwisseling der graven van Mansfelt. Briefwisseling van Philips II met Hopperus. Handschrift betreff. de onderhand. van 1574. Een aantal registers betreff. de Staten-Generaal. Brieven van P. van Mansfelt. Van Lipsius. Besluiten van Philips en den Raad van State te Madrid (1585—1587). Eenige handschriften van geschiedwerken. Stukken over de onderhand. van 1574, 1575 en de Pacificatie van Gent. De copie van een aantal moderne bronnenpublicaties. 164—168.

V. **Regeering van de Aartshertogen.**
Stukken over den afstand der Nederl. aan de Aartshertogen en over de onderh. in 1600. Briefwisseling der aartshertogen met verschillende personen: met Philips III en Philips IV; met Mansfelt. Brieven der Fransche gezanten te Brussel (copieën uit Parijs). Stukken betreffende de Staten-Generaal. Notulen der onderhandelingen over het Bestand. 168—169.

VI. **Regeering van Philips IV.**
Eene verhandeling over de vereeniging der 17 provinciën. Briefwisseling van Isabella met Philips IV. Brieven van en betreffende Rubens. Een aantal registers betreffende de Staten-Generaal van 1632—1634, de onderhand. met de Republiek, en de samenzwering van den Zuid-Ned. adel. Briefwisseling van president Roose met Isabella, Aytona, Philips IV, den kardinaal-infant, de Brecht, Galareta, Salamanca, de Mello, Castelrodrige, aartshertog Leopold Willem. Stukken betreffende den vrede van Munster. 169—170.

VII. **Documenten betreffende de Vereenigde Provinciën.**
Eene verzameling van commissies en instructies. Opbrengst en lasten der domeinen van Holland (1642). Eene collectie stukken betreffende de finantiën van Holland en andere colleges (1621—1652). Een journaal der ambassade naar Engeland van 1651—1652. Brieven en memoriaal van Molo (1694—1696). Briefwisseling van Fagel en Van der Meer (1729—1731). Journaal van Willem van Assendelft, resident te Brussel. (1730). 170—173.
Vermelding van eenige andere fonds uit de tweede sectie. 173.

C. **Secrétairerie d'Etat et de Guerre** . . . . . 173—191

I. **Documenten betreffende werkkring,** personeel enz. 174.

II. **Secrétairerie de Guerre.**
Consulten en stukken betreffende verschillende vergaderingen over militaire aangelegenheden. Brieven van Ambr. en van Fred. Spinola. Correspondentie van den kardinaal-infant met verschillende militaire functionarissen. 174—175.

III. **Secrétairerie d'Etat**

Briefwisseling der gouverneurs-generaal en hunne secretarissen. 175—182.

a. Met de vorsten van Spanje. Hierbij mededeelingen uit de correspondentie van Albertus met Philips III en Philips IV; vergelijking met de documenten te Simancas. 175—178. De landvoogden zijn: Isabella, Aytona, de kardinaal-infant, de Mello, Castelrodrigo, aartshertog Leopold, don Juan, Caracena, Castelrodrigo, de Connetable van Castilië, Monterey, Villa Hermosa, Parma, Grana, Gastañaga, de keurvorst van Beyeren. De vorsten zijn: Philips IV, de regentes Maria Anna, Karel II; de jaren 1598—1701. 178—179.

b. Met vreemde vorsten en regeeringen.

De vreemde vorsten en regeeringen zijn: de keizers Ferdinand II en III, Karel I van Engeland, Guise, Bouillon, Karel IV van Lotharingen, de prins van Oranje (1682—1685), de Staten-Generaal. De jaren zijn: 1634—1699. 179—180.

c. Met de eerste ministers en de staatssecretarissen te Madrid.

Deze eerste ministers zijn: de hertogen van Lerma en van Uceda, de graaf van Olivarés en don Luiz de Haro. De jaren zijn: 1600—1699. 180—181.

d. Met de vertegenwoordigers der Spaansche koningen aan andere hoven en de agenten der aartshertogen te Madrid. Duitsche Rijk. Engeland. Spanje. De Republiek. Congres van Nijmegen. (Bij deze vijf landen worden de agenten genoemd). Verder: Italië, Duitschland en Italië, Beyeren, Keulen, Frankrijk, Genua, Hamburg, Milaan, Regensburg, Pauselijke Stoel, Savoye, Venetië. 181.

e. Met onderkoningen en gouverneurs van andere deelen der monarchie. Bourgondië. Milaan. Napels. Sicilië. 181.

f. Minuten van brieven aan de vertegenwoordigers van den Spaanschen koning in Duitschland en Italië. De minuten zijn van: den kardinaal-infant, Villa Hermosa, Grana, Gastañaga. 182.

g. Met verschillende personen.

Hierbij van Isabella met d'Auchy; van den kardinaal-infant met de Bergaigne; van Monterey met Lisola; van Gastañaga met Clermont. 182.

h. Allerlei correspondentie.

Hierbij van Brun met Peñaranda (1648—1650). Minuten der brieven van Ronquillo (1689). 182.

IV. **Allerlei**

Mededeelingen uit eenige nummers, meest betrekking hebbende op de Spaansche Nederlanden. Dan een aanbod der W. I. C. om slaven te leveren. Verdrag van Sardan met den koning van Spanje (1674). Verhaal over de onderhand. van 1667 en de Triple Alliantie en desbetreffende stukken. 182—184.

Annexes

De verschillende fonds, in de Annexes opgenomen. 184.

Briefwisseling der Spaansche ambassade in Den Haag gedurende de tweede helft der 17e eeuw.

a. Met de Spaansche vorsten. De gezanten zijn: Brun, Gamarra, Lira, Fuenmayor (Castelmoncayo), Coloma, Castelmoncayo, Quiros. Behalve de briefwisseling zijn er een paar portefeuilles met stukken, door de vorsten aan de gezanten en door de gezanten aan de vorsten gezonden; hierbij o. a. de verslagen van Brun over de gebeurtenissen in de Republiek van 1650. 184—186.

b. Met de gouverneurs-generaal te Brussel en hunne secretarissen. 186—187.

Ook hierbij stukken, door de gezanten naar Brussel gezonden.